אגרות הראי"ה

אגרות לנוער

229 אגרות מתוך כרכים א'–ד'

אגרות בנושאים משמעותיים, הכתובות בשפה פשוטה יחסית,
כך שנוער (כיתות י'-י"ב) יכול לקרוא ולהבין אותן בכוחות עצמו.
לכל אגרת מצורפת תמצית: תאריך ומקום, נמען, תקציר ועיקרי הדברים.

igrot.shlomo-aviner.net

תוכן האגרות

כרך א'

אגרת ו	אחיו, ר' שמואל הכהן
אגרת ט	אחיו, החתן ר' שמואל הכהן קוק
אגרת טז	הרב יעקב מרדכי זינגר (ראשון לציון)
אגרת יח	מכתב גלוי לצעירים היושבים בארץ ישראל
אגרת כז	מכתב גלוי לבני התורה הצעירים בארץ ישראל
אגרת כח	בנו, צבי יהודה (בירושלים)
אגרת לג	ועד המושבה רחובות
אגרת לד	ועד המושבה רחובות
אגרת לה	ועד המושבה רחובות
אגרת מז	אחיו, הרב דב בער הכהן קוק
אגרת נח	מר זאב גלוסקין (הנהלת יקב ראשון לציון)
אגרת ס	מר זאב גלוסקין
אגרת סד	הרב שמואל אלכסנדרוב
אגרת סה	מר זאב גלוסקין
אגרת סו	מר זאב גלוסקין
אגרת עא	הוריו, אחיותיו וגיסו הרב יוסף רבין
אגרת עה	מר זאב גלוסקין
אגרת צח	חברי לשכת 'המזרחי' לארצות המערב
אגרת קח	ר' משה זיידל
אגרת קטו	ר' זאב גלוסקין (מנהל יקב ראשון לציון)
אגרת קיז	הרב שמואל אלכסנדרוב
אגרת קכ	אחיו, ר' שמואל הכהן
אגרת קנו	גיסו, ר' אברהם בנימין
אגרת קנח	ראשי אגודת 'בצלאל'
אגרת קסא	הרב שמואל אלכסנדרוב
אגרת קסח	דוד ילין
אגרת קע	עורך 'החבצלת'
אגרת קעא	הרב יצחק אויערבך, מחבר 'אוצר הלכה'
אגרת קעד	דודו, ר' יהודה ליב פלמן
אגרת קעו	ר' זאב גלוסקין
אגרת קפ	הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ
אגרת קצא	המשורר חיים נחמן ביאליק
אגרת קצד	ר' בנימין מנשה לוין
אגרת קצח	משה לייב לילינבלום (ועד 'חובבי ציון' באודסה)
אגרת רה	דב ליובמן (ההסתדרות החקלאית במושבות יהודה)
אגרת ריד	ועד וואדי חנין

אגרת רטו	מושבת וואדי חנין
אגרת רטז	ר' בנימין מנשה לוין
אגרת רכב	אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק
אגרת רכג	מושבת וואדי חנין
אגרת רכד	ועד פתח תקווה
אגרת רכו	קול קורא: 'קדשו את השבת'
אגרת רכח	ועד פתח תקווה
אגרת רכט	אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק
אגרת רל	אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק
אגרת רלד	אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק
אגרת רלט	הגאון ר' חיים ברלין
אגרת רמב	בעלי 'אחוזת בית' (תל אביב)
אגרת רמד	מר לופו, מנהל מקווה ישראל
אגרת רמז	ר' זאב (מכתב ביידיש)
אגרת רסב	ועד עקרון
אגרת רסג	ועד עקרון
אגרת רסד	מר בריל (פקידות)
אגרת רסה	הפקידות
אגרת רסז	ועד חדרה והשוחט
אגרת רסח	ועד חדרה
אגרת רסט	ר' זאב גלוסקין
אגרת רעח	הרב פרופ' ישראל לוי (פריז)
אגרת רפד	הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה
אגרת רצד	הוועד המארגן את 'יובל הרצל'
אגרת רצו	ד"ר ארתור רופין
אגרת רצז	אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק
אגרת שטו	אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק
אגרת שיט	הרב מאיר ברלין (בר־אילן)
אגרת נוספות יא	פסק בוררות לסידור ענייני הציבור בפתח תקווה
אגרת נוספות יב	החלטת מועצת האגודה מביאליסטוק (ישוב רפיח)

כרך ב'

אגרת שמג	הרב מאיר ברלין
אגרת שמד	עורך 'המוריה'
אגרת שמט	הרב מאיר ברלין
אגרת שנא	ועד העיר הכללי ביפו
אגרת שנד	מחותנו, הגביר אלעזר משה סלוצקין
אגרת שסב	ועד חדרה
אגרת שסג	רב בחוץ לארץ שמבקש לשלוח את בנו לארץ
אגרת שסח	ד"ר פויכטוונגר ('המזרחי')

אגרת שסט	הנהלת 'הקופה הלאומית לישראל'
אגרת שע	הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא
אגרת שעא	המשגיחים על תרומות ומעשרות במושבות
אגרת שעז	אברהם דובער ברנשטיין, מחבר 'וו המהפך'
אגרת שעט	ר' משה זיידל
אגרת שפא	משפחת אליהו ספיר, והרב בן ציון שטיל
אגרת שפב	משפחת ארנסט הרדיג
אגרת שפד	מר שטרקמטר (פקידות יק"א)
אגרת שצא	אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק
אגרת שצח	הרב מאיר ברלין
אגרת תג	ד"ר אברהם מויאל
אגרת תד	אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק
אגרת תז	ר' אברהם יעקב סלוצקי
אגרת תט	ש"י איש הורוביץ
אגרת תיא	הרב מאיר ברלין
אגרת תיג	ר' זאב גלוסקין
אגרת תכב	י' האוזר (גראץ)
אגרת תל	אברהם שוער, ידיד נעורים
אגרת תמה	הסופר ש"י איש הורוביץ
אגרת תמו	אגודת 'כרמל', ראשון לציון
אגרת תמט	יהושע ברזילי (איזמן)
אגרת תנח	ועד 'תחכמוני' בפרנקפורט
אגרת תנט	רב בחוץ לארץ
אגרת תפא	ד"ר פויכטוונגר וועד 'תחכמוני' בפרנקפורט
אגרת תפח	ד"ר יהודה לייב מטמן־כהן
אגרת תצג	ד"ר אהרן קמינקא
אגרת תקיא	יצחק פקלר
אגרת תקיג	זאב גלוסקין
אגרת תקיח	הוועד הכללי ביפו
אגרת תקכ	מערכת 'הפועל הצעיר'
אגרת תקכד	הנהלת הגימנסיה העברית
אגרת תקמו	הרב יעקב בר"י לווינזון ורבני שיקגו
אגרת תקנב	הרב ישראל פורת
אגרת תקנו	ועד הכשרות ביפו
אגרת תקנז	אהרן שמחה בלומנטל
אגרת תקס	הוועד הכללי ביפו
אגרת תקסו	ישראל טלר
אגרת תקסח	ח' מ' מיכלין
אגרת תקפא	ועד זכרון יעקב
אגרת תקצה	ר' יעקב רוזנהיים ו'אגודת ישראל'

אגרת תקצו ועד פתח תקווה

אגרת תרג הוועד הכללי ביפו

אגרת תרי ד"ר אנגל, מנהל 'תחכמוני'

אגרת תריד הוועד הכללי ביפו

אגרת תרכא ועד חדרה

אגרת תרלד מנחם מנדל ביליס

אגרת תרמא זלמן רבינוביץ, קרוב משפחה

אגרת תרנ ז' גורלנד

אגרת תרנא הוועד הזמני של 'אגודת ישראל'

אגרת תרנג מר וולף וועד 'תחכמוני'

אגרת תרנז זלמן דוד לבונטין

אגרת תרסב ע' ליבריכט, אגודת 'הפרדס'

אגרת תרעב פדרציית 'המזרחי', המבורג

אגרת תרעד הרב זאב יעבץ

אגרת תרעו הרב זאב יעבץ

אגרת תרפג בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תרפד בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תרפה בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תרץ בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תרצא בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תשא רעייתו רייזא רבקה (ביידיש)

אגרת תשיב הוריו וכל המשפחה (בעברית וביידיש)

אגרת תשיט ד"ר משה זיידל

אגרת נוספות א אזהרות לציבור

אגרת נוספות ב הודעה לבני העיר

אגרת נוספות ג תקנון ועד הרבנים ליפו והמושבות

אגרת נוספות ו תקנות תלמוד התורה ברחובות

כרך ג'

אגרת תשלח יהושע ברזילי

אגרת תשמו הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

אגרת תשסו בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תשעד בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תשעט בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תשפא בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תשצו בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תת רעייתו (ביידיש)

אגרת תתיב קול קורא ביידיש

אגרת תתיד הרב הראשי יוסף הרץ

אגרת תתכא הזמנה לאסיפת רבנים

אגרת תתכד בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתל בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתלא אברהם קמחי (ביידיש)

אגרת תתלה בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתמה בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתנא הלורד ליונל וולטר רוטשילד

אגרת תתנה חיים יהודה רוטה (הגדוד העברי)

אגרת תתנח בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתסא הוריו, דודתו ואחיו שמואל (בעברית וביידיש)

אגרת תתסג בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתסד הרב ל' פלק וי' רוטה (הגדוד העברי)

אגרת תתסו בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתעד אחיו, הרב שאול חנה

אגרת תתפ ד"ר זאב יעבץ

אגרת תתקה רב (מאנשי 'המזרחי')

אגרת תתקטו בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתקיח בנו, הרב צבי יהודה

אגרת תתקלח מר א"י ראם (ביידיש, בצירוף תרגום)

אגרת תתקלט הוריו, בנותיו ובני המשפחה (ולאמו ביידיש)

אגרת תתקמ ועד העדה ביפו

כרך ד'

אגרת תתקעט ועד הסיוע ביוהנסבורג ובקייפטאון

אגרת אב בנו, הרב צבי יהודה (בפתח תקוה)

אגרת איא הרב זאב יעבץ

אגרת איב האיכרים, הכורמים וסוחרי יבול הארץ במושבות

אגרת איז מנחם אוסישקין

אגרת איח המרכז הציוני בלונדון

אגרת איט מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים

אגרת אכ החלטות אסיפת המחאה בישיבת מאה שערים

אגרת אכב הרב זלמן פינס

אגרת אכה הספד בלוויית הרוגי פרעות תר"פ

אגרת אל דברים בחגיגת הלאומיים (אחרי החלטת סן רמו)

אגרת אלא מלך בריטניה (ליום הולדתו)

אגרת אלד בנו, הרב צבי יהודה

אגרת אלו המנהל הראשי, מייג'ור גנרל ל"י בולס

אגרת אלט הנהלת בית הספר החקלאי מקוה ישראל

אגרת אמה ר' יעקב צבי סיזלמאן

אגרת אמט הוריו

אגרת אנה בנו, הרב צבי יהודה (בדרכו לאירופה)

אגרת אנו	בנו, הרב צבי יהודה
אגרת אנח	בנו, הרב צבי יהודה
אגרת אס	מנחם אוסישקין
אגרת אעא'	הוועד הלאומי
אגרת אעב	אל כל בית ישראל ובייחוד לאיכרים ולכורמים
אגרת אעו	בנו, הרב צבי יהודה
אגרת אפה	בנו, הרב צבי יהודה
אגרת אפח	אליעזר בן יהודה
אגרת אקא	קהילת האשכנזים בקהיר
אגרת אקח	הרב נתן מאוכצקי
אגרת אקט	בנו, הרב צבי יהודה
אגרת אקיא	קהילה (שואל)
אגרת אקיג	ועד המושבה רחובות
אגרת אקכ	הרב א"ל הירשאוויץ, מחבר 'אוצר כל מנהגי ישורון'
אגרת אקכב	ועד העיר יפו
אגרת אקמד	קריאה ליושבי ירושלים להתאזרח
אגרת אקמה	הרב זלמן פינס וחברי ההסתדרות בשווייץ
אגרת אקמז	מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב
אגרת אקסג	ההסתדרות הכללית של היהודים הספרדים, סניף חיפה
אגרת אקסה	קהילות חב"ד באמריקה
אגרת אקעח	הנציב העליון, סר הרברט סמואל
אגרת אקעט	מאיר דיזנגוף
אגרת ארד	'אגודת התורה' בבית הכנסת 'בית רחל'
אגרת ארה	הסתדרות המורים
אגרת ארטו	משפחת הרב זאב יעבץ
אגרת ארמ	מערכת 'הארץ'
אגרת ארמב	עורך עיתון פועלים
אגרת ארמד	יהודי ארצות הברית וקנדה
אגרת ארמט	ברכת השנה ליהודי ארצות הברית וקנדה
אגרת ארסב	'צעירי ישראל' בניו יורק
אגרת אער	קריאה ליהודי הגולה
אגרת ארצ	הנציב העליון, סר הרברט סמואל
אגרת ארצב	מר יהושע גרוספוגל, עורך עיתון
אגרת ארצג	קריאה לגדולי ישראל
אגרת ארצד	פרוספקט הישיבה המרכזית העולמית
אגרת אש	ועד העדה האשכנזית בירושלים
אגרת אשו	מאיר דיזנגוף
אגרת אשכב	הסתדרות 'המזרחי' העולמית
אגרת אשלט	הקונגרס הציוני

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (בויסק, תרנ"ח) **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

הרב קוק שמח במכתב אחיו, אבל נבהל לשמוע שהוא חוזר על תלמודו רק שלוש פעמים. מניסיונו אי אפשר לזכות בתורה בשלוש חזרות, ולכן הרב קוק מבקש ממנו לחזור לפחות עשר פעמים על כל פרק לפני שיתחיל פרק חדש, כי "אין תועלת כלל בלימוד שנשכח מיד". הרב קוק גם מספר שאמם שוהה אצלו, ומזמין את האח לבוא.

עיקרי הדברים

- חשיבות החזרה על הלימוד: עשר פעמים לכל פרק.
- עניינים משפחתיים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

שלו'[2] לך אח אהוב ונעים הנעלה מ' שמואל הכהן [ר' שמואל הכהן קוק, אחיו הצעיר של הרב קוק] שליט"א[3].

לשמחת לבבי הגיעני מכתבך, אשר זה כמה חכיתי. שמחתי כי הודעתני מלימודך, אף כי מאד נבהלתי ממה שראיתי שהנך חוזר רק שלש פעמים על תלמודך. דע לך אחי יקירי, כי הנני יודע ועד על פי הנסיון [ומעיד מתוך ניסיון] כי אי-אפשר כלל לזכות בחזרה של ג' פעמים, [על חשיבות החזרה על הלימוד אמרו חז"ל (חגיגה ט): "אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד"] ואבקשך מאד אחי יקירי להרגיל עצמך לחזור לכהפ"ח[4] עשר פעמים כל פרק קודם שתתחיל פרק אחר. כי אין תועלת כלל בלימוד שנשכח מיד אחר הלימוד. אניח הדיבור כעת מזה, כי אקוה בע"ה[5] לדבר עמך ברחבה, ברצות השי"ת[6], כשתבא הנה. כי אמנו תחי'[7] [אמו של הרב קוק, מרת פערל זלאטע] היא אצלנו ב"ה, וכפי הנראה תתעכב שבוע דנא, אף כי תקוה בע"ה לסור ג"כ[8] לקרוק, עכ"ז[9] אחשוב כי יהי'[10] נקל לך לסור לפה [לבוא לכאן, לבויסק] מלקרוק, כי לשם אף כי הדרך קרוב אבל הנוסעים מעטים כמדומני.

על הערותיך אולי הייתי כותב לך, אמנם לשעה לא אדע אנה הנחתי מכתבך. מאכ"ח[11], הנני אחיך דור"ש[12] טובך והצלחתך דבק באהנ"פ[13] כה"י[14].

אברהם יצחק ה"ק

(בויסק, תרנ"ח).

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לכהפ"ח - לכל הפחות
5. בע"ה - בעזרת השם
6. השי"ת - השם יתברך

7. תחי' – תחיה
8. ג"כ – גם כן
9. עכ"ז – עם כל זה
10. יהי' – יהיה
11. מאכ"ח – דורש פענוח
12. דור"ש – דורש שלום
13. באהנ"פ – באהבת נפש
14. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ה', ב' סיון תרנ"ט (בויסק) **נמען:** אחיו, החתן ר' שמואל הכהן קוק

הרב קוק מעיר לאחיו שהוא כותב מעט מדי ואינו מספר מה הוא לומד. בעניין אחיהם הרב דב בער, שספג ביקורת על שהניח את כובעו על ארון הקודש, הרב קוק קובע שעל פי הדין אחיהם צודק, אבל ראוי להתרחק מדברים כאלה במקום שיש עמי ארץ, ומ"הדומה לכיעור" בעיני ההמון. הרב קוק מזרז את אחיו לשקוד על התורה, לחזור על לימודו ולקבוע זמן למוסר ויראת ה'. לדבריו גם זמן קטן ללימודים אלה משפיע על הכול, כמו שהמוח קטן ומטביע את צורת האדם.

עיקרי הדברים

- הלכה: הנחת חפץ על ארון הקודש, וזהירות ממראית עין.
- לימוד מוסר ויראת ה' ככוח המעצב את כל הלימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1] יום ה' ב' סיון תרנ"ט[2] [בויסק].

שלו'[3] וברכה ושמחת הרגל והצלחה בתורת השי"ת[4] והכל בכלל לאחי יקירי החתן המופלג ושנון [הבחור המופלא והחריף] יקר רוח מ' שמואל הכהן שי'[5] קוק, שלו' לך ולעוזריך.

הגיעני לשמחת לבבי מכתבך, אשר חכיתי לו זה כמה, ונפלאתי על אשר אחרת מכתוב אלינו. גם עתה קצרת יותר מדאי, ולא הודעתני את המסכת אשר תלמוד, ואם הנך שוקד על דלתי תוה"ק[6] [על פי משלי ח, לד] כתקותינו בך בעה"י.

ע"ד[7] כי[8] אחינו הרב רד"ב[9] שי', אין לדעתי לשים לב לדברי הנרגנים, [לדברי המתלוננים והמרכלים (על פי משלי כו, כב)] בפרט בעסק הנחת הכובע על ארה"ק[10] מבחוץ. כפי שורת הדין הצדק את אחינו שי', כאשר בררתי הדבר בעה"י לעצמי, בראיות מוכיחות מגמ' ופוסקים וסברא ברורה. אמנם ראוי להתרחק מכיוצא בזה היכי דשכיחי עמי הארץ. [במקום שמצויים אנשים שאינם יודעים את ההלכה (ארמית)] גם אולי כדאי להתרחק מן הדומה לכיעור [מדבר שדומה לדבר מכוער (על פי חולין מד: "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו")] בעיני ההמון. אקוה להשי"ת[11] שישקוד אחינו שי' על משמרת התורה ועבודת השי"ת, ותתקיים בו הבטחת הכתוב סלסלי ותרוממך. [משלי ד, ח]

הנני מוסיף לזרז למזורז [לזרז את מי שכבר זריז] כמוך שי' לשקוד עה"ת[12], ולחזור יפה על לימודך, כי זהו עיקר פרי הלימוד, ולשים לב למוסר ויראת ד' כפי מסת הפנאי, [כפי מידת הזמן הפנוי] כי זהו עיקר הכל. ואם כי הזמן האפשרי ליחד ללימודים כאלה הוא חלק קטן, אבל הוא נושא פרי ברכה אל כל יתר הפעולות והלימודים, כמו שהמוח הוא קטן בשיעורו והוא מטביע צורת האדם באדם.

והנני בזה אחיך דו"ש[13] מצפה הצלחתך בעה"י.

אברהם יצחק ה"ק.

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרנ"ט - השנה תרנ"ט (1898/1899)
3. שלו' - שלום
4. השי"ת - השם יתברך
5. שי' - שיחיה
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. ע"ד - על דבר
8. כ' - כבוד
9. רד"ב - ר' דב בער (אחיו של הרב)
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. להשי"ת - להשם יתברך
12. עה"ת - על התורה
13. דו"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת טז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י מרחשון תרס"ה - יפו **נמען:** הרב יעקב מרדכי זינגר (ראשון לציון)

הרב קוק שמע שבראשון לציון אדם נשא אישה מקישינוב שאומרת שהיא אלמנה, בלי היתר של בית דין, ושפועל ביקב סידר את הקידושין בלי רשות. הרב קוק דורש להעניש את מסדר הקידושין, ולהתרות בזוג שיציגו היתר מבית דין. עד שיתברר ההיתר אסור להם לגור יחד.

עיקרי הדברים

- הלכות אישות: היתר אלמנה מחוץ לארץ.
- סמכות הרבנות בסידור קידושין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] מ"ח תרס"ה[5].

לכבוד ידידי הרב המופלג בתו"י[6] מו"ה[7] יעקב מרדכי זינגר נ"י[8], שלו'[9] וברכה

שמועה שמעתי, שבראשון [במושבה ראשון לציון] נמצא איש אחד, שמו ח. ה., שנשא אשה אחת מקישינוב, שאומרת שהיא אלמנה, והנה אשה הבאה ממרחק כזה בתור אלמנה צריכה דוקא היתר ע"פ[10] ב"ד[11], [אישה שבעלה נפטר בארץ רחוקה צריכה אישור מבית דין שהיא אלמנה, כדי שתוכל להינשא] וחלילה חלילה לעשות העולם הפקר, שכל הרוצה יבא ויתעסק בענינים חמורים כאלה.

והנה שמעתי שמסדר הקידושין הי'[12] איש אחד שמו ט., שהוא פועל ביקב, [פועל ביקב ראשון לציון] והנה ראוי הוא להענש בקנס, כראוי לו על עזותו, שהחציף לסדר קידושין בלא הרמנא ורשות [בלי רשות (ארמית: "הרמנא" – רשות)] מב"ד[13]. וזה הי' ראוי אפי'[14] אם היו הדברים בכשרות, ומה עוד ראוי להוסיף לו עונש, על שלחו יד בענין שאין לו שייכות כלל, וראוי ההדיוט הזה לגערה ונזיפה גדולה. [קידושין שנעשים בלי מי שבקי בדיני גיטין וקידושין עלולים להוליד תקלות חמורות (על פי קידושין ו)] ואקוה בע"ה[15] לדרש אח"ז[16] יפה, ולע"ע[17] אבקש מכבודו להודיעני הענין. ותחלת כל ישלח בשמי התראה, שהזוג הנ"ל[18] יעמידו היתר ב"ד שלהם לפני כבודו וישלחם אלי, או שיבאו בעצמם פה אלי לברר היתרם, וכ"ז שלא יתברר ההיתר אסורים הם לדור ביחד. והנני בטוח ביראת ד' שבלב כי'[19] ידידי שי'[20], שישתדל בדבר יפה ויודיעני מה פעל במוקדם האפשרי. ואקוה לשמו יתי'[21], שיעזרנו להוציא לאור משפט, ולא להניח לנחלת השי"ת[22] שתהי'[23] נרמסת ברגלי כל קלי עולם. [שתירמס ברגלי אנשים קלי דעת] והי'[24] ז"ש[25] וברכה, כנפשו היקרה ונפש ידי"נ[26] דוש"ת[27], מצפה תשובתו במוקדם.

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)

5. תרס"ה – השנה תרס"ה (1904/1905)
6. בתו"י – בתורה ויראה
7. מו"ה – מורנו הרב
8. נ"י – נרו יאיר
9. שלו' – שלום
10. ע"פ – על פי
11. ב"ד – בית דין
12. הי' – היה
13. מב"ד – מבית דין
14. אפי' – אפילו
15. בע"ה – בעזרת השם
16. אח"ז – אחר זה
17. ולע"ע – ולעת עתה
18. הנ"ל – הנזכר לעיל
19. כ' – כבוד
20. שי' – שיחיה
21. יתי' – יתברך
22. השי"ת – השם יתברך
23. שתהי' – שתהיה
24. והי' – והיה
25. ז"ש – זה שלום
26. ידי"נ – ידיד נפשי
27. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אדר תרס"ה - יפו **נמען:** מכתב גלוי לצעירים היושבים בארץ ישראל

הרב קוק מוחה על דברי עורך עיתון "השקפה", שכתב בשם כל הציבור שכולם "פנו עורף לעבר" היהודי. הרב קוק קורא לצעירים למחות בפומבי כדי שלא תיחשב שתיקתם כהודאה, ומדגיש שבכל המפלגות, גם בין ה"אוגנדיים", יש אוהבי עמם שאינם פונים עורף למורשת. הרב קוק מבטל את דברי הבוז ל"חכמת ישראל", ומביא את דברי סולוביוב ששאלת היהודים היא שאלת הנוצרים.

עיקרי הדברים

- מחאה על בוז למורשת ישראל בעיתונות.
- הקשר בין העבר, ההווה והעתיד של עם ישראל.
- ויכוח ציוני ציון והאוגנדיים.

נוסח האגרת עם ביאור

מכתב גלוי

לכבוד אחינו הצעירים היושבים על אדמת הקודש שלו'[1],

הנני פונה אליכם אחי האהובים, להציע לפניכם חובה מוסרית קדושה, לגול מעליכם חרפה [על פי יהושע ה, ט] גדולה, אשר גלל בבלי דעת, [שגלגל עליכם בלי מחשבה] ביחוד על יושבי א"י[2], עורך ה"השקפה" [אליעזר בן יהודה, עורך העיתון "השקפה"] בגליון מ"ח[3] ש"ז במאמר "בת קול מהעתונים" בוכוחו עם "ציוני ציון". [בוויכוח עם מתנגדי "תוכנית אוגנדה", שדרשו להקים את הבית הלאומי רק בארץ ישראל] והנה דבריו האחרונים שם נגעו עד לבבי, והנני חושב נאמנה, שנגעו ג"כ[4] עד לבב כל אשר הלב העברי שלו עוד לא מת לגמרי בקרבו, ואולי גם למי שאך לב האדם שלו עודנו חי, ואני משער שכל אלה המרגישים בעלבון הגדול הזה לא ימצאו לנפשם מנוחה, עד שיביעו גלוי לכל את מחאתם הנמרצה על דברים שפלים כאלה, שנדפסו לדאבוננו דוקא במכ"ע[5] ירושלמי.

ואלה המה דבריו ככתבו וכלשונו: "עוד טענה אחת גדולה ונוראה טוענים ציוני ציון על "האוגנדיים", [תומכי התוכנית להקים מושב יהודי באוגנדה, במזרח אפריקה] כי הם "האוגנדיים" פונים ערף [מפנים עורף, מתנכרים (על פי ירמיהו ב, כז)] לכל העבר שלנו. כמה צביעות בטענה! אנשים שפנו כלם ערף להעבר שלנו מוכיחים אחרים בזה בעצמם! כי אל נא נאחיז את העינים! [נטעה ונרמה] רק בעלי הועד של "חפוש חטאים" [כינוי לעג שהדביק עורך "השקפה" לשומרי המצוות] לא פנו ערף להעבר שלנו, ואנו כלנו פנינו ערף להעבר וזו תהלתנו ותפארתנו". והנה כמוכם יודע אני, שזה לא לנו הפעם הראשונה לראות דברי נאצה, [דברי בזיון] הנוגעים עד הנפש הישראלית, נדפסים בספרותנו החדשה השלילית. אבל שיעיז סופר אחד להעיד בשם כל הקהל כלו, שכלנו פנינו ערף להעבר שלנו, ולהעמיד עוד בניגוד לזה רק את הועד של "חפוש חטאים", (שאיננו יודע ממציאותו בפועל), שהוא מתארם תמיד למחוסרי דעה ותרבות, א"כ[6] הוא מעיד בפומבי שכל האנשים של צורה ושל כבוד, לפחות מהצעירים היושבים באי"י[7], פנו ערף לכל העבר שלנו, ושזו היא תהלתם

ותפארתם, - שיקח אדם יחיד דעה רחבה כזאת לעצמו, לדבר בקלות ראש כזאת, ע"ד[8] יחש של עם שלם לכל התולדה שלו, לא בתור דעתו היחידית כ"א[9] בשם העם כלו, זו היא חוצפה שאיננה מצויה. ואינני רואה שום דרך לפטור עצמנו ממחאה גלויה, שלא תהי'[10] שתיקתנו כהודאה, למען נרויח שיצאו הדברים הזרים הללו מכלל דעה כללית לדעה פרטית, של עורך ה"השקפה" והיחידים הנגררים אחריו, שאין אחריותם עלינו.

דן אני לכף זכות גם האבר המדולדל הזה [האבר התלוי, החלש, שכמעט נפרד מן הגוף] שלנו, את בעל ה"השקפה". הוא איננו חולם כ"א מהרהורי לבו, שמו היהודי אולי כבר נרקב אצלו, הוא יכול להיות שכבר איננו מרגיש בעצמו שום קשר אל כל העבר שלנו, ויכול במנוחה לאמר שפנה אליו ערף, (ובאמת עלים נובלים [עלים נושרים] כאלה שנושרים אינם מביאים הפסד גדול לכרם בית ישראל), וכפי חוג מבטו אין מחשבה אחרת בעולם כ"א מחשבתו, והמתנגד לו לא יוכל להיות כ"א מועד של "חפוש חטאים", אשר שם למפלצת [שעשה אותו לדבר מבהיל (על פי מלכים א טו, יג)] וסמל אנשים שאינם מן הישוב. והנה נניח לו יחלום כאות-נפשו, [כרצונו] אבל כשבא להעיד גלוי שאנחנו כלנו הננו אברים מדולדלים שכמותו, ושיכולים אנו לומר שהננו פונים ערף להעבר שלנו, שהוא מקור חיינו הקשור עם ההוה והעתיד שלנו עדי-עד, אנו חייבים למחות בדבר ולהודיע שלא מלבנו כ"א מלבו הוציא אלה הדברים המחרפים מערכות ישראל. [על פי שמואל א יז, כו]

והנה אינני נכנס כלל בהויכוח שבין "ציוני ציון" לה"אוגנדיים". ודאי נמצאים בשתי המפלגות אנשים ישרים ואוהבי-עמם באמת, שאינם פונים כלל ערף להעבר, כמו שישנם אנשים כאלה גם בין המתנגדים לעקר התנועה הציונית בכללה. סימן רע הוא למפלגה אם היא חושבת שרק עמה הוא מקור חיים, של כל החכמה וכל היושר, וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח. וממילא מובן שאין האוגנדיים זקוקים כלל להגן על עצמם בהודעה הכוזבת הזאת, שהם פונים ערף אל העבר. עדים הם המזרחים, [אנשי תנועת "המזרחי"] שלא יוכל איש לחשד אותם שהם פונים ערף אל כל העבר, ועם כל זה הם אוגנדיים. א"כ רק רעיון-רוח של עורך ה"השקפה" ושותי-מימיו [ותלמידיו, שומעי דבריו] היחידים הוא לתלות את שאיפתם בפניית-ערף להעבר, כלומר ב"כתיבה על קרן השור" שאין להם חלק באלקי ישראל. [היוונים גזרו על ישראל לכתוב על קרן השור "אין לנו חלק באלוקי ישראל" (בראשית רבה ב)]

על הדברים של חבר-המערכת ב"הזמן" [עיתון עברי ברוסיה] גליון כ"ב, שמצאם בעל ה"השקפה" לדברים של טעם, וענה אחריהם אמן שהם דברים אמתיים, והם באמת שפיכת בוז וקלון על תורתנו, אומתנו, תולדתנו וחכמתנו, שראוים להשמע רק מפי הגרועים שבשונאי-ישראל בין רשעי או"ה[11], לא מצאתי חובה להשיב, כיון שנכתבו על דעתו היחידית של הסופר. ואם באנו להשיב על דברי כל יחיד, שאיננו יכול להבין את אופיים של ישראל ומתוך כך הוא מקטרג עליהם, בין מישראל בין מאו"ה[12], אין אנו מספיקים. ואנו בטוחים, שכל חכם-לב, שנטייתו תמשכהו להתעסק בחכמת ישראל, לא יחת כלל מגערת הבוזים ליקהת אם, [לא יפחד מן הגערה של הבוזים לתורת אמו (על פי משלי ל, יז)] ויחזיק במעוזו לכונן לחקר אבות, [על פי איוב ח, ח] וידע אל נכון כי רב חכמה ומוסר השכל ימצא בדברי קדמונינו, ורגשי עדינות המנשאת הנפש הרבה יותר משיחתם הבטלה של היועצים החדשים, הפונים ערף להעבר. ואין חכמתנו

ולא ההיסתוריא שלנו מצומצמת במקצע אחד ותקופה אחת, כי"א מראשית ועד אחרית ומהכלל הכונס את כל הפרטים כלם יראה האור הגנוז, אשר לא יתם אורו, וכח-החיים הנפלא יחובר עם הדעות הנעלות והמדות הטהורות, אשר מעולם הן לנו למורשה, שהם התחזקו ונתקיימו תמיד הודות לקיום החובות המעשיות בפועל וע"י[13] החבה הגדולה לתלמודן המביא לידי מעשה, ועל ידם יעמד בנו צביוננו לעד. וכל אשר יתפתחו כחותינו המעשיים והשכליים, בין אותם שבאו ממקור ישראל בין הדברים אשר הוברכו בנו ממטבן של העמים המתוקנים, [מתרבותם של העמים המתוקנים] אשר באנו עמהם במגע ומשא, אשר בשמרנו את דרך החיים שלנו ישובו הכל להוסיף בנו כח ע"פ[14] תכונתנו ואופי שלנו האמיתי, שכשאנו חיים על-פיהם ההסתוריה שלנו מתפתחת על טבעה הראוי לה. כאלה ויותר מזה יודע כל מי אשר לא התמכר להיות דוקא מכלל מהרסינו ומחריבינו. ואתם אחי היקרים צעירי ציון מבלעדי תדעו, כי אמרי-נואש [דברי ייאוש (על פי איוב ו, כו)] כאלה (של "הזמן") הם בזול מאד, ומצויים הם אצל כל ההמון הגס, שקלטה אזנם את הכפירה הזוללה והבזויה. אבל לא כאלה הנה מחשבות המעולים שבחושבי-מחשבות מכל עם ולשון, שהם באמת תפארת המין האנושי. הם יודעים את הערך של פעולתנו הרוחנית הגדולה בעולם ואת הדרת החיים הפנימיים שלנו, שלא הספיקה אפילו תקופת הרדיפה היותר נוראה לנוולו. ובצדק אמר החסיד שבאו"ה[15] בימינו סולוביוב, [ולדימיר סולוביוב, הפילוסוף הרוסי, שהיה ידוע באהדתו ליהודים] ששאלת היהודים איננה במציאות כלל כי"א היא שאלת הנוצרים, שלא באו למדרגה המוסרית האנושית למען דעת איך להתנהג עם עם יקר ורב-הכשרון כיהודים.

אשוב למטרתי. עם אהבתי ללמוד וללמד את יסודי הדיעות שלנו רחוק אני מלדרוש שלטון על דיעותיו של איזה איש שיהי'[16], שהוא בימינו דבר שאינו נשמע, ואם הי'[17] עורך ה"השקפה" מציע את דבריו הללו בשם עצמו לא הי' עולה על דעתי להתוכח בזה. אבל עכשיו שיצא על הכלל כלו, ושמובן הדבר שצעירינו פה באי"י הם הכלל שלו, אי-אפשר שנעבור על הדבר בשתיקה.

המאורע יזכיר לנו את ספור האגדה בפרק אחרון דברכות, [בגמרא ברכות סג] בשעה שרבי חנינא בן אחי ר"י בקש לעבר שנים ולקבע חדשים בחו"ל[18], [לקבוע את לוח השנה מחוץ לארץ ישראל, דבר שמותר רק בארץ] שאמרו השלוחים מא"י[19] לכל העם: "אם אי אתם שומעים תכפרו כולכם ותאמרו שאין לכם חלק באלקי ישראל", מיד געו כל העם בבכיה ואמרו: "ח"ו, יש לנו חלק באלקי ישראל".

כן אקוה שתענו כלכם במחאה גלויה על העלילה השפלה, שהעליל עליכם עורך ה"השקפה", בעשותו חשבון הנפש שלכם בלי דעת בעלי הנפש כלל, ותענו ותאמרו שחלילה לנו לפנות ערף להעבר שלנו, אשר בצילו חיינו ונחיה, ועל אפם של מחרפי מערכות [בניגוד לרצונם של המחרפים] אלקים חיים תגידו בפה מלא לפני כל העולם כלו כי יש לכם חלק באלקי ישראל.

בגאון ורוח עז, אחי היקרים, נשא דגל תורתנו ועמנו, ובשם אלקינו נדגל. [תהלים כ, ו]

ונצח ישראל לא ישקר ולא ינחם, [שמואל א טו, כט] ודברו הטוב לא ישוב ריקם. לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו [ישעיהו כט, כב-כג] בראותו ילדיו מעשי ידו בקרבו, יקדישו את שמו והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל יעריצו.

והנני בזה עבדם המצפה לשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו, [על פי תהלים קו, ה]

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פעה"ק[20] יפו והמושבות תובב"א[21].

[עה"ק[22] יפו ת"ו[23], אדר תרס"ה[24].

---

1. שלו' - שלום
2. א"י - ארץ ישראל
3. מ"ח - מרחשון
4. ג"כ - גם כן
5. במכ"ע - במכתב עתי (בעיתון)
6. א"כ - אם כן
7. באי"י - בארץ ישראל
8. ע"ד - על דבר
9. כ"א - כי אם
10. תהי' - תהיה
11. או"ה - אומות העולם
12. מאו"ה - מאומות העולם
13. וע"י - ועל ידי
14. ע"פ - על פי
15. שבאו"ה - שבאומות העולם
16. שיהי' - שיהיה
17. הי' - היה
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. מא"י - מארץ ישראל
20. פעה"ק - פה עיר הקודש
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
22. עה"ק - עיר הקודש
23. ת"ו - תבנה ותכונן
24. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ו) – יפו **נמען:** מכתב גלוי לבני התורה הצעירים בארץ ישראל

הרב קוק קורא לתלמידי החכמים לצאת מן הקיפאון ולרכוש את "העט": לכתוב, לחדש ולהשפיע בספרות תורנית קבועה ואיכותית. הרב קוק מבקש מהם לקבוע לימוד מסודר בתורת הלב והמחשבה, מן המוסר ועד סתרי תורה, בלי לזנוח את ההלכה שהיא היסוד, כדי שמציון תצא תורה. הרב קוק מזהיר ממחשבות קודרות ומלימוד שטחי, וקורא לקדש את החיים ולא להתרחק מהם.

עיקרי הדברים

- לימוד אמונה ומחשבה לצד ההלכה.
- יצירה תורנית וספרותית מארץ ישראל.
- קידוש החיים ושמחה בלימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

מכתב גלוי

לכבוד אחינו הצעירים האהובים תופשי התורה היושבים על אדמת הקדש, שלום.

הנני כותב לא מפני שיש לי כח לכתוב אלא מפני שכבר אין בי כח לדום. [לשתוק]

המצב שלנו הוא כ"כ[1] איום ודוקר, [כל כך מפחיד וכואב, כמו דקירה] עד שלא יתן מנוח ללב. כל מחשבה, כל עצה, מוכרחת להתפרץ בפה ובכתב, אולי נמצא עצה, אולי רוח ד' תניחנו ונשאף רוח חיים. אנחנו מוכרחים לדבר כעת דברים דוקא אמיצים, דוקא חזקים וגדולים, למרות מה שאנחנו כ"כ שפופים ודלולי כח, [כפופים וחלשים] ונדמה לנו כאילו אנחנו רק אנחנו הננו המיותרים בעולם, והכל מורים עלינו באצבעותיהם מניעים ראש ותמהים.

ואנחנו בקרבנו פנימה היש בנו רוח? הילין בנו עז? [האם שוכן בנו כוח] למה הננו הולכים כה שחים, מקומטים, נזחלים ונרעדים, [כפופים, מצומקים, מפחדים ורועדים] ואנחנו באמת הננו צריכים וחייבים להיות מלאי אומץ ונאזרים בגבורה, אין עז אלא תורה. [על פי זבחים קטז: "ה' עוז לעמו יתן" – אין עוז אלא תורה]

העולם, אפילו העברי, עם כל שפלות מצבו, בעוה"ר[2], מ"מ[3] יש בו תנועה וחיים, רק אנחנו אין אנו יכולים לנקף באצבע [איננו יכולים להזיז אצבע] להראות אות של תחיה.

שמא יאמר אדם שבגבורי-המעשה אין לנו מה לקנא, כשם שהם אינם מתגדרים במלאכתנו [אינם עוסקים במלאכתנו] כך אין לנו להתגדר במלאכתם.

אבל בגבורי-הרוח, העומדים לנגדנו בזרע חשופה [בזרוע חשופה, בכוח גלוי (על פי ישעיהו נב, י)] בשרביט של אש [כוונתו לעט ולספרות] נורא... העט כבש לו את העולם, הוא רודה במחשבות, [הוא שולט במחשבות] ברגשי הלב, וגם במעשים, בבטחה הוא עושה דרכו, חצים שנונים ומדקרות חרב במנוחה הוא שולח.

היעלה על הדעת, שאנו רשאים לחשות ולא לקנות לנו את הזיין המודרני הזה? [הנשק המודרני הזה, כלומר העיתונות והספרות] אבל זה העט איננו "נהרא דמכיפיה מיבריך", [נהר מתברך ממקורו (ארמית, על פי בכורות נה): העט אינו מקור כוח לעצמו, אלא שואב מן המחשבה] הוא לוקח חילו מאוצר המחשבה, והמחשבה הפוריה היא באה רק מחיקור דין [מבירור מעמיק] הבא אחרי הידיעה הרחבה, תולדת הגירסא והעיון [הלימוד הבקיאות והלימוד העיוני] יחדיו כשהם מתחברים עם הרגש והחיים. ואנחנו למה לא נעשה לנו גם אנו עט, היבשו מוחותינו, חלילה? והם צריכים להיות כטל מלאים הגיון-אמת ודעת-קדש. התם כל רעיון מקרב לבנו פנימה?

ב"ה[4] הננו עוסקים בתורה, בגופי הלכות. צריכים אנחנו לשום לב, שהם הנם שערים למחשבה הפנימית ואוצר הגנוז אוצר יראת ד' טהורה, שהיא ראשית דעת ומקור חכמה.

אבותינו הגדולים הורישו לנו את האוצר הגדול והטוב בלב פנימה, בעמקי הנשמה, באר שכרוה תמיד והוסיפו עליה בכל דור ודור. ואנחנו הננו משתמשים רק מן המוכן, מספיחים ומספיחי-ספיחים, [משאריות ומשאריות של שאריות] אפילו מבלי חזר על הישנות, ומכל-שכן שאין אנחנו נזקקים להוסיף, להרחיב ולחדש, ליתן פנים להגיוני-לבבנו באופן שיהיו ראוים להשמע.

הקובלנא הזאת היא ישנה, אבל היא מוכרחת להתחדש כפרוטגמא חדשה. [כחוק חדש (יוונית)] רוח הקודש צווחת ואומרת: "ותופשי התורה לא ידעוני", [ירמיהו ב, ח] ע"כ[5] תפוג תורה, [חבקוק א, ד] "חכמת סופרים תסרח", [סוטה מט, מסימני עקבתא דמשיחא] ו"עמא דארעא אזלא ודלדלא", [ועם הארץ הולך ומידלדל (ארמית, על פי סוטה מט)] אין דובר דבר ואין מחזיק יד. לא עת חבוק ידים [על פי קהלת ג, ה] העת הזאת לנו, נושאי כלי ד'. [ישעיהו נב, יא] בידנו טובנו, הודות למי ששכן שמו בציון כי הביאנו לארץ חמדה, מקום גיא חזיון, [ירושלים (ישעיהו כב, א)] שחיי נשמות אוירה המחכים, ["אוירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח)] הנותן חכמה חיים ונשמה לעם עליה.

אבל אנחנו צריכים מצדנו להתנער מעט, לשום לב לקול ד' הדופק בקרבנו בחדרי לבב פנימה. עת לעשות לד'. [תהלים קיט, קכו] אנחנו חייבים להתחיל ללכת בדרך, אשר תביאנו לרכש לנו את העט, לבצר לנו מעמד בריא בספרות קבועה והגונה ותמידית, ומתגברת בכל גווניה לטובה, באופן שנוכל באמת לקדש שם שמים ולתת כבוד לתורה, תהלה לארץ חמדתנו, והוד והדר לירושלים עיר קדשנו. העט הוא בן המחשבה, והמחשבה היא מולדת הלמוד. על כן אנחנו כולנו חייבים להתעודד בחיל עוז ואומץ, בבטחון ובגבורה פנימית, לקבע מסכת ברחבה [לקבוע לימוד מסודר ורחב] לכל המקצע הגדול של תורת הלב והמחשבה, לכל הלכות הדעות שבתורה, מתחתית המדרגה של הלמוד המוסרי היותר נמוך וקל עד רום פסגת המחשבה היותר עליונה ורוממה, עד מרום שיח קודש של רזי עליון וסתרי תורה.

אבל מאד מאד אנחנו חייבים בשמירת הסדר, וחלילה לדלג אף מדרגה קטנה, רק הכל כסדר, בדעה צלולה וגדולת הנפש, בזריזות ובמתינות, בסדר שיביאנו לדבר דברינו בשפה ברורה, נאה ומדוייקת, ודי יתן מפיו חכמה דעת ותבונה.

חלק גדול רשום ומצוין בכל יום ויום, אמנם רק חלק, כי ארבע אמות של הלכה ["אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח)] הם היסוד, עיקר כח החיים, שהכל עליו נבנה, שאמנם הוא ג"כ[6] יגדל

ויפרח, יחזק וינוב, [ויצמח (על פי תהלים צב, טו)] לפי תחית המחשבה התובעת את תפקידה בחזקה, לפי המעלה הנפשית של אוצר הטוב, אוצר יראת ד' ודעת אלקים אמת. הכחות הנרדמים יעורו, המחשבה תשוב ותחיה, וישוב לנו העט, הכתב והמכתב, בעזרת אלקי ישענו, העט שיחולל נפלאות בימין ד' רוממה לתת גודל לשם ד' אלקי ישראל, לאוהבי שמו והוגי תורתו. ביחוד בני הישיבות הקבועים באהלה של תורה כל ימיהם, שאין עליהם לא עול הוראה ולא טרדת הצבור, שמגמתם היא רק לעסוק בתורה, ודאי אין הפרש באיזה מקצוע שבתורה שהנם עסוקים, עליהם החובה יותר גדולה לתת כבוד לשם ד' ולירושלים עיר הק'[7] ע"י[8] קביעת מסכת בלמודים הנוגעים לדעת ד' בהרחבה, באופן שמקבוץ כולם יצמחו לנו מחברים, מחדשים, הוגי דעות וחושבי מחשבות טובות על ישראל, תורתו וארצו, עד שבהמשך הזמן ידע כל עם ד', הצמא מאד לדבר ד', שמציון תצא תורה ואורה. ולפני בא התור של מחברי ספרים יבואו לנו סופרים טובים מאמרים הגונים, ואיש יחד פני רעהו [משלי כז, יז] להיות מחדדים זה את זה ומדגילים זה לזה, [ומשבחים ומחזקים זה את זה] גם בהלכה זו של תורת הלב, הכוללת ג"כ כל חכמת ישראל, השבויה עכשיו ביד אדונים קשים, [כוונתו ל"חכמת ישראל", המחקר המדעי של היהדות, שעסקו בה חוקרים רחוקים מן התורה] ועלינו החובה לשבר בריחי ברזל, "למפתח בית האסורין דילה". [לפתוח את בית האסורים שלה (ארמית, על פי הזוהר)] אבל חלילה לנו להשתומם ולהתרחק מן החיים, אנחנו חייבים לעבוד עם החיים ובעד החיים, כדי לקדש את החיים, לרוממו ולעדנו. חלילה לנו ממחשבות קודרות ונוגות, המטמטמות את הלב ומחשיכות את הנפש. הן אינן באות כ"א[9] מלמוד של ארעי והבנה שטחית, אבל הלמוד הקבוע, השואף להגדיל את הרכוש של הידיעה, בפרט בהמקצוע הגדול של הדעה והמחשבה צריך שיעודד את הנפש וישמח את הלב.

"נקרא רע אהוב, אוהב את המקום, [אבות ו, א] אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות".

נקוה שגם דברים מעטים שהם יוצאים מן הלב, ההומה והבוער, יכנסו אל הלב ויעשו פריהם. נסתפק בהתחלה קטנה, נדבר, נעורר, נכתוב, "זמר בכל יום, זמר בכל יום", [חזור בכל יום, חזור בכל יום (סנהדרין צט)] "אבנים שחקו מים". [איוב יד, יט; כך דרש רבי עקיבא כשהחליט ללמוד תורה (אבות דרבי נתן ו)]

אך הבו לנו לבבות, "הבו האור הצפון". [תנו את האור הגנוז] נאמר לציון קומי אורי כי בא אורך, [ישעיהו ס, א] וכבוד ד' עליך יזרח. ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד'. [תהלים ט, יא] ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. [ישעיהו מב, כא] כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. כי לא יטוש ד' את עמו בעבור שמו הגדול, [שמואל א יב, כב] כי הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם.

עבדכם אסיר התקוה [זכריה ט, יב] לכבוד ציון ומקראיה [לכבוד ציון ומקומות כינוסיה (על פי ישעיהו ד, ה)] ולשלום למודי ד' בניה בוניה,

אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק[10] יפו והמושבות, תובב"א[11].

---

1. כ"כ - כל כך

2. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
3. מ"מ - מכל מקום
4. ב"ה - ברוך השם
5. ע"כ - על כן
6. ג"כ - גם כן
7. הק' - הקטן
8. ע"י - על ידי
9. כ"א - כי אם
10. עה"ק - עיר הקודש
11. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מרחשון תרס"ו - יפו **נמען:** בנו, צבי יהודה (בירושלים)

הרב קוק שמח שבנו הרצי"ה החליט להשתקע בזמן הזה בירושלים. הרב קוק מדריך אותו בשקידה בתורה ובחזרה עליה, בתיקון המידות גם בפרטים הקטנים, בשמחה וטוב לב ובחברת יראי ה' וגדולי תורה. הרב קוק מבקש לשמוע מבנו הרצי"ה כל פרט מסדר יומו: אכילה, שינה, קריאת שמע שעל המיטה ומקום הלינה.

עיקרי הדברים

- הדרכה אישית לבן: תורה, מידות ושמחה.
- דאגת אב לפרטי חיי בנו הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

בני יקירי [הרצי"ה, בנו של הרב קוק, שלמד אז בירושלים] שליט"א[2].

שמחתני בדבריך הנעימים ויקרים, ישר חילך.

מאד חפצתי לכתוב לך בארוכה מכמה פרטים, ביותר מדברים הנוגעים להנהגה. אבל אתה ידעת עבודותי וטרדותי, בצירוף חסרון הזריזות מפני הבריאות. השי"ת[3] יחזקנו ויאמצנו לתו"ע[4].

מאד שמחתי במה שנראה ממכתבך שכבר הסכמת לקבע עצמך בזה הזמן בעה"ק[5] ירושת"ו[6]. חזק ואמץ. רק התאמץ, בני יקירי, במדות טובות וביראת השי"ת ואהבתו, בשקידת התורה, למגמר ולמסבר [ללמוד ולהבין (ארמית, על פי עבודה זרה יט)] ולחזור יפה, שיהיו ד"ת[7] שנונים ומחודדים בפיך, [על פי קידושין ל] ולהשתלם כמה דאפשר בכל מיני שלימות ומעלות וידיעות שהן תפארת לאדם. ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתדל להשתלם בה, ואל ימעט בעיניך כמו כן חסרון היותר קטן, בדרכיך ומדותיך והנהגותיך, לתקנם ולשכללם. והיה תמיד מלא רצון, ונוטה יותר לשמחה וטוב לבב, והתחבר ליראי ד' וגדולים בתורה, זכי הרעיון ונקיי הדעת, ויהיו לך שיחתם ודרכיהם ללימוד ג"כ[8] לפעמים אחרי אשר תשים לזה ג"כ רעיונך ושכלך הישר ב"ה.

כתוב נא לנו, בני יקירי, מכל פרטי התנהגותך, ממש לפרטי פרטיות. כי הלא תוכל לשער כמה גדולה היא התענינותנו בכל ענינך, ממש שבתך וקומך, באיזו שעה אתה אוכל פת שחרית ומה, ובאיזו שעה סעודת הצהרים וסעודת הערב, ומתי תלך לישון, ואם התרגלת לקרות ק"ש[9] שעל המטה כראוי, ומתי תקום, ובאיזה חדר הוא מקום לונך [מקום לינתך] בקביעות, ואם הוא רחוק מן החלון, שלפעמים האויר קר בירושת"ו[10].

אחתום בברכה, בני אהובי, ורב שלו[11], כנה"י[12] ונפש אביך מחבקך ומנשקך,

אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[13] כי[14] רבך הרב שי'[15] באה"ר[16].

(עה"ק יפו ת"ו, מרחשון תרס"ו).

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. השי"ת - השם יתברך
4. לתו"ע - לתורה ולתעודה
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7. ד"ת - דברי תורה
8. ג"כ - גם כן
9. ק"ש - קריאת שמע
10. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
11. שלו' - שלום
12. כנה"י - כנפשו היקרה
13. ד"ש - דרישת שלום
14. כ' - כבוד
15. שי' - שיחיה
16. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אדר תרס"ו - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק מורה לוועד להתרות בבעלי בהמות דקות שמזיקות לנטיעות, ובעיקר לשקדים, ואם לא ישמרו עליהן - לקנוס אותם. הרב קוק מוסיף שיש לתקן את גידול הבהמה הדקה בארץ ישראל כך שיהיה רק באופן המותר.

עיקרי הדברים

- נזקי בהמות דקות.
- גידול בהמה דקה בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אדר תרס"ו[4].

לכבוד ועד המושבה ברחבות ת"ו.

באה לפני קובלנא על בהמות דקות [צאן ועזים] שמגדלים במושבה, והן מפסידות את הנטיעות, ביחוד את השקדים.

הנני בזה להעיר את כבוד הועד, שיתרה בבעלי הבהמות הנ"ל[5], שיזהרו מאד בשמירת בהמותיהם, שלא יזיקו. ואם אחרי ההתראה הראויה ב' וג' פעמים לא יסירו הבעלים את המאורעות של הנזקים, החובה על כבוד הועד לקנוס את בעלי הבהמות הנ"ל כפי ראות עיניו. ומה טוב הי'[6] אם ישימו לב לתקן את כלל המעוות שבגידול בהמה דקה באי"י[7] כי"א[8] ע"פ[9] אופן המותר. [גידול בהמה דקה בארץ ישראל נאסר על ידי חכמים, משום שהיא רועה בשדות אחרים ומזיקה (בבא קמא עט)]

ברגשי כבוד וברכה,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. הנ"ל - הנזכר לעיל
6. הי' - היה
7. באי"י - בארץ ישראל
8. כי"א - כי אם
9. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אדר תרס"ו - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק שמע שמתכוננים להציג תיאטרון בפורים במושבה, ומוחה בכאב: בזמן שדם רבבות יהודים נשפך בפוגרומים ברוסיה, ואחיותינו חוללו, אין זה ראוי להתענג במחזות. הרב קוק מבקש מהוועד להודיע זאת למארגנים, ומקווה שיחדלו מכך מרצונם.

עיקרי הדברים

- אחריות יושבי ארץ ישראל לגורל העם.
- התנגדות לתיאטרון בעת צרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], יו"ד[4] אדר תרס"ו[5].

לכבוד הועד הנכבד במושבה רחבות ת"ו.

שלו'[6] וברכה.

אבן מעמסה [אבן כבדה (זכריה יב, ג)] מונחת על לבבי, אומר לנפשי אשיחה מעט וירוח לי. [על פי איוב לב, כ] ידיעה קבלתי זה לא כבר, שעושים הכנה במושבה לתיאתר [להצגת תיאטרון] בימי פורים הבע"ל[7]. האמת אגיד לכבודם, אחי היקרים, שכרעם בגלגל [כרעם בגלגל השמים (תהלים עז, יט)] הלמו [הכו] הדברים הללו את מוחי ולבבי. כמעט שאיני מאמין אם יש בהם אמת ממשית. היתכן הדבר, שבמושבה בארץ ישראל, המקום שמפה אנחנו חייבים להראות את הדופק, את כח החי והמרגיש של לב האומה, ימצא עוד איש מישראל שלא יבוש גם להעלות על הדעת, שבעת כזאת, שדמי רבבות אחינו האהובים, שנשפכו כמים ברחבות ובשוקים, [בפוגרומים ברוסיה בשנים תרס"ה-תרס"ו (1905-1906)] עוד טרם הודחו מבית מטבחם, [עוד לא נשטפו ממקום שחיטתם] בעוד לא הספיק להתהפך ללובן אודם לחיינו מבושת פנינו, [האודם שבלחיינו מבושה עוד לא התחלף ללובן] המרתיח כסיר את דם לבבנו, על חילול כבוד אחיותינו העדינות, בידי עם נבל, אשר בשר חמורים בשרו [על פי יחזקאל כג, כ] ולב נמר לבבו, ועוד טרם היתה הרוחה לרבבות ולאלפים מאחינו האהובים, שלבבנו הומה אליהם והנם עודם בין הפטיש והסדן, [בין הפטיש לסדן, במצוקה] ודי יודע עד מתי, עד אנה, ולבבנו הה יחזק מסלע, [על פי ירמיהו ה, ג] ולא נדע בושת להראות לכל העולם, שהננו אכזרים יותר מיעינים במדבר, [מבנות יענה, שהן אכזריות לבניהן (איכה ד, ג)] - ובמנוחת לבב נתקבץ יחד ונתענג על מחזה של תיאתראות. הה מה אמולה לבתי... [מה חלש לבי (יחזקאל טז, ל)] כשל כח עטי מלהוציא אל הפועל את כוס החמה, [כוס הכעס (ישעיהו נא, יז)] אשר שותה רוחי. אחת היא נחמתי, שלא אאמין בשום אופן שכה יהיה. יודע אנכי היטב את אחי הנכבדים אשר ברחבות, יודע אנכי את מעלת נפשם ועדינות רגשותיהם, אולי עבר איזה רעיון מתעה, איזה צל מעיב, על לב אחדים, גם המה אקוה ישובו ונחמו, ולא ידאיבו את לבב אחינו המתמוגגים ביגונם [הנמסים מרוב צער] בעת צרה ליעקב, [ירמיהו ל, ז] אשר על אחת כמדקרות חרב

יחשב לו עכשו ביותר קול המולה של חבר עליזים, [חבורה של שמחים (על פי ירמיהו טו, יז)] בהיותה שלא כרוח ישראל ולא כדת של תורה.

לכבודכם החביב, לאהבתכם העמוקה בלבבי, אבקשכם אחים אהובים, שתודיעו גלוי את דברי אלה לאחינו אלה העסוקים בהכשר המחשבה הזאת, שכבוד היא לשבת ממנה, [שכבוד הוא להימנע ממנה] ואקוה שבקורת רוח וברגש גאון וכבוד יחדלו ממנה.

וצור ישראל יאזרנו בגבורה ויעטרנו בתפארה, ומהררי יהודה ישיב לנו אורו וישעו, ונהיה אנחנו יושבי ארץ חמדה מבשרי שלו' ומרעיפים טל של תחיה על פזורי עמנו, הנדכאים בארצות אויביהם, ובימין ד' רוממה ישראל יעשה חיל. [על פי תהלים קיח, טז ובמדבר כד, יח]

אוהבם הנאמן, חותם בברכה ורב כבוד, אסיר תקות ישועת עמנו על אדמת קדשנו האהובה והברוכה במהרה בימינו בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. יו"ד - יורה דעה
5. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
6. שלו' - שלום
7. הבע"ל - הבא עלינו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת לה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר תרס"ו - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

על סכסוך בין הוועד לבין הרב ק', תלמיד חכם ומחבר ספרים, שנקנס. הרב קוק תומך בחיזוק הסדר הפנימי במושבות ובקנסות, אבל מבקש לשמור על כבוד התורה ולא ליצור רושם של שנאת תלמידי חכמים. הרב קוק מזמין את שני הצדדים אליו כדי לעשות ביניהם שלום.

עיקרי הדברים

- כבוד תלמידי חכמים.
- סדר ומשמעת במושבות.
- הבאת שלום בין הצדדים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז אדר תרס"ו[4].

לכבוד הועד הנכבד ברחבות ת"ו.

שלו'[5] וברכה.

הגיעני מכתבם הנכבד ע"ד[6] העובדא של הרב ק' עם מר א'. גם טרם אציע לפניהם יבינו את רב עגמת נפשי על מקרים כמו אלה, ובמקום החביב כ"כ[7] חבת הנפש. [במושבה רחובות, שהייתה חביבה עליו מאוד] בכ"ז[8] אקוה שרק בתור תגרת אחים, [מריבה בין אחים] שעל נקלה תעבר [שתעבור בקלות] בלא השארת רושם מדאיב, נביט על המאורע במנוחה מבלגת עלי דויון. [המתאפקת על הצער]

דעתי תמיד חזקה לאשר את המשטר הפנימי במושבות, [סמכותם של ועדי המושבות] ולהרגיל לזה את בנינו. ע"כ[9] ראוי מאד לקיים את משפט הועד והאסיפה ביחש לקנסות ליחידים. אבל מצד שהרב ק' הוא ת"ח[10] מצויין, ומחבר ספרים חשובים בגפ"ת[11], אחשב שאין זה לכבוד להועד [שאין זה לכבוד הוועד והמושבה] אם יחשדו בהם, שלא באמת, ששנאת תלמידי חכמים השפיעה על חומרת עונשם] ולהמושבה בכלל אם יחשב עליהם ללא-אמת ששנאת ת"ח, המצויה לפעמים אצל יחידים, שהיא סייעה לחומר שורת דינם, נוסף שאין אנחנו יכולים להפטר מכבוד התורה ולומדיה גם אם יצא מלפניהם איזה משגה. ע"כ דעתי היא שיועילו האדונים מר א' והרב ק. לבא הנה, [לבוא אליו ליפו] ובע"ה[12] אשתדל להביא ביניהם דרך שלו' בכבוד.

אחתום בברכה ורגשי כבוד,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ו - השנה תרס"ו (1905/1906)
5. שלו' - שלום

6. ע"ד - על דבר
7. כ"כ - כל כך
8. בכ"ז - בכל זאת
9. ע"כ - על כן
10. ת"ח - תלמידי חכמים
11. בגפ"ת - בגליל פתח תקוה (או: בגבול פתח תקוה)
12. ובע"ה - ובעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת מז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז כסלו תרס"ז - יפו **נמען:** אחיו, הרב דב בער הכהן קוק

הרב קוק משתתף בצער יהודי רוסיה, ורואה בארץ ישראל סימני חיים ותקווה. הרב קוק קורא לחדש את חיבת ציון ברוח קדושה, כמו בימי הרב קלישר והרב אליהו גוטמכר מגרייץ, ולהעלות את הניצוצות שנפלו. הרב קוק מעודד עלייה ובניין הארץ בכל דרך, ומבקש מגדולי הרבנים לעשות למען תקומת האומה ולעסוק בפנימיות התורה בשפה ברורה. הרב קוק מוסיף שגם בריאות הגוף של תלמידי החכמים צריכה חיזוק.

עיקרי הדברים

- חיבת ציון ברוח קודש.
- עלייה ובניין הארץ.
- פנימיות התורה ובריאות הגוף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז כסלו תרס"ז[4].

אחי יקירי ומחמדי הרב הג'[5] המפורסם לשו"ת[6] מוהר"ר[7] דובער הכהן שליט"א[8], ונ"ב הרבנית והילדים היקרים שיחי'[9] לאוי"ט[10].

ב"ה על החוה"ש[11] אשר עמנו כולנו, כה לחי. [ולך שלום (על פי שמואל א כה, ו)]

תוכל לשער, אח יקר ונכבד, כמה נתרגשנו ממכתבך היקר, כמה המה לבבנו [כמה סער לבנו] עליכם, ועל כל אחינו היקרים הנתונים בלחץ אויב, [ברוסיה, בימי הפוגרומים שאחרי מהפכת 1905] בחשכת ארץ מאפלי', [בארץ חשוכה (על פי ירמיהו ב, לא)] מקום תנים ומרבץ בני יענה. [על פי ישעיהו לד, יג] הושיעה ד' את עמך את שארית ישראל, [ירמיהו לא, ו] צעק לבי, העלם מהרה מיון מצולה [מעומק המצולה (תהלים סט, ג)] אל ההר הטוב הזה והלבנון, [דברים ג, כה] יחיו דגן ויפרחו [הושע יד, ח] על הרי ישראל, וישב עמי במהרה בנוה שלו'[12] ובמשכנות שאננות. [על פי ישעיהו לב, יח]

אסירי תקוה [זכריה ט, יב] אנחנו מני אז, ובצדק נוכל להתנחם כי מעת צרה ליעקב ממנה יושע. [על פי ירמיהו ל, ז] סימני-חיים טובים ויפים ב"ה מתנוצצים לפנינו ולעינינו על אדמת קדשנו. האהובה והנעימה, היקרה והחביבה חבת בשר ורוח ונשמה, קול דודנו דופק, [על פי שיר השירים ה, ב] רוח חיים מרחף. יואל ד' ויפתחו הלבבות הרחוקים, ויחושו וירגישו את תנופת יד ד' אלקי ישראל, הקורא בקול באין אמר ודברים, [על פי תהלים יט, ד] אבל קול בכח קול בהדר, שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה. [ירמיהו לא, כ]

במהדורה שניה, [בפעם השנייה, מחדש] וביתר תוקף ועז, ביתר עמק וקדושה, הננו קריבים לחדש עכשיו את כל הרוחניות של חבת ציון, כמו שהיתה בשחר טל ילדותה, [בראשיתה (על פי תהלים קי, ג)] כמו שהיתה חיה בלבות אנשי קודש אשר החלו לטפחה ולטפל בה, כמו שהיתה באוצר-הלב של הגר"צ[13] קאלישער והגר"א[14] גרידיץ [הגאון רבי צבי הירש קלישר והגאון רבי אליהו גוטמכר מגריידיץ, מראשוני מבשרי שיבת ציון] וסייעתם ז"ל[15],

טרם נשברו הכלים שלה, [מושג מתורת הקבלה, "שבירת הכלים"; כאן: לפני שהתנועה התקלקלה] טרם נפל אורה בעמקי הרע. ממש כמו בגנזי מעשי שמים וארץ, ממצולות ים מעמקי תהום רבה עלינו לשוב ולהעלות את כל הנצוצות שנפלו, שנשתקעו ונשתכחו, נתעבו ונתגשמו, ונטמאו בידים מסואבות, [ונטמאו בידיים טמאות] - אל הקדושה והברכה. עתה ישמעו הדברים בקול יותר מורגש כשיאמרו כראוי, הרעמים הרבים [הפורענויות והטלטלות הגדולות שעברו על העם] פשטו הרבה עקמומיות שבלב, עתה מכריח הוא, בין מצב החמרי בין מצב הרוחני של כללות ישראל, לשוב אל אדמת הקדש בכל האופן שיעלה בידנו, להלקט אחד אחד [על פי ישעיהו כז, יב] או קבוצות קבוצות, להקים שוממות ארצנו הנשמה, בבנינים, במסחרים, באוכלסין, בחומריות וברוחניות, בכל מה שהוא מוסיף פעולה וחיים, הכל הוא אחרית ותקוה, הכל הוא סילול מסילת גאולת עולמים והצמחת קרן ישועה, שתוכל דוקא גם לגרום דליגה אלקית פתאומית, "ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אנחנו מבקשים". [מלאכי ג, א]

כתוב נא, כתוב יקירי מכל אשר עמכם לטובה ולברכה. ואם עושים הם טובי הרבנים עכ"פ[16] ברעיון איזה דבר לתקומת האומה והתורה בגולה. אנו חייבים ומוכרחים להתרומם באמת ובקדושה כפי אותה המדה ויותר שההתרוממות החילונית ברוח גוברת, שהיא מונחת כגולם [כחומר גלמי, שעדיין לא קיבל צורה] ומצפה לנשמת חיים. וכשם שהיא מזקת ומטמאה בהיותה לבדה, כן תהי מטהרת ומקדשת, מאירה ומחיה כשתופיע עליה נשמתה, מאור עולם מאוצר חיים. בקולי קולות ובלב אמיץ מלא חיים אמת ואמונה גדולה אנחנו צריכים להחזיק במעז נשמתא דנשמתא דאורייתא. [במבצר של נשמת הנשמה של התורה (ארמית, על פי הזוהר), כלומר פנימיות התורה] ואין מעצור לד' להושיע [שמואל א יד, ו] כי לעולם חסדו. "ומשם הם עתידים ליגאל" [מדרש על פי מיכה ד, י] ולעלות, התנערי מעפר, קומי, שבי. [ישעיהו נב, ב] ירחם השי"ת[17] ויתן בלב חכמי תורה חפץ ועז לעסוק בהרחבה בפנימיותה של תורה, ולהסבירה בשפה ברורה, בכל אופן ומליצה האפשרית, כדי שיגלה ויראה אור קדוש ישראל באור גלוי ומפולש, [באור גלוי ופתוח] עד "יצא כנגה צדקה וצדקתה כלפיד יבער". [על פי ישעיהו סב, א] מובן שראשית כל הוא האמץ הגופני והחמרי ובריאות הנפש הטבעית, שהוקטנה והוחלשה הרבה יותר מכל אצל תלמידי חכמים. וזה בא ג"כ[18] מסיבות של ציורים מוטעים בכל המרחב של הדעה הפנימית, ומאפס מעשה וזעירות מחצדי חקלא [ומחוסר מעשה, ומפני שמעטים הם "קוצרי השדה" – העוסקים בפנימיות התורה (ארמית, על פי הזוהר)] עלה קמשונים. [משלי כד, לא: "עלה כלו קמשונים"] ועתה עת הזמיר הגיע [שיר השירים ב, יב] בעה"י[19], ובידנו לקרב ולהחיש עת גאולה ושעת רצון, אם רק נרצה באמת. "וגברתים בד' ובשמו יתהלכו". [זכריה י, יב]

הנני חותם בברכה ורב עז ושלו'[20]. כתוב נא מכל אשר עמכם לטובה ולברכה, הכל באר היטב, ושמחני בדבריך הנעימים ויקרים. והשי"ת[21] ישמחנו בכפלים ויראנו בישועתו, והי'[22] זה שלו' וברכה, כנה"ר[23] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[24] מברכך מקודש בכל לב ונפש חפצה,

הקו'[25] אברהם יצחק ה"ק[26] הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. הג' - הגאון
6. לשו"ת - לשם ולתפארת
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שיחי' - שיחיו
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. החוה"ש - החיים והשלום
12. שלו' - שלום
13. הגר"צ - הגאון רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. והגר"א - והגאון רבי אליהו מווילנה
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. עכ"פ - על כל פנים
17. השי"ת - השם יתברך
18. ג"כ - גם כן
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. ושלו' - ושלום
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. והי' - והיה
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. באהנ"פ - באהבת נפש
25. הק' - הקטן
26. ה"ק - הכהן קוק
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין (הנהלת יקב ראשון לציון)

הרב קוק דורש לשלם למשגיח ר' שניאור את שכרו, ומבקש שהמשגיח ימשיך בתפקידו כדי שכרמי ארץ ישראל לא יהיו חשודים באיסור ערלה, במיוחד לקראת הכנות הפסח.

עיקרי הדברים

- השגחת ערלה ביקבים.
- שכר המשגיח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז שבט תרס"ז[4].

לכבוד האדון המרומם מר זאב גלוסקין [מנהל חברת "כרמל", שמכרה את יין המושבות] נ"י[5], שלו'[6].

הנני בזה עוד הפעם להיות כמזכיר לכבוד אדוני, שהכרח הוא לשלם להמשגיח הר' שניאור את שכרו בעבר. וע"ד[7] המשטר על להבא, צריכים לדרש הנוגעים בדבר בד"ת[8], או שיגמרו ביניהם לבין עצמם, איך לחלק ביניהם את התשלומין. אבל מה שנוגע לתעודת הכשרות, אינני יכול לחפוץ לדעת מסכסוכי הממונות שיש בשכר המשגיח. אנכי דורש בדרך רשמי, שהמשגיח יעמד על משמרתו, ולא ישארו כרמי ארץ אבותינו חשודים באיסור ערלה, [פירות העץ בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו אסורים באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג)] - שהוא אסור אפילו בהנאה, - לעיני כל ישראל, שתורת אלקים ומצותיו חביבה עליהם כנפשם. פגם זה אינני יכול להניח שיפול, אפילו על משך זמן קצר, על נחלת ד' באה"ק[9]. ואם יניח המשגיח את ידו מעבודתו, בשביל מניעת שכרו, ביחוד במשך הזמן הקרוב לפרס הפסח, [לזמן שלפני פסח] שהעבודה מתחלת בתלישת הערלה ובירורה, [תלישת פרחי הגפנים שבשנות הערלה, כדי שלא יתערבו ענביהם עם ענבי הכרמים המותרים] תוכל להולד מזה חלילה מבוכה נוראה מאד. יראה כבודו שאני כותב דברי אלה בדמי לבבי, [בכאב לבי] ויחוס נא להרגיע רוחי הסוער ונכאב בתשובתו הרוממה, שאקוה שתשיב לי מנוחת נפשי.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. וע"ד - ועל דבר
8. בד"ת - בדברי תורה
9. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג שבט תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק מודה על מכתב מרגיע בעניין השגחת הערלה, ומבקש שישאלו את דעתו לפני החלטות על הכשרות. הרב קוק אינו מתנגד להעסיק משגיחים מקומיים בכל מושבה, אך סבור שעדיף משגיח שזה עיסוקו העיקרי. בכל מקרה אין לפטר את ר' שניאור בלי פיצוי, ויש לקבל ממנו את הפנקס שבו רשומות הנטיעות.

עיקרי הדברים

- השגחת ערלה.
- הגנה על משגיח הכשרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג שבט תרס"ז[4].

אדון נכבד רב ערך מר זאב גלוסקין נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

יחולו ברכות על ראש כבודו, על אשר הרגיע רוחי במכתבו הנכבד, בדבר השגחת הערלה. אמנם כן, סוער ונכאב היה רוחי, והיה לי ע"ז[7] יסוד נכון. בצדק ראוי לי לחשוב, שבשאלה הנוגעת למצב הכשרות ראוי לדרש ג"כ[8] את דעתי קודם שמחליטים אותה. ת"ל[9] חס אני הרבה על ממונם של ישראל, [על פי "התורה חסה על ממונם של ישראל" (ראש השנה כז)] ואם אך ימצא לנו איזה דרך איך להקל העול, ודאי לא אכביד בשביל טובתו של יחיד את העול של הרבים. והנה יוכל להיות שיצא הדבר אל הפועל להשיג משגיחים פרטיים בכל מושבה, אבל אינני יודע אם הרבה ריוח יהיה בזה. השכר שיצא על היחיד הקבוע יהיה לפי זה נחלק ליחידים רבים, ולענין עצם הזהירות, גם אפילו לענין הריקלמה של הכשרות, [הפרסום של כשרות היין] ודאי יותר טוב שיהיה המשגיח איש שעיקר עסק שלו היא ההשגחה. אמנם אפילו אם נוכל להוציא הדבר לאור, להעמיד משגיחים פרטיים, צריך הדבר הכנה גדולה. ראשית הנני עומד לימינו של המשגיח ר'[10] שניאור, שאם יסלקוהו מפני החסכון לא יהיה גרוע הוא מכל פועל שסלקוהו, שנתנו לכ"א מהם איזה סכום בתור פרס. וזה העוסק בעבודת שמים, שיסוד העסק תלוי עליו גם במעמדו החמרי, ודאי איננו גרוע מיתר הפועלים המסתלקים. ושנית, צריך שהר' שניאור ימסור את הפנקס, שרק על ידו ועל פי סגנונו אפשר לנהל בקרת בטוחה בעניני הערלה, וכל משגיח פרטי יהיה צריך להוציא רשימה על פי פנקסו, ולהתרגל בעבודת ההשגחה על פי דרכו. וקודם שיתברר לי, שישנם משגיחים כאלה, שיוכל לבבי לסמוך עליהם, לא אוכל להסכים על סילוקו של הר' שניאור. ע"כ[11] הנני מצפה להתראות עם כבודו, בעת אשר יקח מועד לכבדני בביקורו, ונברר הדברים באופן היותר נאות לטובת הענין, ששנינו כאחד דורשים אותו לטובה בלא לב ולב. [בלב שלם, בלי מחשבה כפולה (על פי דברי הימים א יב, לד)]

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון

הקי'[12] אברהם יצחק ה"ק[13] הנ"ל[14]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ז - על זה
8. ג"כ - גם כן
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. ר' - רבי
11. ע"כ - על כן
12. הק' - הקטן
13. ה"ק - הכהן קוק
14. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר תרס"ז - יפו **נמען:** הרב שמואל אלכסנדרוב

הרב קוק מבהיר שאצל יחידי סגולה אין הבדל בין עם לעם, וגוי העוסק בתורה כמו כהן גדול. אבל השבח לכנסת ישראל הוא על הסגולה האלוהית שבנשמת האומה. החופש האמיתי שלנו הוא להתגאות באהבת כנסת ישראל, ולא להכחיש אותה מפני "חסידות קוסמופוליטית".

עיקרי הדברים

- סגולת ישראל ויחס לאומות.
- אהבת כנסת ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אדר תרס"ז[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידידי הרה"ג[7] החכם הנעלה מר שמואל אלכסנדרוב [הוגה דעות מבובר‌ויסק, שהתכתב עם הרב קוק] שליט"א[8].

שמחתי בדבריו היקרים. אין הזמן גרמא [אין הזמן מאפשר] כעת להרחיב העיון והדרישה בדברים הנעלים של נושאי המכתב, והנני בזה רק למלא חפצו היקר להודיעו מקבלת מכתבו הנכבד.

כבר אמרתי במכתבים, שמצדם של יחידי הסגולה אין אנחנו יודעים הבדל בין עם ולשון ו"נכרי שעוסק בתורה ה"ה ככה"ג", ["גוי שעוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול" (בבא קמא לח)] וכבר אמרו חכמינו הראשונים "נקבל פני פילוסופוס חברנו". אבל מה שאנו דורשים בשבחה של כנסת ישראל בכלל, הוא על דבר הסגולה האלקית הנמצאת בנשמת האומה בכללה, וממילא היא מתגלה ג"כ[9] בכל יחיד באיזו צורה מיוחדת, ומקרא מלא הוא: ונפלינו וגו'[10]. ["ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה" (שמות לג, טז)] והחופש הגמור שלנו הוא, שנהיה מרימים ראש בגלוי להתפאר באהבת כנסת ישראל, החקוקה בנשמתנו פנימה, ואין לנו להכחיש אהבה טהורה זאת, לא מצד כל הגיון מדעי, ולא מצד כל חסידות קוסמופוליטית. [מוסר כלל-אנושי, שמבטל את ההבדל בין עם לעם] כשנהיה יונקים מבארנו, באר ישראל, יהי'[11] לנו כל, גם חסידות, גם דעה, ובהרחבת הדעת של עשירות פנימית נשקיף על כל הככר האנושי, [השטח האנושי, האנושות כולה] להתכבד בחיל של חלקנו באוצר הכלל ושל חלקנו המיוחד שאין לזרים יד בו. - הללו את ד' כל גויים, כי גבר ע' חסדו. [תהלים קיז, א-ב]

והי'[12] ז"ש[13] וברכה מהררי קודש, כנה"ר[14] ונפש ידי"ע[15] מוקירו ומכבדו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הרה"ג - הרב הגאון
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ג"כ - גם כן
10. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
11. יהי' - יהיה
12. והי' - והיה
13. ז"ש - זה שלום
14. כנה"ר - כנפשו הרמה
15. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אדר תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק דורש שהמשגיח ר' שניאור יקבל את שכרו כרגיל השנה. הרב קוק מחזיר את הצ'ק שנשלח לו, כי אינו עוסק בכספים. הרב קוק דוחה רעיון של משגיחים מתנדבים, כי השגחה דורשת עבודה ומקצועיות, ומזכיר שכל פגם בכשרות פוגע בכבוד ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- השגחת כשרות מקצועית.
- התרחקות הרב מענייני כספים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' אדר תרס"ז[4].

אדון נעלה מר זאב גלוסקין נ"י[5], שלו'[6].

קבלתי מכתבו הנכבד עם הטשיק. [השק (המחאה בנקאית)] ממוצא מכתב כבודו הנני מבין, שבשנתנו ס"ז גם האסיפה מסכמת שלא תעשה שום התחדשות בנוגע למשמרת ההשגחה, כאשר הוא באמת דבר נמנע, אפילו אם יהי'[7] אפשר לסגנן את הדבר באופן אחר, לצאת אל הפועל בזמן קצר. א"כ[8] צריך שבשנה זו ודאי יקבל הר' שניאור את שכרו כמקודם. ובכן אקוה, שמעתה לא יהי' בזה כל עיכוב. אמנם על להבא, הנה הסך ששלח כ'[9] ע"פ[10] הטשיק להוצאות הענין, איני יודע כלל על מה להוציא כסף, ובכלל איני רגיל בעניני כספים והוצאות חשבוניות, ע"כ[11] לא אוכל לקבל תח"י[12] את הסך הנועד לזה. אם יהי' הענין דורש, שאעשה בשביל כך נסיעה מיוחדת למושבות, הלא ישלחו עגלה, ואיזה הוצאות עוד יש כאן. ובענין השכר של משגיחים מקומיים, אם אראה שהדבר אפשר, גם זה הלא נוגע הוא להיקב [ליקב, כלומר לחברת היין] כמו שכרו של המשגיח הכללי דעכשו. הנני משער שהאסיפה חושבת שאפשר שיהיה הדבר מתנהג ע"פ משגיחים מתנדבים מיושבי המושבות, אבל דבר זה א"א[13], "אסיא דמגן מגן שוה". [רופא שמרפא בחינם – שווה חינם (ארמית, על פי בבא קמא פה)] ההשגחה צריכה לעבודה וטורח גדול, וא"א[14] לסמוך בענין עקרי כזה על נדבות מתנדבים. בכלל צריך הצעד הזה עוד מתינות מרובה לבד כמה שהדין דורש, אל נשכח כי עינים רבות מבני אדם ג"כ[15] צופיות עלינו, וכל עילה בכשרות [פקפוק בכשרות] אם רק יהי' לה איזה בית-אחיזה, [מקום להיאחז בו] תוכל לפגם, חלילה, פגם גדול במצב העסק, וביותר לכבודה של ארץ-אבותינו, החביבה לנו כנשמתנו. עיני נשואות לשמים, שיתקננו ד' בעצה טובה מלפניו בחסדו יתי'[16].

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרס"ז – השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י – נרו יאיר
6. שלו' – שלום
7. יהי' – יהיה
8. א"כ – אם כן
9. כ' – כבוד
10. ע"פ – על פי
11. ע"כ – על כן
12. תח"י – תחת ידי
13. א"א – אי אפשר
14. וא"א – ואי אפשר
15. ג"כ – גם כן
16. ית' – יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק מסרב בתוקף לסילוק המשגיח ר' שניאור לפני שיוקם סדר השגחה אחר, וקובע שלא לכורמים לפסוק בענייני איסור והיתר. הרב קוק מבקש להחזיר את הצ'ק בשליח, ומזהיר שבלי הפנקס של המשגיח כל הכרמים יהיו בספק ערלה.

עיקרי הדברים

- סמכות הרבנות בכשרות.
- איסור ערלה בכרמי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' אדר תרס"ז[4].

לכ'[5] האדון הנעלה מר זאב גלוסקין נ"י[6], שלו'[7].

הגיעני מכתבו הנכבד.

אינני מסכים על סילוקו של הר' שניאור בשום אופן, עכשו טרם שנוסד סדר של השגחה בטוחה אחרת, וטרם שאני יודע איך יוסד הענין. לא לכורמים המשפט להתערב בעניני איסור והיתר, כ"א[8] לעומדים ומיוחדים ע"ז[9].

שאהי'[10] אנכי המחפש את המשגיחים, והעוסק בתשלומין שלהם, זה הוא דבר שא"א[11]. אפילו ליום א'. אינני איש של כספים ועסקי ממון כלל. ע"כ[12] יטיב נא כבודו להודיעני, איך לשלח בחזרה לידו את הטשיק, ע"י[13] איש בטוח, כי איני חפץ לשלחו ע"י פאסט. [דואר]

הנני שונה בזה לכבודו את האמת המרה, שאם יעמד הר' שניאור בסילוקו, ומשגיחים אחרים א"א[14] שיסודרו בלא סיוע שלו כלל, כי יסוד הידיעה של נטיעות הערלה בנוי הוא ע"פ[15] רשימות הפנקס שתחת ידו, אז כל הכרמים בכלל אינם מוחזקים בכשרות, וחלילה חלילה לנו להביא את כרמי ארץ-אבותינו למצב השפל הזה, שיהי'[16] איסור ספק ערלה רביע עלייהו. [שיהיה מוטל עליהם חשש של איסור ערלה (ארמית: "רביע עלייהו" – רובץ עליהם)]

הנני חותם ובלבבי אש יגון נורא יוקדת, אך זיק תקוה זורחת, כי נוכל לתקן עוד בעזרת צור ישראל, אשר עיניו בארץ חמדה.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. לכ' - לכבוד
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. כ"א - כי אם
9. ע"ז - על זה
10. שאהי' - שאהיה
11. שא"א - שאי אפשר
12. ע"כ - על כן
13. ע"י - על ידי
14. א"א - אי אפשר
15. ע"פ - על פי
16. שיהי' - שיהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב פסח תרס"ז - יפו **נמען:** הוריו, אחיותיו וגיסו הרב יוסף רבין

מכתב ברכה לחג הפסח למשפחה. הרב קוק מתאר את הרגשת התקווה בארץ ישראל: לצד הצער על החורבן, ניצוצות של אור מתנוצצים בעלייה ובבניין, וקרני השחר של הגאולה מתפשטות. הרב קוק מתגעגע לבני המשפחה ומקווה שיזכו להתראות בארץ. בסוף הרב קוק שואל את גיסו על רעיון השלוחים.

עיקרי הדברים

- ברכה משפחתית לפסח.
- תקוות הגאולה בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ער"פ[4] תרס"ז[5].

אורה ושמחה, שלו'[6] וברכה, לכאאמו"ר[7] [לכבוד אדוני אבי מורי ורבי, הרב שלמה זלמן הכהן קוק] הרב הגדול מלא תוי"ר[8] וכל חמדה מו"ה[9] שלמה זלמן הכהן שליט"א[10].

ואמי מורתי היקרה וצנועה מנב"ת[11] מרת פערא זלטא תחי'[12] לאוי"ט[13], ואחיותי היקרות ונחמדות, מבנות ציון המסולאות, [על פי איכה ד, ב] מרת רוחמה תחי', עם ילדיה הנעימים והאהובים שליט"א, ומרת פרידא בתי' תחי' לאוי"ט.

וכבוד חמדת נפשי דיתיב בתוונא דליבאי [היושב בחדרי לבי (ארמית)] כי[14] גיסי כאח לי הרב המאוה"ג[15] עדיו לגאון ותפארת [הרב המאור הגדול, עדיו לגאון ותפארת (על פי יחזקאל ז, כ)] מו"ה יוסף רבי שליט"א, וכא"ל[16] יתברכו בכטו"ס[17], ודודתנו היקרה מרת וויטא תחי' בכ"ט[18], יתברכו כולם עדי עד, ברכת שמים מעל, וכל משאלות לבבם לטובה ימלא צור עולמים ב"ה, עוטר ישראל בתפארה ואוזרו בגבורה, [מברכות השחר] המשביע לכל חי רצונו [תהלים קמה, טז] ית"ש[19].

שלו' שלו' וברכה מהררי קודש.

אמנם אי אפשר כהיום לצאת ידי חובת מכתב ארוך, כראוי ונכון לפי חפץ לבבינו, מפני דת היום הקדוש [מפני חובות היום, ערב פסח] וחובת הכנת קדושת קבלת ליל התקדש החג, זמן חירותנו [פסח] הבא עלינו לטובה, ביתרון אורה וקדושה שמחה ועז חופפת עליו בהר קודש אלקינו ב"ה. ועם כל מכאוב לבבנו על בית מקדשנו השמם לעינינו, ועל בני מלכים ושרי קודש, [ישראל, שנקראו "בני מלכים" (שבת סז)] עם אלקי אברהם, ההולכים כעבדים על האדמה [על פי קהלת י, ז] הטובה, ארץ הכרמל, המלאה הוד והדרת עולמים, על מקום גאון עזנו וצניף תפארת מלכותנו, [ירושלים והמקדש] אבל לא נוכל ג"כ[20] מהתעלם מנצוצי אורה וברקי זוהר, המתנוצצים כאבני נזר הנה והנה על אדמת הקודש. הלבבות הנדכאים של כל הקהל הגדול, ההולך וגדל ב"ה מנפוצות יהודה, [ישעיהו יא, יב] הבאים מארבע כנפות הארץ, להאחז ולהנטע על גבול ישראל, הנם ג"כ מלאים תקוה ונחומים, ובעומק הנשמה הרגשת-כבוד מונחת, כי

חשכת הגלות תחל להתפזר, ענניה השחורים והאפלים ילכו ויקלשו, משביבי אורות [מניצוצות של אור] אשר יעלו ויראו מאהלי יהודה. קרני שחר הולכים ומתפשטים בהסתר ובגניזה, עומדים הכן לקול מבשר ואומר "ישובי, שובי השולמית", [שיר השירים ז, א] כי פקד ד' את עמו ורעה כרמל ובשן כימי עולם. [על פי מיכה ז, יד וירמיהו נ, יט] כח החיים והבנין, עז הידידות לארץ חמדתנו, המתגלה מדי יום ביומו ביתרון חיל ועז על אדמת הקודש, כשהוא מתיצב בחזון לעומת השממון והיגון, שהיו מלאים עד אפס מקום בכל נאות יעקב [איכה ב, ב] בהרי יהודה וערי הקודש, הם יתנו לנו סימנים נאים, מרהיבים דעת ומפיקים נגה לנפש נענה, [לנפש מעונה (ישעיהו נח, י)] העטופה ביגון קודר על שבר בת עמנו, [ירמיהו ח, כא] החומרי וביותר הרוחני הגדול מני ים, ["כי גדול כים שברך" (איכה ב, יג)] אשר רק אויר חיי נשמות של נחלת ד' יהי'[21] לרפואת תעלה, [לרפואה ותרופה (ירמיהו ל, יג)] להזיל טללי אורות מקודש על גופות נשברות ועל נשמות שוממות,

ההרגשה הקדושה הזאת, שלבבות למאות ולאלפים מכל פזורי ישראל, אשר נקבצו אל ארץ חיים, הנם חשים בלב ברוח אומן ובטחון נמרץ, נותנת היא מעטה הדר ולוית חן [משלי א, ט] ונעם על מועד החג הקדוש, ביחוד ליל התקדש חג זמן חרותנו, זוהר עליון ויפעת נוגה קדש, שרק על אדמת הקודש יוחש ויוודע. יזכנו צור יעקב ב"ה, לחזות מהרה בחדות קדש כולנו יחד, וכל עם ד' הוא כולו יחד, בשמחת ארץ חמדה, וגאולי ד' ישובון, [ישעיהו נא, יא] וגאולת עולמים מהרה תופיע לעינינו בימינו, וראה כל בשר כי פי ד' דבר. [על פי ישעיהו מ, ה] והלב המלא אהבה נאמנה לאהובי נפשנו, הורינו היקרים עט"ר[22] שיחי'[23] וכל יקירינו שי'[24], משתוקק מאד לישועת ד' הכללית והפרטית, לזכות לחברת נועם כל מחמדי לבבנו, בנפש עליזה ושמחה, על ארץ חפץ, מתעורר הוא ביותר לכל עת חג ומועד קדש, והוא מוצא מנוחה בתקות ד' לימים הבעל"ט[25]. ומאד יקשה לבאר בזמן כזה את כל מחשבות לבבנו בשום שכל וחשבון, אשר הננו אסירי התקוה, שיד ד' בחסדו הגדול, אשר החל להראות אותנו, תעשה זאת לימים יוצרו, [על פי תהלים קלט, טז] ע"כ[26] יהיו דברי מעטים, בברכת שלו' וברכה לכי'[27] הורי היקרים שי' ולכל אהובינו היקרים הי"ו[28], כנה"י[29] ונפש בנם עבדם חותם ביראת הכבוד וברכה נאמנה, ואחיהם דבק באהנ"פ[30] ודושו"ט[31] כה"י[32],

אברהם יצחק ה"ק

אהובי גיסי הה"ג[33] שי', יודיענו נא כת"ר[34] מכל אשר עמדו, ואם איזה דבר חידוש יש במצבו לטובה, והרעיון ע"ד[35] המשולחים, [שלוחי מוסדות הצדקה שנסעו לגולה לאסוף כספים] אם אפשר להוציא אל הפועל. הדברים צריכים חיזוק, והשי"ת[36] יהי' עוזר לנו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ער"פ - ערב פסח
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. שלו' - שלום
7. לכאאמו"ר - לכבוד אדוני אבי מורי ורבי

8. תוי"ר - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. מנב"ת - מנשים באהל תבורך
12. תחי' - תחיה
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. כ' - כבוד
15. המאוה"ג - המאור הגדול
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. בכטי"ס - בכל טוב סלה
18. בכ"ט - בכל טוב
19. ית"ש - יתברך שמו
20. ג"כ - גם כן
21. יהי' - יהיה
22. עט"ר - עטרת ראשי
23. שיחי' - שיחיו
24. שי' - שיחיה
25. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
26. ע"כ - על כן
27. לכ' - לכבוד
28. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. באהנ"פ - באהבת נפש
31. ודושו"ט - ודורש שלומו וטובו
32. כה"י - כנפשו היפה
33. ההה"ג - הרב הגאון
34. כת"ר - כבוד תורתו
35. ע"ד - על דבר
36. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרס"ז - יפו **נמען:** מר זאב גלוסקין

הרב קוק מעביר תלונה של אגודת הכורמים ברחובות נגד הסינדיקט של היקב הכללי, ומבקש תשובה, אם לפשרה ואם לדין תורה. הרב קוק מצר על כך שיש המרחיקים את הרבנות מענייני היישוב מתוך פחד מהשפעתה, וכך מונעים מן היישוב כוח פועל חשוב.

עיקרי הדברים

- מקום הרבנות בבניין היישוב.
- סכסוכים כלכליים ביישוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ז[4].

אדון נכבד מר זאב גלוסקין נ"י[5].

הנני שולח בזה לכבודו מכתב שקבלתי מאגודת הכורמים ברחובות, שהם באים בקובלנא על הסינדיקט של היקב הכללי. [על חברת היקב המרכזי של המושבות, ששיווקה את היין] מובן הדבר, שטענות כאלו צריכות הן לתשובה ולעצה, אם להתפשר עמהם בכי טוב [בדרך טובה] או לברר את הענינים ע"פ[6] ד"ת[7]. ואנכי עם כל חפצי להיות פועל מסייע עם כל האחים הבונים את אה"ק[8], ענינים רבים הנם מתרחקים ממני, מסבת דעת הקהל שנמצאו בקרבו המפחידים מפני השפעת הרבנות, [שמפחידים את הציבור מפני השפעת הרבנות] מבלי דעת אותה. ובזה הם חוטאים, - הגורמים הללו, - חטאה גדולה להתקדמות ישוב אחינו על אדמת הקדש, במנעם ממנה כח פועל חשוב כזה של הרבנות המרכזית הלאומית שבישוב החדש. איך שתהי'[9] הסבה, אבל אנכי הנני רחוק מידיעת כל תוכן המצב, הגורם להסכסוכים שבין האגודה שברחובות ובין היקב הכללי. ע"כ[10] יראה נא כבודו את הדברים האמורים במכתבם של הראשונים, ויכבדני בתשובתו הברורה.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"פ - על פי
7. ד"ת - דברי תורה
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. שתהי' - שתהיה

10. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת צח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשוון תרס"ח - יפו **נמען:** חברי לשכת 'המזרחי' לארצות המערב

תשובה מפורטת לשאלון על מצב החינוך בארץ ישראל. החינוך הישן: תלמודי תורה רבים, עם מעלות וחסרונות שצריך לתקן; אגודת 'שומרי תורה' מגינה על היהדות מפני בתי הספר הלאומיים־החילוניים. אין עדיין בית ספר דתי לבנות, ויש צורך דחוף בכך. הרב קוק מתאר חדר חדש ב'אחוה' שלומדים בו עברית, המתאחד עם 'שערי תורה', ומחלקת מלאכה. הרב קוק גם מתאר את בתי הספר החדשים והמורים בהם. העיקר שחסר הוא בתי ספר שמוריהם יראי שמים ומכירים בצורכי החיים, יחד עם ישיבה גדולה. הרב קוק מציע את עזרתו כרב הישוב החדש, ומדגיש את התועלת בידיעת ערבית ותורכית לחכמי תורה.

עיקרי הדברים

- סקירת מצב החינוך הישן והחדש בארץ ישראל.
- חוסר בחינוך דתי לבנות.
- חדר עברי ב'אחוה' ומחלקת מלאכה ב'שערי תורה'.
- הצורך בבתי ספר תורניים העונים לצורכי החיים.
- חכמי תורה הדוברים ערבית ותורכית - פתח להשפעה בממשלה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג מ"ח תרס"ח[4].

כי[5] האדונים הנכבדים, הרבנים החכמים, חברי לשכת "המזרחי" לארצות המערב, [הסניף של תנועת "המזרחי" במערב אירופה, שבראשו עמדו רבני גרמניה] שלו'[6] וברכה.

מכתבם הנכבד, רצוף בשאלות חכמים, המלאות חן אהבה לשם השי"ת[7], לעם קודש ולאה"ק[8], הגיעני. מפני מניעות שונות לא הי'[9] אפשר לי להשיב על אתר. [מיד] והנני כעת בתשובה קצרה על אותן השאלות, שהנני מוצא בקרבי הכשר להשיב עליהן, כפי הנראה לעיני רוחי, בעה"י[10].

א. 1. הישיבות והמוסדות לת"ת[11], הנמצאות בכלל באה"ק[12], רבות הנה וא"א[13] לי לפורטם. אך בכלל, הפרוגרמה הישנה היא שולטת בכל המוסדות הישנים, - סדר כזה שיש בו הרבה מעלות, ולא ניקה ג"כ[14] מחסרונות, שהכרח גדול הוא לתקנם. אבל בהם הננו בטוחים שיהודים הם מגדלים לנו, וכשיתקנו המגרעות יהיו גידוליהם יהודים שיהי'[15] לתפארת ארה"ק[16], בישראל ובאדם. המטרה של אגודת "שומרי תורה" [ארגון שפעל להקמת מוסדות חינוך ברוח התורה בארץ ישראל] היא להגן בעד היהדות, השומרת ברית ותורה במלא המובן, שהיא הולכת ומתמעטת באה"ק ע"י[17] בתי-החינוך החדשים, שחפצים רובם ליסדם על ההכרה הלאומית היבשה, [הלאומיות החילונית בלבד, בלי אמונה] המשוללת אפילו מאמונה בכלל, וק"ו[18] מאמונת-אומן המחי' את בני' באור ד' ובשמירת התורה והמצוה באמת ובתמים. עד כה מצאה ידה של האגודה הנ"ל[19] ליסד איזה בתי לימוד ע"פ[20] הסדר הישן, ולפעמים יש שיש בהם קצת ריכוך

ויפוי מול ערך הישן, אבל עוד צריך הדבר להיות הולך ומשתכלל. לזה דרושה עזרה רוחנית, והשפעה טובה מחכמי לב, ועזרה חומרית מבעלי הון אוהבי צדקת ד' ומשפטיו עם ישראל.

2. הועדים המפקחים על כל בתי-הלימוד הערוכים בסדר הישן בכלל, מתנהגים ע"פ גבאים ומפקחים, וישנם ג"כ ע"פ רוב משגיחים שכורים בכל מוסד, ובתי-הלמוד של "שו"ת" עומדים תחת ההנהגה של האגודה, שהם רבנים בעלי תורה וי"ש[21] באופן מצוין, ומהם מסורים להרעיון בכל לב, והם יושבים בירושת"ו[22].

3. הילדים שם במושבות הנם מבני המושבה. פה ובירושלים נמצאים בבתי הלימודים ג"כ אחדים מחו"ל[23] ומערים אחרות. נמצאים ג"כ מעטים מבני התימנים ומהגרים שבאו מרוסיא.

4. המורים הנם ג"כ רובם אנשים כשרים ובני תורה מהדור הישן. נמצאים ג"כ כאלה שיש להם איזו מדרגה של השכלה עולמית, באותה המדה של משכילים מעצמם. [באותה מידה של מי שלמדו השכלה בעצמם, בלי בית ספר] שעות הלימוד הן ע"פ רוב ערך שבע-שמונה ביום.

5. לדאבוננו עוד לא נמצא שום מוסד של שומרי תורה ומצות בדרך הישן שיסד בית למוד לנערות, וההשפעה של בתי הלימוד של הנערות ע"פ רוב מוחלשת מאותה החולשה החדשה, שיש בה הפגה לטעם אמונת אמן. [החלשה של טעם האמונה (על פי ירמיהו מח, יא)] ודבר זה דורש תיקון בלא איחור כלל.

6. בכל בתי הלימוד הישנים לבני אשכנז באה"ק שולטת שיטת התרגום לזרגון. [שיטת הלימוד בתרגום ליידיש]

הנני מוצא נכון להעיר, כי ניצוץ אור לטובה התחיל להאיר פה, עי"מ[24] שנתיסד חדר אחד מבע"ב[25], שיש בהם תורה ויראת שמים, וחפצים בחינוך בניהם באופן המתאים באיזה מדה לדרישת החיים, - שעיקרם הם הדרים בחלק מן העיר הנקרא "אחוה", [שכונת "אחווה" שביפו] - ויסדו חדר, שהשפה השולטת בו היא עברית במבטא האשכנזי. [בהגייה האשכנזית] (בעלי המהלך החדש בוררים את ההברה הספרדית [בוחרים בהגייה הספרדית] דוקא, אע"פ[26] שהם אשכנזים, ומזה יצמחו לפעמים פירודי דעות במשפחה ובבתי כנסיות). בזה הזמן צעד הדבר לפנים במדה הגונה. נתקבל למפקח ד"ר[27] אחד נכבד בתורה, ביראה ובמדע, מר זליגר מאוסטריא. וזה החדר הוא מתאחד עם המוסד "שערי תורה" [תלמוד התורה ביפו] אשר פה, שהוא עומד בכללו כולו על פי המשטר הישן, ובהמשך הזמן תוכל ההתאחדות הזאת להתגדל ולתת פרי הגון. אמנם כמובן צריך גם זה היסוד תיקון ושכלול, אבל מזה יש כבר זריחת תקוה, לבסס את היהדות הנאמנת עם יסוד של דרישות החיים ההולכים ומתגברים גם באה"ק ת"ו.

ב. 1. בתי-ספר ללימודי חול ולמלאכה נמצאים רבים במרחב אה"ק[28]. לפורטם אינני יכול, כי כמעט כל מה שנוסד מחדש עקרו הוא בחול. רק פה החילונו ליסד מחלקה של מלאכה, מצורף ל"שע"ת", והדבר עומד בראשית התפתחותו, וצריך אימוץ ועזרה מוסרית וחמרית מרובה, ואז יוכל להועיל הרבה למצב אה"ק ולהרמת ערך היהדות הנאמנה.

1-2. השפה העברית היא מדוברת (במבטא הספרדי) בכמה בתי-ספר חדשים, ולוקחת ג"כ חלק הגון מזמן הלימודים. לרוב בתי-הספר החדשים ישנן פרוגרמות, נכתבות או גם נדפסות, שמהן אפשר להודע פרטי הלימודים. (אם הם נשמרים בדיוק בפנים לא אדע).

4. מכל המפלגות נמצאים ששולחים בניהם גם לבתי-הספר החדשים, ונמנעים מהם רק המצויינים בשמירת תורה ויראת שמים, הפורשים מצד החולשה שיש בהם ביחש לדת, והיראים מפני הממונים של הכוללים מצד קיפוח חלוקתם, [מפני שהגבאים יקצצו להם את קצבת "החלוקה" מכספי הצדקה מחוץ לארץ] שעכ"פ[29] מזאת היראה, עם כל שפלות ערכה, יוצאת ג"כ איזו תועלת, לפי המצב הבלתי-נעים בהוה. הנערים הנם מהערים, ומהמושבות ג"כ.

5. המורים והמזכירים הנם הועד שבכל בית ספר מאלה, המפקחים ג"כ על הסדרים וכאמור לעיל 2 א.

6. המורים נמצאים מהם דרי"ם[30] בעלי דיפלומים, ויש מהם סתם משכילים הראויים מצד ידיעתם לעבודתם.

ג. 1. המחסור היותר גדול הוא עכשיו בהישוב החדש, כמו פה עה"ק ת"ו ובהמושבות, ליסד בתי ספר כאלה, שיהיו המפקחים והמנהלים, המורים והמלמדים, כולם אנשים שהם בעלי אמונה ויראת שמים באמת, ושיהיו מודים בלב שלם בהצורך שיש למילוי הדרישות של החיים בתוכן הלימודים באי"י[31], ושיהי[32] בעיניהם דבר זה חובה ומצוה, אחרי שרק בזה יתכונן ישראל באי"י כראוי, בעז ובקדושת אמת, וע"פ[33] רוח זה יתכוננו ג"כ ישיבות גדולות, ויהיו לכל אלה מצורפים ג"כ בתי מלאכה, מונהגים ברוח הטוב אשר יתן ד' על עמו בהר קדשו.

2-3. האמצעים לעזר להרים את מצב אה"ק, ולסבב עי"ז[34] הרמת מצב היהדות הכללי, הנם לפי דעתי תלויים דוקא בצפיה לרחוק מעט, דהיינו שלא רק במה שניגש אל הטבת חינוך הקטנים נצליח, כי"א[35] ע"י מה שנשים פנים ג"כ אל החינוך של המגודלים, שחסרון הסדר של חינוכם הילדותי הוא עדיין מעוות שאפשר לתקון. מהם יצאו לנו בקרוב בתי אבות בע"ה[36], ובעלי רושם ניכר בהחיים של היהדות הארצי-ישראלית. אבאר בקצרה. הננו סובלים פה, משני צדדים. הדרך הישן בחינוך יש בו תוך תמציתי טוב, והיינו קדושת האמונה והדרכת י"ש[37], אבל יש בו חסרונות רבים. חסרון הסדר החיצוני של המחנכים והמתחנכים, שהרבה גורם העוני, אבל גם אם יוסר זה החסרון, עוד צריך לסלק את חסרון ההסכמה של הביטול, [הזלזול שיש בציבור הישן] המצוי במחנה הישנים, לעומת כל הטבת תואר חיצוני, בצורה החיצונית של בית התלמוד, בנקיונו הפנימי, בתלבושת המורים, בסדרי נימוסיהם, בתלבושת התלמידים, במהלכם, וכאלה. עוד יש חסרון פנימי כללי, שהוא באמת מסבב הכל, הוא מצוי בכל מקום ומ"מ[38] הוא מורגש באי"י ביותר והוא עלול להיות ב"ה מתוקן ביותר: הפרעות בסדרי החינוך, אותם שנסמכים על רגש המתיחש לפי הפרסום ליראת שמים, כלומר שרבים טוענים שזהו דוקא דרך האמונה, ובזה מגדלים יהודים כשרים כחפץ השי"ת. זה נובע מפני חסרון דעת ד' בידיעה מסודרת. הלימודים הרחבים המתיחסים ליראת שמים אינם נלמדים בקביעות, לא אצל הקטנים ולא אצל הגדולים. ע"כ[39] יצא משפט צורת ההדרכה ע"פ סדר של דמיון נפסד. בארצות שהמעמד החברותי מכריח, שיהיו החיים מסודרים, בתיקון חיצוני עכ"פ[40], אין הדבר ניכר, ובא"י[41], שהעניות, החלוקה והממשלה העזובה, [קצבת "החלוקה" מכספי הצדקה, והשלטון העות'מאני המוזנח] גם יחד הנם מכשירים, שצורות דמיוניות בתוכן החיים הרוחניים יוכלו להטביע את המטבע שלהן על החיים החברותיים ולהזיקם, - ניכר ההפסד הרבה. ע"כ אנחנו צרכים להעמיד סדר בחדרים, בישיבות ובכל בתי-לימוד, שלימוד יראת

שמים, הכולל את כל הצד הרוחני שבתורה ומוסר, יהיה נלמד כסדרו, כדי שיהיו הדעות הולכות ומתישרות. ובהמשך הזמן יהיה לנו רוב ניכר ומכריע של אנשים בעלי צורה, בני תורה ויראי ד', שמחשבותם על החיים לא תהיה כפי הדמיון המזיק ומחריב את הכל, כי"א ע"פ התורה האמתית והשכל הצלול והבהיר אור ד' בארץ. המחשבות האלו יכריעו את בעליהן לקחת חלק בכל דבר טוב, בכל שכלול, וכל כבוד של ישראל ושל א"י[42], ויוכלו יפה להתאגד עם כל הטובים והמעולים של דורשי טוב על ישראל ועל אה"ק, שבכל הארצות של הגולה, ולרומם קרן לעם ד' באגודה אחת. וזאת לדעת, כי המקום היותר מוכשר, שראוי להקדים בו מוסדות משוכללים, ע"פ רוח טהור של חיים טהורים, ממולאים באור תורה, אמונה וקדושה, ומסומכים בכשרון של מדע, אמנות מלאכה, הוא דוקא הישוב החדש, ולא ירושלים עה"ק תי"ו בעצמה. בירושלים צריך עוד להיות הסדר הישן קבוע. שם אין ההתמוטטות של היהדות הנאמנה בולטת כ"כ[43]. וגם עלינו לא לשכח, כי איזו תעודה נמצאת באותו הדרך של הנזירות מן החיים, אפילו למראה העין החיצוני ג"כ, אלא שהתעודה היא מכוונת אל גלותנו וענות נפשנו. אבל בירושלים, שרושם של אבלנו הוא כ"כ גדול ותקיף, בית מקדשנו השמם לעינינו, ומקום מקדש מלכנו, שאנו בקרבו עבדים מרודים, הוא דוקר את הלב ומדאיב את הנפש, מוכרח הדבר שאותו הרושם ישאיר איזה עקבות מלאות חלחלה וזרות בחינוך ובסדר הליכות החיים, עד עת לכל חפץ. לא כן הוא משפט הישוב החדש. פה רוח חיים לאומיים הולך ונושב, כל עקרו נוסד מתנועת זה הרוח, אלא שמבלעדי בסיס של יהדות אמיתית, של קדושת אמת ושל אור חיי עולם של שם ד' שעל עמו ונחלתו, אין רוח זה כלום, עובר הוא כקצף על פני מים, [הושע י, ז] וכציץ נובל דמיונו. [על פי ישעיהו כח, ד] אבל כשיבוסס בידי פועלים נאמנים, המכירים את חובתם ויודעים איך לעבוד את ד' באמת, בתורת חיים ואור אמת, יהיה באמת רוח בהיר, רוח המביא טל של תחיה לישראל ולאהלי יהודה כולם. ורק בהנשא הכח האמיץ של הסביבה, תתרומם ירושלים בתור המרכז, מקום אשר עינינו ולבנו שם.

ע"כ צריכים אנחנו ליסד במרכז הישוב החדש ישיבה גדולה, שתהיה מתנהגת בכל ארחות הכבוד והחיים היותר טובים ומשוכללים, עד כמה שהיד מגעת. שם צריך שיהי' תופס החלק היותר גדול לימוד התורה שבכתב ושבע"פ[44] בסדרים טובים, שיהיה כולל בקרבו גם את כל המובן של חכמת ישראל בדורנו ג"כ. החלק הרוחני והמדעי שבתורה לכל צדדיו צריך שיהיה נלמד בזכות שוה, כקביעות ההלכה והתלמוד. הסדרים החיצונים צריכים שיהיו עשויים בטעם טוב, המוצא חן בעיני כל איש ישר ומנומס, הבנין, התלבושת, ההתהלכות עם הבריות וכו'[45]. המדעים הכלליים, צריכים לתפס בה מקום רשמי בלשון הקודש, והכשר ולימוד של שפות זרות, מערביות ומזרחיות, ראוי שינתנו לתלמידים, חוץ מזמן הלימוד בישיבה, שלא יארך יותר משמונה שעות ליום, ע"י מורים וספרים טובים, עד שבהמשך של זמן לימוד של שש-שמונה שנים יוכלו לצאת מקרב ישיבה כזאת אנשים משוכללים, שיהיו באמת תפארת לישראל ולא"י[46]. אמנם גם מזה לא נניח ידינו, לשכלל את הלימוד של החדרים ובתי הת"ת[47] באופן קרוב לזה, וכ"ז יותר רצוי ויותר נח שתהיה התחלת העבודה בישוב החדש לכל אגפיו, (הנני מליט בזה [הנני מצרף בזה] מכתב נדפס ע"ד[48] מחשבה זו, [ככל הנראה הקול הקורא שפרסם לייסוד ישיבה ביפו] הכוללת הרבה מאד בע"ה). בתי מלאכה ובתי ספר לילדות בטעם כזה יוכלו ג"כ להתכונן, וכ"ז יהיה לו בסיס ועתיד מובטח, עם השכלול של הישיבה במילואה העליון, שתגדל לוחמים מלחמת ד', נגד בעלי הדמיון

הנפסד, החושבים את עצמם ליראים, ונגד גסי השכל ובעלי טמטום הלב, החושבים את עצמם לחפשים. הבו אחים, נתאחדה ונעשה, חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלקינו. [על פי שמואל ב י, יב]

4. במדה זו הנני אנכי הצעיר, במעמד של הרבנות הכללית לישוב החדש, שהכרעתו היא [שמרכזה הוא] עה"ק יפו והמושבות ת"ו, - ושאר הסעיפים יהיו משתלמים בע"ה ע"י השתלמות החלק היותר יסודי -, מוכן בכל כחי בל"נ[49] להיות לעזרת גבורי כח עושי דבר ד', היודעים בינה לעתים, לדעת מה יעשה ישראל, [על פי דברי הימים א יב, לג] לעזרתו ולתשועת ארצו ונחלתו. והרבה מגדולים וחשובים, בארץ ובחו"ל[50], ימצאו בע"ה שיעמדו לימינינו, וד' עמנו מתנשא לכל לראש [דברי הימים א כט, יא] ב"ה.

5. יותר טוב הוא בודאי שיהיה הכל מאושר מטעם הממשלה התורכית. אמנם א"ז[51] דבר קשה, וגם אינו מעכב הרבה, וב"ה[52] יש עמנו מאוהבינו, יראי ד' וחושבי שמו, שיד ושם להם [שיש להם השפעה (על פי ישעיהו נו, ה)] ג"כ אצל מי שהיכולת בידם, ולא יהי'[53] מזה שום עיכוב כלל. רק נקבץ נא כחות רוחניים ומעשיים.

6. זה פשוט, שאם המצויינים שבחכמי תורה וי"ש יהיו יודעים את השפה הערבית והתורכית, יחד עם מדרגה הגונה של השכלה, אז בהיותם ע"פ חפצם לנתיני תוגרמא [לאזרחי האימפריה העות'מאנית ("תוגרמה" – תורכיה)] יוכלו לזכות לכל המשרות היותר רמות בממלכה, ולפעול טוב הרבה על ישראל. והננו רואים מופת לזה מאחינו הספרדים, אלא שרעיון הבנין והתחיה הלאומית הוא רחוק מהם קצת, וצריכים אנחנו להעיר כח חיים זה באה"ק בטעם יהדותי מלא.

7. ההוצאות א"א[54] לסמן. ואפילו אם בהתחלה נוכל להעמיד כת קטנה משוכללת, לפי חפצנו, ג"כ דבר גדול הוא. ומובן שלפי התגדלות הכחות נוכל להרבות המפעלים, ולהגדיל תורה ולהאדירה.

את אלה הדברים ראיתי בעניי להשיב לכבוד הדרתם באמת. וישנם עוד דברים רבים ונכבדים, שראוי לדבר בהם, בענין הנשגב והקדוש הזה, ונחשך את הדברים בעה"י למועד אשר אתכבד בתשובת הדרתם על דברי אלה.

והנני חותם בברכת ד' מציון ומקודש, כנה"י[55] ונפש דורשם לטובה ולברכה, ברגשי כבוד והדר

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

מצדי אין שום מעצור לפרסם תשובתי זאת בשמי, בהעתקות וגם בדפוס, אם ימצאו בזה איזו תועלת.
הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כ' - כבוד
6. שלו' - שלום
7. השי"ת - השם יתברך
8. ולאה"ק - ולארץ הקודש

9. הי' – היה
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך
11. לת"ת – לתלמוד תורה
12. באה"ק – בארץ הקודש
13. וא"א – ואי אפשר
14. ג"כ – גם כן
15. שיהי' – שיהיה
16. ארה"ק – ארץ הקודש
17. ע"י – על ידי
18. וק"ו – וקל וחומר
19. הנ"ל – הנזכר לעיל
20. ע"פ – על פי
21. וי"ש – ויראת שמים
22. בירושת"ו – בירושלים תבנה ותכונן
23. מחו"ל – מחוץ לארץ
24. עי"מ – על ידי מה
25. מבע"ב – מבעלי בתים
26. אע"פ – אף על פי
27. ד"ר – דוקטור
28. אה"ק – ארץ הקודש
29. שעכ"פ – שעל כל פנים
30. דרי"ם – דוקטורים
31. באי"י – בארץ ישראל
32. ושיהי' – ושיהיה
33. וע"פ – ועל פי
34. עי"ז – על ידי זה
35. כ"א – כי אם
36. בע"ה – בעזרת השם
37. י"ש – יראת שמים
38. ומ"מ – ומכל מקום
39. ע"כ – על כן
40. עכ"פ – על כל פנים
41. ובאי"י – ובארץ ישראל
42. אי"י – ארץ ישראל
43. כ"כ – כל כך
44. ושבע"פ – ושבעל פה
45. וכו' – וכולי (וכן הלאה)
46. ולאי"י – ולארץ ישראל
47. הת"ת – התלמוד תורה
48. ע"ד – על דבר
49. בל"נ – בלי נדר
50. ובחו"ל – ובחוץ לארץ
51. א"ז – אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
52. וב"ה – וברוך השם
53. יהי' – יהיה
54. א"א – אי אפשר
55. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח שבט תרס"ח - יפו **נמען:** ר' משה זיידל

על הערות התלמיד לחוברות הרב קוק משיב בקצרה: בעניינים רוחניים הדברים קשורים תמיד ביסוד הסודי, ולכן בתוך דברים מובנים מופיעים פתאום דברים שמעל להגיון, שנאמרים בתמימות של ילדות. זה המפתח למקומות קשים בדבריו. לשאלה במה להתמחות באוניברסיטה הרב קוק ממליץ על שלושה מקצועות: פילוסופיה, שפות שמיות וספרותן, וכלכלה לאומית. הנימוק: מבוכת הדור מתרכזת ברעיונות הכלכליים, מושפעת מן הפילוסופיה, וחודרת לישראל כנטיות לאומיות וגזעיות שקשורות לספרות השמית.

עיקרי הדברים

- מפתח להבנת כתביו: ההתגלות הסודית בתוך הדברים המובנים.
- המלצה ללימודים אקדמיים: פילוסופיה, שפות שמיות, כלכלה לאומית.
- בירור רעיונות הדור על ידי אנשי מדע יראי שמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח"י[4] שבט תרס"ח[5].

חביבי ויקירי החריף ושנון [החריף והמחודד] מלא ברכת ד', מר משה זיידל נ"י[6].

שלו'[7] וברכה.

טרדות רבות ושונות מונעות אותי מלמלא חפצי ולכתב בארוכה לך, חביבי, אף שמאד אצמא לדעת מכל אשר אתך, ולחקור על כל ענינך, בקודש ובחול, בפרטי פרטיות. אקוה שלא תמנע ממני הטוב, ולא כמדתי תמוד לי. [ולא תמדוד לי כמידתי, שאני ממעט לכתוב]

חפצתי מאד להשיב לך על הערותיך על החוברות שנדפסו. אבל הזמן נדחה, ועכשו כבר קשה עתיקא. [ועכשיו כבר הדבר ישן וקשה לחזור אליו (ארמית)] בכלל אעירך, כי בענינים הרוחניים הננו תמיד קשורים אל היסוד הסודי, [אל תורת הסוד] שזהו האמת היותר גדולה שבהכרתם. ע"כ[8] אין לתמוה אם בתוך דברים מובנים, ההולכים בהרצאה במובן רגיל ומעשי, נפגש בפתע דברים המנשאים אותנו מעל כל החוג החושי וההגיוני הרגיל. וע"פ[9] רוב דוקא אז הננו שבים לדבר בתמימות פשוטה, תמימות של ילדות טהורה, "מפי עוללים ויונקים יסדת עז". [תהלים ח, ג] וכל מי שהוא מדבר דברים מעומק נשמתו, מוכרח הדבר שימצאו בתוכם הנקודות הללו, שעל ידן זוהר האמת התוכית מתגלה. כמדומה שזהו מפתח נאמן למקורות קשים בדברי, ובדברי כל המדברים בסגנון זה, ראשונים ואחרונים.

מאז שאלתני יקירי ע"ד[10] בחירת איזה מקצע. [על דבר בחירת מקצוע ללימודיו באוניברסיטה] אם הי'[11] הזמן מספיק בידי לחקור יותר בדיוק על התוצאות המעשיות של הגומרים את הלמודים, ואת האופנים אשר בהם יבחרו את דרכם בחיים, הייתי חפץ מאד להודיעך חות דעתי, [את דעתי (איוב לב, ו)] שכמובן תהי'[12] מיוסדת על הצד הרוחני שבהם. אבל זה קשה לי לברר, ע"כ לא אוכל להשיאך עצה מעשית. רק אגלה לפניך,

יקירי, את נטייתי, כי שלשת המקצועות אשר ליקר ערך, מלא דעת ויראת ד' טהורה, לבחור למען התועלת הרוחנית של כלל עמנו, הראויה להצטרף לכל מטרה פרטית, הנן לדעתי הפילוסופיא, השפות השמיות וספרותן, והאקונומיא הלאומית. [והכלכלה המדינית] נימוקי הוא, משום שהרעיונות נבוכים הרבה בדור, והמבוכה מתכנסת בעולם בחוג הרעיונות האקונומיים, ומושפעים מהפילוסופיא, ונכנסים לגבול ישראל בתור נטיות לאומיות וגזעיות, וכל אלה יש להם יחש מרובה להספרות השמית, הצור של מחצב אומתנו. [הסלע שממנו נחצבה אומתנו (על פי ישעיהו נא, א)] אשר לזאת תקוה נפשי, כי אם נעמיד חניכים, ממולאי כשרון ויושר לב, באלה המקצעות, ירבו את האור ע"י[13] עבודה חפשית, שתהי'[14] ממילא ברורה ומכוונת אל האמיתיות היסודיות, שעל ידן יהיו לעזר לברר את הרעיונות המסובכים של הדור. כמובן א"א[15] להשלמה כללית מדעית שתבא, כי"א[16] כשתלוה לזה ג"כ[17] הידיעה בהדברים הגנוזים ביתר אוצרות המדע, אבל מ"מ[18] העבודות העקריות הנצרכות ביותר הנן אלה אשר ציינתי.

אם הי' הזמן מרשה הייתי מבאר הדברים יותר, אבל אקוה שדי בזה לחכם לב שכמותך. בטח כבר בררת לך את דרכך, יצליחך ד' ויגיעך למטרה היותר רצויה ועליונה. צלח ורכב ע"ד אמת, [תהלים מה, ה] כנפשך היקרה ונפש אוה"נ[19] דו"ש[20] ואשרך ומצפה הצלחתך בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ח"י - שמונה עשרה (18)
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ע"כ - על כן
9. וע"פ - ועל פי
10. ע"ד - על דבר
11. הי' - היה
12. תהי' - תהיה
13. ע"י - על ידי
14. שתהי' - שתהיה
15. א"א - אי אפשר
16. כי"א - כי אם
17. ג"כ - גם כן
18. מ"מ - מכל מקום
19. אוה"נ - אוהבך הנאמן
20. דו"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין (מנהל יקב ראשון לציון)

שני פועלים ביקב נחשדו בחילול שבת בפרהסיא. הרב קוק הורה למשגיח להרחיקם עד בירור הדבר בעדים, ומבקש ממנהל היקב להודיע רשמית שהיקב מקפיד על שמירת שבת, גם מטעמי מסחר ושמירת כבודו. הרב קוק מביע צער על הבורות והכפירה, ותקווה שהדור הצעיר ישוב לקדש את הקודש.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בפרהסיא ביקב.
- הרחקה עד בירור בעדים.
- דרישה להודעה רשמית על שמירת שבת ביקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרס"ח[5].

אדון חביב ורב פעלים מר זאב גלוסקין נ"י[6], שלו[7] וברכה. ברוך אתה בבאך [דברים כח, ו]

היום שמעתי, ששני פועלים מן היקב נחשדו, בחשד שיש בו ממש, [בחשד שיש לו בסיס] בחילול ש"ק[8] באופן בולט. והנה על המשגיח הרב ר'[9] יוסף נ"י הטלתי, שירחיק אותם מן היקב, עד שיבורר הדבר בפני ע"י[10] עדים, ועד שיתוקן הדבר על להבא.

את לב כבודו אעיר, שראוי להודיע באופן רשמי, מטעם משרד היקב, את גדולת ערכה של הקפידא ע"ד[11] חלול שבת, מטעם המסחרי ושמירת הכבוד של היקב בכלל. פצע לבבנו עמוק הוא ואנוש [על פי ירמיהו ל, יב] מאד, כי לנשמת חיי אומתנו, פה בארץ אבות, אנו צריכים לכחות צדדיים לרשם ערכה, [לכוחות חיצוניים, כמו השיקול המסחרי, כדי להטביע את ערכה של השבת] והד קול ד' של ברית ואות לדורות עולם [השבת, שנקראה "ברית עולם" ו"אות" (שמות לא, טז-יז)] לא נשמע מפני המונה הגס והחצוף של הבורות והכפירה הגסה והמנוולת. אמנם נפשי המשתוחחת [נפשי העצובה (תהלים מב, ו)] תנחם כי עת השכרון לא יארך, [כי זמן השכרות, של התנכרות לתורה, לא יימשך] ומהר ישוב וניחם גם העם ההומה, הדור הצעיר, לקדש את קדוש ישראל ואת קדשיו, ורוח ד' תניחנו [ישעיהו סג, יד] להאיר פניו אליו, לנטע אותו על אדמת חבלו, [על אדמת נחלתו] בעצם טל חייו אשר מן הקודש והמקדש המה יוצאים.

הנני מחכה לתשובת אדוני הנכבדה ע"ד תיקון המאורע.

בכבוד וידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ש"ק - שבת קודש
9. ר' - רבי
10. ע"י - על ידי
11. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב שמואל אלכסנדרוב

תשובה קצרה לאלכסנדרוב. אין גבול מוחלט בין רגש לשכל, והחילוקים יחסיים. אין להיות אדוק בתורת ההתפתחות: יש בה ניצוצי אמת וגם כזבים, והרי בדורות הראשונים היו גדולים שאין כמותם. ההבדל בין השגת אברהם למשה יחסי. הבריחה מיראה בדור מולידה יראה של חולשה. המצוות המעשיות מוסריות, גם כשהמוסר שבהן אינו בולט, וחיבת האומה קשורה בהן.

עיקרי הדברים

- אין גבול מוחלט בין רגש לשכל.
- ביקורת על אדיקות לתורת ההתפתחות.
- היראה העליונה מול הבריחה מיראה.
- ערכן המוסרי והלאומי של המצוות המעשיות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז אד"ר[4] תרס"ח[5],

לכ'[6] ידידי הרב הג'[7] החכם הנשגב מר שמואל אלכסנדרוב נ"י[8], שלו'[9] וברכה.

הגיעני מכתבו היקר. והנני מוקף המון רב של טרדות ממשא עם ד' המתישבים באה"ק[10], וא"א[11] לי בשו"א[12] כעת לטייל בעמק הראוי [להעמיק כראוי] בדבריו.

בכלל תמיהני למה אנו צריכים לתן גבול מוחלט בין רגש ושכל. החילוקים אינם כ"א[13] סוביקטיביים, [ההבדלים אינם אלא לפי נקודת מבטו של האדם] ואפילו החילוק של מוחש, מורגש ומושכל, ג"כ[14] הלא איננו מוחלט, כ"א יחושי. [כי אם יחסי] שהכל הוא מלא חיים ודעת, הלא היא דעה פשוטה וישרה לכל משכיל. ומיד אנו אומרים, שהענין הולך לאין סוף ואין תכלית, ואנו באים לעומק הדעה, שהשגיאות והקלקולים הנם ע"מ[15] לתקן, וזאת היא חכמת האמונה.

ובכלל אין אנו צריכים להיות כ"כ[16] מאודקים לשיטת ההתפתחות. [כל כך דבקים בתורת ההתפתחות] יש בה ודאי כמה נצוצי אמת, אבל ג"כ כמה כזבים ודמיונות. עובדא ברורה היא, שהיו בדורות הראשונים אנשים גדולים שאין לנו דוגמתם, ולכה"פ[17] לא נוכל להעמידם במעלה התחתונה מההתפתחות לערכנו. אלא שההתפתחות האיטית היא אחת מרבבות אין-סוף הדרכים, שחי העולמים מתגלה בם.

הבדל יחושי [הבדל יחסי] אמרתי בין אברהם למשה, שלעומת האחרון נחשבת השגת הראשון למאופלת, [לאפלה, לחשוכה] על-דרך "כתר עליון אע"ג[18] דאיהו אור צח אוכם איהו קדם עלת העלות". ["הכתר העליון, אף שהוא אור בהיר, הוא שחור לפני עילת העילות" (ארמית, מתוך פתח אליהו בתיקוני הזוהר)]

בכלל הנני רואה הבריחה מפחד ויראה מתגברת בדור, וזו עצמה מביאה בפנים הלב יראה של חולשה וקטנות, אבל החפץ לקבל היראה העליונה מכין את המעז [מכין את הנוח] והצלילות של הדעת.

אין שום יסוד לבריחה ממצות המעשיות, שהנן מוסריות, ביחש הפרט או הכלל, וכשאין המוסריות בולטת בהן הנן ג"כ מוסריות, מתוך כל דרכי הרעיון שאנו יכולים לתלות בהן, שגם אנו ורעיונותינו אינם בריאה חדשה, וקודם שנוצר האדם מחשבתו גלויה. [כלומר: עוד לפני שנברא האדם, מחשבתו גלויה לפני ה'] וגם מפני חיבת האומה שקשורה בהן בחמודות רבות, [בקשרים יקרים רבים] ראוי לכל חכם לחזקן ולאמצן מאד.

והנני ידידו דוש"ת[19],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. לכ' - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו' - שלום
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. וא"א - ואי אפשר
12. בשו"א - בשום אופן
13. כ"א - כי אם
14. ג"כ - גם כן
15. ע"מ - על מנת
16. כ"כ - כל כך
17. ולכה"פ - ולכל הפחות
18. אע"ג - אף על גב
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** אחיו, ר' שמואל הכהן

הרב קוק מביע עוגמת נפש על כתביו, שקיווה שאחיו יוציאם לאור. האח רמז שסגנונו אינו מלוטש, ודימה זאת לשגיאות של ר' פנחס הכהן לינטופ. הרב קוק משיב שהסגנון החדש בענייני חכמה עתיד לחלוף, כי פזיזות וקלות דעת מוטבעות בו, ויבוא סגנון של כובד ראש ויראת שמים. אם האח אינו רוצה להוציא את המאמרים, הרב קוק מבקש להחזירם. הרב קוק גם שואל על הדפסת תיקוני הזוהר.

עיקרי הדברים

- ויכוח על סגנון הכתיבה של הרב קוק.
- ביקורת על סגנון הספרות החדשה.
- הוצאת המאמרים ו'תיקוני זוהר'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אד"ר[4] תרסח.

אח יקר ואהוב מר שמואל [אחיו של הרב קוק, ר' שמואל] שליט"א[5], שלו'[6] וברכה.

זמן רב עבר ואנכי לא כתבתי לך מאומה. קצת גרמה זה טרדת נפשי בכמה ענינים הסובבים אותי. אמנם סניף יש כאן [חלק נוסף יש כאן] ג"כ[7] קצת עגמת נפש שיש לי ע"ד[8] הכתבים, [על דבר כתבי היד ששלח לאחיו כדי להוציאם לאור] אשר חשבתי שעל ידך יראו אור, והנני רואה שטעיתי בחשבוני. ונתעוררתי לזה ביותר אחרי רואי שאתה רומז לדמות את מה שאין הסגנון מלוטש אצלי, לפי דעתך, לאותם השבושים שבשפה של הרפ"ל[9] שי'[10], ואתה חושב שכל מה שאינו מסוגנן לפי הטעם של הספרות החדשה זאת היא שבשתא. [שיבוש, טעות (ארמית)] ואנכי יודע, כי לא תאריך הרבה ממשלת הסגנון החדש בעניני חכמה חשובים. כי פזיזות וקלות הדעת קבעו עליה אות קין, [סימן קלון (על פי בראשית ד, טו)] והיא עומדת להיות עוברת מן העולם, ותחתיה תקח מקום צורה שכובד ראש ויראת שמים מיושבת חקוק עליה. וזה הוא נימוקי, [וזה טעמי] בזה שאני משאיר ממה שנראה לצעירים מגומגם. - עכ"פ[11] אם אין חפצך, או אין ביכלתך, להו"ל[12] את המאמרים המעטים, תטיב נא לשלחם בחזרה לי, ואמצא בהם חפץ לעיין בהם לכה"פ[13] לתועלת עצמי, לזרזני על אותן הבקשות הטובות הכלולות בהן.

ומה נעשה עם התקו"ז[14], היש תקוה שיהי'[15] נדפס?

כתוב נא יקירי מכל אשר עמדך לטובה ולברכה. והשי"ת[16] יצליחך ויברך אותך בכל טוב ואושר, כתקות אחיך דור"ש[17] וטובך כה"י[18],

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ג"כ - גם כן
8. ע"ד - על דבר
9. הרפ"ל - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות פ, ל (למשל: פנחס + לוי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שי' - שיחיה
11. עכ"פ - על כל פנים
12. להו"ל - להוציא לאור
13. לכה"פ - לכל הפחות
14. התקו"ז - התיקוני זוהר
15. שיהי' - שיהיה
16. והשי"ת - והשם יתברך
17. דור"ש - דורש שלום
18. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אלול תרס"ח - יפו **נמען:** גיסו, ר' אברהם בנימין

הרב קוק מברך את גיסו לשנה החדשה. אתרוגי האיכרים במושבות, שהרב קוק נותן עליהם הכשר, כשרים בלי פקפוק, ומי שרוצה מוזמן לבוא ולראות. שאר המכשירים לא העזו לכתוב שאתרוגיהם נקיים מהרכבה. יש תקווה שיתווספו פרדסים כשרים שיספיקו לכל ישראל.

עיקרי הדברים

- כשרות אתרוגי המושבות.
- ההכשרים האחרים אינם מבטיחים שאין הרכבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אלול תרס"ח[4].

שנה טובה ומבורכת לגיסי יקירי [לגיסו, אחי אשתו] וחביבי המופלג השנון וי"א מוהר"א[5] בנימין שליט"א[6] וכא"ל[7], שלו'[8] וברכה וכוח"ט[9] באה"ר[10].

הגיעוני דבריך היקרים במכתביך הנחמדים, אשר היו לי לעונג לראות מעשי אצבעותיך. [מכתבין] כן תטיב להתנהג גם לימים הבעל"ט[11] להודיעני מכל אשר עמדך לטובה ולברכה. והשי"ת[12] יזכנו לבשר ולהתבשר בשורות טובות ונעימות מלאות שמחת לב, ויחנינו לראות בקיבוץ גאולים להר קדשנו במהרה בימינו.

ע"ד[13] האתרוגים. דע יקירי, כי האתרוגים של אחינו האכרים שבמושבות, שאני נותן עליהם את ההכשר, הם הנם הכשרים האמיתים שאין בהם שום פקפוק. וכבר הודיעו, ע"פ[14] עצתי, גלוי לעולם כולו, שכל מי שרוצה יבא ויראה בעינים. ודע שכל יתר ההכשרים לא העיז שום רב חשוב לכתב שהם נקיים מהרכבה, [אתרוג שהורכב על עץ ממין אחר פסול למצוות ארבעת המינים] כי הם יודעים בעצמם שהאתרוגים של הגויים בחזקת מורכבים [בחשש שהם מורכבים] הם, אלא שכבר נתיאשו מאתרוגים כשרים באמת. וב"ה[15] עתה תהי'[16] תקומה למצוה היקרה הזאת ע"י[17] ישוב אה"ק[18], ובע"ה[19] לימים הבעל"ט יש תקוה שיתוספו כמה פרדסים כשרים בתכלית השמירה, ויהי'[20] להספיק אתרוגים כשרים באמת לכל ישראל בכל מקומות פזוריהם. ומהרה ישא נס לגויים ונדחי ישראל יכנס, [על פי ישעיהו יא, יב] ונשמח בבית ד' בפרי ארץ חמדתנו [באתרוגים מארץ ישראל] בלב טוב ורב נחת.

אחתום בברכת השנים בכוח"ט[21] ובכל טוב סלה, כנה"י[22] ונפש גיסך ידידך מושיט לך ברכתו באה"ר, למועד צאת השנה ובא השנה [ראש השנה] הבעל"ט לאורה ולשמחה לגאולה וישועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
10. באה"ר - באהבה רבה
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. ע"ד - על דבר
14. ע"פ - על פי
15. וב"ה - וברוך השם
16. תהי' - תהיה
17. ע"י - על ידי
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ובע"ה - ובעזרת השם
20. ויהי' - ויהיה
21. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
22. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח, יפו) **נמען:** ראשי אגודת 'בצלאל'

בתוך הפוגרומים ברוסיה ואכזבה מאוהבי החופש, 'ארץ ישראל מתנערת'. 'בצלאל' ותחיית האמנות העברית הם סימן תחייה. הרב קוק ממשיל זאת לילדה חולה שמבקשת בובה, סימן שהמשבר עבר. ירושלים, אחרי מחלת הגלות, מבקשת יופי ואמנות. הרב קוק מברך על התועלת המעשית לבעלי מלאכה, ומתנה שלא יהיו בבית דברים האסורים לפי הדת, כמו פסלים.

עיקרי הדברים

- 'ארץ ישראל מתנערת' - אמנות כסימן תחייה.
- משל הילדה החולה והבובה.
- תועלת מעשית לאומנים.
- הסתייגות מדברים האסורים בדת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1].

לכבוד ראשי החברה הנכבדה לחכמת האמנות העברית אגודת "בצלאל" ["בצלאל", בית הספר לאמנות שייסד בוריס שץ בירושלים בשנת תרס"ו] שלו'[2]

קו אור אחד האיר לנו מתוך הערפל העב של עולמנו החשוך כעת. פה ושם בתפוצות אחינו הנה תוהו ובהו וחשך. דמים נשפכים, גויות נרמסות, גלגלות מתרוצצות, בתים חנויות וכל שכיות החמדה נבזזות ונשדדות, בת עמנו שוכבת למעצבה [בת עמנו שוכבת בצער (על פי ישעיהו נ, יא)] בין פרסות חזיר מיער, [תהלים פ, יד] שרומס וטורף באין מציל. אפסה גם תקות אהבת רעים, מתני אהבים, [נותני אהבה; כוונתו לתנועות המהפכניות ברוסיה, שהיהודים תמכו בהן] מאוהבי החופש, גם אלה עמדו מנגד ביום צרה ולא נחלו על שבר יוסף, [עמוס ו, ו] ולא הועילו כל המעשים, החיים וקיימים אשר עשה ישראל הצעיר להתקדמות דרישת החופש, שמה ברוסיא המלאה דמים, הכל נמחק מן הלב, כאילו היה חוב ישן שכבר עברו עליו שמיטין ויובלות, - חשך ואפלה מנודח. [חושך ואפלה מנודחים (על פי ישעיהו ח, כב)]

אבל הנה זרם מים קרים על העצמות המפוצחות: [על פי משלי כה, כה: "מים קרים על נפש עיפה"] "ארץ-ישראל מתנערת". התעורה היא אמנם אטית, אטית מאד, עקב בצד גודל, [צעד אחר צעד] ובהפסקות גדולות, אבל מכל-מקום היא מתנערת, נצני התחיה נשקפים למי שחפץ להסתכל יפה.

אחד מסימני-התחיה המובהקים היא הפעולה הנכבדה העומדת לצאת מאגודתכם הנכבדה: "תחיית האמנות והיופי העברי באי"י". מלבב המחזה ומרהיב לראות את אחינו רבי הכשרון, גאוני היופי והאמנות, המוצאים מקום הגון בשדרות הרחבות והגבוהות של החיים הכלליים, ורוח מרום נשא אותם להביאם ירושלימה, לעטר את עירנו הקדושה, שהיא כחותם על לבנו, [על פי שיר השירים ח, ו] בפרחיהם הנחמדים, להיות בקרבה לכבוד ולתפארת, גם לברכה ותועלת.

וסימן טוב כזה נכון שהכל יהיו שמחים בו, הצעירים וגם הזקנים, גם היותר קרים והיותר טרודים בשאלת הקיום החמורה מאד.

הילדה הנעימה והאהובה, הבת הנחמדה, שאחרי מחלה ארוכה וממושכת, גם נואשת, אחרי מראה של פנים חורים כסיד, שפתים כמראה התכלת, חם בוער כתנור, [על פי הושע ז, ד] סימור ופרפור צמרמורי, הנה פקחה עיניה ותפתח שפתיה הסגורות חותם צר, [בחוזקה (על פי איוב מא, ז)] הידים הקטנות מתנועעות בתנועה של חיים, האצבעות הדקות והצחות הולכות אנה ואנה, הן מבקשות את תפקידן. השפתים נעות, כמעט שבות למראה בשר, וקול כאוב מהן נשמע: "אמא, אמא, הבובה, תני לי הבובה, הבובה החביבה שזה זמן כביר [זה זמן רב] לא ראיתיה". קול ששון וקול שמחה, הכל שמחים, האב והאם, האחים והאחיות, גם הזקן והזקנה שכבר שכחו מרב שנים גם את משחקי הילדות של בניהם. "שושנה הקטנה מבקשת את הבובה", ב"ה אות לטובה. ודאי כבר חלצתה חמה. [ודאי כבר עברה הקדחת] גם הרופא הקרוא כאהוב הבית והמשפחה לקחת חלק בשמחתה, תחת אשר השתתף בצערה, הנה גם הוא מסכים: "אות לטובה", הקריזיס [המשבר במחלה] עבר בשלום. עתה התקוה משחקת כי תחיה שושנה, תגדל ותיף, [ותתייפה] ותהי לגברת בבנות. הבובה אמנם היא השאלה הראשונה, אבל עוד תשאל ותשאל. רוחה וגויתה ילכו הלוך וחזק, תדרוש עוד גם מרפא, גם מרק, גם בשר ולחם, גם שלמה, גם שביסים ושהרונים, [קישוטים ותכשיטים (ישעיהו ג, יח)] גם מורה ועט, גם ספר ועבודה, ועוד, ועוד. למראה דברים כאלה יצהלו הכל, הזקן והזקנה יחגרו גיל. האב והאם עיניהם דולפות דמע ששון. האחים והאחיות הצעירים ימחאו כף וירקדו מטוב לב. וזה לזה ממללים: "שושנה קטנה, היפה ונחמדה, שואלת בובה, האח!.

ירושלים האהובה, שושנת עמקים [שיר השירים ב, א] זאת, הבת-ציון היקרה, זאת הבת היקרה, חולת מחלת הגלות המרה, הזעומה והממושכה. בניה שכחוה, רבים נואשו מרפיון לב, מתקוה וחיים עבורה. עתה זרם חיים מרעיד ברעד נעים את העצמות המדוכאות והחולות, היא דורשת יופי, אמנות, מלאכת-מחשבת. [אמנות (על פי שמות לה, לג)] אולי אין הדבר בעתו, יאמרו בעלי חשבון, ישנם צרכים קדומים, [יש צרכים שקודמים לזה] יותר מוכרחים. כן, אולי ואולי, יש ויש, אבל הדרישה הבאה מלב בניה, מרוחה אשר שפכה עליהם, הדרישה בעצמה היא אות חיים, אות תקוה לישועה ונחמה.

ומה נכבד הוא לדעת, שאות-חיים זה איננו רק אות ריק מכל תוכן ממשי, כי"א[3] יש בו ג"כ[4] פרי ותועלת. המקצע החשוב הזה, של האמנות היפה, יוכל באמת להביא ברכה ולפתח שערי פרנסה וכלכלה למשפחות רבות מאחינו היושבים על אדמת הקודש. "והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה". [יחזקאל מז, יב] והוא יפתח ג"כ את רגש היופי והטוהר, שבני ציון היקרים מוכשרים לו עד מאד, ירומם נפשות רבות ומדוכאות לתת להן הסתכלות בהירה ומאירה, על הדרת החיים, הטבע והמלאכה, על כבוד העבודה והחריצות. כל אלה הנם פרינציפים נשאים, [עקרונות נעלים] שממלאים את נפש כל איש עברי רגשי גיל והדר.

והתקות הטובות, המתנוססות בלבבי לרגלי תנועתכם החדשה ונכבדה, הן נותנות בי די אומץ-רוח לדבר באזניכם, אדונים נכבדים ואחים אהובים, דברים אחדים, הבאים אמנם מאופק אחר, לכאורה אחר לגמרי מאותו האופק של היצירה של היופי והאמנות, - אופק הרבנות. אבל מקוה אני, שהדברים

יהיו לתועלת, ע"י[5] ידיעות קלות נסיר מכשולים אדירים מדרכנו, ונפנה את דרך התועלת והשכלול למשאת נפשנו, לזיו ההוד והיופי, להתגבר ולהופיע על עמנו בארצנו ובעיר קדשנו.

לכללות חמדת היופי האמנותי, המתגשם ביצירות מעשיות, מעשי ידי אדם, מתיחש עמנו לעולם ביחש טוב וחביב, אבל גם מוגבל. נזהרים אנחנו משכרון והפרזה, אפילו מהדברים היותר נשגבים ונעלים. הצדק הוא נר לרגלנו, ואנחנו קוראים במקרא קודש "אל תהי צדיק הרבה". [קהלת ז, טז] החכמה היא אור חיינו, ואנחנו אומרים "אל תתחכם יותר", [קהלת ז, טז] "אכל דבש הרבות לא טוב". [משלי כה, כז] זהו הכלל המקיף את כל חוג חיי עם עולם. מעולם לא נתמכר לאידיאה פרטית אחת במדה זו, עד שנהיה טובעים במצולותיה עד לבלי יכולת לתן לנו קצב ומדה להרחבת ממשלתה. אמנם ההגבלה כשבאה, לצורך דברים טובים ונעלים לעצמם, היא דקה ורכה, ענוגה ויפה, "סוגה בשושנים". [שיר השירים ז, ג] "אפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בה פרצות", [על פי סנהדרין לז: אפילו גדר של שושנים מספיקה לישראל, ואינם פורצים אותה] ודי לה לכנסת ישראל גדר של שושנים, קו אחד חשוב, חוט-סיקרא [קו אדום] אחד, שרטוט אחד הנושא עליו את חותם ההגבלה, להאידיאה הנכבדה, מצד מה שלמעלה הימנה, מצד הכללות העליונה. "כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם". [קהלת ה, ז] לפעמים בנקודה ניכרת אחת היא מבעת [מבטאת] את רוחה ומגיעה לחפצה, מבלי לפגם את החפש של כל אוצר מיוחד שברוח האדם ע"י רתוקי-ברזל וחומת-סינים. [כבלי ברזל וחומת סין]

עמנו העתיק כשבא לעולם ומצא את האנושיות חתולה בחתולי ילדותה [עטופה בחיתולי ילדותה] הפראית, ורגש היופי הפראי, המחוסר זך ועדנה, הולך וכובש לו את העולם, והיופי בעצמו כבר עלול הוא להתהפך בידי ההמון הגס למין גלוסקא-שמנונית [מאפה שמן, הנאה גסה] ומשקה משכר, אם לא יוכל לינק מהדר האמת המדעית והמוסרית. האלילות, עם כל תועבותיה, סמכה את כפיה, המגואלות וזבות דם, [כלומר: עבודת האלילים השתמשה באמנות לצרכיה] על הפרח הנחמד הזה, על היופי והאמנות, ותשביתהו כמעט מטהרו. כנסת ישראל נטתה ידה, בעז הדר אל-אמת אשר הופיע עליה, בברקי אור בעמק צלמות, [תהלים כג, ד] להציל את השושנה הנחמדה, את עדנת היופי לבל תרמס כולה, לבל תתמעך ותתנול בידיה הגסות של האלילות הבזויה. "ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן". [דברים לג, ב] בימין דוחה ושמאל מקרבת. [על פי סוטה מז] "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם", [שמות כ, כ] "לא תעשה לך פסל", [שמות כ, ד] "אלהי מסכה לא תעשה לך" [שמות לד, יז] - מעבר מזה, "ראו קרא ד' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה, [שמות לה, ל-לה] וימלא אותו רוח אלהים, בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה, ולחשוב מחשבות לעשות בזהב ובכסף ובנחשת, ובחרשת אבן למלאות ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת, ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן, מלא אותם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב ורוקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש, וארג, עושי כל מלאכה וחשבי מחשבות" - מעבר מזה.

גם אחרי הנצחון הגדול, שנצחה היהדות כמעט את האלילות, על מרומי העולם הקולטורי, השאירה לה כנסת ישראל קו אחד לאות עולם, על גבורת ישע ימינה, - ע"פ[6] התורה הכתובה והמסורה. קו כזה, אשר גם בעת תקטן מדת ארכו ע"י שערי בינת ההוראה המתאמת עם צרכי החיים, במובנה הנכון

הריאלי והאידיאלי, מ"מ[7] גם תחת מחבא הנקודה האחת, אשר לאורך ימים תשאר, יתכנס כל הרוח האדיר והגדול, המבטא את עז נצחונה בעבר, ואת אדיר תקותה לעתיד.

כל המרחב הגדול של הנוי וההידור, היופי והציור, מותר לישראל. רק קו אחד, שרטוט אחד, הנראה לכאורה ארוך הרבה, אבל באמת הוא גדול רק באיכותו, ולא בכמותו. הוא אומר הרבה ברוחו, אבל רק מעט הוא פוגם את החרשת והאמנות, למרות כל המגמות האדירות שלו: "כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם". [ראש השנה כד] אמנם רק פרצוף אדם בתמונה בולטת ושלמה, וגם על זה ישנם דרכי בינה, להעזר ע"י חברת אומן עוזר שאינו בן-ברית, [אמן שאינו יהודי] לעת השכלול האחרון של התמונה המיוחדת, שבה נמצאים תנאי האיסור, אמנם רק נקודה קטנה תשאר מכל הקו הארוך, אבל מה רבו מחשבותיה: התמונות המיוחדות לאליליים, בין בעולם האלילי העבר וההוה, ובין בעולם הנוצרי, תתעב כנסת ישראל ולא תוכל שאתם. [ולא תוכל לסבול אותם]

ע"כ[8] הדור הדבר, [לכן דבר נאה ומהודר הוא] בחובה קדושה לנו, שבאוצר המשכית הלאומי [באוסף האמנות הלאומי ("משכית" – תמונה, ויקרא כו, א)] שבעיר קדוש אלהינו לא ימצאו פסילים כאלה. ובכלל נכבד הדבר מאד, שתודיע האגודה הנכבדה גלוי לכל העולם הנאור העברי והכללי, שהיא עושה את כל מעשיה, אותם המתכנסים באותו המשעול הצר, שבו יפגשו רגש האומה, הדת והאמנות, ע"פ חפץ האומה ושאיפתה הכללית, לראות ביחוד בעיר משוש תקותה, אוצר כל יקרתה וחסן עזה ומקדשה, - ע"פ הוראת חכמי תורה, גאוני ארץ - ישראל המפורסמים באומה.

בטוחים תוכלו להיות, אחי, שהזהירות הקלה הזאת תסול למטרתכם ושהיא משאת נפש כלנו, האוהבים את עמנו וארצנו וחפצים בכבודם והפרחתם, נתיבות סלולות בלבבות. התועלת והברכה המעשית מהמוסד הנכבד שלכם, לא תפגענה שום מכשול רשום על דרכם, ושלובי יד עם כל פלגות עמנו, הנפוצים בגולה ויושבי ארץ הצבי, [ארץ ישראל] כולם יחד, ילכו להאיר אור חיים מעשיים, על שאיפותיכם העדינות.

וכשנבא לגבול התועלת המעשית, שאתם חפצים להביא, במעשה הנכבד הזה, לאחינו יושבי אה"ק[9], נקל לנו להבין, כי רק אז יוכל הבית אשר תיסדו להביא את תועלתו הרצויה, להביא אל תוכו המון רב מאחינו, העוסקים במלאכות כאלו, או המוכשרים להן, להשלים את כשרונם ולשפר את עבודתם, ולהמשיך ג"כ חניכים רבים מבני ציון למלאכות המכובדות הללו, מהענפים הרבים המתפשטים מעץ-החיים של הציור והאמנות, מכל מפלגות עמנו היושבים על אדמת הקודש, - רק באופן שלא יוחזק הבית בכללו לבית האוצר בקרבו דברים שמצד חובת דתנו הקדושה נביט עליהם בעין של משטמה רוחנית פנימית. [בשנאה רוחנית עמוקה] וכבוד הדרתכם, שמטרתכם קדושה היא לתקן ולא לקלקל, לבנות ולא להרס, בטחתי בכבוד נפשכם הנשאה שתשימו לבבכם על דברי אלה, היוצאים מלב מלא אהבה וכבוד ליסודי חפצכם הנכבד.

(עיה"ק יפו ת"ו, תרס"ח)

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. שלו' - שלום
3. כ"א - כי אם
4. ג"כ - גם כן
5. ע"י - על ידי
6. ע"פ - על פי
7. מ"מ - מכל מקום
8. ע"כ - על כן
9. אה"ק - ארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תשרי תרס"ט - יפו **נמען:** הרב שמואל אלכסנדרוב

תשובה קצרה. מצב מאיר כזה בארץ ישראל לא היה מאז הגלות. יש לאסוף את כל הכוחות הרוחניים והמעשיים לארץ: 'הי' יצא לפנינו', וענן היאוש יכול להתפזר.

עיקרי הדברים

- מצב מאיר בארץ ישראל.
- איסוף הכוחות לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' תשרי תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכת השנים לכ'[6] ידידי הרב הג'[7] החכם הנעלה מוהר"ר[8] שמואל אלכסנדרוב שליט"א[9], וכא"ל[10] שוי"ר[11].

כעת הגיעני מכתבו היקר בברכתו, יהי ברוך למקור הברכות על אהבתו וכבודו.

לולא הטרדות הי'[12] ראוי להאריך לכבודו ע"ד[13] שאלתו למצבנו באה"ק[14] כעת, אחר הקונס', [אחרי הכרזת החוקה (הקונסטיטוציה) באימפריה העות'מאנית, במהפכת "התורכים הצעירים" בקיץ תרס"ח] אבל אין דנים אפשר משא"א[15]. [אבל אין לדון דבר שאפשר מדבר שאי אפשר] ע"כ[16] כעת אסתפק בקצרה, ואודיע ברור לכבודו, שדרכים רבים של תקות גדולות פתח אדון כל המעשים לפנינו כעת על אדמת הקודש. מצב מאיר כזה באי"י[17] לא הי' לנו מאז גלינו ממנה. עתה אנו צריכים לאגור את הכל אל א"י[18], כל מה שאפשר מכחות רוחניים ומעשיים. הנה ד' יצא לפנינו. [על פי שופטים ד, יד] יאמץ לב אוהבי עמם באמת, להראות באצבע כי מקור ישע הולך ונפתח, ובשובה ובנחת נושעה. [ישעיהו ל, טו] ענן היאוש שהי' פרוש על דורות יוכל להתפזר בתנופת יד קלה. [בהנפת יד קלה] עלינו להבין מה המה מעשי ד' במערכות התולדה,

אחתום בברכה וצפיית ישועה משמי שמי קדם [תהלים סח, לד] עד שדמות ארץ חמדה, [עד שדות ארץ ישראל]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכא"ל - וכל אשר לו

11. שוי"ר - שלום וישע רב
12. הי' - היה
13. ע"ד - על דבר
14. באה"ק - בארץ הקודש
15. משא"א - משאי אפשר
16. ע"כ - על כן
17. באי"י - בארץ ישראל
18. אי"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשוון תרס"ט - יפו **נמען:** דוד ילין

שודדים פרצו בלילה לבית מר סלוצקין ביפו וירו בו. השלטון המקומי חוקר בקרירות. הרב קוק שולח העתק ממכתבו לוועד ה'תורכים הצעירים', ומבקש מילין לסייע בהשגת הגנה ושמירה.

עיקרי הדברים

- התקפת שודדים על בית סלוצקין.
- בקשת הגנה מהשלטונות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב חשון תרס"ט[4].

אדון נעלה החכם הנעלה מר דוד ילין [מחנך ואיש ציבור ירושלמי, ממנהיגי היישוב] נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

האסון אשר קרה פה, ע"ד[7] התנפלות שודדי לילה, ביריות אקדחים בבית האדון סלוצקין, [ככל הנראה ביתו של אברהם סלוצקין, איש העלייה הראשונה ביפו] הרעיש את לב יושבי עירנו. לדאבון לבבנו מתנהג המשטר המקומי בחיקור דבר זה [בחקירת הדבר] בקרירות נוראה.

אנכי ערכתי מכתב לועד התורקים פה, [לוועד של "התורכים הצעירים" ביפו, שהיו אז בשלטון] אשר העתקתו אתכבד לשלח לכבודו, ואבקשו מאד להיות לנו לעינים [להיות לנו למדריך (במדבר י, לא)] בדרך ההגנה והשמירה שהננו זקוקים לה כעת.

באהבת אחים ורגשי יושר וטוב אשר בלב כבודו אשען שיתן ידו עמנו בכל חוג יכלתו.

בברכת ד' מציון הנני חותם בכבוד רב,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מרחשוון תרס"ט - יפו **נמען:** עורך 'החבצלת'

הרב קוק מבהיר את דבריו בשמחת תורה ב'שערי תורה'. מטרת החינוך היא לעשות את האדם טוב וישר, והקריאה בשם ה' היא ההכשרה הבטוחה לכך. לכן תלמוד תורה עומד בראש החינוך הישראלי, ולא ידיעות שנועדו רק למלחמת החיים, שהן מדרגה שנייה. בגלות חדרה גישת הגויים, שהחינוך הוא הכשרה לחיים החומריים. גם מי שמצרף חול לקודש צריך להיזהר שלא יזייף את 'המטבע החינוכית' שלנו, ובפרט בארץ ישראל: 'כי מציון תצא תורה'.

עיקרי הדברים

- מטרת החינוך: טוב ויושר וקריאה בשם ה'.
- תלמוד תורה בראש, הכשרה לחיים כטפל.
- זהירות בצירוף לימודי חול.
- 'מציון תצא תורה' ולא שפות זרות.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל עורך ה"חבצלת")

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד חשון תרס"ט[4].

עורך נכבד ואהוב, שלו'[5] וברכה.

הנני נזקק בזה לבאר בעתונך היקר דברים אחדים, אשר אבקש מכבוד הדרתך שתשימם בו בלשוני:

מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, [לדמותו השלמה, כפי שהוא צריך להיות] שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר. מאז אשר החל אברהם אבינו לקרא בשם ד', [על פי בראשית יב, ח: "ויקרא בשם ה'"] היתה לנו לנחלה, כי כל מה שתהיה מושרשת בלבו של אדם יותר הקריאה בשם ד', כן יגדל טובו וישרו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה.

כנסת ישראל נתיחדה מכל האומות להרים ברמה את הדגל של החלטה זאת בעולם, שהטוב והיושר של האדם היא התכלית היותר נשגבה שלו, ושהקריאה בשם ד' והשרשת ידיעה זו היא ההכשרה היותר בטוחה למגמה זו, עד שהמגמה וההכשר הנם דבר אחד ולא יתפרדו. וכאשר לתכלית השרשת הקריאה בשם ד' בלב ונפש, ביחיד ובאומה בכללה, דרוש תלמוד קבוע, משחר טל הילדות [מראשית הילדות (על פי תהלים קי, ג: "משחר לך טל ילדותיך")] של האדם, על כן לקח מקום בראש החינוך הישראלי תלמוד תורה, - ודוקא תלמוד תורה ולא ידיעות אחרות, שאין מטרתן כ"א[6] להכשיר את האדם למלחמת החיים, [למאבק על הפרנסה ועל הקיום] ולא לעשותו טוב וישר לפני ד' ואדם. זאת היא הדרך העתיקה, אשר בה הלכו אבותינו מעולם, וע"פ[7] דרך זה נשמר שם ישראל בכלל, והצליחו גם עשו פרי, שיצאו מגדולי הדורות המצויינים מאורי אור [מאורות גדולים (על פי יחזקאל לב, ח)] בעד האומה ובעד כל העולם כולו. הכשרת האדם למלחמת החיים נחשבה בנו תמיד למדרגה השניה של צדדי החינוך, ולא עצם מטרתו. ברבות הימים עברו על

ראשנו גלי הזמן, [זרמי התקופה ורוחותיה] ועם ישיבתנו בארצות הגויים, אשר המטרה הראשית של חנוכם אינה כי"א ההכשרה של האדם למלחמת החיים, והדרישה של הטוב והיושר, - וק"ו[8] הקריאה בשם ד', שהיא הבסיס שלה, - גם אחר שספגו מעט מזה אל תוכם על ידי צנורותינו,, [כלומר: גם מה שלמדו האומות על הטוב והיושר, קיבלו מישראל] נחשבו בכל זאת לטפל נגד ההכשר אל החיים החמריים ומלחמתם, - חדר גם בנו רוח כזה. ורבים מאד הם לדאבוננו, אשר שכחו את צורת החינוך העקרית שלנו, וישכיחו מבתי לימודיהם את הראשיות של מטרת היושר והטוב ואת הקריאה בשם ד' הקשורה בה, ויטביעו את חותם החינוך כולו רק על הכשרת החיים הזמניים, במלחמתם ותאותיהם. האומה בכללה חשה וגדוליה הכירו את הסכנה הצפויה מזיוף חותמנו זה. [מעיוות הצורה המיוחדת של החינוך הישראלי] ולשם דגל מלחמה נקבע, בחזקת-יד ובמסירות-נפש, נגד כל גלי הזמן, חותם צר [גדר הדוקה, הגבלה מפורשת] על בתי החינוך העתיקים, שיהיו מיוחדים רק לרוח ישראל ומטרתו המיוחדת, והטפל של מלחמת החיים יבוקש מן הצד, באופן אשר יודע כי יש הבדל בין קדש לחול. הידיעה הברורה, שנצח ישראל לא ישקר, [שמואל א טו, כט] וכי למרות כל צרכי הזמנים, המשתנים ומתחדשים, היסוד הראשי קבוע הוא ועומד: מלכות ד' וממשלתו, הכשרת האדם והאומה ללכת בדרכיו, המושפעת מהחינוך היסודי, המיוחד בלא שום שיתוף, רק לתלמוד תורה, זהו עומד לעד. "מלכותך מלכות כל עולמים, וממשלתך בכל דור ודור". [תהלים קמה, יג]

מוסדות עתיקים ממין זה יש לנו בגולה ע"י[9] רועי ישראל, [מנהיגי ישראל] גאוני וצדיקי הדורות, וביותר באה"ק[10], - מקום-המבצר לרוח עמנו [המקום שבו מתבצרת ונשמרת רוח העם] היסודי לעד, - ובהם נתפאר סלה

גם אלה אשר החיים הכבידו עליהם את אכפם, [הכבידו עליהם את משאם (על פי איוב לג, ז)] והם מרגישים לחץ כבד ברוחם מדאגת החיים הזמניים של בניהם, והרשו להם לצרף לתכונת החינוך חול אל הקודש, אל נא ישכחו, כי צירוף זה צריך שמירה גדולה, שלא יבא הדבר לידי זיוף המטבע החינוכית [קלקול הצורה המקורית של החינוך, כמו מטבע מזויף] שלנו בכלל, וזה צריך בכל מקום להיות משונן [חוזר ונאמר עד שיהיה ידוע ומוטבע] וניכר, ויותר מכל באה"ק, אשר בה צריך להשתכלל רוחנו העקרי, בצורתו המיוחדת לנו, השונה מכל העם אשר על פני האדמה. אל נא ישכחו, כי לא שפות זרות, לא לימודים שמגמתם היא הכשרות חומריות, יצאו ביחוד מציון, - אלא "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים". [ישעיהו ב, ג]

כשיהיו דברים הללו חרותים על לבם של האחרונים הללו, נוכל בטח לקוות כי לא ירחיקו ללכת, וגם בניהם יהיו שתולים בחצרות ד', [תהלים צב, יד] "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו". [ישעיהו כט, כג]

זאת היתה כונתי בשיחה הקטנה, אשר הבעתי אותה בעת שמחת תורתנו הקדושה, בבית המדרש הגדול, להמוסד הקדוש "שערי תורה", שהראוני שהובאה בעתונך היקר, נומר. [מספר (גיליון) של העיתון]

ידידו מוקיר ערכו ורוצה פועל ידיו באהבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. כ"א - כי אם
7. וע"פ - ועל פי
8. וק"ו - וקל וחומר
9. ע"י - על ידי
10. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשוון תרס"ט - יפו **נמען:** הרב יצחק אויערבך, מחבר 'אוצר הלכה'

הרב קוק משבח את ספרו של הצעיר, שמחובר בסדר נכון, ומעודד אותו לחבר עוד ספרים כאלה.

עיקרי הדברים

- הסכמה וברכה לספר 'אוצר הלכה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו חשון תרס"ט[4].

ברכות ועז ושלו'[5] רב לכבוד אוהב אהוב, ידיד בן ידיד, [ידיד, ובן לאביו שהוא ידיד] האברך כמדרשו ["אברך" כמדרשו של המילה: "אב בחכמה ורך בשנים" (בבא בתרא ד)] הרב הגדול לתורה ולתעודה, חריף ובקי, אוצר נחמד ושמן, [על פי משלי כא, כ] מגזע היחש והמעלה, מו"ה[6] יצחק נ"י[7] לבית אויערבאך, מח"ס[8] היקר "אוצר הלכה", יהי ד' עמו ויעל. [עזרא א, ג]

שמח לבי ואורו עיני, ממנחה בלולה רטובה ומלאה לשד שמן משחת קודש, [כלומר: מן הספר, שהוא כמו מנחה בלולה בשמן] מחברת הקודש של ספרו היקר והנחמד. ברכתי ברכת הנהנין, [ברכתי כמו שמברכים על הנאה] ברוך ד' אשר אור תורה זורח על הררי ציון, וגם מצעירי ת"ח[9] יצא פרי קודש הילולים, [ויקרא יט, כד] משמחי אלהים ואנשים, [על פי שופטים ט, יג] מחוברים בסדר נכון ובבינה ישרה. אקוה שיהיה ספרו לתועלת להרבה לומדים, ויתענגו עליו רבים. ילך כת"ר[10] ידידי בדרכו זאת, ויעשה ספרים כאלה רבים, והי'[11] לברכה ולתפארת בעה"י[12].

מפני הטרדות המקיפות אותי לא אוכל לקחת מועד להעיר על דברים היקרים. אבל בכלל דרכו היא משמחת לב אוהבי תורת ד', תחזקנה ידיו והיה ד' עמו להגדיל תורה ולהאדירה, ועמה תרום קרן עיר עז לנו, תרוממנה קרנות צדיק [תהלים עה, יא] במהרה בימינו. וכנה"ר[13] יתברך בכל טוב וכנפש ידידו חפץ אשרו והצלחתו, רעו ורע אביו [על פי משלי כז, י] הרב הגא' נ"י דוש"ת[14] בכל לונ"ח[15],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. ושלו' - ושלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. מח"ס - מחבר ספר
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. כת"ר - כבוד תורתו

11. והי' - והיה
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. וכנה"ר - וכנפשו הרמה
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' כסלו תרס"ט - יפו **נמען:** דודו, ר' יהודה ליב פלמן

הרב קוק מרגיע את דודו לגבי השינויים בשלטון העות'מאני. אין מה לפחד מגיוס לצבא: אפשר לפדות אותו בחמישים לירה תורכית (כ-400 רובל כסף), ותלמידי חכמים פטורים. ייתכן שיהיה אוכל כשר וחופש בשבתות. השלטון החדש מכבד מאמינים. הרב קוק מעודד עשירים להתיישב בארץ.

עיקרי הדברים

- המהפכה התורכית - אין לפחד.
- גיוס לצבא, פדיון ופטור לתלמידי חכמים.
- עידוד עלייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' כסלו תרס"ט[4].

לכבוד דודי היקר הישיש הנכבד ותיק וחסיד מלא דעת ויראת ד', מו"ה[5] יהודא ליב פעללמאן שליט"א[6], וכל אשר לו, וכל יו"ח[7] וצאצאיו כן יפקדו לטוב. לברכה והצלחה, ממקור כל הברכות חיים עד העולם.

תלי"ת[8] על החוה"ש[9] אשר עמנו כולנו, כה לחי.

שמחתי בדברים אשר בחתומיו זיכה לנו, [במכתבו] לבשרנו משלומו הטוב, ולדרוש את שלו'[10] כולנו. ב"ה אשר גבר עלינו חסדו לשבת בארץ חמדתנו, אשר לעד יסדה להיות מקודשת לפניו ב"ה מכל הארצות מראש מקדם ועד עולמי עד.

מהחדשות אשר צמחו בממשלה, [השינויים בשלטון העות'מאני, אחרי מהפכת "התורכים הצעירים"] אשר הפקיד צור ישראל ב"ה את ארצנו הקדושה בידה, עד אשר תחזור במהרה בימינו בקרוב לבעלי האמתיים, זרע עבדיו ינחלוה, אין מה לפחד כלל וכלל. אדרבא אנו רואים יד ד' שהכל לטובה, ולהצמחת קרן ישועה. גזרת הא"ח[11] [גזרת הגיוס לצבא העות'מאני] נפדית היא בחמישים לירה טורקית, [אפשר לפטור ממנה בתשלום של חמישים לירות תורכיות] שהוא ערך קרוב לארבע מאות רו"כ[12]. גם כל מי שהוא צורבא מרבנן [תלמיד חכם (ארמית)] פטור ע"פ[13] דין המלכות, שחכמים פטורים. [על פי בבא בתרא ח: "רבנן לא צריכי נטירותא" – תלמידי חכמים אינם צריכים שמירה] גם אפשר יהי'[14] בעה"י[15] להמציא שיהי'[16] מאכל כשר לאחב"י[17], ושיהיו משוחררים בשבתות וימים טובים, ולעומת זה יכולים הם לעלות בכל מדרגות הממשלה גם היותר גבוהות. והם אוהבים דוקא את המאמינים בד' ית"ש[18] ובתוה"ק[19], וכבוד התורה גדול בעיניהם. בקיצור אין לפחד מזה כלל וכלל, ואשרי מי שמזכהו השי"ת[20] בעושר ונכסים ומתישב על אדמת הקודש, שיראה עולמו בחייו מזיו נועם קדושתה, ויופי חמדת אוירה הנעים והטהור, אשר ממעט מהנגלות נוכל להציץ כמציץ מן החרכים [שיר השירים ב, ט] את הנסתרות לד' אלהינו, בתפארת זיו הדרה, כבודה ופארה, ד' יכוננה מהרה מהרה ברב טוב לבית ישראל.

כן אבקשהו נא לשמחנו לפרקים תכופים במכתביו היקרים, לבשרנו משלומו הטוב, ושלו'[21] כל אשר אתו וכל זרעו מקרוב ומרחוק, יברכם ד' בשפע ברכתו וטובו. והי'[22] זה שלו' וברכה מהררי קודש, כנפשו היקרה ונפש בן אחותו קשור באהבתו בכל לונ"ח[23], מצפה לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו [דברים לב, ט] במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יו"ח - יוצאי חלציו
8. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. שלו' - שלום
11. הא"ח - האורח חיים
12. רו"כ - רובל כסף
13. ע"פ - על פי
14. יהי' - יהיה
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. שיהי' - שיהיה
17. לאחב"י - לאחינו בני ישראל
18. ית"ש - יתברך שמו
19. ובתוה"ק - ובתורתנו הקדושה
20. השי"ת - השם יתברך
21. ושלו' - ושלום
22. והי' - והיה
23. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרס"ט - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין

המשך הוויכוח על משפט הירושה של ג'. חוקי הדין כוללים, כמו חוקי הטבע, ואינם יכולים לענות על כל פרט. רחמנות שלוקחת מהבן ירושה בשביל הבת תתיר גם לגזול עשירים בשביל עניים. דיין שאינו בקי בעובדות נועץ במומחים. אפשר להתפשר (יאחד לדין ואחד לפשרה'), אבל אסור לבעוט במשפט, שהוא יסוד החיים הלאומיים. משפט הירושה מחובר במיוחד למשפט הכתוב, ואת ירושת הבת העלתה הנצרות כדי להעליב את היהדות (שבת קטז ב).

עיקרי הדברים

- חוקי המשפט כוללים, כחוקי הטבע.
- ביקורת על 'רחמנות' שמבטלת דין.
- המשפט - נשמת האומה.
- ירושת הבת והנצרות (שבת קטז ב).

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' כסלו תרס"ט[4].

אדון חביב ויקר מאד מר זאב גלוסקין נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

כעת ממש הגיעני מכתבו הנכבד, שרוח אהבת אמת אצילית של נפש יקרה מרחף עליו. אבל עוד הפעם, ישים נא כבודו אל לבו, כי כל חק ומשפט שבעולם לא ימלא לעולם את כל הדרישות של כל הפרטים. [כוונתו לדיני הירושה של התורה, שלפיהם הבנים יורשים ולא הבנות, ושבני המושבות רצו לשנותם] חקי דת ודין, כמו חקי הטבע, הנם כוללים, וזאת היא תהלתם ועוזם. החמה תצא בגבורתה, ואם תקפח לפעמים על ראש [ואם תכה לפעמים על ראש (על פי יונה ד, ח)] איזה נפש חיה, בהמה או איש, לא תחדל בשביל כך את אורה וחומה הטוב לכל. תפילתם של עוברי דרכים אינה נכנסת [בתפילת הכהן הגדול ביום הכיפורים: "אל תיכנס לפניך תפילת עוברי דרכים", המבקשים שלא ירד גשם (יומא נג)] בעת אשר הכלל צריך לגשמי ברכה. כל תביעתנו מיושבי על מדין [מן הדיינים (שופטים ה, י)] לא תוכל להיות כי"א[7] ידיעה הגונה במקצע שלהם, דהיינו בחקי המשפט, ויושר לב, מאין שום נטיה של משא פנים ומקח שחד חלילה, ואחר כך הרינו מוכרחים להיות נמסרים למשפטם, אם אנו חפצים בחיים ציבוריים קיימים שלנו, לא חיים רפים ונובלים, ולא של אחרים, שאינם מושיטים לנו כי"א הרס ורקבון. אוי לה לקלות דעת, שתשלח ידה במקדש רם ונשא, בהיכל המשפט, אפילו אם תהיה מעוטרת ברחמים ויושר בלתי-חקי. [אפילו אם היא באה מתוך רחמים ותחושת צדק שאינה לפי החוק] ידע אדוני, כי אותה מדת הרחמים הלוקחת מהבן את ירושתו, שזכה לו המשפט של התורה, בשביל הרחמנות שיש על הבת, צריך מדין גזרה-שוה [באותו היגיון ממש] להתיר לשלח יד גם באוצרו של אדיר אוצרות, בשביל רחמנות של מחזר על הפתחים, [עני שמבקש נדבות] ואוי לעולם מרחמנות כזאת שהיא אם לכל אכזריות וכל נבלה.

הקובלנא של שטחיות ידיעה בהוויות העולם [בענייני העולם המעשיים] איננה מיוחדת על בתי-דינים שלנו. כל מלומד של מקצע רוחני לא יוכל לקפל את כל הידיעות המעשיות. אבל לעולם אין רב ודיין יפה חשוד, [אין חושדים בדיין הגון] שכשתחסר לו ידיעה בהויות העולם, לצורך איזה משפט, שלא יפנה לעצת המומחים בדבר. מובן הדבר, שרק הידיעה החסרה לו יוכל לקחת מאת המומחים, אבל לא כל בנין המשפט, כי זה הוא שב אל מקומו, אל אולם המשפט. ולשכח שיש לנו יתרון, שאנו משתבחים בחקים ומשפטים צדיקים, מפני שהם נובעים ממקור חי כל העולמים, מתורת ד' תמימה, גם זה נאה לנו שלא לעשות כן. אבל לענינו די לנו גם במדת ההשואה, שנרגיש את כבוד משפטנו, לפחות כמו שאנו רוצים להרגיש את כבוד שפתנו וכל קנינינו הרוחניים. אל תגעו, אדוני היקרים, בקדושת המשפט, כי המשפט לאלקים הוא [דברים א, יז] ' וכשם שאנו ממתיקים את מרירותם של חקי הטבע, שלפעמים הם חזקים יותר מכחותינו, לא ע"י[8] העברתם מן העולם, שלא נוכל ולא נחפץ בזה, כ"א ע"י תיקונים מלאכותיים המכשירים אותנו ליהנות מטובם, על פי אותה המדה המתאמת למצבנו, כן אנו משתדלים בכל עת הצורך, כשיש אפשרות לדבר, להכנס בפשרה, ע"פ[9] רצונם של בעלי הדין, ביחוד במקום שמדת המשפט היא חריפה יותר מדאי לאיזה צד, ומכ"ש[10] כמו שיזדמן גם זה כשהיא כבדה על שני הצדדים יחד, ועל זה אנו קוראים "צדק צדק תרדוף, אחד לדין ואחד לפשרה". [דברים טז, כ; סנהדרין לב] אבל חלילה לנו לבעוט בשביל זה במשפט שלנו, שזהו הדבר היותר חשוב מכל רכושנו הרוחני, והנכבד יותר לקיומנו בתור עם חי, מכל הקנינים הצדדיים שאנו רגילים להכריז על זכויותיהם, ובצדק, כי הכל אהוב וחביב ונחמד, אבל להבחין אנו צריכים בין אברים שאין הנשמה תלויה בהם [יש איברים שאפשר לחיות בלעדיהם, ויש איברים שהחיים תלויים בהם] לאברים שהם מרכזי החיים, והנשמה של כל אומה, וביותר של אומתנו, תלויה היא בשלטון המשפט שלה דוקא.

ע"כ[11] הנני עוד הפעם פונה אל אדוני במחאה גלויה, נגד רומסי משפט תורתנו הקדושה, ביחוד במשפטו של ג'. [ביחוד במשפט מסוים שנדון אז, של אדם שכונה "ג'"] וידע כבודו, שאין לנו מקצע של דיני ממונות, שיהיה כ"כ[12] מוצא את עצמו מחובר למשפט כתוב, כמו משפט הירושה. כמובן לא אוכל במכתב זה להעביר לפני כבודו את הסבות החזקות, בחיי האדם והעולם, שהן גורמות לזה. אבל עובדא היא, שאפילו באותן הממלכות, אשר העבירו את המשפטים העתיקים ממקומם, הניחו ביותר את מקום כבודם בתורת הירושה. והרבה אומות נאורות מיפות בסדרי הירושה את כחן של בתי דינים רוחניים, יותר ממה שהוא בכל דין ומשפט. ומה נדבר, ומה נצטדק, אם כ"כ נשפיל בידנו את משפט תורתנו, להעביר ממנו את השלטון במקצע של הירושה, בארצנו, "הגם לכבש את המלכה עמי בבית". [אסתר ז, ח]

וידע אדוני, כי המקום אשר אויבתנו הנצרות, הבת הנושכת שדי אמה, [כינוי לנצרות, שיצאה מן היהדות ונלחמה בה] רצתה בדגל הרחמים שלה, שהיא נושאת בידים מלאות דם נקי, להעליב את היהדות, הוא זה הנושא של הכרת ירושת הבת נגד משפט תורתנו הקדושה, זאת היא ידיעה נאמנה למשכילי בינה והיא מסורה לנו בחידת חכמים בתלמוד (שבת דף קטז ע"ב[13]). [בגמרא מסופר על פילוסוף נוצרי שפסק שהבת יורשת עם הבן, ורבן גמליאל ואחותו הוכיחו את שקרו]

על ההתנצלות הנכבדה של כבוד אדוני, על דבר פצעי אוהב [משלי כז, ו] הפוצעים גם את לב כותבם, הנני חותם גם אני את ידי.

ברגשי כבוד ויקר ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. כ"א - כי אם
8. ע"י - על ידי
9. ע"פ - על פי
10. ומכ"ש - ומכל שכן
11. ע"כ - על כן
12. כ"כ - כל כך
13. ע"ב - עמוד ב

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' טבת תרס"ט - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

הרב קוק שמח על ההתחלה בפתח תקווה. הרב קוק מסכים שגיסו של הורוביץ יקבל משרה במקום רחוק, כי בכל מקום שאפשר להשפיע אמונה אסור לעמוד מנגד. בעניין משרת החכם באשי - אינו בקי בפוליטיקה, אבל יסייע שלא ישב בה מי שאינו תלמיד חכם. הגיליון הראשון של כתב העת 'הניר' נדפס ובו מאמר שלו. 'הניר' צריך ללכת 'בדרך הרחבה של המדע', ויש להשיג לו רישיון רשמי.

עיקרי הדברים

- פעולה חינוכית בפתח תקווה.
- השפעת אמונה בכל מקום.
- כתב העת 'הניר' - דרך המדע.
- בקשה לתוצאות הבחינות בפתח תקווה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' טבת תרס"ט[4].

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג[5], יקר מחכמה ומכבוד, מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה.

מכתבי כתר"ה[9] הנכבדים הגיעוני. ואשמח מאד על ההתחלה אשר נעשתה לטובה בפ"ת[10]. ואם כי הדברים עוד צריכים חיזוק, נבטח כי יעזרנו ד' ויגמר בעדנו את אשר החילונו לעשות.

וע"ד[11] גיסו של כבוד אדוני, הרב רש"פ[12]. לדעתי כל מקום שאנו מוצאים, אפילו כמלא חודה של מחט סידקית, [פתח קטן כחוד מחט (על פי שיר השירים רבה ה)] שנוכל להשפיע על ידו, אמונה ויראת ד' טהורה בלב בנינו, בכל מקום שהם, ובאיזה מצב שהם, אסור לנו לעמוד מנגד. ע"כ[13] הנני בפה מלא מסכים, שיקבל כי[14] גיסו נ"י[15] את המשרה, ויבאו לנו בנים נאמנים גם ממקום נדח זה, בעה"י[16].

בדבר המכתב של הגדולים בענין הח"ב[17], [בעניין החכם באשי, הרב הראשי של האימפריה העות'מאנית, שנבחר אז] הנה לע"ע[18] איני מוצא לעצמי שום עבודה בזה, מפני שאינני בקי במהלכים של פוליטיקה זו. אך אם יש לכבוד הדרתו איזה מקום מיוחד בענין זה, ששם תהיה לתועלת איזו פעולה מצדי, כמובן שלא אמנע בר, להכריע את הכף כמה דאפשר, - שלא ישב על כסא הרבנות הבשיית [משרת החכם באשי] מי שאינו בגדר ת"ח[19] וירא"א[20], - לפי כח ידי הכהה.

ע"ד[21] "הניר", ["הניר", מאסף ספרותי-תורני שיצא אז בירושלים] הנה נדפס הגליון הראשון, ששם יש מאמר ממני. וכפי הנראה בשבוע הבע"ל[22] תגמר החו' הראשונה בעה"י. ואני חושב, שאת "הניר" בעצמו נוכל לבסס בהמשך הזמן, שיהיה הוא הירחון שאנו חפצים בו. וכבר הודעתי לכי[23] ידידי, דעתי שעלינו ללכת בדרך הרחבה של המדע בעז לאלהים, ועם זה יצורפו לנו מאמרים מעשיים, בהמשך הזמן, אשר יחזקו את מטרתנו להקים ניר היהדות האמיתית בכח התורה והמצוה על אדמת הקודש. והנה כעת יש להשיג

רשיון רשמי בעד סך מצער, [בעד סכום קטן] לא יעלה לעשרה נאפ', [עשרה נפוליאונים, מטבע זהב] וראוי לדעתי לרכוש לנו כח זה, וצור ישראל יהי'[24] בעזרנו, לאמץ ולחזק את כל החיל אשר נגע אלהים בלבבם, [שמואל א י, כו] ומעשה ידנו יכונן. והנני בזה ידידו הנאמן, קשור בחבלי אהבת נפשו העדינה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

אולי יודיעני כבוד הדרתו, עד כמה תגיע ידו להוצאת הירחון בכל חודש, כדי שנדע לימים הבע"ל בעה"י, עד כמה נוכל לשכללו בכמות ובאיכות. כי נכון שלא לקמץ ג"כ[25] בהוצאה של שכר סופרים, במקום שהענין דורש.

אבקש בזה מכתר"ה[26], להודיע בטובו לועד החינוך בפ"ת, לשלח גם לידי את התוצאות של הבחינות בכל חודש, כמו שישלחו לועד הירושלמי. הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
10. בפ"ת - בפתח תקוה
11. וע"ד - ועל דבר
12. רש"פ - רבי שמואל פ... - שם אדם
13. ע"כ - על כן
14. כ' - כבוד
15. נ"י - נרו יאיר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. הח"ב - החכם באשי
18. לע"ע - לעת עתה
19. ת"ח - תלמידי חכמים
20. ויר"א - וירא אלקים
21. ע"ד - על דבר
22. הבע"ל - הבא עלינו
23. לכ' - לכבוד
24. יהי' - יהיה
25. ג"כ - גם כן
26. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרס"ט - יפו **נמען:** המשורר חיים נחמן ביאליק

מכתב ברכה לביאליק בבואו הראשון לארץ ישראל. הרב קוק קורא לו לשיר 'שירת הארץ, שירת התחייה', על ישע העם ואלוהיו, ועל העם החי הצועד על תבור וחרמון.

עיקרי הדברים

- ברכה לביאליק בבואו לארץ.
- קריאה לשירת התחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' ניסן תרס"ט[4].

ברוך אתה בבאך לארץ חיים, אורח נעלה, משוררנו הגדול והאהוב מר ח, נ, ביאליק, [המשורר חיים נחמן ביאליק, שביקר אז בארץ לראשונה] יברכך ד' מציון.

באהבה ברה ותמה ובכבוד נעלה הנני מתכבד להושיט לך, אביר שירתנו, את ידי לברכה, בצעדך היום בראשונה על אדמת תחייתנו. הכן משוררנו האהוב, לקראת טל חיים וחסד עליון חי וערנן, אשר יחל להופיע עליך מחדש מפלג אלהים מלא חיים, [על פי תהלים סה, י] המוכן לכל נשמה רעננה אשר לבית יעקב הבאה לאויר חיי הנשמות של ארץ החמדה. נשמה שירית, עורי, עורי, דברי שיר חי, לעם החי, המתעורר לקראת מקור חייו על אדמת מטעיו.

שירה נא, משורר אהוב לנו, מעתה על ישע גוי-ואלהיו. העירה כנורך, המלא. עז ועדנה, לשיר לנו שירת הארץ, שירת התחיה. אמור נא ליעקב, הנה נולד גוי, הנה קם העם החי. הנה הוא צועד עלי תבור וחרמון. [על פי תהלים פט, יג] שירה נא לנו על החיל והחסן, [על הכוח והעושר] על העושר והכבוד, אשר לאלהי ישראל, בשמים ובארץ, בבקעה ובהר, בכרמל ובשרון, בחבל נחלתו.

היה שמח ומאושר, משורר חביב ונחמד, במשוש תקות עמנו וארצנו.

המכבדך מאד,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אייר תרס"ט - יפו **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק מסביר מדוע נקט בכוונה ביטויים מתונים כלפי אמונות אחרות. יש קו אחד שחודר כל שאיפת אמונה: דרישת ה'. בעת ירידה קו זה מתעמעם, ואז באה שנאה לאמונה בכלל. התנפלות על אמונה זרה מתוך שנאת דרישת ה' סופה לפגוע גם באמונתנו ('תשב באחיך תדבר'). לכן יש לבאר את מדרגות האמונה, ולהבחין בין האור הכהה לאור הבהיר של ישראל.

עיקרי הדברים

- דרישת ה' - הקו המשותף לכל אמונה.
- סכנת השנאה לאמונות אחרות.
- מדרגות באור האמונה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' אייר תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד ידידי וחביבי הרב החכם, מלא וגדוש בתו"י[6], מו"ה[7] בנימין מנשה לוין שליט"א[8].

זמן רב עבר, ולא מצאתי חופש זמן לכתוב אליך גם דברים מעטים, ואת כבודך הסליחה. ואנכי מה מאד צמא אני לדעת את כל מעשי כבוד תורתו, בדיוק ובפרטיות, יצליחהו ד'.

אקוה שימלא את שאלתי, להודיעני במכתבים תכופים מכל, אשר תחשק נפשי לדעת.

ע"ד[9] מבטאי, [על דבר הביטויים שבמאמרו של הרב קוק, שעליהם העיר הרב לוין] היה זה בכונה ממני. לעת כזאת עלינו לגדור את הפרצה [על פי יחזקאל כב, ל] מצדדים אחרים. דבר ידוע לכל דורש ד', שיש קו אחד החודר את כל שאיפת האמונה, שהוא דרישת ד' ודרכיו. [החיפוש אחר ה' והליכה בדרכיו] בהירותו של קו זה תלויה לפי מעמד העולם, ביחוד לפי המעמד המוסרי של המיוחדים בתורת דרישת ד' ובאיכות התאמת רוחם אל כל הטוב שבחיים. לחקוק יסוד זה יפה בעולם היא האומנות של אומתנו, שהיא באמת קדש לד', בלא שום הפרזה כלל. בעת הירידה, וביחוד בעת דלדול האומה מצדי צדדים, נעשה קו זה חשוך ומעונן מאד, ואז באה שנאת דרישת ד' בתור שנאת האמונה ובזותה, לא דוקא בתור אמונה מיוחדת כ"א[10] בגדר כללי "מה ש' כי נעבדנו". [כמו שאמרו הרשעים: "מה שדי כי נעבדנו" (איוב כא, טו)] כמובן יותר נח הוא להתנפל על אמונה זרה, אבל בכל מקום שההתנפלות באה משנאת דרישת ד' הכללית היא מתועבת, וסופה להגמר בליקוי פנימי. "תשב באחיך תדבר, באחיך שאינו בן אומתך, סופך שבבן אמך, בבן אומתך, תתן דופי". [תהלים נ, כ, ודרשת חז"ל עליו] ע"כ[11] אנו צריכים לעת כזאת לבאר את הנקודות הכלליות של אמונה לפי מדרגותיהן, ולא להתירא מההרגל של בוז גמור ושנאת מות [ושנאה עזה כמוות] הטמונה בקרב הנפש נגד כל זרות, ועי"ז[12] בוקע האור של דרישת ד' לפי מדרגותיו, ואז בידנו להבחין בין האור הכהה והקלוש, אשר ההולכים לרגלו יששו חושך בצהרים, [על פי איוב ה, יד] ובין האור הבהיר בשחקים, אשר כל מאורות

עולמים מקרנו יקבלו את זהרם, אור ד' אשר על עמו לעולמים. והרעיונות אשר יקרו ממעין זה יהיו לנו לישועה בבא תור הבקורת על כל המפעל שעשו הזרות, [כל מה שעשו האמונות הזרות] וימצאו בהם ג"כ[13] ניצוצי אורה, שנדע איך להתנהג במחשבות הנולדות ע"י[14] ספרויות כמו אלה. וברוך ד' צורי המלמד ידי לקרב. [על פי תהלים קמד, א: "המלמד ידי לקרב" (כאן במשמעות קירוב)]

הנני חותם באה"ר[15] ונאמנה מהררי יהודה וגאון יעקב אשר נאהב סלה, [על פי תהלים מז, ה]

ידי"ע אברהם יצחק ה"ק

באה"ר אדר"ש[16] ידי"נ[17] הררמ"ז [ככל הנראה ד"ר משה זיידל] שי'[18]. רחשי לבבי האמורים בזה גם לפניו נתונים המה. הנ"ל[19]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ע"ד - על דבר
10. כ"א - כי אם
11. ע"כ - על כן
12. ועי"ז - ועל ידי זה
13. ג"כ - גם כן
14. ע"י - על ידי
15. באה"ר - באהבה רבה
16. אדר"ש - אחר דרישת שלום
17. ידי"נ - ידיד נפשי
18. שי' - שיחיה
19. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אייר תרס"ט - יפו **נמען:** משה לייב לילינבלום (ועד 'חובבי ציון' באודסה)

הרב קוק דוחה את החשש מסדרי ההיתר שפרסם. הרב קוק אינו נוטה למתירים הקיצוניים: כשם שאנו צריכים לארץ, כך אנו צריכים לדת, ולשמור שלא תשתכח תורת שביעית. ארבע המלאכות ייעשו ברובן בידי נכרים, והקלות ניתנות רק בשאלת חכם. הרב קוק אסר רק נטיעות נוי. הרב קוק מבקש מהוועד לחתום על ההרשאה, כפי שכבר חתם הברון.

עיקרי הדברים

- האיזון בין צורכי הארץ לצורכי הדת.
- דחיית המתירים הקיצוניים.
- ארבע המלאכות, וההקלות בשאלת חכם.
- בקשה לחתימה על ההרשאה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ו אייר תרס"ט[4]

לכבוד הרה"ח[5] המפורסם מו"ה[6] משה ליב לילענבלום [משה לייב לילינבלום, ממנהיגי "חובבי ציון" באודסה] נ"י[7].

מכתב כ'[8] מכ"ט ניסן העבר הגיעני כעת, ומפני הטרדא אשיב לו בקיצור.

ידע כ' שהישוב הוא חיי נשמתי, וידעתי היטב, קודם שפרסמתי את סדרי ההיתירים, [סדרי היתר המכירה לשנת השמיטה תר"ע] איך הענין צריך להתנהג בין מצד תיקון האכרים בין מצד תיקון הפועלים. ולא נעלם ממני שישנם ג"כ[9] מתירים קיצונים, [שיש גם מי שהתירו את כל המלאכות בשמיטה בלי שום הגבלה] אבל אינני נוטה לזה, כי כשם שאנו צריכים לארץ כך אנו צריכים לדת, ואנו צריכים להשריש שלא תשתכח תורת שביעית מישראל, כשם שזכרונה וחבתה חי בנשמותינו. וידע כל יהודי, שיש בארץ ישראל עליה לא רק לגופו כי-אם גם לנשמתו הנצחית, ורק בזה נעלה את השלהבת של חבת ציון בפועל, ונמשיך את חייה לדורות. ובפועל אין הענין נוגע לסדרי הפועלים, כי ארבע המלאכות, שהן זריעה ובצירה, זמירה וקצירה, [ארבע המלאכות שנאסרו בשמיטה מן התורה (ויקרא כה, ג-ה)] בזריעה עסוקים עד כה כמעט רק פועלים נכרים, ולא יחרב הישוב אם תהי'[10] שבת הארץ ניכרת [ולא ייהרס היישוב אם תהיה השמיטה ניכרת] ע"י[11] איזה שינוי במקצת מקומות, ועל הבצירה, הזמירה והקצירה, כבר תקנתי דרכי היתר, שאינם נתנים להנתן ביד כל אחד כ"א[12] אחר שאלת חכם, וכן הוא בחרישה. והנטיעה לא אסרתי כ"א "נטיעות גנות לשם פאר והרחבה וזריעת ענינים טפלים".

ומעולם לא חשבתי, שירצה הועד להתערב בעניני שאלות. ע"כ[13] יטיב נא כ' להציע לפני הועד לחתום ההרשאה, [ייפוי הכוח שנתנו האיכרים לרב קוק כדי למכור את אדמותיהם לנכרי לשנת השמיטה] ולא יהי'[14] עיכוב בדבר. כי הברון נ"י [הברון אדמונד דה רוטשילד] כבר חתם בעצמו על ההרשאה, ונשלחה אלי מפריז.

והנני בזה מוקירו ומכבדו כיקר ערכו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ידע כ', כי האכרים ב"ה מלאים רצון מסדרי ההיתר, והם יודעים את מצבם יותר מהדואגים עבורם ממרחק. ובכלל איזה יחש יש לחתימת ההרשאה עם תנאי ההיתר, איך שיהיו תנאי ההיתר ההרשאה צריכה להחתם. הנ"ל[15]

ומה שכי[16] הגרש"מ[17] ז"ל[18], [הגאון רבי שמואל מוהליבר, מגדולי מתירי המכירה בשמיטה של תרמ"ט] שבשביל היתר העבודות שמדרבנן לא היה צורך למכירה, איני מסכים לזה כלל וכלל, ויפתח בדורו כשמואל בדורו [ראש השנה כה: כל מי שנתמנה פרנס על הציבור, אפילו הקל שבקלים, הוא כאביר שבאבירים] הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. כ' - כבוד
9. ג"כ - גם כן
10. תהי' - תהיה
11. ע"י - על ידי
12. כ"א - כי אם
13. ע"כ - על כן
14. יהי' - יהיה
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. שכי - שכבוד
17. הגרש"מ - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, מ (למשל: שמואל + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרס"ט - יפו **נמען:** דב ליובמן (ההסתדרות החקלאית במושבות יהודה)

הרב קוק מודה על ספר התקנות של ההסתדרות החקלאית, ורואה בה את 'יד ה' הנטויה' לקומם את הריסות העם.

עיקרי הדברים

- ברכה להסתדרות החקלאית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז סיון תרס"ט[4].

אדון נעלה מר דוב ליובמן נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

הנני מביע בזה לכבודו את תודתי העמוקה, על הענג והשמחה אשר השביעני. בשלחו אלי את ספר התקנות ליסוד האגודה של ההסתדרות החקלאית אשר במושבות יהודה.

רגשות רבים לשמחה ותקות עולמים התעוררו בלבבי, למראה התקנות הנכבדות, המבליטות יפה את תכנית ההסתדרות ואת רוחה הכביר.

אנכי הנני רואה בזה, כבכל צעדי הישוב הנכבד והקדוש, את יד ד' הנטויה לטובה על עמו ונחלתו, להחל לקומם את הריסותנו ולשובב את שבותנו [על פי ירמיהו ל, ג] כימי עולם. ורוחי סוער בקרבי בסערות אהבה חמה ותמה, לחבק בזרעות של ידידות נאמנה, את כל המתלקטים בעצה וגבורה, [המתאספים בעצה וגבורה (ישעיהו יא, ב)] להרחיב את גבול ישראל ולרומם את קרנו בארץ חמדתנו, ע"פ[7] כל תנאי החיים החדשים אשר החלו להגלות.

תקבל נא ממני, ההסתדרות החביבה והנכבדה, ברצון את רחשי ברכתי, ועתירתי להצלחתם, וכוונניות מפעלם [והתבססות מפעלם] בפרי ברכה מרובה, לעמנו וארצנו, מיד ולדורות.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ריד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרס"ט **נמען:** ועד וואדי חנין

הרב קוק אינו רוצה להתערב בענייני מושבה שלא באו אליו מטעם הוועד, אלא שמצא את המושבה בלי ועד. אם אספה כללית תבחר ועד אחר ברוב דעות, לא יתנגד. עד אז אין למסור את החותם ואת הפנקסים לאיש.

עיקרי הדברים

- אי התערבות בענייני מושבה מסודרת.
- בחירות באספה כללית.
- החותם והפנקסים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' מנ"א[2] תרס"ט[3].

לכ'[4] הועד הנכבד בודי-חנין [המושבה ואדי חנין (היום נס ציונה)] ת"ו[5], שלו'[6].

את מכתבם הנכבד קבלתי, ומאד אצטער על הבלבולים אשר במושבה.

הנני מודיע גלוי, שאינני רוצה להתערב בשום מושבה בענינים שלא באו אלי מטעם הועד. אבל במה דברים אמורים, כשהמושבה מתנהגת כדרכן של כל המושבות עם ועד מסודר, אבל כאשר מצאתי את המושבה בלא ועד הוכרחתי לעשות מה שעשיתי. אמנם גם כעת, אם ע"פ[7] אסיפה כללית והסכמת רוב דעות יבחר ועד אחר, לא אלך נגד רצון רוב הקהל. ע"כ[8] כל זמן שלא נבחר עדיין ועד, ע"פ אספה כללית, אין להם למי לתן את החותם ואת הפנקסים. אבל כשיבוחר ע"פ דרך השלו'[9], הנני בטוח בכבודכם, שגם אתם חפצים בשלו'[10] המושבה, ותחזקו מצדכם את מעמד השלו' ותמסרו את החותם והספרים אז ליד הועד המאושר, [ליד הוועד שאושר] שיבוחר ע"פ רוב דעות.

כ"ז[11] אני מיעץ לכבודם עצה טובה, למען טובתם ולטובת המושבה בכלל.

בכבוד וברכה

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
4. לכ' - לכבוד
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי
8. ע"כ - על כן
9. השלו' - השלום

10. בשלו׳ – בשלום
11. כ״ז – כל זה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרס"ט **נמען:** מושבת וואדי חנין

הרב קוק מבקש מאנשי המושבה להתאחד. הרב קוק אישר את הוועד רק כי המושבה הייתה הרוסה, ולא מתוך רצון לשלוט. אם ירצו ועד אחר, יבחרו באספה כללית. יש לשמור על הקשר עם תל אביב ולבחור לוועד גם את בני תל אביב.

עיקרי הדברים

- קריאה לאחדות.
- בחירות באספה כללית.
- הקשר עם תל אביב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י' מנ"א[2] תרס"ט[3].

לכבוד המושבה הנכבדה ודי-חנין [המושבה ואדי חנין (היום נס ציונה)] ת"ו[4], שלו'[5] וברכה.

אתכבד לבקש בזה את כבוד הדרתכם, להתאגד באגודה אחת לשום סדרים והנהגה אחדותית במושבה. את הועד אשר סבבתי שיבחר ע"פ[6] האסיפה אשר יעדתי בהיותי במושבה, הוכרחתי לאשר, לא מפני שיש בי איזה נטיה להשתרר ח"ו[7] על שום מושבה בעסקיה הפנימיים. הנני מאושר להיות עבד לעם ד' יושב ציון, ואיני רוצה כ"א[8] בכבודם והטבת מצבם. רק מפני שראיתי המושבה הרוסה בלא שום הנהגה, הוכרחתי להתערב בדבר. עתה אבקש ממעלתכם, אם רצון הקהל הוא לבחור ועד אחר יתאספו נא לאסיפה כללית, ואת אשר יבחרו כן יקום, ודי יצליח את פעלכם. גם תשתדלו, שיעמוד הקשר בין תל-אביב והמושבה, כי אנו חייבים להראות לכל ישראל שחפצנו לאחד ולקשר את בני עמנו אל אדמת הקודש, ולא להפריד בין אחים, וממילא יתבחרו ג"כ[9] מבני תל-אביב בתוך הועד ע"פ האסיפה הכללית. ורק אז, אחרי התיסדות הועד ע"פ האסיפה, ימסור הועד העומד בהוה את הספרים והחותם ליד הועד המאושר ע"פ כללות הקהל. אבל כל זמן שלא נתאשר עדיין ועד, לא יקחו שום יחידים לרשותם את הספרים והחותם, כי-אם אם תהי'[10] על זה אסיפה כללית והסכמת הציבור ביחוד.

אקוה שתמלאו את דברי אוהבכם הנאמן, המצפה רק לאשרכם בארץ חמדתנו.

בכבוד וברכה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. מנ"א – מנחם אב
3. תרס"ט – השנה תרס"ט (1908/1909)
4. ת"ו – תבנה ותכונן
5. שלו' – שלום

6. ע"פ - על פי
7. ח"ו - חס ושלום
8. כ"א - כי אם
9. ג"כ - גם כן
10. תהי' - תהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרס"ט - רחובות **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק מגיב על מאמר שלוין שלח לו. לוין הציג את הספרות האירופית כדוגמה לדייקנות ולבירור. הרב קוק מודה שאינו בעל סגנון מסביר, אבל אינו מקנא ב'בעלי הגילוי': עניינים גדולים אפשר לבטא בבירור רק אם 'ממעכים' אותם, ויש 'כוונה אלוהית' ששמה דברים נשגבים עלומים ('עלמא מתקיימא ברזא'). מי שבא לגלות הכול מעיד על עניות רוחו. הרב קוק קורא להפיץ רוח חיים מתוך נשמת האומה בלי פחד. התחייה מתגלה עתה: 'השלג נמס' והאביב קרוב.

עיקרי הדברים

- סגנונו של הרב קוק - העלום מול הגילוי.
- 'עלמא מתקיימא ברזא'.
- קריאה להפיץ רוח חיים בלי פחד.
- אביב התחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ברחובות ת"ו[2], י' מנ"א[3] תרס"ט[4].

מהררי יהודה, עז וגבורה לתורה ולתעודה, לכבוד ידידי וחביבי, הרב החכם. הנעלה, אוצר תורה ויראת ד' טהורה, מר בנימין מנשה לווין שליט"א[5], שלו' רב וברכת ד' באהבה נאמנה.

מכתבו היקר בצירוף המאמר הגיעוני לשמחת לבבי. אמנם מעטים הם התיקונים אשר עלו בידי הכהה לתקן כעת, כאשר הודיע בצדק בני שי'[6], מ"מ[7] הנני מקוה, שאותם היחידים שקול ד' דופק בנשמתם, המתקבצים לקראת דברים היוצאים ממעמקי הנשמה הישראלית, בהיותה יונקת דוקא מטל שמים מעל, המה ימצאו להם מקום להתגדר במאמר זה, וכיוצא בו, אע"פ[8] ש"הנקודה רבה בו על הכתב [הניקוד מרובה על הכתב (על פי אבות דרבי נתן לד): הכוונה החבויה רבה על המפורש]" במאמרים רבים מחלקיו.

ואשר תציג למשל את הספרות האירופית בדיקנותה ובירורה. [הרב לוין העיר שהספרות האירופית מדויקת וברורה יותר] במה שנוגע לעצמי, אוכל להודות, שאינני בעל סגנון של הסברה כראוי. מכל-מקום בכללות אומר, שאינני מקנא בבעלי הגילוי, שהם מבטאים את הכל בבירור. בהרבה מקומות ישנם עניינים גדולים כאלה, שרק אם נמעך אותם, [אם נכווץ אותם] אם נטשטש את צורתם, עד שיהיו קטנים כ"כ[9], כמו שקטן הוא הדיבור שלנו לעומת תעופת המחשבה, אז אנו יכולים לבטאם בבירורם. אבל כל זמן שנחדור אל פנימיות הנשמה, שבתוך הדברים, ונשתוקק לעניינים בעצם גבהם, בשום אופן לא נוכל לברר את הכל, ולא נמצא בקרבנו שום נטיה לחלוק על "הכונה האלהית", ששמה את הדברים הנשגבים עלומים בטבע, "עלמא מתקיימא ברזא". [העולם מתקיים בסוד (ארמית, על פי הזוהר)] בהכרה זו של הכרח המצפון נשתוו הזוהר והמו"נ[10] [הזוהר ומורה נבוכים] בלשונותיהם השונות, המובאים בזה בסימני-ההבאה. [במירכאות] ולפעמים תכופות מאד נוכל להרגיש, שמי שבא לגלות את הכל נותן לנו תעודה נאמנה על עניות רוחו פנימה. ילכו

נא דברינו בהדרגה. כשמתכשרת הנשמה לחוש מאליה מרמזים דקים את האצור בתוכיותם של דברים, של מעשים ושל מאמרים, אז אותו הכשרון מתהפך בקרבה לכח של חיים, לא רק לאיזו השלמה גרידתא, [השלמה בלבד] של איזו השכלה בעלמא. וכפי מה שכח-חיים זה מתפתח ויוצא לפעלו, מתעשר ג"כ[11] כח הדבור, עד שיוכל לגלות חלקים גדולים מהנכמסים בתוכיותה של הנשמה. ועם דרך הגילוי בעצמו, באים תגים לאותיות, [באים תגים לאותיות, כמו בספר תורה (על פי מנחות כט)] שבהם נרמזים ענינים יותר נעלים, יותר אמיצים וגדולים, שהם עומדים בעז חביונה [בעוצמת מחבואה (על פי חבקוק ג, ד)] של המחשבה, המשמרת את עושר חייה בקרבה פנימה. "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך". [תהלים לא, כ] נעבוד יחד, יקירי נפשי, כל אלה אשר נתן ד' בקרבם רוח חיים להשכיל אל נשמת אור עולם אשר באוצר חיים של ישראל, כל אלה אשר די אונים בקרבם שלא להתבטל מפני הסרחון של הזוהמא החמרית, החפצה לגרש בעיפושה [בסירחונה] את הנשמה העדינה, הנותנת חיים לכל חי, מהעולם ומגבול ישראל. נקום יחדו, נבא לגננו ונלקוט שושניו [על פי שיר השירים ה, א; ו, ב] ופרחיו, נותני ריחם הטוב, המשיבים את הנפש, נעשה את מיצם ועסיסם, ומריח בשמיו ישובו ויחיו הנשמות המעולפות, מתוך האויר המחניק הממלא את האטמוספירה של בנינו, אשר "עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר" [ישעיהו נא, כ] אני חפץ להציק רוח, איך שיהיה, איני מקפיד כל כך על הקיצוע החיצוני, [על הצורה החיצונית] במקום שהדבר קשה לי. יבאו דברים חיים במחננו, דברים שנדברים בבטחה, מתוך נשמתה השלמה של האומה, אשר רוח חי העולמים חי בקרבה, בלא שום פחד וזחלנות [ופחדנות] מצד אי-הסכמה מן החוץ. אנו יודעים בבירור, שהננו בונים את כל בנינו, על הטוב והיושר, על האמת והצדק, על הנצח וההוד, אשר שורש נשמתנו עורג אליהם, כפי גבהם, טהרם וחסנם האלהי, אשר קרני אור רבים מהם נתגלו מאתנו על עברנו, על השפעתנו, על עצמנו, על אימוץ נשמתנו, בתוך כל הנדודים החשכים, ועל נשמת העולם כולו, ע"י[12] המון צינורות טהורים וגם עכורים. עתה, אחרי תרדמה ממושכה, הגיעה לנו שעת התגלות החיים. השלג והכפור, אשר כסו את גרעיני תחייתנו, נמסו, מקוי השמש [מקרני השמש] של האורה האלהית אשר שלחה את קויה, דרך ההתפתחות של התרבות הכללית. האביב קרוב לבא. רוח אלהים חיים שבכנסת ישראל, ההולך ומתגלה באופן חרישי, אבל נשמע לכל בעלי הקשבה, הולך הוא ודופק על נימי הכינור, אשר לדוד מלך ישראל החי וקיים. חפץ שיבה לתחיה על ההר הטוב והלבנון [דברים ג, כה] הולך ומתפרץ, ועושה נתיבתו, עלינו לסלק את מסילתו, [לסלול את דרכו] להצילו מכל רוח רעה אשר תוכל לעכב את דרכו.

הנני מקצר ועולה, ודורש באה"ר[13] את שלומך הטוב ושלו'[14] תורתך וחכמתך. כנה"ר[15] ידי"ע[16],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שי' - שיחיה
7. מ"מ - מכל מקום
8. אע"פ - אף על פי

9. כ"כ - כל כך
10. והמו"נ - והמורה נבוכים
11. ג"כ - גם כן
12. ע"י - על ידי
13. באה"ר - באהבה רבה
14. ושלו' - ושלום
15. כנה"ר - כנפשו הרמה
16. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אלול תרס"ט **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

פרטים על קרקע של 200,000 דונם בעבר הירדן המזרחי, כחמש שעות מיריחו. המחיר חמישה פרנק לדונם, הקרקע בידי שני בעלים עות'מאנים, ויש בה מקום לכ־700 משפחות. זו אדמת מישור טובה ועשירה במים, סמוך למסילת הברזל לדמשק, והיא פטורה מהמעשר. הרב קוק מזרז את האגודה לפעול לפני שזרים יקדימו.

עיקרי הדברים

- פרטי הקרקע בעבר הירדן.
- זירוז גאולת הקרקע.
- ההתרשלות בקניית קרקעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ב' אלול, תרס"ט[2].

לכבוד האגודה הנכבדה, לקניית קרקעות באה"ק[3], בביאליסטאק. שלו'[4] וברכה מקודש.

כוח"ט[5].

מכתבם הנכבד מיום ט"ו מנ"א[6] העבר, הנכתב ע"י[7] מזכיר ועד הזמני, הגיעני. והנני מתכבד להשיב להם על כל שאלותיהם הנכבדות, כפי הידיעות אשר עלו בידי.

אמת הדבר, שעומדת למכירה כברת אדמה גדולה בככר הירדן, בצדו המזרחי. האדמה היא רחוקה כמהלך חמש שעות מיריחו, העומדת כידוע מעבר הירדן המערבי. ובהיותי יושב כעת במושבה רחובות, שלחתי, סמוך לקבלת מכתבם, לקרא את אחד מאחינו היושב ביריחו זה כמה שנים, שהוא בקי גדול בכל הענין, ועל פיו הנני רושם פה לכם תשובה על סדר שאלותיכם.

א. מחיר הקרקע הוא כעת חמשה פרנק הדונם, וזהו מקח זול מאד לפי מצב הקרקעות באי"י[8] בימינו אלה, וראוי לנו להיות זריזים בדבר מאד בע"ה[9], שלא יקדמונו אחרים זרים, כאשר כבר אירע כן לכמה קניות טובות, לדאבון לבנו.

ב. החלקה הראשית היא בת שני מאות אלפים דונמים. אמנם היא ביד שני בעלים, עותומנים, שלכל אחד יש לו מאת אלף דונמים, ואפשר לקנות גם חלק אחד. כמו כן נמצאים במסיבי החלקה ההיא עוד חבלי אדמה קטנים, שאפשר יהי'[10] לקנותם, אבל אין כדאי להתחיל בקטנות כעת.

ג. סכום המשפחות, שיכולות להתישב על ככר זה, נחשב בערך שבע מאות, ערך שלוש מאות דונמים לכל משפחה, אשר לפי תכונת האדמה השמנה, של עבר הירדן, התקציב הזה יש בו די.

ד. האדמה היא אדמת מישור טובה מאד, ראויה לזריעה ולנטיעה, ואין בה טרשים כלל. רק מסביב לגבולותיה נמצאים הררי אבנים, שיוכשרו לקחת מהם לבנינים, כשיעזרנו ד' לבא למדה זו, בחסדו

הגדול ב"ה.

ה. ממסילת הברזל הדמשקאית היא רחוקה רק כשלש שעות, מירושלים - כעשר או שתים-עשרה שעות. וסמוך לה מסביב נמצאות ערים גדולות ערביות, מרובות באוכלסין, והשכנים הם אנשים שקטים.

ו. אדוני הארץ, כאשר כתבתי, הם שני בעלים עותומנים, אחד ערבי ואחד צרפתי, שזכיותיהם מאושרות. וכשיבא הענין במצב יותר קרוב למעשה, נוכל לברר את הכל ע"י עורך דין, הבקי בחקי הממלכה העותומנית.

ז. הארץ ההיא היא שבעה מים, עינות ונחלים, גם קל מאד לחפור בה בארות מים חיים. [יש בה מים בשפע]

והנה מה טוב הי'[11], אשר נחלץ חושים ונשתדל, שתפול חלקה נחמדה זאת לנחלה לישראל. ובעוה"ר[12] רבתה מאד ההתרשלות בדבר הגדול הזה של גאולת הארץ, בעת כזאת, שקול ד' בכח קורא לנו מכל מסיבות המעשים, לעלות ולהתנחל בארץ חמדה, וכל אחד פונה לעברו, ובתוך כך המחירים עולים, והארץ מתישבת וניקנית ע"י זרים. ע"כ[13], חושו נא, אחים אהובים, אשר נתן ד' בכם זיק אורו וחם אהבת חבל נחלתו, והשתדלו נא להוציא מן הכח אל הפועל את מחשבתכם הטובה. והיתה זאת התהלה לטובה, ומכם ילמדו רבים להאחז בארץ, בעה"י[14], באורח הצלחה וברכת ד'. [נזדרז] [קניית אדמות בארץ ישראל מידי נכרים]

גם זאת לדעת, שהחבל הזה, ע"י סיבות פוליטיות שחלו בו משכבר הימים, הוא פטור מן העשור, רק מס קטן יש לשלם להממשלה. [פטור] [ממס המעשר שגבה השלטון העות'מאני מן התבואה]

את כל זה מצאתי להודיע לכבוד מעלתכם. וכשיבא צירכם הנכבד, או שיבואו עוד הפעם דבריכם בצורה יותר מוכנת לפעולה, נחל במעשה, וד' יצליח דרכנו. [שליחכם]

ברגשי כבוד וברכת ד' מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. שלו' - שלום
5. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
6. מנ"א - מנחם אב
7. ע"י - על ידי
8. בא"י - בארץ ישראל
9. בע"ה - בעזרת השם
10. יהי' - יהיה
11. הי' - היה
12. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
13. ע"כ - על כן
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרס"ט **נמען:** מושבת וואדי חנין

הרב קוק מבקש להשיג אחדות בעניין הוועד. עד אז אין להשתמש בחותם ובספרים בלי הסכמת שני הצדדים. הרב קוק מבקש למנות מבקר נוסף לספרים, ולשלם לרוקח את שכרו מדי חודש.

עיקרי הדברים

- אחדות בוואדי חנין.
- ביקורת חשבונות.
- שכר הרוקח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' אלול תרס"ט[2].

לכבוד המושבה היקרה ודי חנין ת"ו[3], שלו'[4] וברכה וכוח"ט[5].

אתכבד בזה לבקש את כבודכם, מפני שלו' מושבתכם החביבה, יכוננה עליון. כאשר נודע לי שנעשה לעת עתה איזה פירוד ע"ד[6] מינוי הועד, [ראו (כרך א', אגרת רט)] ע"כ[7] תשתדלו נא שיבא הענין לידי אחדות, ולא יחולל כבוד המושבה, נגד שארי מושבותינו המתנהגות בשלו'[8] ובמשור, ועד מועד ההתאחדות למע"ה[9] שלא להשתמש בחותם הועד ובספרי המושבה, כ"א[10] ע"פ[11] הסכמת שני הצדדים.

כן אבקשכם למלא את הדרישה ע"ד מינוי מבקר שני לספרי המושבה, כי ברור החשבונות מביא סדר ושלו'[12]. וע"ד[13] הרוקח, כל מי שהביא את סכום חיובו לקופת המושבה צריך הוא לענות לו, בלא עיכוב, והסוכן מחויב לשלם לו מדי חודש בחדשו את שכרו כנהוג. ודי ישפת לכם שלו' ושלות השקט על אדמת הקדש.

כברכת נאמנכם,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
6. ע"ד - על דבר
7. ע"כ - על כן
8. בשלו' - בשלום
9. למע"ה - למעלה
10. כ"א - כי אם
11. ע"פ - על פי
12. ושלו' - ושלום

13. וע״ד – ועל דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תרס"ט - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

תשובות לשאלות על פסק הבוררות במושבה: מינוי חובש זמני, ויתור על לוח התשלומים, ומועמדות החובש לבחירות. הרב קוק מבהיר שמגמת הפסק היא שלא יהיו עוד מפלגות ('מגינים', 'צעירים'), אלא עדה אחת. הרב קוק גם משיב על זכות הבחירה של רווקים ושל מי ששילם מס רק שנה אחת.

עיקרי הדברים

- פסק הבוררות בפתח תקווה.
- ביטול המפלגות - עדה אחת.
- זכות בחירה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אלול תרס"ט[4].

לכבוד הועד הנכבד דפתח-תקוה, שלו'[5] וברכה וכוח"ט[6].

אתכבד להשיב בזה לכבודם על שאלותיהם אחת לאחת.

א. אין מניעה מצד פסק-הדין [פסק הדין שנתן הרב קוק בבוררות בין המפלגות בפתח תקוה] להשתמש בה' ס' בתור חובש עראי [במר ס', כרופא זמני של המושבה] עד שתפתר שאלת החובש; [בחירת הרופא של המושבה ("חובש" – רופא)] אבל אין רשות לדחות בשביל שמושו העראי של ה' ס' את פתרון שאלת החובש יותר מכפי ההכרח.

ב. לותר על העכוב של זמן התשלומין לאלה אשר ישלמו את הערכתם כפי התקנה, לפני הבחירה, בתוך הזמן של שלשה חדשים, אפשר רק ע"פ[7] אספת כל אותם ששלמו עד הזמן הקצוב כפי התקנה, שהם הזוכים בחות-דעת [בעלי זכות ההצבעה] בלא פקפוק, וע"פ[8] הכרעת רובם יוכלו לותר מן התקנה כחפצם בהסכמת הועד.

ג. אין שום מעצור להחובש ה' ס' להמנות בין הקנדידטים, [המועמדים] מצד עצם הפסק. אבל בדרך עצה טובה אני אומר, שאם יראו כבודם שתוכל לצאת מזה איזו מחלוקת טוב להמנע מזה.

וע"ד[9] ההערה שלא נזכר בהפסק כי מעתה תחדלנה המפלגות במושבה, הנני להעיר כי כולנו חשבנו את זה לדבר פשוט מאד, ולא עוד אלא שדבר זה הוא היסוד לכל מגמת הפסק כולו, ומעתה אין כאן לא אגודת "מגינים", לא אגודת "צעירים", [שתי המפלגות שהתנצחו אז בפתח תקוה] ולא שום שם עצם מפלגותי, כי-אם עדה אחת - עדת פתח-תקוה בכללה.

וממוצא הדברים האלה תודע ג"כ[10] תשובה על השאלות אשר המציא לידי כבוד הועד מאת ה"ה ליברכט, סלמן וגיסין, ואפרטן בזה ג"כ אחת לאחת.

א. על דבר שינוי של שלילת זכות הדעה מאלה שלא שלמו את 75 האחוזים מהערכתם, שזה אפשר ע"פ התנאים שלמעלה.

ב. - אם יש להם אחוזה על שמם משלמים בעצמם את הסך 12 פר' אז אין חילוק בין רוק לנשוא [בין רווק לנשוי] ע"פ הפסק, ויש להם זכות בחירה שלמה - לבחור ולהבחר. אבל אם אין להם בספר האחוזות והם סמוכים על שלחן אביהם, אע"פ[11] שמשלמים בעדם את 12 הפר' לשנה, ע"ז[12] צריך אני להתיעץ עם שנים מחברי הברורים, [הבוררים, שהיו שותפים לפסק] אחד מכל צד, כאמור בהפסק סימן ל"א.

ג. ואותם דרי המושבה, ששלמו את 12 הפרנקים רק לשנה אחת, כבר אמור בפסק סימן ז, שאין זכות הבחירה כ"א[13] למי שישלם את הסך הזה שלש שנים רצופות בקביעות.

והנני חותם בכפילת שלום וברכה לשנה טובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
7. ע"פ - על פי
8. וע"פ - ועל פי
9. וע"ד - ועל דבר
10. ג"כ - גם כן
11. אע"פ - אף על פי
12. ע"ז - על זה
13. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ט) **נמען:** קול קורא: 'קדשו את השבת'

קריאה לבעלי החנויות ובתי הקפה לסגור בזמן כניסת השבת. הרב קוק פונה לרגש הכבוד, כמו האזהרה לעדים 'סהדי שקרי אאוגרייהו זילי'. אנו יושבים בארץ הקודש, וכשתוקעים בחצוצרה לשבת ראוי שתשרור קדושת שבת, כבימי קדם. האיחור בסגירה מקטין את ערכנו בעינינו ובעיני אחרים.

עיקרי הדברים

- קריאה לשמירת שבת ביפו.
- רגש הכבוד העצמי והלאומי.
- חצוצרת השבת וזכר ימי קדם.

נוסח האגרת עם ביאור

עזרי מעם ד' [תהלים קכא, ב]

קול קורא:-- קדשו את השבת

שמעו נא דברי אחים אהובים ונכבדים, דברים היוצאים מן הלב.

חכמינו הקדמונים ז"ל[1], כחוקרי-הנפש אמיתיים, הורו אותנו שכשמאיימים את העדים, שיגידו אמת, אומרים להם פתגם קצר ונוקב עד חדרי לב: "סהדי שקרי אאוגרייהו זילי". [עדי שקר – זולים הם בעיני השוכרים אותם (ארמית, סנהדרין כט)] על כל מוסר ותוכחה, על כל פחד משפט ובלהות מצוקה, תוכל שרירות לב הותל [עקשנות הלב המתעתע] להחליק, אם הרגשת הלב חדלה מהכיר את הדרך הטובה והנכונה. הלב המת, שכח-החיים שבההכרה המוסרית, באיזה פרט שיהי, אבד לעמתו [בהתאם] את תנועתו ודרכו, הלב הזה לא ישוב כי"כ[2] בנקל לתחיה מפני כל פחד ואיום. אבל דבר אחד יש שעל ידו נוכל להגיע עד אותו המקום, ששם טמון הוא זיק-החיים המסתתר בקרב האדם פנימה, גם בעת אשר ירד בשפל הדיוטא התחתונה [בשפל המדרגה התחתונה] של העולם המוסרי זה הוא כח הכרת ערך עצמו והרגשת הכבוד, כבוד הנפש הראוי לאדם באשר הוא אדם. וכשיתעודד האדם להכיר את ערכו אז ישובו לו לאטם כל כחותיו והרגשותיו המוסריים הנרדמים, וישובו ויחיו. ע"כ[3] כח קסם נפלא יש באיום הזה של "סהדי שקרי אאוגרייהו זילי", להשיב מעון גם ישנים נפתים [להעיר אפילו את הישנים המפותים] ונדחים נרדמים. זאת היא תוכחת אמת, תוכחת חכמה, המיוסדת על הבסיס הנאמן של רגש הכבוד.

הנני בא הפעם אליכם, אהובי הנכבדים, גם אני במוסר של רגש הכבוד, הראוי שיפעם בחזקה בלבבנו: רגש כבוד עצמנו וכבוד עמנו ואה"ק[4], אלה הלא הנם מושגים קרובים ונתפסים בלב כל איש מן הישוב.

הננו יושבים ב"ה[5] על אדמת הקודש, - כמה כבוד והדר ראוי שירחש לבנו למצבנו, וכמה גבוה ומכובד הוא המבט של ישיבת כנסת ישראל בארץ חמדה בעיני כל עמנו כל אחינו שבגולה, היוכל הפה להגיד? ובכן אנחנו יושבי ארץ הצבי, כמה ראוי והגון הוא לנו בחובה כפולה ומכופלת, שנראה גלוי לכל, כי

אמנם מרגישים אנחנו את ערכנו. אנחנו שהננו שוכנים במקום הזה, שיש לו יחש כ"כ גדול לסדרי חיינו הפנימיים והמיוחדים, כמה גאון ראוי הוא שנלבש בעת אשר אנחנו שומעים פה את קול החצצרה לקדושת יום השבת [ביפו נהגו לתקוע בחצוצרה בערב שבת, כדי להודיע על כניסת השבת] במועד הנכון, בשעה המוכשרת וההגונה, החצצרה המכרזת קול לקדושה ולמנוחה לישראל. כמה נאה ומלבב הוא המשטר הזה, וכמה מתאים הוא לחפץ לבבנו האדיר והפנימי כאשר יפעל את פעולתו הדרושה, - זכר ימים מקדם ראוי שיעלה על לבבנו, כשנים אשר ישבו בהן אבותינו על אדמת קודש הלזו, גם עתה בתקע התוקע והטמין המטמין "נסתלקו התריסין וננעלו החנויות, הטמין המטמין והדליק המדליק", [על פי שבת לה: בימי בית שני תקעו בערב שבת, ובקול התקיעות היו נסגרות החנויות] וקדושת שבת חופפת על כל ארץ ישראל, בא שבת באה מנוחה, והנפש הישראלית מתקדשת, פושטת את החול ואת מחשכיו ומתנשאת אל הקודש אל האור. אבל כמה ימר הלב, כמה תדאב הנפש למראה אחינו המקשיחים לבבם מהכרת הכבוד והעז, הנמצא במחזה נשא ונשגב זה, והם מאחרים לשבת בחנויותיהם ועסקיהם בשעה קדושה ונעימה זאת. להפריע את ההרמוניה הנעימה והקדושה, שכל העם כולו ברוחו ונשמתו שואף הוא אליה, בפומבי פה על האדמה הטובה אדמת הקודש, - כמה חרשות ההרגשה [אטימות הרגש] ופעוטיות נפש יש בזה, וכמה מקטין הוא את ערכנו בעיני עצמנו ובעיני זולתנו.

ע"כ שובו נא, אחים יקרים, שובו נא ונקדש את השבת, את יום הקדושה והמנוחה לישראל, נקדשהו בכניסתו, בזמנו ועתו, הבו גודל ועז לעמנו הגדול לירושת פלטה ושארית נחלה, [על פי שופטים כא, יז] - חמלו אחים חמלו, חוסו ורחמו על כבוד עמנו וארצנו. כאוב מארץ קולנו, [ישעיהו כט, ד] חלושים אנחנו ורפויי כח, ידינו לנחושתים הוגשו, [על פי שמואל ב ג, לד] לא נוכל לפעל באמץ ועז, אבל כבדו נא את החפץ האדיר הצפון באמרה החלושה ובידים הרפות הללו. גאון שם צור ישראל ומשגבו, גאון יעקב ונחלתו, קורא לנו בכח, קורא לנו בהדר: קדשו את השבת, חדלו לכם ממשא יד [חדלו מן המשא ומתן, מן המסחר] מבתי הקאפי [מבתי הקפה] ומכל חילול שבת קודש, המלאו גאון עז המלאו תפארת עולמים וקדושת אור ישראל.

"ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם". [שמות לא, יד] "כל שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע [על פי ישעיהו נו, ב-ח] והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי, כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים, נאם ד"א מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו" בב"א[6].

1. ז"ל - זכרונו לברכה
2. כ"כ - כל כך
3. ע"כ - על כן
4. ואה"ק - וארץ הקודש
5. ב"ה - ברוך השם
6. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תר"ע - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

הרב קוק שמח שהוועד קיבל את עצתו לוותר, ומפרט: מי שאין לו אחוזה רשומה ישלם 75% מהמס לפני הבחירה. בעלי אחוזות ישלמו 50%, ויתקבלו גם שטרי חוב. כדי להיבחר צריך לשלם 75% מחוב השנה האחרונה. בחירת שלושה מכל עשרה תיעשה בנוכחות שמונה לפחות. ועד הביקורת ייבחר רק ממי ששילם הכול.

עיקרי הדברים

- פרטי הוויתור על תשלומי המסים.
- זכות לבחור ולהיבחר.
- ועד ביקורת לבחירות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א תשרי תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד בפתח תקוה ת"ו, שלו[4] וברכה.

מכתבם הנכבד מאד הגיעני, ואשמח מאד על אשר בכלל קבלתם את עצתי. ללכת בדרך הויתור, בנוגע לזכות הדעה, של אותם אשר לא שלמו את מסי המושבה, לבחירה הבאה של שנה זו, כפי אשר מצב רדיפת השלו[5] דורש מאתנו. ואתכבד בזה להעיר על איזה מפרטי דבריהם הנכבדים.

ע"ד[6] אותם שאין להם כל אחזת נחלה בספר האחוזות, שבשביל כך אין חובותיהם יכולים לבא לידי גובייגא, [לבוא לידי גבייה] הנני גם אנכי נוטה שנכון הדבר שישלמו לכה"פ[7] שבעים וחמשה אחוזים כפי התקנה, קודם שיזכו בדעה. אבל אקוה שלא ישתמשו בחק זה כ"א[8] נגד אנשים כאלה, שבאמת יש לחוש שלא יפרעו את חובם במשך הזמן אחר הבחירה, ומשקל זה יהי'[9] מסור להועד של בקרת בחירת העשיריות. [הוועד שבודק את כשרות הבחירות לפי קבוצות של עשרה]

הנני מוצא כמו-כן ראוי להסכים, שלפחות חמשים אחוזים ישלמו גם בעלי האחוזות לפני הבחירה. אבל הנני מוסיף להעיר ע"ז[10], שראוי שיקובלו ג"כ[11] שטרי-חוב כאלה שיסכים עליהם ועד הבקרת הנ"ל[12]. וכ"ז הוא רק על חוב המסים של השנה האחרונה.

כן אני מסכים, שלהבחר יוכלו רק אותם ששלמו לא פחות משבעים וחמשה אחוזים, לשנה האחרונה, ועל השנים הקודמות תנתן ארכא, [ארכה] כפי ראות עיני ועד הבקרת הנ"ל. וכמובן נכנס בכלל הויתור, שיכולים לשלם עד יום הבחירה. ומה שנוגע להבחר שוה הדבר, בין לענין השלשה מכל עשרה, בין לענין מינוי בהועד.

דבר פשוט הוא, שבחירת השלשה מכל עשרה לא תוכל להתאשר כ"א ע"י[13] קיבוצם של כל העשרה, ולא פחות משמונה מהם במושב אחד, כפי מה שהיה נהוג מקדמת דנא. [מימים קדומים (ארמית)]

הנני מסכים, שועד הבקרת לבקר את בחירת העשרות, יבחר רק מאותם ששלמו את כל חובותיהם להמושבה. אבל הכונה בזה היא: או ששלמו במועדו, דהיינו שלשה חדשים לפני הבחירה, שבעים וחמשה אחוזים, או שישלמו את כל המגיע להם כעת לפני הבחירה.

את כל זה מצאתי לנכון להעיר לפניכם, את הנראה לע"ד[14], בדרך עצה טובה למען השלו'.

ואחתום בברכה ותפילה, שאדון השלו' יפרס על המושבה החביבה והיקרה את סוכת שלומו, וישכין בפורכם [על פי איוב כט, ד] אהבה ואחוה שלו' וריעות, כנפשכם הרוממה ונפש רוחש לכם אך טוב וחסד ורוממות קרן על אדמת הקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. השלו' - השלום
6. ע"ד - על דבר
7. לכה"פ - לכל הפחות
8. כ"א - כי אם
9. יהי' - יהיה
10. ע"ז - על זה
11. ג"כ - גם כן
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. ע"י - על ידי
14. לע"ד - לעניות דעתי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג תשרי תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

הרב קוק משיב על שאלות האגודה: אי אפשר לרשום קרקע על שם נתינים רוסים, אבל קונים על שם נתין עות'מאני ועושים משכנתה לטובת הבעלים האמיתיים. אין צורך שהצירים יביאו את כל הסכום, אבל עליו להיות מופקד. המוכרים הם ערבי וצרפתי שעוזבים. הקרקע ברובה בורה מעצלות הערבים, ו'ושממו עליה אויביכם' היא מידה טובה לישראל. תוכנית התיישבות מפורטת תיקבע כשיבואו הצירים. התיישבות משפחה עולה כ־12,000 פרנק.

עיקרי הדברים

- רישום קרקע על שם נתין עות'מאני.
- המוכרים והקרקע.
- 'ושממו עליה אויביכם' - לטובה.
- עלות התיישבות משפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג תשרי תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד לאגודת קנית קרקעות באה"ק[4], בביאליסטאק, שלו'[5] וברכה מקדש.

מכתבם הנכבד, מכ"א אלול תרס"ט[6] העבר, הגיעני, ואחר עד עתה מפני סבות שונות, וביחוד למען אוכל כפי האפשרי להשיב לכבודם דברים ברורים על פרטי שאלותיהם, אשר אבארם בזה אחת לאחת:

א. לקנות קרקע על שם אזרחים בלתי-עותמנים, ובפרט יהודים רוסיים, אי אפשר לפי המצב כעת. אבל חק זה אינו מעכב כלל את התישבותנו המעשית ובטחונה בעה"י[7], כי קונים על שם של נתין עותמני בטוח, והלה עושה אפותיקאות [משכנתאות] מאושרים על שמם של הבעלים האמתיים, ובאופן זה הדבר משופה [הדבר מובטח] בלא שום פחד.

ב. אין הצירים צריכים לקחת אתם את כל הסכום. רק נכון הדבר, שיהי'[8] כל הסכום מוכן ומופקד במקום בטוח, כדי שיהי' נמצא בזמן הדרוש, שהוא זמן אישור הקנינים בכל מלואיהם באפן רשמי. אמנם זהו מובן, שצריך שיהי' אתם סכום כזה, שיהי' מספיק לכל ההוצאות של כל ההכנות הדרושות, - אשר את זה נפרט בעה"י במכתב הבא, אחרי אשר יוכנו כבר הצירים לעלות אל הקדש.

ג. מוכרי הקרקע יושבים על אדמתם זו גופא. הם אנשים עשירים, אחד ערבי ואחד צרפתי, כמו שכבר כתבתי לכבודם, שהם מוכרים את נכסיהם פה מפני שבדעתם להחליף את מקומם לארץ אחרת. הם מוצעים אמנם בתור אנשים ישרים, אבל אין מצב המוסרי שלהם נוגע לנו כלל, כי לא נתן בהם שום אומן [שום אמון] וכל הכספים יהיו מושלשים בבנק [יופקדו בבנק כפיקדון בידי צד שלישי] באפן היותר מובטח, עד גמר הצעד האחרון לבטחון החלטת הקנינים.

ד. הקרקע היא בורה ברובה. [רוב הקרקע אינה מעובדת] חלקים מיוחדים ממנה נעבדים עבודה פרימיטיבית ע"י[9] אריסים מתושבי הארץ; אבל אין כאן סבה אחרת רק עצלותם של הערבים, שהם מניחים שממה כמה מקומות דשנים. וחז"ל[10] אמרו, שהמקרא האמור בתוכחות "ושממו עליה אויביכם היושבים בה" [ויקרא כו, לב] מדה טובה הוא לישראל, [על פי ספרא, בחוקותי: זו מידה טובה, שהארץ לא תתיישב בידי האויבים] שאין הנכרים מוצאים קורת רוח בארץ-ישראל, וב"ה[11] כי בא מועד שתהפך לנו הקללה הזאת לברכה.

ה. הכנת תכנית מפורטת של ההתישבות - אפילו לסוג אחד של אנשים וק"ו[12] לסוגים שונים - עבודה גדולה היא, הצריכה לקבוץ של כמה מומחים, כל אחד למקצע המיוחד לו, ואחרי כל אלה בא לעתים תכופות ומהרס את כל ההחלטות התאוריות. לכן ראוי לנו לאחר את הדבר הזה, עד אשר יבאו הצירים בע"ה[13] ויראו בעיניהם את הכל, ומצדנו הלא נעמד על ימינם בל"נ[14] לכל הנדרש למטרתנו הקדושה בעה"י. ביחוד שונה היא תכנית ההתישבות בין אותם שבאים בגפם [לבדם] ומניחים את בני משפחתם בחו"ל[15] על איזה בסיס, עד אשר יתכוננו עצמם פה בארץ, לבין הבאים יחד עם משפחתם. כמו-כן יש חלוק רב, כמובן, במצב החמרי, האיקנומי, והרוחני, שבין אישי כל משפחה. כל זה ראוי להתברר ביותר, בבא צירים הנכבדים, עם ידיעה שיש בה ראיה.

ו. קצבת הסכום הרגילה בעד התאחזות משפחה בינונית, עם כל מכשיריה, לעבודת זרע, היא בערך שנים-עשר אלף פרנק, למשפחה שהיא חפצה לבוא ביחד ולחיות מעבודת אדמתה; אבל באופנים שונים בעבודת נטיעות משתנים הם הפרטים. כל זה השיגה ידי להודע בזה ומצאתי לנכון להשיב להם. אקוה שידיעות הללו מספיקות הן להכין על פיהן את שלוח הצירים, למען נוכל תיכף אחר באם להחל בעבודה ממשית. וצור ישראל ב"ה, הפותח לעמו שערי ישועה על אדמת קדשו, יאר פניו אלינו ויצליחנו בכל מצעדינו בדרך הקדש אשר הננו נגשים ללכת עליה, לשמחת לבב כל אסירי התקוה המצפים לתשועת ד' על עמו בחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב.

הורדת מחיר הקרקע דבר רחוק הוא כפי הנראה, כי השער הנקצב הוא שער זול לפי מעמד מחירי הקרקעות באה"ק כעת. אבל כמובן לא נמנע את השתדלותנו בזה בעה"י, באיזה אופן שיהי' על זה שום צד אפשרות, אך העיקר הוא השאיפה אל המטרה הקדושה, - התנחלות אחינו היקרים, פזורי הגולה, בארץ חמדתנו.

הנני חותם בכל רגשי אהבה כבוד וברכה מקדש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. שיהי' - שיהיה

9. ע"י – על ידי
10. וחז"ל – וחכמינו זכרונם לברכה
11. וב"ה – וברוך השם
12. וק"ו – וקל וחומר
13. בע"ה – בעזרת השם
14. בל"נ – בלי נדר
15. בחו"ל – בחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

פרטים נוספים על הקרקע בעבר הירדן: אקלים ממוזג כביהודה, סמוך לארץ עוג מלך הבשן. מספרים בשבח הבריאות, ואפשר לנטוע אקליפטוסים. אין לסמוך על דברי המציע, אלא על עורכי דין, כלקח ממכשולי הראשונים. התחלת התיישבות דורשת עבודה וסבלנות. יש לשלוח שני צירים מהר, לפני שזרים יקדימו.

עיקרי הדברים

- אקלים ובריאות בעבר הירדן.
- זהירות משפטית בקנייה.
- עבודה וסבלנות בהתיישבות.
- דחיפות שליחת הצירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' מ"ח תר"עין.

לכבוד הועד הנכבד לקניית קרקעות באה"ק[4], בביאליסטאק, [ראו גם (כרך א', אגרת רכא) ו-(כרך א', אגרת רלד)] שלו'[5] וברכה מקודש.

מכתבם היקר מז' תשרי דנא הגיעני, ואחר עד עתה מפני כמה מניעות. והנני להשיבם על שאלותיהם כפי ידיעתי.

א. אקלימה של עבר הירדן, הוא כפי הנודע ממוזג מאד, קרוב לאקלימה של ארץ יהודה. הקיץ - חם ויבש, והחורף הוא ימי הגשמים, ושלג הוא יקר המציאות. המצב הגיאוגרפי לסדרו בדיוק, צריך ע"ז[6] הכנה רבה, שאין ביכולתי, אבל בכללות הוא בין הירדן מעבר המזרחי, וסמוך לקיר מואב וסלכה, ערי ממלכת עוג בבשן, [על פי דברים ג, י] ארץ מקנה דשנה כמאז.

ב. ע"ד[7] מצב הבריאות שמה, מספרים לשבח. ומ"מ[8] הצירים יבקרו בפרטיות בצירוף אנשים בקיאים ומומחים. אולי יהי'[9] נדרש באיזה מקומות לנטע עצי אקליפטוס, למזג את האויר יותר, אין זו הוצאה גדולה. וגם באויר בריא לגמרי ג"כ[10] יפים העצים הנטועים מסביב.

ג. ע"ד חומר ההסקה, אין לי ידיעה ברורה. אבל בכל א"י[11] משתמשים בשרשי עצים ובפחמיהם, וכפי הנראה גם שם הוא כן, ואולי יש שם ג"כ פחמי-אבן, אבל בבירור לא אדע כעת.

ד. המציע מבטיח שאין שום עורר על הקרקע, ושתהי'[12] קני' משופה בעה"י[13]. אבל כבר הודעתי, שלא נסמוך כלל על שום אדם בזה, כ"א[14] ע"פ[15] עורכי-דין בקיאים ונאמנים, באופן שנצא מכל ספק. ומכשולי הראשונים, שהיו בהולים בדברים כאלו, ישמשו לנו לתורה שלמה, להיות זהירים בדבר כראוי בע"ה[16].

ה. כפי דברי המציע, אין האדמה צריכה שום הכנה ואפשר להתחיל מיד בישוב בע"ה. אבל הלא כבר הודעתי לכבודם, שכל פרטי הדברים יודעו להצירים השלוחים מכבודם במראית-עין, הטובה הרבה משמיעת האזן. ומצמיח קרן ישועה לעמו יראנו בישועתו, ונזכה לראות את אחינו נודדי ארץ נכר מתנחלים על אדמת הקודש, שמחים ומתענגים על כל טוב. ובודאי שהתחלת ישוב צריך עבודה וסבלנות, אבל מי הוא זה החפץ לקחת טוב בלא עבודה וטורח בתחילה, רק עצל ומוג לב אשר לא ידע דרכי ד', אשר נתן לאדם את עולמו לעבדה ולשמרה, ונתן לעם סגולתו ארץ חמדתו לשכללה ולבנותה, בעמל המנעים את החיים, ולראות עלי'[17] חיים טובים ומבורכים בעז ד' ונעם אמתו לבית ישראל, אשר בשצף קצף הסתיר פניו ממנו ובחסד עולם ירחמנו [על פי ישעיהו נד, ח] להשיבנו אל נוינו, בעת רצון אשר יעמד בנו רוח להשתוקק תשוקת אמת לחבל נחלתו אשר נתן לנו למורשה עדי עד.

הנני חותם בברכה באה"ר[18] ובתקוה טובה, שחפץ ד' בידנו יצליח, והי'[19] ז"ש[20] כנה"ר[21] ונפש דו"ש[22] ואשרם על אדמת הקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ע"ד שילוח צירים. כמובן דיליגציה גדולה [משלחת (דלגציה)] שתעלה בהוצאה אין צורך כאן, אבל צירים שנים, אנשים חרוצים, חכמי לב ומחבבי ארץ ישראל, ונאמנים בכל הליכותיהם לטובת כלל האגודה, - זה הוא דבר טוב לשלח במוקדם האפשרי. כי כבר למד אותנו הנסיון, שכמה קרקעות יפות ומשובחות עמדו לממכר, ומצדנו נעשו הכנות רבות ועיכובים, ובתוך שאנו מתישבים קפצו אשכנזים, צרפתים יונים וארמנים וכיו"ב[23], וקנו אותם. כי מה שב"ה[24] אה"ק[25] היא ארץ חמדה מפני הדרת קדושתה לכל העמים, צריכים אנחנו זריזות גדולה בכל דבר הבא לידנו, לתקע בו יתד וגדר בעה"י. ע"כ[26] לדעתי יבואו הצירים במוקדם כפי היכולת. ומ"מ יותר טוב להשתדל, שנוכל לקנות את שתי החלקות. ואם יהי' ד' עמנו ונזכה לקנות ג"כ את החלקים הקטנים הסמוכים שם, שעומדים גם הם להמכר, - מה טוב ומה נעים. התחזקו אחים יקרים למען עמנו ולמען ערי אלהינו וארץ חמדתנו, וד' אתנו, ויהי'[27] עמנו כאשר הי'[28] עם אבותינו, אל יעזבנו ואל יטשנו, ברב טובו וחסדו לבית ישראל מאז ועדי עד.

ידי"ע[29] הנ"ל[30]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. ע"ז - על זה
7. ע"ד - על דבר
8. ומ"מ - ומכל מקום
9. יהי' - יהיה
10. ג"כ - גם כן
11. א"י - ארץ ישראל
12. ושתהי' - ושתהיה

13. בעה"י – בעזרת השם יתברך
14. כ"א – כי אם
15. ע"פ – על פי
16. בע"ה – בעזרת השם
17. עלי' – עליה
18. באה"ר – באהבה רבה
19. והי' – והיה
20. ז"ש – זה שלום
21. כנה"ר – כנפשו הרמה
22. דו"ש – דורש שלום
23. וכיו"ב – וכיוצא בזה
24. שב"ה – שברוך השם
25. אה"ק – ארץ הקודש
26. ע"כ – על כן
27. ויהי' – ויהיה
28. הי' – היה
29. ידי"ע – ידידו עוז
30. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות בארץ ישראל, ביאליסטוק

הרב קוק מבהיר שהסכום של 12,000 פרנק להתיישבות משפחה הוא בנוסף למחיר הקרקע (כ־1,500 פרנק למשפחה). אין לחשוב שיעלה פחות: אף שבהתיישבות רבים יש חיסכון, יש גם הוצאות ציבוריות.

עיקרי הדברים

- עלות ההתיישבות בנוסף לקרקע.
- הוצאות ציבוריות בהתיישבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א מ"ח תר"עין. [כ"א מרחשוון תר"ע (1909)]

לכבוד האגודה הנכבדה לקניית קרקעות באה"ק[4], בביאליסטאק [על תכנית האגודה לרכוש קרקע בבקעת הירדן ראו (כרך א', אגרת רכא)] שלו'[5] וברכה.

מכתבם הנכבד המאוחר הגיעני לנכון. מלאתי שמחה מדבר התקדמות האגודה, יכונן ד' את מעשי ידנו לטובה ולברכה לכם ולכל בית ישראל, המצפה לבנין הריסות ארץ קדשו. [על פי ישעיהו מט, יט; עמוס ט, יא]

והנה דברים פרטיים אין לי כעת מה להוסיף יותר מאשר הודעתיכם במכתבים שעברו. רק את זה מצאתי ישר להעיר, כי הסכום שנים עשר אלף פרנק, [הפרנק הצרפתי היה המטבע המקובל לחשבונות בארץ ישראל באותה תקופה] של ערך ההוצאה להתאחזות הגונה למשפחה, חושבים פה לבד ממחיר הקרקע, שבנידון דידן עולה הוא לערך אלף חמש מאות פרנק למשפחה. והנני מוצא את עצמי מחוייב להעיר את רוחכם היקר, שלא לחשוב ע"פ[6] אומדנא שיעלה הענין במחיר פחות מזה. כי אף שיוכל להיות, שעל ידי ברכת הבית של הרבים, שלכמה דברים עולה בדמים מועטים, לפי הערך של התאחזות יחידים, אבל לעומת זה הלא עולה הוצאה ציבורית, שצריכים אנחנו להתחשב עמה הרבה בהתישבות ישראלית ביחוד.

הננו מחכים לבא הצירים הנכבדים, [האגודה עמדה לשלוח נציגים לארץ לבדוק את הקרקעות] אשר על ידם יוכלו כבודם לדעת את כל פרשת הענין. וצור ישראל יעלה את הניצוץ הקדוש, של אהבת ארצנו הקדושה וחפץ בנינה, למעלת לפיד מאיר ומחמם כל לב ונפש, ויאזרנו עז וגבורה במסילה הקדושה שהננו הולכים עליה, לחדש את נעורי עם ד' [על פי תהלים קג, ה: "תתחדש כנשר נעוריכי"] וארץ חמדתו, לראות עלי'[7] חיים טובים נעימים ומבורכים, מלאים עז וכבוד, בהדרת קודש כימי עולם, כנפשם היקרה ונפש מכבדם, המשתוקק לראות הצלחתם על אדמת הקדש בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. באה"ק - בארץ הקודש
5. שלו' - שלום
6. ע"פ - על פי
7. עלי' - עליה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תר"ע – יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק לא ידע על קופה לתמיכה בשומרי שמיטה. אין הרב קוק מתערב בעומק העניין, כי חלילה לו להרשיע את הסומכים על ההיתר, אבל הרב קוק רוצה לעזור למי שרוצה לקיים את המצווה בלי הפקעה. יש מקום לשני העניינים: ללמד זכות, ולעורר לבבות.

עיקרי הדברים

- קופה לתמיכה בשומרי שמיטה.
- ללמד זכות על הסומכים על ההיתר, ולעודד את השומרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז מ"ח תר"עין.

שוי"ר[4] לכבוד מר ידי"נ[5] הרב הגאון הגדול מפ"ה מוהר"ח[6] ברלין שליט"א[7].

גיה"ק[8] הגיעני לנכון. ולא ידעתי עד כה כלל, שישנה איזו קופה ע"ז[9], כי את "החבצלת" לא ראיתי. [העיתון "החבצלת" בירושלים] וכמובן אין אני יכול להתערב בעומק ענין זה כי חלילה לי למשוי רשיעי לכל אחינו הכשרים, [לעשות רשעים את כל אחינו הכשרים (ארמית)] הסומכים על ההיתר מגודל הלחץ ותיקון הארץ. אבל בכל כחי ואוני הייתי חפץ לעזור לאותם אשר נתן ד' רוח טהרה בלבם לקיים את המצוה הקדושה בלא הפקעה. ומקום יש בראש לשני העניינים, ללמד זכות על המתנהגים ע"פ[10] ההוראה לצורך שעה ושעה"ד[11], ולהלהיב לבבות בדרכי נועם ואהבת המצוה, בהופעת אור קדושת ד' על ארץ חמדתו ת"ו. ואבקשה נא מכבוד גאונו רב חביבי שי'[12] להודיעני בפרטיות מעמד הענין, עד כמה תהי'[13] היד משגת לתמוך בעה"י[14] לחפצים בקיום השביעית כמאמרה, יברכם ד'. והנני בזה ידי"ע[15] דוש"ת[16] באה"ר[17],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שוי"ר – שלום וישע רב
5. ידי"נ – ידיד נפשי
6. מוהר"ח – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. גיה"ק – גלילי ידיו הקדושים (מכתבו)
9. ע"ז – על זה
10. ע"פ – על פי
11. ושעה"ד – ושעת הדחק
12. שי' – שיחיה
13. תהי' – תהיה
14. בעה"י – בעזרת השם יתברך

15. ידי"ע - ידידו עוז
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
17. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' כסלו תר"ע – יפו **נמען:** בעלי 'אחוזת בית' (תל אביב)

הרב קוק מבקש מבעלי 'אחוזת בית' להשתתף בבניית עירוב. העירוב ימנע חילול שבת ויקל על צורכי החיים בשבת. ההוצאה היא 32 נפוליאונים: 16 מהאוסף הכללי של העיר, ו־16 מבעלי השכונה.

עיקרי הדברים

- עירוב לשכונת אחוזת בית.
- מניעת חילול שבת.
- חלוקת הוצאות העירוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' כסלו תר"ע"ין.

לכבוד אחינו היקרים בעלי "אחוזת בית" [חברי אגודת "אחוזת בית", שייסדה באותה שנה את השכונה שנקראה לימים תל אביב] ' ת"ו, שלו'[4] וברכת ד'.

אמצא בזה לנפשי חובה חביבה, להעיר את רוחם היקר להשתתף בפעולת תקון עירוב [עירוב – גדר סביב השכונה, שמתירה לטלטל בה בשבת] בהמושב החביב, שהננו מיחלים בשמחה לראותו בנוי ומשוכלל ומאושר בכל טוב.

התיקון הזה חביב עלינו משני צדדים: א) שימנע מקצע גדול של חילול שבת קודש להתפשט במושב הנכבד והאהוב, שמלבד הענין העצמי הקדוש שיש בזה, יש בו משום הכבוד הכללי של המושב. ב) הוא תיקון גדול לכל צרכי החיים ביום הקדוש, במושב של אחינו ב"י[5], וממעט את הזיקוק לזרים. [וממעט את הצורך להיעזר בנכרים בשבת]

ההוצאה לבנין עירוב משוכלל וחזק כראוי, על חלק המושב, עולה היא, ע"פ[6] האומד היפה, לסך שלשים ושנים נאפ"ז[7]. מזה יוקח מהאוסף הכללי של היקף העיר, שאדון בצלאל לאפין [בצלאל לפין, עסקן ביפו] נ"י[8] משתדל בזה, סך ששה עשר נאפ', והמחצה השניה, סך ששה עשר נאפ', אחלה בזה מכבוד הדרתם שישתתפו הם בזה, להנאתם הרוחנית והחמרית, ולכבודם האהוב והחביב.

ברגשי כבוד וידידות נאמנה, וביחול מלבב לחדות שכלולם [ובתקווה לשמוח בשכלולם] ברננת לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שלו' – שלום
5. ב"י – בני ישראל
6. ע"פ – על פי

7. נאפ"ז – נאפוליון זהב (מטבע)
8. נ"י – נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א כסלו תר"ע - יפו **נמען:** מר לופו, מנהל מקווה ישראל

הרב קוק מודה על הפרשת תרומות ומעשרות במקווה ישראל. על הכשר היין הרב קוק כותב שאינו יכול לתת תעודה אלא על מה שנעשה בהשגחתו, אבל יקיים את חתימות הרבנים המכשירים.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות במקווה ישראל.
- תעודת הכשר רק על השגחה אישית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א כסלו תר"ע"ין.

אדון חביב ונעלה מר לופו [יוסף לופו, מנהל בית הספר החקלאי "מקוה ישראל"] נ"י[4], ראש מנהלי מקוה ישראל, שלו'[5] וברכה.

מכתבו הנכבד מאד קבלתי. והנני משיב בזה את תודתי להדרת כבודו, על אשר מלא את חובות תיקון התרומ"ע[6] [הפרשת תרומות ומעשרות מן התוצרת] כדת. ועל דבר הכשר אודות היין. יסלח אדוני, אם לא אוכל לכתב תעודה כ"א[7] על אותם עניני הכשרות, שהם נעשים ע"פ[8] השגחתי. בשנה העברה קיימתי רק את חתימות הרבנים המכשירים, [אישרתי רק שחתימות הרבנים שנתנו את ההכשר אמיתיות] וזה לא אמנע גם כעת. אבל שאתן אנכי תעודה של הכשר, המורה על ידיעתי הפרטית בזה, איכה אוכל. וכן הוא המנהג תמיד, שהרב המכשיר בעצמו נותן הכשר כפי ידיעתו, והנדרשים למלא דבריו העומדים מבחוץ [ורבנים אחרים, שאינם מכירים את הדבר מקרוב, רק מאשרים את חתימתו] מקיימים את החתימות.

אקוה, שגם להבא לא ימנע הדרת כבודו למלא את כל חובות הדת בנוגע לפירות מ"י וכל יבולה. ולתשובתו הנכבדה אחכה.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
7. כ"א - כי אם
8. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח כסלו תר"ע - יפו **נמען:** ר' זאב (מכתב ביידיש)

מכתב עידוד לאדם חולה ומודאג. הרב קוק מייעץ לו לא לחשוד באשתו, להרחיק את הנכרי מהבית בלי התרגשות, ללמוד כל יום דף בספר מוסר ('מנורת המאור', 'שבט מוסר', 'קב הישר'), לא ללכת ללוויות עד שיבריא, ולקבל על עצמו בלי נדר לעלות לארץ כשפרנסתו תובטח.

עיקרי הדברים

- עידוד לחולה.
- לימוד יומי בספרי מוסר.
- קבלה לעלות לארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח כסלו, תר"עין.

להיקר מו"ה[4] זא"ב[5] נ"י[6], שלו'[7] וברכה.

איך האב ערהאלטען אייער בריף, און פיעל פערדרוס געגומען פון אייער עצטיגען מצב אין געזונדהייט. נור איך האפפע, אז עס וועט בעזרת השי"ת[8] ניט לאנג געדויערין, און איר וועט בעסער ווערען, און בקרוב אין גאנצען געזונד זיין, מיט זיינער הילפע.

אף אייער פרוי זאלט איהר גארנישט טראכטען. דעם פויער דארפט איהר מרחיק זיין פון הויז וויא פיל איר וועט קענען, נור אהנע אומרוהיקייט.

למען השם צו לערנען יעדען טאג איין בלאט פון וועלכען ההייגען ספר איר קענט, אזוי ווי "מנורת המאור", "שבט מוסר", "קב הישר""נופת-צופים" און דאס-גלייכען, נור הייליגע ספרים.

צו אלויה, זאלט איהר בשום אופן ניט גייען, ביז וואנען איר וועט שוין פילען ביי זיך, אז איהר זייט אין גאנצען געזונד.

שרייבט מיר דעם נאמען פון אייער מוטער.

פירכטעט זיך גאר ניט, השם יתברך וועט אייך העלפען. נעמש זיך אין רעיון, אהן אנדר, אז וועט השם יתברך וועט אייך העלפין און אייער מצב הפרנסה וועט פארזיכערט זיין, באופן אז איהר זאלט קענען אין ארץ-ישראל לעבען, וועט איר דאן אין ארץ הקדושה קומען. דאס וועט אייך שטארקען, אייער מוט און אייער אידישקייט.

זייט געזונד, רוהיג און מונטער, כברכת אוהבכם

אברהם יצחק ה"ק

החמשה רו"כ[9] קבלתי, [חמשת הרובלים ששלח, כנראה לצדקה] ותחשב לצדקה גדולה ולרפואה שלמה בעה"י[10]. הנ"ל[11]

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

קבלתי מכתבו, ולקחתי רב צער ממצבו כעת בבריאות. אך אקוה, שלא יעבור הרבה זמן ובעזרת השי"ת יוטב לו ויבריא לגמרי בעזרתו.

את אשתו לא יחשוד כלום. את הנכרי צריך כבי להרחיק מהבית, כמה שיוכל, אך בלא התרגזות.

למען-השם ללמוד בכל יום דף אחד מאיזה ספר קדוש שיוכל, כגון "מנורת המאור", "שבט מוסר", "קב הישר", "נופת צופים" וכדומה, רק ספרים קדושים.

ללויה אל ילך בשום אופן, [ללוויה של מת אל ילך בשום אופן] עד אשר כבר ירגיש בעצמו שהוא בריא לגמרי.

יכתוב לי את שם אמו. [כדי להתפלל עליו, שמתפללים על חולה בשמו ובשם אמו]

אל ייירא כלל, השם-יתברך יעזרהו. יקבל על עצמו ברעיון, בלא נדר, [יחליט בלבו, בלי לנדור] שכשיעזרהו השם יתברך, ומצב פרנסתו יובטח, באופן שיוכל לחיות בארץ-ישראל, אז יבא לארץ הקדושה. זה יחזק אותו, את אמץ-רוחו ואת יהדותו.

יהי בריא, בשלווה ועודדות.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מו"ה - מורנו הרב
5. זא"ב - זה אחר זה
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. רו"כ - רובל כסף
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תר"ע - יפו **נמען:** ועד עקרון

השובתים יישאו בהוצאות חרישה אחת בלבד. אם העובדים ידרשו לחרוש עכשיו, חרישה נוספת תהיה על חשבונם. עדיף לחכות כחודש. אסור לזרוע בחלקות השובתים. הרב קוק מבקש לסיים את הסכסוך.

עיקרי הדברים

- חלוקת הוצאות החרישה.
- איסור זריעה בחלקות השובתים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' שבט תרע"ן.

כ'[4] הועד הנכבד בעקרון ת"ו, שלו'[5].

ע"ד[6] ההגנה מההפסד העלול לבא ע"י[7] השביתה, שהדברים יגעים כדי להגן על העובדים, שלא תפסד חלקתם, [ככל הנראה: שלא ייפגעו חלקות העובדים מן העשבים שיצמחו בחלקות השובתות] שהסכמתי כבר לתקן זה בחרישה. הנני בזה להודיע לכבודם, שלא אוכל להטיל את הוצאות החרישה על השובתים יותר מפעם אחת. על כן אם מצד העובדים [האיכרים שסמכו על היתר המכירה ועבדו את אדמתם בשמיטה] יהיו השובתים מוכרחים לחרוש דוקא כעת בזמן החרישה הכללית, אזי אם יהי'[8] צורך לחרוש עוד הפעם, לא תהי'[9] ההוצאה מוטלת עליהם, כי"א[10] על העובדים. ומה טוב שיותרו העובדים, ותהי'[11] החרישה אחרי עבור איזה זמן כחודש ימים, ותספיק חרישה אחת להגנה הדרושה. ופשוט שחלילה לזרע על חלקם של השובתים בכל אופן שבעולם.

ומאד מאד אבקשם, שיהי'[12] בזה קץ לסכסוך זה, העולה לי בכל-כך מצוקי-נפש. [צער ומצוקה] וצור ישראל יברך אתכם בברכת טובו ושלומו על אדמת קדשו, כנפשם היקרה ונפש מצפה אשרם וברכתם לעד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ' - כבוד
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. ע"י - על ידי
8. יהי' - יהיה
9. תהי' - תהיה
10. כי"א - כי אם
11. ותהי' - ותהיה

12. שיהי׳ – שיהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תר"ע – יפו **נמען:** ועד עקרון

אזהרה חמורה: אסור לזרוע בקרקע השובתים, שאינם רוצים להפקיע את קדושת השביעית. השובתים חויבו רק בחרישה הראשונה, בידי נכרי ובשינוי. חרישה נוספת לשמירה תהיה על חשבון העובדים. הרב קוק מטיל איסור ו'לטותא דרבנן' על מי שיזרע בלי רשות.

עיקרי הדברים

- איסור חמור לזרוע בקרקע השובתים.
- 'חרב נוקמת נקם ברית'.
- הוצאות החרישה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ן.

לכבוד הועד הנכבד בעקרון ת"ו, שלו'[4],

הנני בזה להודיע לכבודם, שאיסור גדול הוא לזרע בקרקע של השובתים.. [האיכרים ששמרו שמיטה ולא סמכו על היתר המכירה] וחלילה חלילה להרים יד לעבוד בקרקעות הללו, שבעליהם אינם חפצים לבטל קדושת השביעית ע"י[5] הפקעה. [על ידי מכירת הקרקע לנכרי, שמפקיעה את קדושת השביעית] וישמרו נא מחרב נוקמת נקם ברית, [ויקרא כו, כה] העומדת לנקם, נגד המזלזלים בקדושת השביעית בשאט נפש. ושומע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה. [משלי א, לג]

רק הפעם הראשונה חייבתי את השובתים לחרוש על הוצאותיהם, ע"י נכרי, בשינוי. [על ידי נכרי, ובדרך שונה מן הרגיל] ואם יהי'[6] צורך לחרוש עוד לצורך ההגנה יהי' על הוצאת העובדים, הדרושים לשמירה לטובתם.

והנני כופל את אזהרתי בכח תוה"ק[7], באיסור חמור ולטותא דרבנן, [וקללת חכמים (ארמית)] על כל מי שיהין [על כל מי שיעז] לזרע בקרקעות השובתים, בלא רשות הוראתי.

הנני בטוח ביקרת רוחכם, אחי היקרים, שלא תסורו מאמרי, ותשמעו לעצת מורכם, אוהבכם היותר נאמן, המצפה לאשרכם וברכתכם על אדמת הקודש, בכל לב ובכל נפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שלו' – שלום
5. ע"י – על ידי
6. יהי' – יהיה

7. תוה"ק - תורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תר"ע - יפו **נמען:** מר בריל (פקידות)

הרב קוק מודיע על החלטתו בעקרון: חרישה נוספת לשמירה בידי נכרי ועל חשבון העובדים, ואיסור זריעה בקרקע השובתים. הרב קוק מבקש שהפקידות תאשר זאת בכוחה הרשמי.

עיקרי הדברים

- אישור הפקידות להחלטה בעקרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרעי"ן.

לכבוד אדון נעלה מר בריל [פקיד בפקידות הברון רוטשילד במושבות] נ"י[4], שלו'[5].

אתכבד בזה להודיע לכבודו, שהודעתי להועד בעקרון, ע"י[6] מכתב שהנני שולח להם, את החלטתי, שאם יהי'[7] צורך לחרוש עבור ההגנה, יותר מפעם אחת, יוכלו לחרוש ע"י נכרי, באיזה שינוי, כפי ההוראה, בקרקע השובתים, אבל ההוצאה המוטלת על השובתים היא רק על החרישה הראשונה, ואם ירצו העובדים לחרוש יותר מפעם אחת יהי' על הוצאתם הם, וחלילה להם לזרע על אדמת השובתים בלא הוראתי.

אקוה שישלח להם כבודו את החלטתי זאת ג"כ[8] מצדו, ויאשרה בכח הרשמי של הפקידות [הנהלת המושבות] [מטעם הברון רוטשילד] שלא לזרע בקרקע השובתים הנ"ל[9].

ברגשי כבוד וברכה מקודש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. ע"י - על ידי
7. יהי' - יהיה
8. ג"כ - גם כן
9. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תר"ע - יפו **נמען:** הפקידות

הרב קוק מבקש לצוות על המורה בבית הספר בעקרון לא לקבל ילדים שאבותיהם נתבעים על שכר לימוד למלמד, עד שרב המושבה יכריע בדין.

עיקרי הדברים

- סכסוך שכר לימוד בעקרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ין.

כבוד הפקידות [הנהלת המושבות מטעם הברון רוטשילד] הנכבדה, שלו[4] וברכה.

אתכבד בזה לבקש את הדרת כבוד הפקידות שיואילו לצוות על המורה לבית הספר, שלא יקבל בבית הספר את הילדים, שהאבות הם נתבעים לדין לשלם שכר-לימוד להמלמד, עד אשר יתוך ביניהם רב המושבה בעקרון, ודין זה יהי'[5] לפני רב המושבה בעקרון, כדי שלא ימשך הדבר בנסיעה ליפו.

בכבוד נעלה ובברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תר"ע - יפו **נמען:** ועד חדרה והשוחט

ר' ש' ג' התלונן שהוכרז עליו איסור בענייני כשרות. הרב קוק משבח את הוועד על השמירה על הכשרות, אבל קובע שיש לברר את העניין בפניו או בעדות כשרה, ולצרף את השוחט ובני תורה מהמושבה.

עיקרי הדברים

- עמידה בפרץ בענייני כשרות.
- בירור בעדות לפני פסילת אדם.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרעי"ן.

לכבוד הועד הנכבד, והשו"ב[4] המופלג, בחדרה ת"ו, שלו'[5] וברכה.

בא לפני ר'[6] ש. ג. וקבל, שהוכרז עליו איסור ע"ד[7] עניני כשרות, מה שיש לו ע"ז[8] התנצלות. והנה בעיקר הענין אני שמח מאד, שנתן ד' ברוחכם הטהור, לעמוד בפרץ [על פי תהלים קו, כג] בענין הכשרות, ולגדור הדבר. אשרי חלקכם. כן יחזק השי"ת[9] את לבבכם הטהור, בדרכי הדת והיהדות, ותהיו לשם ולתפארת על אדמת הקודש, ותראו בישועת ד' את עמו על חבל נחלתו במהרה בימינו.

אולם בעיקר הענין מה שמבקש ה' ר"ש[10] ג. שיתברר הדבר לפנינו, ושהוא רוצה לברר שהוא נקי מאשמה, בזה הצדק אתו, והכרח הוא שיבאו אלינו האנשים היותר נדרשים לבירור ענין זה. ואם תראו שיהי' אפשר לברר הדבר במושבה עצמה ע"י[11] גב"ע[12] כדת תוה"ק[13], אז תשלחו אלי כל פרטי הדברים של הגב"ע[14]. ונראה איך לכלכל דבר [תהלים קיב, ה] ע"ד ענין חזקתו [מעמדו כאדם כשר, "חזקת כשרות"] של ה' ג. הנ"ל[15].

הנני כופל לכם, חביבי, את ברכתי על התחזקכם בתורת ד' להשגיח על הכשרות. יהי נועם ד' עליכם, ויצוה עליכם את ברכתו סלה, כנפשכם היקרה ונפש אוהבכם הנאמן מצפה רוממות קרנכם על אדמת קדשנו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

בודאי יצרף הועד את השו"ב[16] ועוד איזה אנשים בני תורה מהמושבה בעת בירור דבר זה. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. והשו"ב - והשוחט ובודק
5. שלו' - שלום
6. ר' - רבי
7. ע"ד - על דבר

8. ע"ז – על זה
9. השי"ת – השם יתברך
10. ר"ש – רבי שמעון
11. ע"י – על ידי
12. גב"ע – גביית עדות
13. תוה"ק – תורתנו הקדושה
14. הגב"ע – הגביית עדות
15. הנ"ל – הנזכר לעיל
16. השו"ב – השוחט ובודק

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח שבט תר"ע - יפו **נמען:** ועד חדרה

הרב קוק מתפלא שלא קיבל תשובה. לפסול אדם מחזקת כשרות צריך חקירה בבית דין. בינתיים אפשר לעכב את נאמנותו ולהעמידו תחת השגחה, אבל יש לברר את העניין תוך שבועיים: 'שמרו את משמרת הקדושה והכשרות, יחד עם הצדק והיושר'.

עיקרי הדברים

- פסילה מחזקת כשרות רק בבית דין.
- איזון בין כשרות לצדק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה[4] שבט תרעי"ן.

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו, שלו'[5] וברכה.

זה כשבועיים ששלחתי מכתב לכבודם ע"ד[6] ענין מר ג' ומאד אתפלא שעד כה לא נתכבדתי בתשובה.

למותר להגיד, כי לפסול אדם מישראל מחזקת כשרותו צריך דוקא חיקור דין ע"פ[7] בד"צ[8], [בירור יסודי בבית דין צדק] במעמד רבנים בקיאים ומובהקים בהוראה. אמנם טוב מאד אם יעכבו לע"ע[9] את ה' ג., ולא יתנו לו נאמנות בלא השגחה מיוחדת, כשם שעושים עכשיו עם הערבי. [כמו שמשגיחים על הפועל הערבי, שאינו נאמן על הכשרות] עכ"פ[10] במשך לא יאוחר משני שבועות מהיום, יראו נא לברר הדבר בפנינו, 'למען אדע אל נכון מה נעשה שמה, כי כשם שאנו חייבים לעמד בפרץ בעניני הכשרות כן עלינו לעיין שלא יהי'[11] אחד מאחינו נרדף, אם יבורר הדבר שאין עול בכפיו. [על פי איוב טז, יז] קיצור הדבר, היו מתונים בדבר, [על פי אבות א, א: "הוו מתונים בדין"] אחים אהובים, והוציאו לאור משפט. שמרו את משמרת הקדושה והכשרות, יחד עם הצדק והיושר וכבוד הבריות ואהבת אחים. והנני בזה מחכה לתשובתם, מברכם בכל טוב ומאשר ומחזק את ידם במשמרת התורה והמצוה,

ברגשי כבוד ובברכה נאמנה מארץ חמדה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ"ה - היום העשרים וחמישה בחודש
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. ע"פ - על פי
8. בד"צ - בית דין צדק
9. לע"ע - לעת עתה

10. עכ"פ – על כל פנים
11. יהי' – יהיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תר"ע - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין

נוסע על אונייה לאודסה התלונן שחבתן נכרי תיקן את חביות היין הכשר של ראשון לציון, והגויים שתו ממנו. הרב קוק דורש לאסור על נכרים לגשת לחביות, לקנוס את האחראי, ולברר איך לתקן את העבר.

עיקרי הדברים

- תקלה בכשרות יין ראשון לציון.
- איסור מגע נכרי בחביות.
- קנס לאחראי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז שבט תרע"ן.

אדון חביב ומאד נעלה מר זאב גלוסקין נ"י[4], שלו'[5] וברכה.

הגיעני מכתב מאיש ווארשא, [מאדם מוורשה] שישב על האני' ההולכת לאדעסס, [שהפליגה לאודסה] בשבוע פרשה יתרו העבר, בו כתובה קובלנא על כשרות היין דראל"צ[6], [היין של ראשון לציון] באשר חביתן נכרי [פועל] [נכרי שמתקן חביות; יין שנגע בו נכרי אסור, משום "יין נסך"] תקן את החביות המקולקלות, והגויים שבאני' שתו מן היין הכשר שלנו. למקרא המכתב חשכו עיני. מה זה הי'[7] לנו. בלב מלא דאבון הנני כותב לכבודו, שמהר יראה נא לתקן את המעוות, ויתן צו שלא יהין עוד שום נכרי לגשת לתיקון החביות של היין הכשר. והגורם לזה, אם בעצלותו או בקלות דעתו, מוכרח הוא להקנס, כפי מה ששמעתי אשם בזה האקספדיטר. [האחראי על המשלוח] ידע נא כבודו, שמקרה איום זה א"א[8] לעבור עליו בשתיקה. והננו צריכים לחקור ג"כ[9] איך לתקן את העבר, בין מה שנוגע לד"ת[10] ובין מה שנוגע להסיר לעז [להסיר דיבה] מכשרות היין.

בכבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. דראל"צ - דראשון לציון
7. הי' - היה
8. א"א - אי אפשר
9. ג"כ - גם כן
10. לד"ת - לדברי תורה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תר"ע - יפו **נמען:** הרב פרופ' ישראל לוי (פריז)

הרב קוק מודה על התמיכה ברב זאב ברנשטיין בפתח תקווה, ועל מסירת 'שבת הארץ' לברון. הרב קוק מבקש שהברון ייתן את לבו גם לתחיית נשמת הישוב, כלומר לחיזוק הדת. הרב קוק מונה צרכים: חיזוק הרבנות הכללית ונסיעות למושבות, משכורת לרב עקרון, עיתון חודשי לרבנות, וישיבה מרכזית שתוציא רבנים בעלי השכלה ונאום.

עיקרי הדברים

- תודה על תמיכה ברב בפתח תקווה.
- פנייה לברון לחזק את הדת בישוב.
- רבנות, עיתון וישיבה מרכזית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרע"ן.

ישאו הררי קודש שלו'[5] לכבוד הרב הגדול בישראל ובאדם כליל תפארת מר ישראל פרופיסור לוי [הרב והחוקר הצרפתי ישראל לוי] שליט"א[6].

מצאתי לנפשי חובה להביע את תודתי וברכתי לכבוד הדרתו, על אשר יקרתי בעיניו למלאות את שאלתי על דבר הרב היקר מר זאב ברנשטיין נ"י[7], היושב במושבה פתח תקוה ת"ו. ומה מאושר אהיה אם יהי'[8] עוד אפשר להמשיך את התמיכה להרב הנ"ל[9] גם לימים יבאו, כי נכבד האיש מאד, ופעולתו נכונה היא לטובת דת קודש בישובנו בא"י[10].

כמו-כן אודה בזה להדרת כבודו על דברו הטוב בדבר הספר "שבת הארץ", [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית, שיצא לאור בשנת תר"ע] ואשמח מאד כי הפיק רצון מכבוד חכמתו ותורתו, ויבורך כבוד הדרתו על אשר הואיל למלא את בקשתי למסור את הספר הנשלח לכבוד הברון הנדיב [הברון אדמונד דה רוטשילד] שיחי'[11].

מדי דברי אתכבד לקחת דברים עם הוד כבודו. אולי יהי' ד' עמנו ונוכל לעשות דברים ממשיים לטובת הדת בישוב החדש. כמובן כל חפצי הוא לקשר את הדת עם התקומה הישובית, ועינינו רואות שאי אפשר להישוב להפריח ולהתקיים כ"א[12] בעזרת אמוץ הדת וכבודה, והדבר נאה מאד שהדרת הברון, שכ"כ[13] הרבה לעשות בשביל הישוב, ישים ג"כ[14] לב לתחיית נשמת הישוב, שהיא ההתעודדות הדתית בתוכו. למטרה זו אנו צריכים לאמץ את משטר הרבנות הכללית, ולתן יכולת לעשות מסעות תכופות בכללות הישוב, ביהודה ובגליל, לבצר את מעמד הדת.

נוסף לזה צריכים אנו לחזק את הרבנות המקומית, שבכל מושבה. והנה בעקרון כבר נתקבל רב על פי רשותי ובחירתי, וב"ה[15] הוא רב נכבד, ופעולתו ניכרת לטובה על המצב המוסרי והדתי של המושבה, אבל מצבו הוא ירוד מאד ומחיתו מצומצמת. מה טוב היה אם יהיה אפשר לתמכו במשכורת תמידית.

כן דרושה מאד להרבנות הכללית של הישוב במה ספרותית, כלומר עתון מיוחד יוצא בחוברות חדשיות לפחות, לבצר את מעמד הדת ולברר כל השאלות הרבות שבכללות הישוב כולו, במובן המעשי והתיאורי [בעניינים המעשיים והעיוניים] ובכל המסתעף לזה.

על כולם דרושה ישיבה מרכזית לכללות הישוב החדש, ישיבה ברוח ישראל הראויה להוציא רבנים מפוארים לישוב, מחונכים בתרבות נאה, ובידיעות העולם והחיים, נוסף על תורתם ואמונתם, מוכשרים בכח הדבור הנאה לקחת נפשות [לקרב לבבות (על פי משלי יא, ל)] ביושר אמריהם.

והנה כל אלה העובדות מוטלות עלינו להגשימן במעשה, ומה מאושר יהי' ישובנו, אם ע"י[16] כבוד הדרתו יבואו הדברים להיות קרובים ללבו של הדרת הברון הנדיב שיחי', שזה יעמיד בקרן אורה [באור גדול] יותר עליונה את כל מעשה צדקתו לארצנו הקדושה.

ע"ד[17] הישיבה החילותי כבר ב"ה התחלה קטנה, אבל כשיהיו לנו די אמצעים הננו נכונים לשכלל ולהרחיב באופן רצוי מאד, באופן שתכובד השפעת בני ארץ ישראל גם על העולם הישראלי שבחוץ לארץ.

אקוה, שהדרת כבוד מעלתו יואל בטובו להשיבני דבר על כל שאלותי, ושישתדל כפי יכלתו להיות לסועד [להיות לעזר] לכל הדברים הטובים אשר ברוח עמדי לכונן לטובת עמנו וארצנו הקדושה.

והנני בזה חותם בברכת שלו' ורחשי כבוד נעלים ורוממים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. שלו' - שלום
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. נ"י - נרו יאיר
8. יהי' - יהיה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. בא"י - בארץ ישראל
11. שיחי' - שיחיו
12. כ"א - כי אם
13. שכ"כ - שכל כך
14. ג"כ - גם כן
15. וב"ה - וברוך השם
16. ע"י - על ידי
17. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר שני תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' מאיר לרנר, אב בית דין אלטונה

תשובות לאגודת 'מוריה' שמעוניינת בהתיישבות. אין מושבה נקייה לגמרי, אבל בכל מושבה יש יראי שמים, ובפתח תקווה בית הכנסת מלא. יש לקנות קרקעות סביב המושבות. אגודה שבה יראים רבים מבקשת לקנות קרקע ברפיח, וכבר נכתב בתקנותיה שהכול יתנהל לפי התורה. מחיר הקרקע ליד המושבות 30-50 פרנק לדונם, וברפיח 5-8. גפנים אינן כדאיות, ופרדסים יקרים. הרב קוק מציע שהאגודה תתמקד בחיזוק הדת בישוב החדש בארץ, כפי שהמהרסים מפנים את כל כוחם לארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- מצב הדת במושבות.
- התיישבות דתית ברפיח - תקנות התורה.
- מחירי קרקע וגידולים.
- מיקוד אגודת 'מוריה' בארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], א' ראש חדש אד"ש[4] תרע"ן.

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד הרב הגאון החכם השלם בתוי"ר[6] מו"ה[7] מאיר ד"ר[8] לערנער [הרב ד"ר מאיר לרנר, רבה של אלטונה שבגרמניה] שליט"א[9], אבד"ק[10] אלטאנא והמדינה [רבה של אלטונה ושל המחוז] יצ"ו[11].

מכתב קודש דכתה"ר[12] מי"ג אד"ר[13] הגיעני לנכון, ואשמח מאד על ההתעוררות הקדושה לישוב אה"ק[14] ברוח ד' אשר על עמו ונחלתו, באמונה שלמה ויראת ד' באמת ותמים. וע"ד[15] שאלותיו אשיב על הסדר בקצרה מפני הטרדא.

א. איזה קולוניות מתנהגות לגמרי ע"פ[16] הדת וכו'[17]. ידע כת"ר[18] שי'[19], שא"א[20] להחליט ענין זה בכללות. כי בכל מושבה נמצאים ב"ה הרבה יראים ושלמים, זהירים ומדקדקים במצות, וגם קובעי עתים לתורה. ולהיפוך נמצאים ג"כ[21] מהרסים ופורקי עול תומ"צ[22], אמנם גם בריקנים שבהם נמצאות מעלות רבות, אבל אין זה נוגע למגמתנו ליסד באה"ק[23] פינת יקרת, [על פי ישעיהו כח, טז] שתהי'[24] כולה קודש לד' ואמון בתורה ומצות באין פרץ ויוצאת. [בלי פרצה ובלי יוצאת דופן (תהלים קמד, יד)] ופשוט הוא, שאם נבקש מושבה שאין בה תערובות סיגים א"א[25] למצא, כשם שא"א למצא בחו"ל[26] עיר אחת שתהי' כולה מנוקה בצדק. אמנם אם נטה כלפי חסד, ונהי'[27] מרוצים במה שאנו מוצאים מספר הגון של יראי ד' וחושבי שמו, זה נמצא בכל המושבות ב"ה. וכמובן במושבות היותר גדולות ניכר ענין היהדות בתומ"צ[28] יותר, ולמשל בפ"ת[29], ב"ה, ביהכ"נ[30] והחדרים הסמוכים מלאים אנשים בזמני התפילות, שחרית, ערבית ומנחה, באופן המשמח את הלב של כל ירא ד' השש בעבודתו יתי'[31]. וכיוצא בזה במושבות הקטנות ממנה לפי ערכן.

וע"ד הצורך להתרחב, זה יש בכל מושבה כמעט, שכל מה שיגדל גבול ישראל, הישוב מתגדל וחשיבותו ובטחונו עולה. וחבלי אדמה יש לקנות במסיבי כל המושבות כמעט, ביחוד סביב פ"ת[32], רחובות, עקרון, וכיו"ב[33] בגליל. גם כעת נמצאת אגודה, שיש בה הרבה יראים וחרדים, שמבקשים לקנות חבל אדמה גדול בגבול רפאח, או רפיה, על תחום מצרים, [באזור רפיח, בגבול מצרים] והיא תחת ממשלת בריטניא כעת, מנחל מצרים ולפנים. [מנחל מצרים, גבול הארץ הדרומי, ופנימה] וכשר הדבר להתחבר עמהם. וכבר היתה בביתי האסיפה הראשונה של המיסדים, והוחלט ונכתב בספר לחק עולם בעה"י[34], שכל עניני ישוב זה, לכשיוסד בע"ה[35], יתנהגו הכל ע"פ דת תוה"ק[36], בין בעניני החינוך, בין בעניני המצות התלויות בארץ, בין בכל עניני הצבור, וששמירת הדת בכל עניני פומבי נכנסת ביחוד בכלל סדרי המדינה, שהועדים הממונים על סדרי המושבות שיוסדו הם אחראים ע"ז[37], שלא יחולל ח"ו[38] שום דבר מהתורה והמצוה, גם מחוייבים כל בעלי הישוב לשאת בעול בכל עניני הדת הנזקקים להוצאה של כסף, בלא שום השתמטות כלל. והמיסדים קיימו וקבלו עליהם, שכל מי שיכנס אל אגודת ישוב זה מחוייב הוא להסכים על התנאים הנ"ל[39], ושלא יקבלו שום חבר, כ"א[40] אחרי הודעתם אותו את היסודות הנ"ל, ואחרי אשר יתן ידו למלאות אחריהם.

ב. מחיר הקרקע שונה הוא מאד, לפי המקומות ולפי החילוקים שבין עידית, בינונית וזיבורית, [קרקע משובחת, בינונית וגרועה (בבא קמא ז)] ופרטי פרטיהם. סביב המושבות חושבים בערך משלשים עד חמשים פרנק הדונם. אמנם במקומות חדשים, כמו ברפיה הנ"ל, המקח הוא בזול, לערך חמשה עד שמנה פרנק הדונם. אבל לעומת זה, תנאי ההתישבות הם יותר כבדים במקומות הרחוקים מהישוב, עד שכמעט הכל עולה לחשבון אחד. והבקיאים אומרים, שיותר כדאי הדבר לשלם סכום היותר גדול סביב המושבות מלקנות בזול במקומות הרחוקים. אלא שכשתתאגד אגודה בעלת כמה מאות חברים, תוכל לקנות ג"כ במקומות הרחוקים, וליסד ישוב מחדש, וכפי ברכת הבית ברובו, יהי'[41] הדבר יותר נקל ובטוח בע"ה.

וע"ד פרטי הנטיעות, ג"כ אין המקומות שוים. כשיבא הדבר לידי מעשה בע"ה, אפשר לברר בדיוק. אמנם נטיעת גפנים, לפי מצב היין עכשו בשוק, א"א ליסד ע"ז ישוב חדש. ופרדס של תפוחי זהב, טעון הוצאה גדולה של תקון באר ומכונות מיוחדים לזה. וכשיהיה הישוב מבורך בעושר, הוא עסק טוב, ואפשר להשיג אדמה מוכשרת לזה. אבל מה שהוא יותר נכון, לפי המצב בהוה, הוא להתאמץ בישוב פשוט, שהנטיעה תהיה טפילה להזריעה של חיטים, שעורים וירקות, וכשהאכרים לא יהיו בעלי עסק, כ"א אנשים האוכלים את פרי אדמתם, ויושבים במנוחה על אדמת הקודש, ברצון טוב ובשמחת ד' ועבודתו. אמנם לזריעה, פשוטה, הגליל הוא יותר מוכשר מיהודה, שהארץ מסוגלת יותר לנטיעות.

ג. וע"ד אכרים, פשוט הדבר שיש ויש למצא באה"ק אנשים מוכשרים לאכרות, יראים ושלמים, והם קודמים [והם קודמים בזכות ההתיישבות] לישבם על האדמה לאנשים חדשים.

ד. ההתישבות הגמורה למשפחה בינונית על כל מכשיריה, חושבים פה משבעה עשר עד עשרים אלף פרנק.

ה. מהסך של האות הקדום, [מן הסכום שבסעיף הקודם] יוכל כתה"ר[42] בעצמו להבין כמה יעלה לשכלול קולוניא שלמה לפי הערך. אע"פ[43] שישנן הוצאות רבות, שהן עולות בזול ע"י[44] השיתוף של הרבים, אבל אין לשכח שלעומת זה עולה הרבה ההוצאה הציבורית, ובפרט כל משמרת היהדות, בכל עניני הכשרות, וכל חובת המצות הציבוריות.

ויסוד קולוניא של ה' או יו"ד[45] אנשים, כמובן א"א כ"א סמוך למושבה. וקוסטינא [המושבה קסטינה, היום באר טוביה] היא באמת מוכשרת לזה. גם אנשי קוסטינה הם אנשים פשוטים שומרי דת תוה"ק, ונכון להתחבר אליהם להגדיל את הישוב עמם יחד.

והנני מוצא את עצמי מחוייב לעורר את כתה"ר, המתחיל במצוה רבה של אגודת "מוריה", [אגודה שייסד הרב לרנר, לחיזוק הדת ביישוב החדש] שיותר נכון ליחד את העבודה להחזקת אימוץ דת קודש בישוב החדש באה"ק, שזוהי פעולה מוגבלת ויסודית מאד, ואפשר לגשת אליה בהתחלה גם בכחות בלתי כבירים כ"כ[46]. וע"י[47] היסוד העקרי של שתילת עץ החיים במקומו, יוכל הדבר להתרחב בכל פזורי ישראל, כי עצם העסק של עבודת ד' זאת הוא מרומם את נפש העמלים בו, וממילא יצמח מזה תיקון גדול לחיזוק דת קודש ג"כ בכל הגולה כולו. אבל אם תהיה הפרוגרמה בהתחלתה רחבה יותר מדאי לחיזוק הדת בכל העולם, אז אם תהי'[48] הפעולה קטנה בכמותה, יגרום הדבר חלילה חלישות הדעת ורפיון להעסקנים. ובאמת עלינו ללמוד ממעשי המהרסים, [ממעשי מי שהורסים את הדת] שהם פונים בכל כחותיהם לאה"ק[49], ולמה לא נעשה ג"כ אנו קהל עדת שלמי אמוני עם קדוש, להפנות את כל כחותנו לשכלול ובנין אה"ק ע"פ דרך ד', וממילא ירום ונשא וגבה קרן יראת ד' בכל גבול ישראל.

נקוה בעה"י במכתבים הבאים לדבר בפרטיות יותר.

הנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[50] ורגשי כבוד נעלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ש - אדר שני
5. שלו' - שלום
6. בתוי"ר - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. ד"ר - דוקטור
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. דכתה"ר - דכבוד תורתו הרמה
13. אד"ר - אדר ראשון
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. וע"ד - ועל דבר
16. ע"פ - על פי

17. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. שי' - שיחיה
20. שא"א - שאי אפשר
21. ג"כ - גם כן
22. תומ"צ - תורה ומצוות
23. באה"ק - בארץ הקודש
24. שתהי' - שתהיה
25. א"א - אי אפשר
26. בחו"ל - בחוץ לארץ
27. ונהי' - ונהיה
28. בתומ"צ - בתורה ומצוות
29. בפ"ת - בפתח תקוה
30. ביהכ"נ - בית הכנסת
31. יתי' - יתברך
32. פ"ת - פתח תקוה
33. וכיו"ב - וכיוצא בזה
34. בעה"י - בעזרת השם יתברך
35. בע"ה - בעזרת השם
36. תוה"ק - תורתנו הקדושה
37. ע"ז - על זה
38. ח"ו - חס ושלום
39. הנ"ל - הנזכר לעיל
40. כ"א - כי אם
41. יהי' - יהיה
42. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
43. אע"פ - אף על פי
44. ע"י - על ידי
45. יו"ד - יורה דעה
46. כ"כ - כל כך
47. וע"י - ועל ידי
48. תהי' - תהיה
49. לאה"ק - לארץ הקודש
50. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** הוועד המארגן את 'יובל הרצל'

הרב קוק מקבל את ההזמנה להשתתף בחגיגת יובל החמישים להולדת הרצל, 'מרים דגל תחיית האומה', ומבקש לדעת את פרטי התוכנית.

עיקרי הדברים

- השתתפות ביובל הרצל.
- תחיית האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן. [אייר תר"ע (1910)]

לכבוד הועד המסדר. [הוועד שארגן את הכנס לציון חמישים שנה להולדת הרצל] יובל הירצל", שלו'[4].

את הזמנתם ע"י[5] מר י. ד. פרייער להשתתף עם החוגגים, לשם זכר כבודו של מרים דגל תחיית האומה, ד"ר[6] הירצל ז"ל[7], [בנימין זאב (תיאודור) הרצל, מייסד ההסתדרות הציונית, שנפטר בכ' בתמוז תרס"ד (1904)] ליום מלאת יובל שנים להולדתו, [הרצל נולד בי' באייר תר"ך (1860), ובאייר תר"ע מלאו חמישים שנה להולדתו] קבלתי. והנני נכון למלא את דרישתם בכל רגשי אהבת אחים, משותפים בשאיפה לתחיית האומה על ארצה ההסתורית.

והנני מתגעגע לדעת את כל דייקנות המשא ומתן של הפרטים החביבים, בחבת הזכר הכללי וכבודו.

ברגשי כבוד וברכת התחיה הלאומית,

בשם אלהי מערכות ישראל, [שמואל א יז, מה]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ע"י - על ידי
6. ד"ר - דוקטור
7. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** ד"ר ארתור רופין

ביער הרצל מחללים שבת בפרהסיא, והשומר רוכב על סוסו כל השבת. היער הוא קניין כללי של האומה, ואי אפשר לסבול בו חילול קודש. הרב קוק מבקש לתקן מיד.

עיקרי הדברים

- חילול שבת ביער הרצל.
- רכוש לאומי ושמירת שבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן.

אדון נעלה ונכבד מר ד"ר[4] רופין [ד"ר ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית] נ"י[5].

הנני בא אליך לדבר דבר מקירות לבבי [ירמיהו ד, יט] ההומה מאד, ואקוה שברוחך הטובה תבין הגיגי, ותמהר להרגיע את רוחי הסוער בקרבי באין מנח, [בלי מנוחה] כי תתקן את המעוות אשר בשלו הסער אשר ברוחי פנימה.

שמועה באה לאזני, אשר הממתני. ביער הרצל [יער שנטע הקרן הקיימת ליד חולדה, לזכר הרצל] מחללים בפרהסיא את השבת, והשומר העברי [השומר היהודי של היער] רוכב על סוסו כל יום השבת ולילו.

אדון נכבד, העובדא הזאת תרעיש בצדק את לבב כל איש ישראל, אשר רגש כבוד האומה לא נכבה מלבבו. היער הזה, שהוא קנין כללי של האומה הישראלית, וזכרו קדוש לאיש אשר ברוחו הרים את דגל הלאם, [הרצל] - אי-אפשר שנשא ונסבול בחילול קודש ד', לעיני כל ישראל בנכסי הציבור הכלליים.

אנא, אדון, מהר נא לתקן את המעוות הנורא הזה, והסר חרפה מנחלת ד'.

בכבוד נעלה וברכה מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אייר תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

הייתה תחרות מצערת בין הכוחות המעטים העוסקים בגאולת הקרקע, אבל לפי בירור הרב קוק היא לא תחזור על החלקה הזו. נשמע שהקרקע קטנה מן המשוער, ואולי כדאי לפנות לחלקה אחרת.

עיקרי הדברים

- תחרות בין גואלי קרקע.
- הקרקע קטנה מן המשוער.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' אייר תרע"ן.

לכבוד הועד הנכבד לקניית קרקעות בא"י[4], בביליסטוק [ראו גם (כרך א', אגרת רל)] יצ"ו[5], שלו'[6] וברכה.

עברו עלי איזה ימים יותר מהרגיל בעיכוב, מאז הגיעני מכתבם הנכבד. ומאד הי'[7] רע עלי מעשה ההתחרות שנתהוה בין אותם הכוחות המעטים העסוקים בגאולת ארץ אבותינו. אמנם אחר אשר עסקתי בזה בחקירה ודרישה, הנני כעת להודיע לכבוד הדרתם, שכפי הנראה אותה ההתחרות לא תקום עוד על החלקה הזאת, שהם עסוקים בגאולתה.

כמובן הנני מצדי נכון לעבוד ולמשא ככל אשר תשיג ידי הכהה בע"ה[8] לטובת אגודתם היקרה, השואפת לאהבת ארץ חמדה וקנינה.

גם זאת באה לאזני השמועה, שמדת הקרקע קטנה היא שמה הרבה ממה שהי'[9] מאומד עד כה. ולפי זה הי' אולי נכון להרחיב את פעולת האגודה על איזה חלקה אחרת, מהעומדות על הפרק. וכשאקבל מכתב מכבודם, אדון בדבר עם הבקיאים בענינים, המוחזקים לאנשי יושר, אוהבי עם ד' וחבל נחלתו. ואת אשר יעלה בידי אקוה להודיעם אל נכון בל"נ[10]. וד' יכונן את מעשנו לטובה ולברכה, לכונן אגודתנו על ארץ חמדה, להשיב בנים לגבולם.

בטח קבלו מכתב ג"כ[11] מהעסקנים פה. וכפי השערתי יתנצלו על התכונה של ההתחרות, שחוץ מה שהיא אינה ראוי' ע"פ[12] דרך תוה"ק[13] היא מפסדת הרבה לענינינו הכלליים על אדמת הקודש.

והנני בצפיתי אצפה, כי יאר לנו אל למושעות, ויפלס לנו נתיבות יושר, ללכת הלך ועלה לפדות נפשנו, ולגאולת ארץ חמדתנו. והי'[14] שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה, - והלכו גאולים. [על פי ישעיהו לה, ח-ט]

ברגשי כבוד וברכה משוכן ציון

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. בא"י - בארץ ישראל
5. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
6. שלו' - שלום
7. הי' - היה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. שהי' - שהיה
10. בל"נ - בלי נדר
11. ג"כ - גם כן
12. ע"פ - על פי
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. והי' - והיה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח סיון תר"ע - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

יצאה שמועה שהשלטון העות'מאני יכביד על קניית קרקעות גם לנתיניו, אבל התברר שאין לה יסוד, וכנראה היא המצאה של שונאי ישראל. הרב קוק ימשיך לפעול לטובת האגודה.

עיקרי הדברים

- שמועה על הגבלות קניית קרקע.
- המשך הפעולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח סיון תרעי"ן.

לכבוד האגודה לקניית קרקעות באי"י[4], בביאליסטאק [ראו גם (כרך א', אגרת רצז)] יצ"ו[5]. שלו'[6] וברכה.

זה לי איזה שבועות אשר הגיעני מכתבם הנכבד, ולא מהרתי להשיבם דבר, כי באלה הימים יצא קול, שהממשלה העותומנית החלה להכביד על ענין קניית הקרקעות של אחב"י[7] באי"י, אפילו לנתיניה. וכמובן רפו הידים, עד אשר כעת נחקר הדבר, שהקול הזה אין לו על מה להסמך. וכפי הנראה הוא כולו המצאתם של שונאי ישראל, המביטים בצרות עין על התרבות הישוב ע"י[8] אחינו שבי הגולה. ועתה הננו עומדים במעמד התקוה, כי יאר ד' פניו לעמו, ולא יהיו עכובים גדולים על דרכי הקנין, יותר ממה שהיו עד כה עכ"פ[9].

מצדי הנני מוכן בעה"י[10] לעשות כל מה שידי מגעת בל"נ[11] לטובת הקניה. ועתה, שרק באלה הימים פג הפחד של העיכובים החדשים, אקוה בעה"י לקחת דברים עם העסקנים, לעמוד ביחש אהוב בכל מה שנוגע לאגודתם הנכבדה ואקוה לד' הבוחר בציון המראה לנו ראשית רשמי צמיחת ישועת עמו, בשובו אל אדמת קדשו, שדברי היוצאים מן הלב יכנסו בלבם, ואגודתם הנכבדה תוכל לעשות את צעדיה בהשקט ובטחה.

אי אפשר לי למסור כעת פרטים, והנני טרוד כעת בנסיעה נחוצה. אקוה בקרוב להודע מכל הנוגע להם באופן יותר מדוייק. וכל אשר אמצא לנכון למסור להם, אקוה להודיעם בלא איחור בע"ה[12].

והי'[13] זה שלו' וברכה, כנפשם היקרה ונפש דורש שלומם והצלחתם בעבודה פורי' לתחיית עמנו ואה"ק[14] בעז ימין ד' רוממה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. באי"י - בארץ ישראל

5. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
6. שלו' – שלום
7. אחב"י – אחינו בני ישראל
8. ע"י – על ידי
9. עכ"פ – על כל פנים
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך
11. בל"נ – בלי נדר
12. בע"ה – בעזרת השם
13. והי' – והיה
14. ואה"ק – וארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הרב מאיר ברלין (בר־אילן)

מרחובות הרב קוק מתאר את התרגשותו מבניין הארץ, ואת כאבו על כך שהנשמה הלאומית במקור קדושתה 'נרדמת': הרחוקים מתנכרים לה, והיראים מתנכרים לבניין. מכתבו של ר' מאיר ברלין עם תוכנית העיתון 'העברי' החיה את רוחו, והזכיר לו את אביו, הנצי"ב, 'בעל הנשמה הלאומית החיה'. הרב קוק מבטיח לסייע לעיתון ומעודד להרים את דגל אור ה' בבהירות של אמונה ומדע.

עיקרי הדברים

- שמחה על בניין הארץ, וכאב על פירוד הנשמה הלאומית מן הקדושה.
- עיתון 'העברי' - ברכה ותמיכה.
- זכר הנצי"ב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד' מנ"א[2] תרע"ן.

ידיד נעלה, חביב כאח ואהוב כבן, הרב הגדול בתורה יראה וחכמה, גזע ישישים, [מגזע של זקנים חשובים (על פי איוב יב, יב)] מר מאיר ברלין [הרב מאיר בר-אילן (ברלין), בן הנצי"ב, ממנהיגי "המזרחי"] שליט"א[3], שלו'[4] וברכה מהרי יהודה והררי קודש.

הנני יושב כעת במושבה הנחמדה רחובות ת"ו[5], מוקסם כולי מתקות ד' ונחומים, בראותי בעיני את שכלול ארץ חמדתנו הנשמה, על ידי אחינו פזורי גולה השבים לאט לאט. לבי בקרבי ירחב למראה משכנות שאננים, [ישעיהו לב, יח] כרמי חמד, הדר הגפן התאנה והרמון, אשר על שדמות בת עמנו, במקום בית חיינו. וכליותי בקרבי ישתוננו [על פי תהלים עג, כא] על הנשמה הלאומית ממקור אצילות קדשה, ממבוע החיים שלה, מאור אל אלהי ישראל, חקי תורת חיים ודבר קדשו, שהיא נרדמת, ויושבת בירכתים, [ונשארת בצד, בפינה] מפני שאלה אשר עזבו אורח חיים, שכחי ד', תתנכר היא מהם, ואלה אשר ירדו עם אל [ואלה הנאמנים לה' (על פי הושע יב, א)] ברובם יתנכרו המה אליה. בין כה וכה [בין כך ובין כך] רבת פעלים ורבת עדנים זאת לא תגלה הודה והדרה על החלקים היותר גדולים של עמנו, הטעון תחיה, לעת כזאת, אבל תחיה כמשמעה, תחיית אמת בכל הודה ויפעתה.

והנה כברק שמים, חביבי, האיר לי מכתבך היקר, עם תכנית העתון "העברי". [תוכנית השבועון "העברי", שערך הרב מאיר ברלין בברלין] קראתים ותחי רוחי. שחר אביבי וטל ילדותך [על פי תהלים קי, ג; הרב קוק הכיר את הרב מאיר ברלין עוד בילדותו, בוולוז'ין] הזהירו נגד עיני, עם הופעת דמות דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון ישראל [הנצי"ב מוולוז'ין] זצ"ל[6], בעל הנשמה הלאומית החיה במקור קדשה.

בכל אשר תשיג ידי הכהה הנני בל"נ[7] לשרת את אגודת הקודש, תמימי הדעה, יחידי הסגולה, מיסדי העתון ומרחיביו. ובשמחה הנני נמצא בע"ה[8] לכל אשר תדרשוני, כי שארי-רוח אנחנו [כי קרובים ברוח אנחנו]

ואתה יקירי חזק ואמץ, אתה וכל אנשי מופת אשר עמך, באמץ רוח הרימו את דגל אור ד' על עמו ונחלתו, לעיני כל בני ישראל, הכמהים לראות דברים חיים וקימים מאירים ממקור המעין החי, אשר לנשמת ד' החיה בעם סגולה, מוגשים בכליל הוד ותפארת במעמק רגשי אמונת אמן ובבהירות אור מדע והגיון.

הנני בעריגת נפש מצפה להגשמת מפעלכם הקדוש והאהוב, ולהרחבת צעדיו על דרך החיים בימין ד' רוממה.

ברגשי כבוד נעלים ובצפיית ישועת ד' על עמו מציון תפארתו מבין המצרים, [מימי בין המצרים, שבין י"ז בתמוז לתשעה באב]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
7. בל"נ - בלי נדר
8. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות יא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אלול תרס"ט - פתח תקווה **נמען:** פסק בוררות לסידור ענייני הציבור בפתח תקווה

פסק הדין של שבעת הבוררים, בראשות הרב קוק: הוועד המכהן ימשיך עד הבחירות, אבל לא יחדש דבר ולא יעניש. הבחירות ייערכו בשיטת 'שלושה מכל עשרה', ונקבעו זכויות בחירה (לבעלי נחלה, לנציגיהם, ולמי שגר שלוש שנים ומשלם מס). הוועד יחולק לסניפים לבריאות, לעבודה ולקשר עם הממשלה. החובש מתפטר, ושאלות יוכרעו בידי הרב קוק. כל אחד אחראי לשמירת השלום.

עיקרי הדברים

- פסק בוררות בפתח תקווה.
- סדרי בחירות וזכויות בחירה.
- מבנה הוועד וסניפיו.
- אחריות לשמירת השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

לאגרות רכד, רכז, רכ"ח ו-רמה. פסק-דין של משפט הבוררים לסדור עניני הצבור בפתח-תקוה. נכתב בכי"ק[1] של אאמו"ר[2] הרב זצ"ל[3], [נכתב בכתב ידו של הרב קוק (ההערה היא של הרצי"ה, שההדיר את האגרות)] ונחתם בחתימתו וחתימות שאר ששת הברורים. [ששת הבוררים, שלושה מכל צד]

אחרי אשר נועדנו אנחנו ח"מ[4] במושבה פ"ת[5] ושמענו בשימת לב רצינית את טענות שני הצדדים' בדבר הסכסוך הציבורי אשר נתהוה בין שני הצדדים, החלטנו בכל תוקף הניתן לנו מדעת הקהל ע"פ[6] הסכמת שני הצדדים ההחלטות הללו:

א. עד אשר יבוחר ועד חדש, ע"פ הפרוגרמה אשר תבואר בזה עומד ועד ההוה בחזקתו, ביפוי כח משטרו ובכבודו, לכל הדרוש להנהגת המושבה לצרכי השעה. אבל דברים חדשים, וכל ענין שיש לו ערך קבוע, לא יעשה הועד מעתה, ויונחו אלה העניינים למשטר הועד החדש, שיבא אחר הבחירה המסודרת שתבא. בין דברים חדשים יחשב ג"כ[7] קבלת איזה נושא חדש או סילוקו, [מפני שזמן הבחירה קרוב לבא].

ב. כמו כן כל דבר עונש על איזה איש לא יוציא הועד העומד כעת אל הפועל, עד אשר יתכונן הסדר ע"פ חקי הבחירה שיבאו בזה. ואם ימצא איזה חייב בעונש לפי דעתם יכתב עונו למזכרת בספר הפרטי-כל, [בספר הפרוטוקולים] והועד החדש שיאושר ע"פ הבחירה ידון בזה לפי ראות עיניו.

ג. סדר בחירת הועד יהי'[8] ע"פ שלשה אחוזים מעשרה, [שלושה נציגים מכל עשרה בוחרים] כאשר היה עד כה, אבל סדר ההתאגדות של עשרת הבוחרים יסודר באופן זה שיבואר.

ד. ארבעה עשר יום לפני הבחירה יודיע הועד ההוה, ידיעה פומבית רשמית, את היום הנועד לבחירת הועד בהמודעה ההיא יהיה כתוב, שיוכלו כל מספר של עשרה, שיש להם זכות של בחירה, להאגד יחד

לבחור מקרבם שלשה בוחרים ע"פ הטוב בעיניהם, וכל אותם אשר ישארו עד יום אחד שלפני הבחירה במצב בלתי מסודר לא יוכלו עוד להסתדר ע"פ דעתם, כי"א[9] הועד יסדרם ע"פ חות דעתו.

ה. העשיריות המסודרות צריכות להודיע את דבר סידורן להועד שני ימים לפני יום הבחירה ויום הבחירה עצמו אינו בכלל.

ו. כל תושבי המושבה, שיש להם אחוזת נחלה במושבה, באופן מאושר בסהא"ח[10] יש להם זכות בחירה בשלימות לבחור ולהבחר.

ז. בעלי נחלה היושבים מחוץ למושבה יש להם זכות לבחור המה בעצמם או בבא כחם אחד מיושבי המושבה הקבועים, אפי'[11] באיש שאין לו זכות דעה מצד מצבו האזרחי ויש לבא-כח זה זכות דעה, לבחור ולא להבחר.

ח. אין לשום אחד מיושבי המושבה כח מכריע יותר מדעה אחת, ואפילו אם יהי' בעל נחלה מאושר בעצמו, ועם זה יהיה ג"כ בא-כח של איזה מיושבי חוץ, אין לו כ"א דעה אחת. אבל יש לבעל זכות כפול כזה כח למסור את כח בחירתו לאיזה מיושבי המושבה הקבועים, שאין להם זכות דעה לעצמם מצד מצבם האזרחי, וישאר הוא עצמו בתור בא כח של היושב חוץ שבידו.

ז. כל הדר במושבה שלש שנים רצופות בקביעות, שאיננו מקבל צדקה מקומית, ומשלם הערכתו לקופת הציבור לא פחות משנים עשר פרנק לשנה, יש לו זכות של בחירה, לבחור ולא להבחר.

ח. שלילת זכות הבחירה מכל מי שזוכה לה ע"פ החק, מצד גרעון מוסרי, לא תוכל לצאת אל הפועל כ"א אם יסכימו ע"ז[12] כל בוחרי הועד, שלשת האחוזים מכל עשיריה, פה אחד, ואם אחד מהם מוחה ע"ז ישוב הדבר לד"ית[13].

ט. ועד המושבה כולו הוא אורגן מחובר מחברים הנבחרים לא פחות מאחד עשר במספר.

י. הועד יעבוד כולו את כל העבודות הכלליות של הנהגת המושבה, ונוסף על זה יחלק את העבודה בקרבו לסניפים מיוחדים, לא פחות משלשה: סניף מיוחד למצב הבריאות, וסניף שני לסידור עבודת הפועלים הקרקעיים בשדה ובכרם, וסניף שלישי לכל דברי החקים שבין הממשלה והמושבה.

יא. כל סניף יכיל בקרבו לא פחות משלשה חברים.

יב. שני חברים ישארו, חוץ מחלוקת הסניפים, בתור ראש הועד וסגנו.

יג. כל סניף מיוחד יש לו אבטונומיה שלמה בחוג הבודזט שלו. [עצמאות מלאה בתחום התקציב שלו]

יד. ההסתדרות המיוחדת לעניני הועד ביחש של הסניפים זה לזה, ויחוסם אל ההנהגה הכללית לכל פרטיה, תלויה היא בדעת כללות הועד, שיסדר את הכל באורח כבוד ושלום.

טו. כל ההחלטות של הועד בכלל, ושל הסניפים המיוחדים, יכתבו בספר הפרטי-כל ויקוימו בח"י[14] הנאספים.

טז. בכל תקופה בת שלשת חדשים צריך כל סניף להרצות דין וחשבון, של כל פעולתו במשך התקופה, לפני כללות הועד כולו.

יז. באי כח המושבה, שלשת האחוזים מכל עשיריה, יבחרו ועד ספר האחוזה, שיהיה עומד תחת השגחת ועד המושבה.

יח. מספר-האחוזה תעשה העתקה נאמנה, שתהיה מאושרת ומקויימת ע"י[15] כל הועד, בצירוף ועד ספר האחוזה.

יט. ההעתקה תהיה שמורה בארון-ברזל מיוחד בבנק אנפ"ק[16] ביפו, [בבנק אנגלו-פלשתינה (אפ"ק) ביפו] והמפתח יהיה תחת יד ראש ועד המושבה.

כ. בכל תקופה של שלשת חדשים צריכים כל הדברים המחודשים, שבאו בספר האחוזה במשך התקופה, להיות נעתקים ע"פ ההשגחה האמורה בתוך ספר-ההעתקה השמור.

כא. הועד יוכל לענוש לכל הפוגעים בכבודו וחוטאים נגדו, רק במושב כל חברי הועד הנמצאים במושבה. ודוקא בפניו של הנידון, ואחרי שמיעת דברי הצטדקותו. רק אם ישלח הועד אחריו ויסרב לבא, אז יכול הוא לחייב אותו שלא בפניו, לפי ראות עיניו.

כב. הוצאת דבר עונש אל הפועל תבא רק בהסכמת שני שלישי הועד. ואם לא ימלא מספר המכריעים לשני שלישים, ישוב הדבר לד"ת.

כג. במשך עשרה ימים, אחרי שהודיע הועד את דבר העונש להנענש, באופן רשמי, יכול הנידון לקבול על זה לפני הרב מיפו, אשר ידרש בכתב מהועד להציע לפניו את יסודי טעם העונש. אם ימצא הרב, שאחרי הרצאת הועד צריך הענין עדיין בירור, יקרא לבא לד"ת אחד מחברי הועד, בכח והרשאה מכללות הועד, עם הנידון.

כד. לפני הנסיעה ליפו לד"ת צריך הקובל להשליש [להפקיד בידי צד שלישי] ביד הועד סך עשרים פרנק, ואם יצא חייב בדינו תחול הוצאת המשפט משני הצדדים על הקובל.

כה. המונופולין [הזיכיונות הבלעדיים] יוחלטו דוקא בהסכמת שלשה חברים של הנאספים באי כח המושבה.

כו. עד מאה פרנק רשאי הועד להוציא על דעת עצמו, כנהוג עד כה. יותר מסכום זה, עד אלף פרנק, צריך הוא להכרעת רוב באי כח המושבה. ולהוצאה בת יותר מאלף פרנק, צריך הסכמת שני שלישים של הנאספים באי כח המושבה.

כז. ע"ד[17] הד"ר[18], כאשר זה מכבר רצה הוא לצאת מן המושבה, אלא שאותם אשר בא עמהם בקשר לא הניחוהו לנתק את קישורם, כעת הסכימה דעת באי הקישור לותר להד"ר[19] על קישורו, ועל פי זה שב הדבר לההסכמה הראשונה שהיתה בדעתו מאז.

כח. במושבה צריך להיות רק ד"ר[20] קבוע אחד, שיבוחר ע"פ באי כח המושבה בהכרעה של שני שלישי הנאספים.

כט. שאלת החובש תפתר ג"כ ע"פ הכרעה של שני שלישי הנאספים מבאי הכח, בין כשידונו על עיקר הדבר, אם המושבה צריכה היא לחובש בכלל, בין אם יוכרע שדרוש לקבל חובש כשידונו מי יהיה החובש שיקובל.

ל. החובש מר ס. מתפטר ממשרתו מראש השנה של שנה עת"ר[21] הבעל"ט[22].

לא. לכל שאלה, שתולד בפרטי ההחלטות הללו, יפנו אל הרב מיפו, ואם ימצא שהדבר פשוט ישיב לפי דעתו, שתהיה מכרעת בזה, ואם ימצא שהדבר צריך שיקול דעת יצרף עמו מאתנו הח"מ[23] הנבחרים, אחד מכל צד, וע"פ[24] הכרעת הרוב יקום דבר.

לב. ההוצאות אשר נפלו, במשך זמן הסכסוך הציבורי, על דבר הדרי"ם[25], יחולו על קופת המושבה.

לג. כל אחד מבני המושבה, מכל המפלגות, אחראי הוא בכל עז קודש על שמירת מצב-השלום במושבה.

ואדון השלום, ששמו שלום, ישים שלום על עמו ונחלתו, ונראה מהרה בשמחת גויינו ובישע עמנו ויפרוש עלינו את סוכת שלומו ויבחר לנו את נחלתנו.

בעה"ח[26] יום חמשה עשר לחדש אלול שנת תרס"ט[27].

נאום הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש, בעה"ק[28] יפו והמושבות תובב"א[29]

נאום ארי' ליב בהרא"ד[30] ז"ל[31] נאום זאב גלוסקין ונאום אלימלך פערלמאן ונאום שמואל אסטאשינסקי ונאום זלמן הכהן, רובין ונאום ד"ר ח. חיסין

---

1. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה
2. באמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
3. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
4. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
5. פ"ת - פתח תקוה
6. ע"פ - על פי
7. ג"כ - גם כן
8. יהי' - יהיה
9. כ"א - כי אם
10. בסהא"ח - בספר האחוזה
11. אפי' - אפילו
12. ע"ז - על זה
13. לד"ת - לדברי תורה
14. בח"י - בחתימת ידי (ידם)
15. ע"י - על ידי
16. אנפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
17. ע"ד - על דבר
18. הד"ר - הדוקטור
19. להד"ר - להדוקטור
20. ד"ר - דוקטור

21. עת"ר - השנה תר"ע (1909/1910) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
22. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
23. הח"מ - החתום מטה
24. וע"פ - ועל פי
25. הדרי"ם - הדוקטורים
26. בעה"ח - באתי על החתום
27. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
28. בעה"ק - בעיר הקודש
29. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
30. בהרר"ד - בהרב רבי א... ד... - שם אדם
31. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות יב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תר"ע - יפו **נמען:** החלטת מועצת האגודה מביאליסטוק (ישוב רפיח)

החלטה בכתב יד הרב קוק, בחתימת עשרה חברי המועצה, על יסודות ישוב רפיח: שמירת שבת בפרהסיא באחריות ציבורית, קיום המצוות התלויות בארץ לפי הוראת רבנים, השתתפות כולם בהוצאות מוסדות הדת, בתי כנסת ללא נטייה רפורמית, וחינוך ברוח הדת בלי תנועה הורסת.

עיקרי הדברים

- יסודות דתיים לישוב רפיח.
- שמירת שבת ומצוות הארץ.
- חינוך דתי.

נוסח האגרת עם ביאור

כתב החלטה ע"ד[1] שמירת התורה והמצוה בסדור ההתישבות של מועצת האגודה מביאליסטוק לקנית קרקעות באה"ק[2]. נכתב בכי"ק[3] של אאמו"ר[4] הרב זצ"ל[5] ונחתם מאת עשרה חברי המועצה.

אנחנו ח"מ[6], באי כח ישוב רפיה [נציגי היישוב שתוכנן באזור רפיח] הארץ-ישראלית, נועדנו בזה, לפני התחלת צעדנו הראשון, להכנת יסוד הישוב הנ"ל, והחלטנו כולנו בדעה אחת את היסודות האמורים בזה, שהישוב לכשיתכונן יתנהג על פיהם בלא שום שינוי כלל.

א. שמירת שבתות וימים טובים ומניעת חילולם בפרהסיא היא מוכרת אצלנו בתור תקנת הישוב, שכל יחיד, אשר יתנחל בישובנו מאחינו בנ"י[7], או אשר ישב אתנו, בין ישיבת קבע בין ישיבת עראי, לא יוכל לעבור על זה. וההנהגה הציבורית הכללית ערבה היא בעד שמירה זו, כמו שהיא אחראית בעד כל החיובים המוטלים על כל יחיד מטעם החברה והציבור.

ב. חובת קרקע במצות התלוייות בארץ, כמו ערלה, כלאים, שביעית, תרומ"ע[8], יעשו הכל ע"פ[9] התורה והמצוה, ע"פ הוראת רבנים גדולים בישראל, בתורה וביראת שמים, ויחוסן לכללות ההנהגה הציבורית שוה הוא ליחס הדברים הנזכרים בסעיף א',

ג. כל בניני הציבור ומוסדותיהם, שהם נדרשים מטעם הדת, חייבים כל חברי הישוב להשתתף בהוצאתם.

ד. בתי כנסיות ובתי מדרש יבנו בתכנית כזאת ויתנהגו בהנהלה כזאת, שאין בה שום נטיה להכתות הריפורמיות. [לזרמים הרפורמיים]

ה. בבתי החינוך של הישוב ישרר רוח הדת והאמונה הנאמנה, ולא תכנס בהם נטיה של שויון רוח ביחס להדת, [אדישות כלפי הדת] ואין צריך לומר שלא תמצא בהם מקום שום תנועה הריסית ושלילית ביחס לאמונתנו הקדושה.

כל אלה התקנות אשרנו וקיימנו עלינו בתור אשיות הישוב העתיד, [יסודות היישוב העתידי] וחובתנו וחובת כל הנלוים עלינו, ביסוד הישוב הנ"ל[10], להודיע את היסודות העיקריים הללו לכל הנכנס להיות עמנו באגודתנו.

וגואל ישראל וקדושו יקים מהרה דברו הטוב להשיב בנים לגבולם [ירמיהו לא, טז] ולהצליח את דרכנו בישוב ארץ חמדה.

בעה"ח[11] מוצאי ש"ק[12] כ"א טבת תרעי"ן פעה"ק[13] יפו ת"ו[14].

נאום משה מרדכי מאנישעוויץ

ונאום דובער הלוי עפשטיין

ונאום אהרן זעליג קרינקין

ונאום יהושע העשל לעווין

ונאום יעקב מאיר פאדלישוק

ונאום יואל משה סאלאמאן

ונאום מרדכי אדעלמאנן

ונאום יוסף קאדראנסקי

ונאום זרח בארנעט

ונאום זלמן הכהן רובין

---

1. ע"ד - על דבר
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה
4. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
5. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
6. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
7. בנ"י - בני ישראל
8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. ע"פ - על פי
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. בעה"ח - באתי על החתום
12. ש"ק - שבת קודש
13. פעה"ק - פה עיר הקודש
14. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"א - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק שמח על הגיליון הראשון של 'העברי'. חסר בו, כמו בספרות העברית כולה, 'עומק ההסתכלות'. הסגנון המודרני והרעיונות העבריים לעומקם הם כעת 'תרתי דסתרי': כשהרב קוק משתדל לכתוב בסגנון מודרני, הרב קוק פוגם בעומק המחשבה. לכן הרב קוק מציע לשלוח רשימות לא מעובדות, והמערכת תסגנן אותן. הרב קוק מצרף מאמר קטן.

עיקרי הדברים

- שבח לגיליון הראשון של 'העברי'.
- חוסר עומק בספרות העברית.
- המתח בין סגנון מודרני לעומק.
- הצעה לעיבוד רשימותיו בידי המערכת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], טו כסלו תרע"א[2], יפו ת"ו[3].

חביבי הרב החכם רב הכשרון מר מאיר ברלין, נ"י[4]. שלו'[5] וברכה.

שמחתי בקבלת ה"עברי" הראשון. [הגיליון הראשון של השבועון "העברי", שערך הרב מאיר ברלין] ב"ה שיצא כלול בהדרו, בחיצוניותו, ואין מה לקבול על פנימיותו, בתור התחלה.

הנני מעצמי נמשך בחפץ פנימי להשתתף, במה שאוכל, בעבודתך הנכבדה, יקירי. ארצה מאד למלאות איזו פגימות. הנה לעת עתה חסר הוא "עברנו" ["העברי" שלנו] את הצד של עומק ההסתכלות, חוץ מהמחסור במדעיות בכלל, שזה בודאי יתמלא ע"י[6] המומחים התומכים כ"א[7] במקצעו, אבל הצד העמקני, בההסתכלות העברית, זהו חסרון כללי בספרותנו, שאני דואג עליו הרבה. כפי דלות כחי הייתי חפץ מאד למלאות כמה דאפשר את החסרון המורגש הזה, אבל דא עקא, [זו הבעיה (ארמית)] הסגנון המודרני, של עכשיו, ורעיונות עברים באמת לעמקם, הנם כעת במדרגת "תרתי דסתרי", [שני דברים הסותרים זה את זה (ארמית)] ולי ביחוד קשה מאד לסגל לי את שניהם יחד. מרגיש אני תמיד, כי באותה המדה שאני חפץ לצאת ידי החובה הסגנונית, המודרנית, הנני פוגם בעמקה של המחשבה.

על כן אני נבוך קצת איך להתנהג. כבר עלתה על דעתי מחשבה לשלח להמערכת מרשימותי, חומר בלתי מעובד, ובחכמת לבבכם תעבדוהו, ותסגננוהו לפי האפנה הנוהגת, [לפי האופנה המקובלת] כפי היכולת. אם תסכים ע"ז[8], חביבי, אז אקוה שתהיה השתתפותי יותר קלה עלי, ותוכל להיות יותר מתמדת. לתשובתך הנכבדה אצפה, והנני חותם בברכת עלה והצלח, [על פי מלכים א כב, יב] בימין ד' רוממה.

אוהבך כנפשך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נתאחר מכתבי זה מכמה מניעות, והנני שולחו כעת רצוף עם המאמר הקטן, כי היחש הנ"ל[9] בדבר החומר הוא מוסכם אצלי גם כעת. לשלח קטעים לבחינה לראות היעמד בהם טעמם, [על פי ירמיהו מח, יא: "עמד טעמו בו"] לפי מגמתי, גם אחרי העיבוד הסגנוני. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. ע"י - על ידי
7. כ"א - כי אם
8. ע"ז - על זה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: טבת תרע"א - יפו **נמען:** עורך 'המוריה'

הרב קוק נוזף בעורך על שביזה את עורך 'המודיע', רב ועסקן, ובכך חטא נגד דגל האורתודוקסיה. גם בעיתון חל איסור לבזות תלמידי חכמים. בכלל 'המוריה' מועיל לקהל החרדי, אבל העיתונות צריכה לעמוד מעל דעת הקהל ולהעלות אותה. נשמת האורתודוקסיה היא דעת ה' והעמקת האמונה, והיא נעזבה: רוב חכמי התורה עוסקים רק בפלפול. במקום לבקש סדרים מעשיים בישיבות, יש לעורר את המוכשרים להאיר את 'נשמתה של תורה'. התואר 'רשמי' לעיתון אינו אמת.

עיקרי הדברים

- איסור ביזוי תלמידי חכמים בעיתונות.
- תפקיד העיתונות להעלות את דעת הקהל.
- נשמת האורתודוקסיה - דעת ה'.
- עידוד לימוד נשמת התורה.
- התואר 'רשמי' - שקר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], פעה"ק[2] יפו ת"ו[3], טבת תרע"א[4].

אדון יקר, עורך "המוריה", [עורך העיתון החרדי הירושלמי "המוריה"] שלו'[5]

צר לי מאד על סגנון ההתנפלות שהיתה למחלה מהלכת דוקא ביותר בין המתיחסים אל דגלם של "שלומי אמוני ישראל". לא אוכל מצדי, אמנם, לסלח לך על חטאך נגד הרה"ג[6] עורך "המודיע". [עורך העיתון "המודיע"] עורך "אורתודוקסי" צריך בראש כל לשמור את הדין, ועל פי דין אסור לבזות ת"ח[7]. ובודאי רב בעדה חשובה בישראל, ועם זה עסקן בעניני היהדות ומפורסם, הוא ת"ח גם בזמן הזה, גם אם נהיה מסופקים לענין הדין של "ליטרא דדהבא", [הדין שקונסים את המבזה תלמיד חכם בליטרא זהב] אבל לענין שאסור לבזותו, עכ"פ[8] לכתחלה וברבים, בודאי דין ת"ח יש לו. חטאת בזה חטא גדול לדגל האורתודוקסיה, שאתה מניפו על עתונך, כשם שחטאת בתור איש יהודי ירא שמים, שראוי לו לעצור ברוחו במקום שהדבור הוא אסור. ולמה זה תהיה חטאת הלשון, כשהיא ביחוד מתלבשת בכתב ומתפרסמת ע"י[9] עתון, אינה נזקקת להוראה, בעומקה של הלכה, כמו יתר דקדוקי תורה? ולא אכחד ממך, יקירי, שאחרי אשר כבר התנחמת, לא תקנת את המעוות הזה כראוי לחטא גדול של ביזוי ת"ח ברבים, ועליך, לדעתי, לתקן את הדבר בחכמה וכבוד.

וע"ד[10] העניינים שבדעות, לפי מהלך מחשבותי, לא מצאתי און ברוח עתונך [לא מצאתי פגם ברוח עיתונך (על פי הושע יב, ט)] בכלל. בטוים אחדים ישנם באיזה מקומות, שצריכים להיות יותר מכוונים לנקודה הפנימית של יראת שמים ותמימות האמונה, אבל על אלה ראוי להעיר בנחת, כדברי חכמים תמיד.

ובכלל אומר לך יקירי, - אל יפול רוחך, החזק את מפעלך ואם שגית לפעמים, הלא אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ[11] נכשל בהם. [גיטין מג] ובכללו של דבר לא יוכל שום אדם להכחיש, שה"מוריה" בכללה היא כלי מחזיק ברכה [על פי עוקצין ג, יב] להקהל החרדי הירושלמי, לפי מצב רוחו בהוה.

אמנם דעת הקהל הולכת ומתפתחת, והספרות הטובה היא בודאי האמצעי הישר לפתוחה ושכלולה. והעתונות הדואגת לפתוחה של דעת הקהל, צריכה היא לעמוד ולהשתדל שתשאר עומדת תמיד על מדרגה יותר גבוהה ומפותחת מהמדרגה של דעת הקהל שבהוה, ולהרציא [ולהציע] תמיד אמצעים נכונים איך לסגל את הדעה הקהלית, ולהקריבה לאט לאותו הגובה שכבר באה לה העתונות בכללה. כמובן לא על דעתו של העורך הפרטי אנחנו מדברים כאן, כי אם על רוח העתון וחוג סופריו היותר משפיעים.

המדרגה התרבותית של ה"אורתודוקסיה", הראויה לשמה, היא נערכת לפי מדתו של שכלול הרוח, העמקת הרגש והרחבת הבינה, ביסודות דעת ד' ומקוריות קדושת האמונה באור ד', שהיא בודאי נשמת ה"אורתודוקסיה". וכאשר כל התכונה הזאת של דרישת ד' היא נעזבת לאין שיעור, והמון חכמי התורה איננו יודע ברובו גם את צרכה, וחכמת התורה לתכליתה נחשבת אצלם רק הוספה איזה פלפולים בהויות של הלכה, [בדיוני ההלכה (על פי סוכה כח: "הוויות דאביי ורבא")] שהם אמנם קדושים ויקרים, אבל לא הם לבדם יאירו את נשמותינו. על כן, עורך נכבד, עד שאתה מבקש סדרים מעשיים בישיבות, שהם דברים שאינם תמיד מכוונים אל המטרה, והסכנה יתירה בהם על השבח, קח לך דרך להעיר ולעורר תמיד את המוכשרים שבחכמי תורה, הקבועים באהלה, שישימו לב להארת נשמתה של תורה בכל הרחבתה, בחריפות ובקיאות. אז ממילא יאירו לבותיהם ודרכם תתישר. הקהל מבית ומחוץ יתחיל להכיר, שתחת אנשים שיכולים לפלפל מעט או הרבה, באיזו חריפות ישרה או בלתי ישרה, יש לנו אישים, אזורים בעוז ד', [על פי תהלים סה, ז] מלאים להבת אש קודש, ותורת ד' אמת בלבבם.

התלמידים הללו, מעצמם יהיו מוכשרים לתפקידם. אור תורה לשמה יופיע עליהם את אורו וזהרו. "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו". [אבות ו, א] הגבורה הרוחנית, ההולכת ומוסיפה אומץ מדי יום ביומו, תסול לה את ארחה, וכל אשר ירבו לוחמיה כן תוסיף עצמה. הכשרונות הנרדמים יקיצו ויחלו להנץ את פרחם וציצם, [על פי שיר השירים ו, יא] ומגדולת רוחם של בני העליה [יחידי הסגולה (סוכה מה)] שבהיכלי הישיבות תחל אצילות נשמתית טהורה להתפשט גם על הבינונים והירודים, וכל אחד יהיה יותר נאות לאיזו פעולה בחיי הצבור המעשיים והרוחניים, שיש להם יחש ישר או מסובב לחניכים של ישיבות בישראל.

תקונים כעין אלה, עורך נכבד, עושים הם את דרכם על ידי הדרישה התמידית בהם עצמה. הם פונים ישר אל הרוח, ואינם זקוקים זקוק גדול ג"כ[12] להרשאתם [לרשותם] הפרטית של הגבאים ומנהלי המוסדות. והדרישה רבת הגונים הזאת, מרחב גדול יש לה, היא בעצמה מכשרת את הקרקע לעבוד עבודת הרוח, ומוסיפה מדי התפתחה מעלות רבות בקודש, ואחריתן פורה מאד.

רבו מאד טרדותי ולא אוכל להאריך. אמנם לא אוכל מבלי להעירך באחרית מכתבי, מצדי גם אני, כמו שהעירו כבר רבים זולתי, שהתאר "רשמי", אשר נתת לעתונך, הוא "יתר כנטול". [יתר כחסר: התוספת עצמה]

[פוגמת] אין "רשמיות" נאמרה כ"א[13] על הסכמה מקפת כללית מכחם של האנשים העומדים תחת איזו חטיבה מיוחדת, וההסכמה צריכה להיות מובעת באופן גלוי, - וכל אלה בודאי מוכרחים הם להיות חסרים לעתונך בירושלים. ואיך זה תשא תמיד חרפת "שקר" [תשא תמיד את חרפת השקר] על עתונך ה"אורתודוקסי", שצריך להיות תמיד ראש כל דבריו - אמת.

בכבוד וברכה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. פעה"ק - פה עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. ת"ח - תלמידי חכמים
8. עכ"פ - על כל פנים
9. ע"י - על ידי
10. וע"ד - ועל דבר
11. א"כ - אם כן
12. ג"כ - גם כן
13. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר תרע"א - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מסכים לשינוי שם המאמר ב'העברי', אף ששינויים קטנים פגמו בכוונתו. 'תחכמוני' ו'העברי' הם 'מפעלים תאומים'. כשהגיע לארץ ראה את חולשת המוסדות של הישוב הישן ואת 'הזוהמא של הנכריות' במוסדות החדשים, והחליט לקבץ את הטוב משני הישובים ולהילחם ברקב שבשניהם, בבניין ולא בשלילה. הגימנסיה מחייבת תחרות, ולכן יש להוסיף ל'תחכמוני' כיתות ולפתוח מחלקה לבנות. הישיבה הקטנה מצמיחה תלמידי חכמים בעלי רעיון ולב.

עיקרי הדברים

- 'תחכמוני' ו'העברי' - מפעלים תאומים.
- קיבוץ הטוב משני הישובים.
- תחרות עם הגימנסיה.
- מחלקה לבנות.
- הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א אדר תרע"א[4],

ידיד לבי ונפשי הרב הגדול, בתורה, חכמה ויראת ד' טהורה, גזע קודש, ורב פעלים, מו"ה[5] מאיר ברלין שליט"א[6].

שלו'[7] רב וברכה מקודש.

שמחתני מחמדי בדבריך הנכבדים, המלאים עריגת נפש ואהבת אמן כמים הפנים לפנים. [משלי כז, יט] אך למותר אהובי היא ההתנצלות בדבר איחור הכתיבה. אנכי ידעתי את נפש המסובל בעבודה. [את נפשו של מי שעמוס בעבודה] כמוך יקירי, איני יכול גם אנכי לצאת ידי חובותי במכתבים, והנני תמיד בעיני מלא אשמה, נגד אנשים גדולים, וחביבים עד לאחת, אך לא במרד ובגד [על פי יהושע כב, כב] באהבה הנאמנה של אנשי הסגולה, כי-אם מרב טורח ועמל נפש, הפזורה בעבודות שונות שכל אחת דורשת את תפקידה בחזקה.

ובכל זאת ארצה לקוות בעה"י[8], כי לימים הבעל"ט[9] תהיינה חליפות המכתבים ביניינו יותר תכופות, לרגלי עבודתך הקדושה ב"העברי", אשר נוכל לקוות ממנו בצדק גדולות ונצורות [ירמיהו לג, ג] לאיגוד האומה ולתקומת ארץ ישראל באור ד' אשר על עמו.

על שינוי השם של המאמר [הרב ברלין שינה את כותרת המאמר ששלח הרב קוק ל"העברי"] הנני אומר לחביבי בפה מלא: "ישר", גם לא אנכי קראתיו בשם, כי-אם בני שי'[10] [הרצי"ה, בנו] אשר העתיק וסדר את המאמר מתוך הפנקס. שינויים קטנים אחדים מצאתי, שהיתה כונתי הפנימית יותר מתבלטת אם היו נשארים כפי הנוסח הראשון, כמו: "המאיר את כל מחשכי האדם", במקום "המורם מעל כל" וכו'[11], וביחוד

השמטת הפסוק: "והיי אמונת" כו'[12], שכולו אומר את כל המחשבה שבמאמר. ומ"מ[13] נשאר הוא בכללו מכוון לרוחו.

אין שום ספק, יקירי, שה"תחכמוני" [בית הספר הדתי-לאומי "תחכמוני" ביפו, שהרב קוק סייע להקמתו] ו"העברי" הם מפעלים תאומים, אשר ראשיתם מצער ואחריתם ישגה מאד [על פי איוב ח, ז] בע"ה[14]. בראשית באי לאה"ק[15], פקחתי עין לראות כי הננו מוכרחים לסול מסילה [לסלול דרך] חדשה, לתקומת היהדות, שהיא תקומת האומה באמת בא"י[16], ראיתי את חלישות הכח ודלדול החיים, שבמוסדים שהם עמודי התורה והיהדות שבישוב הישן, ולעומת זה את הריקנות והזוהמא של הנכריות, הקוראה את עצמה עבריות, או גם שאינה כבר קוראה, שבמוסדים שבאו לרגלי הישוב החדש, ולבי נמס בקרבי [על פי יהושע ז, ה] על שבר עמנו [על פי ירמיהו ח, כא] אשר נגלה דוקא בעת מרפא, בעת כינוס נדחים וקבוץ גליות. ומאז הוחלט הדבר אצלי, למרות כל המפריעים אשר יסובונו, מימין ומשמאל, שהנני קרוא להרים את הדגל של קיבוץ הטוב והבריא שבשני הישובים, וללחום נגד הרקב שבשניהם, לא ברוב שפתים, ולא בשום פעולה שלילית, כי"א[17] ע"י[18] ביצור כחות והקמת מוסדים, שהם יאחדו את החלקים הטובים הפזורים, וממילא ינוסו הצללים. [על פי שיר השירים ב, יז] אם יאבו להתקיים יתחרו אתנו ויקחו גם הם את הטוב והרענן משני המחנות, ויהיו גם הם לכלים מחזיקים ברכה [על פי עוקצין ג, יב] לישראל ולא"י[19]. ואם יתעקשו לעמד דוקא על מצבם הקדום, נוכל לקוות בצדק שלא יוכלו להזיק במאומה לשאיפתנו הטובה, הממלאה את התביעות היותר נכונות של הטובים שבאומה, בעלי דעה ובעלי לב אשר רוח ד' נוססה בם. [מתנוססת בהם, מתנופפת כדגל]

וב"ה[20] שלא ארכו הימים וה"תחכמוני" צמח והוא הולך ופורח, הולך ומתעלה.

אמנם רב ממנו הדרך, אנו צריכים ללחום מלחמת תחרות, נגד בתי-הספר מהרסי היהדות, והאחרון הכביד, יסוד הגימנסיה פה, [גימנסיה "הרצליה" ביפו, שנוסדה זמן קצר לפני כן] הלוקחת לבבות רבות בתפארת בנינה ומשטרי לימודיה, ועם זה מיבשת את לשד החיים האמיתיים אשר לישראל, ועוגבת לרוח זרים [ומחזרת אחרי רוח זרה (על פי יחזקאל כג)] בשפה וסגנון עברי, "ומדיח שאמר בלשון הקודש נעשה מסית" [ירושלמי סנהדרין ז, יב] (ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ב), אמנם גם על זה הנני אומר בפה מלא, כי אלקים חשבה לטובה, [בראשית נ, כ] כדי שנהיה מוכרחים להתחרות עם הסדרים היותר יפים ומודרנים, לעטר בהם את אור קודש ד' על אדמת הקודש. ועתה בבוא עת בית ה"תחכמוני" להבנות, הננו מחוייבים לגבר חילים [להתגבר בכוח (קהלת י, י)] שיעמד הבית בצביונו ותפארתו, בהוד תכניתו וגזרת בנינו, [ביופי תוכניתו וצורת בנינו] לא נופל מהגימנסיה. ומוכרחים אנחנו להוסיף עליו לפחות עוד שתי מחלקות, כדי שיתאים עם הפרוגרמה של הלימודים הגימנסיים, ולכונן מחלקות לבנות, כדי שיהיו לנו אמות לישראל בארץ ישראל, היודעות להלך עם החיים, חמושות בעז דעת אהבת תורה ואמונת אומן. ודבר פשוט הוא, שהרוח הלאומי כולו, השורר בבתי הספר הלאומיים, והגימנסיה בכללם, עם כל סעיפי התרבות שלו, צריך שיכנס כולו במוסדנו, כמובן מעובד ומלוטש ברוח ד' וקדושת אור תורה, באהבה נאמנה ומסירות נפש נמרצה, בהכרה ברורה לדעת את המעשה הגדול, אשר אנו עושים לתחיית האומה ותקומתה לדור דורים על אדמת מטעה. [על פי עמוס ט, טו]

מטרת ה"תחכמוני" ברורה היא להרים את דגל היהדות האמיתית בארץ ישראל, באופן שתהיה מלאה בכל הטוב והרענן, בכל האומץ והטוהר הנמצא בכל המפלגות השונות, ולעבד סגנון מיוחד לצורך ההתאמה הכבדה של החלקים הפזורים הללו, ע"י עז רוח ד' אשר על עמו בהר קדשו. ועל הדרך הזה הולך ה"תחכמוני" הלוך ועלה ב"ה. אש קודש ד', אור האמונה השלמה, חבת תורה ועומק יראת שמים באמת, סגולת ישראל העקרית, הלא היא יסוד כל יסודותנו. רוח ה"תחכמוני" הוא כולו קודש, טוהר ותם, הצנע לכת [מיכה ו, ח] ויראת ד', נושאים הם בו את דגלם ברמה. התכסיס החיצוני [הצורה החיצונית] הוא כולו מודרני, מושך את הלב ומקסים את העין יפה והדור, מנומס ומסודר. הרוח הלאומי, תקות התחיה, תחיית הארץ, האומה והשפה, מרחף חי וחפשי בחללו של ה"תחכמוני". קולו של יעקב בגפ"ת[21] [קולו של יעקב, קול התורה (על פי בראשית כז, כב), בלימוד גמרא, פירוש רש"י ותוספות] הולך וצוהל לשמחת לב כל ירא ד' ואוהב תורתו באמת. המצויינים, אשר יבחרו להם דרכם [אשר יבחרו להם את דרכם] להיות גדולים בתורה, בגפ"ת ופוסקים, בחריפות ובקיאות, אקוה בע"ה שיכנסו ל"הישיבה", אשר זה מקרוב כוננה [ישיבה קטנה שייסד הרב קוק ביפו] ב"ה, שעיקר מגמתי בה. שיחד עם השינון והגירסא המעשית הרגילה בעומקה של הלכה, הרגל הפלפול ביושר העיון ועמק הרעיון, יסגלו להם צעירינו החשובים גם דעת אור התורה הפנימית, כלומר חלקי התורה הנוגעים להלכות הלב והרעיון, מדע האמונה לכל סעיפיו, הרחבת הדעות והשיטות העיוניות, בכל חלקי המוסר והמדות, הדעות והמחשבות.

ות"ל[22] שהנני רואה שהנסיון עולה יפה, ואוירא דא"י[23] [ואווירה של ארץ ישראל (על פי בבא בתרא קנח: "אוירא דארץ ישראל מחכים")] מראה עלינו גם בזה את כחו לטובה. מעטים המה בכמות מספר התלמידים, אבל הולכים הם אלה המעטים, שהם כעשרה כעת, ומתפתחים, הולכים ונעשים לאנשים תלמידי-חכמים, בעלי רעיון ולב, יודעים ומכירים את תעודת חייהם, בתור למודי ד' בכלל, ובפרט בתור ת"ח[24] שבארץ ישראל, ביחוד לעת כזאת, עת תחיה ובנין האומה. כמובן איני רוצה שידובר אודות ישיבה קטנת-הכמות כזאת בתור דבר עשוי וגמור, אבל כדאית היא לדבר אודותיה בתור מטע וצמח ד', שתקות עולמים נשקפת לו בעה"י.

עתה ע"ד[25] פתח תקוה. קשה לי להחליט את עצתי, כי כבוד אהובי לא הודיע אותי מה יהי'[26] גורל "העברי", אם יקבל, יקירי, עליו את עול הרבנות בריחוק מקום כזה. בכל אופן נקוה בע"ה לדבר בפרטות גם בענין נכבד זה במכתבים הבאים.

מפני הטרדה הרגילה, והזמנית, הנני מוכרח לקצר.

ידידו עז, קשור באהבת רוחו ונפשו בכל לב, מצפה צביונו ותפארת פעלו לשם ד', עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

נ. ב. לעת-עתה אין הישיבה נוטלת את הוצאתה מקופת ה"תחכמוני", וראוי מאד לבצר את מעמדה של הישיבה באופן שתוכל להרחיב את גבולה, בכמות ובאיכות. אקוה שבדרך מסעו של כבוד חביבי שי', יוכל לקחת דברים עם בעלי-יכולת מיחידי-הסגולה לטובת הישיבה ביחוד, כמובן באופן שלא יזיק ל"התחכמוני", כי דוקא שניהם כאחד טובים.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. שי' - שיחיה
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. כו' - וכולי (וכן הלאה)
13. ומ"מ - ומכל מקום
14. בע"ה - בעזרת השם
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. באי"י - בארץ ישראל
17. כי"א - כי אם
18. ע"י - על ידי
19. ולאי"י - ולארץ ישראל
20. וב"ה - וברוך השם
21. בגפ"ת - בגליל פתח תקוה (או: בגבול פתח תקוה)
22. ות"ל - ותודה לא-ל
23. דאי"י - דארץ ישראל
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. ע"ד - על דבר
26. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"א - יפו **נמען:** ועד העיר הכללי ביפו

בעניין המועמדים של הפרושים לבחירות: הרב קוק מוסר את הבחירה לוועד הדתי של הפרושים, כי הרבנות הכללית צריכה להיות שווה לכל המפלגות.

עיקרי הדברים

- אי מעורבות בבחירות.
- הרבנות שווה לכל המפלגות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' אדר תרע"א[2].

לכבוד ועד העיר הכללי [הוועד שייצג את כל יהודי ירושלים] פעה"ק[3] ת"ו[4], שלו'[5].

קבלתי מכתב מטעם הועד לבקרת הבחירות. ע"ד[6] הקנדידטים של הפרושים. [על דבר המועמדים מטעם העדה] [האשכנזית ה"פרושים" לבחירות] וכאשר איני מוצא את מצב רוחי נכון להכנס בתוכן פרטי של איזה מפלגה שתהי'[7], כי יחושי, [כי יחסי] כלומר יחש הרבנות הכללית לישובנו באי"י[8] שיפו היא ג"כ[9] בכללו, בתור עיר מרכזית, הוא שוה לכל המפלגות כולן, ובכל לב ארצה לתמוך את כל הטוב שבהן ולנער את כל הרע שבהן [ולסלק את כל הרע שבהן] בלא שום משוא פנים, ע"כ[10] מסרתי את דבר בחירת הקנדידטים, לחברי ועד הדתי הפרושים. [לחברי הוועד הדתי של העדה]

כברכת ישראל, בארץ ישראל הגוי כולו.

ברכתי אתכם בשם ד',

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. פעה"ק - פה עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. שתהי' - שתהיה
8. באי"י - בארץ ישראל
9. ג"כ - גם כן
10. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"א - יפו **נמען:** מחותנו, הגביר אלעזר משה סלוצקין

הרב קוק מבקש מסלוצקין להציל את בית היתומים שייסד ר' יהושע לייב דיסקין בירושלים, בראשות ר' יצחק ירוחם. בגלל המשבר הוא עומד ליפול, ושלוש מאות יתומים עלולים ליפול בידי המיסיון. בירושלים נאספו 600 נפוליאונים, וחסרים 300. במקום לפזר את נדבותיו לשמחת בר המצווה וחנוכת הבית, שירכז אותן כאן.

עיקרי הדברים

- הצלת בית היתומים של ר' יהושע לייב דיסקין.
- סכנת המיסיון.
- ריכוז הנדבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אדר תרע"א[4]

לכבוד ידיד לבי ונפשי, מחו' הרב הגביר האדיר צדיק ונשגב מוהר"ר[5] אלעזר משה סלוצקין שליט"א[6], שלו'[7] וברכה באהבת עולמים.

אדוני יקירי,

כנטל החול קשה לי [קשה לי כמשא החול (על פי משלי כז, ג)] לבא לפני כבודו בהצעות בעניני צדקות. כי אין לי כל חשבון לעורר רוח מלא נדבות ושש לעשות צדק שכמותו. על איזה דבר-צדקה, כי הלא ת"ל[8] ידו ולבו יחד פתוחים הם תמיד לכל טוב, ביד ברכת ד' ויראת ד' יחד הטובות עליו.

אבל אין למדין מן הכללות, [אבל אין ללמוד מן הכלל (עירובין כז)] והשעה הזאת למצב ירושלים יוצאת היא מן הכלל, ובגללה אני מוכרח לצאת מגדרי ולכתוב לכבוד הדרתו בקצרה, וברוח צדק ויושר אשר בלבבו ישפט, ויהי ד' עמו.

אחד מהמוסדים, שאין לפקפק בגודל התועלת שהם מביאים, בירושלים, הוא בית היתומים מיסוד גאון ישראל ריל"ד[9] ז"ל[10]. [בית היתומים "דיסקין" בירושלים, שייסד הרב יהושע לייב דיסקין] נוסף לגודל ערכו עומד בראשו איש נקי הדעת במדה עליונה מאד הגאון ר' יצחק ירוחם[11] [הרב יצחק ירוחם דיסקין, בנו של מייסד בית היתומים] שי'[12]. עתה, מפני המשבר, נודע לי, שאם לא יחושו נדיבים מצויינים לעזרתו מהרה, עומד הוא בסכנת נפילה ח"ו[13]. כמה נוראה ואיומה היא הצרה, אם ח"ו בית זה יתמוטט, אין לתאר ולשער. אם שלש מאות היתומים ויותר יתפזרו לכל רוח, חלילה, מאין משען ומאין הדרכה, והמיסיון כחתף תארוב לצודד [והמיסיון הנוצרי אורב כשודד (על פי משלי כג, כח) לצוד] לה נפשות מאפרוחינו אלה, אוי ואללי [אוי ואבוי] כמה גדול הכאב ונורא השבר. ומכבוד הגאון הנ"ל[14] איש האמת נשיא הבית נודע לי, שהפחד הזה לא

פחד שוא הוא. לרגלי המשברים נלחץ גם הבית הזה, האמנה נפסקה והנוגשים נוגשים, [האשראי נפסק והנושים לוחצים] וד' יודע מה יהי'[15] אחרית דבר.

אבל לאשרנו לא נטבע המוסד הזה בחובות כ"כ[16] מרובים, עד שלא תוכל ההצלה לבא בסיוע ממוצע. ובהשתדלות יודעי יקרת ערך הבית, נאסף בירושלים עצמה לערך סך שש מאות נאפ', נדבות והלואות. אמנם חסר עדיין עוד סכום שלש מאות נאפ', להעמיד את המצב על בסיס נכון. מוכרח אני שלא להתעלם ולקרא את כבודו להיות בעת כזאת מראשי המצילים.

איני יכול לקצב איזה חלק וכמה יקח כבודו בזה, אבל אחת אומר בבטחה, כי כל אשר נדבה רוחו הטהורה, לכבוד שמחות לבבו ליום הבר-מצוה של הבן היקר שי' לאיו"ט[17], וחנוכת הבית לשמחה וברכה ואריכות ימים ושנים, אל נא יפזרם אדוני בעת-צרה כזאת לירושלים לפרורים קטנים. יקבץ נא את כל אלה והיו בידו לאגודה אחת פועלת צדקה רבה, אשר תעמיד על עמדה בית נכון ונשא בישראל.

חושב אני שדברי המעטים יספיקו ללב מלא צדקת ד', כהדרת כבוד חביבי. והנני חותם בכל רגשי כבוד וברכת אהבה נאמנה וצפית ישועה קרובה על ציון ועל מקראיה, [ישעיהו ד, ה] כנפשו הרוממה ונפש מחותנו קשור באהבתו בכל לב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. ת"ל - תודה לא-ל
9. ריל"ד - רבי יהושע לייב דיסקין
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. ר' - רבי
12. שי' - שיחיה
13. ח"ו - חס ושלום
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. יהי' - יהיה
16. כ"כ - כל כך
17. לאיו"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' סיון תרע"א - יפו **נמען:** ועד חדרה

בחדרה נפרצה קדושת השבת, בעיקר בעבודת פועלים ערבים. עיני כל ישראל נשואות לישוב, וזה מוריד את ערכו. במושבות הסמוכות אין חילול שבת גם בידי נכרים. הרב קוק מבקש מהוועד ומהנכבדים לתקן.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בידי פועלים ערבים בחדרה.
- כבוד הישוב בעיני ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' סיון תרע"א[4].

לכבוד הועד הנכבד במושבה החביבה חדרה ת"ו, ולכל התושבים היקרים שלו'[5] וברכה.

אחים אהובים,

מוצא אני לחובה לעצמי להעיר את לבבם הטהור, לעמוד על המשמר בדבר הנוגע ליסוד היהדות, ולכבוד עמנו וארצנו הק'[6] בכלל וכבוד המושבה בפרט.

שמוע שמענו שנפרץ יסוד קדושת השבת במושבה, בעבודה ומלאכה, ביחוד ע"י[7] הפועלים הערבים. ואתם ידעתם, אחי היקרים, עד כמה עיני כל ישראל נשואות לישובנו החביב, לחשבו לירושת פלטה, [לראותו כשארית הפליטה (על פי שופטים כא, יז)] לכלל האומה ולכל קדשיה וקניני רוחה.

אין לי די מלים לתאר כמה נופל הוא ערך ישובנו הקדוש בעיני כל ישראל, ע"י מה שדברים וזלזולי קודש כאלה הולכים ונשמעים על מיסדי הישוב. דן אנכי לכף זכות, חושב אני שרק איזו התרשלות או חסרון ידיעה באיזו הלכה פרטית או בערך הגדול של שמירת השבת, כבודה וקדושתה לישראל, בכל חומר שבה, הוא שגרם לידי עזיבה כזאת, ואולי אין הדבר בפועל במדה כ"כ[8] גדולה כמו שהותאר לפני זה כמה. אבל איך שיהי'[9], תה"ל[10] במושבות הסמוכות כולן אין פרץ ואין יוצאת, [תהלים קמד, יד] ודעת הקהל משגת את הערך הנכבד והנעלה של קדושת השבת, ולא נשמע חילול פומבי בעבודה ומלאכה, אפילו ע"י פועלים נכרים.

אקוה שכבוד הועד ביחד עם איזה מהתושבים הנכבדים, אשר לב רגש קודש להם, יקומו ויבקשו עצה מכובדת, לתקן את המצב להבא, ותהיה תפארת המושבה היקרה וכבודה, למופת ולנס, [לדוגמה ולדגל] לשמחת לבב כל המיחלים לתשועת ישראל על אדמת הקודש, באמת ותמים.

והנני חותם בברכה ברכת ד' מציון ומקודש, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. הק' - הקטן
7. ע"י - על ידי
8. כ"כ - כל כך
9. שיהי' - שיהיה
10. תה"ל - תהלה לא-ל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' סיון תרע"א - יפו **נמען:** רב בחוץ לארץ שמבקש לשלוח את בנו לארץ

הגימנסיה 'עוקרת את שורש האמונה' - זהו ניסיון ב'לאומיות כופרת', 'בחירת אלהים חדשים'. בית המדרש למורים בירושלים טוב ממנה, אבל אינו עמוק דיו, ומה שהרב קוק יודע עליו רחוק יותר. 'תחכמוני' הוא 'הצמח היחידי', עם מורים מגרמניה ברוח הרש"ר הירש והרב הילדסהיימר, ועתיד להשתוות לגימנסיה אירופית.

עיקרי הדברים

- הגימנסיה - לאומיות כופרת.
- בית המדרש למורים.
- 'תחכמוני' כחלופה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' סיון תרע"א[4].

אדוני הרב שליט"א[5],

מכתבו היקר, הרצוף אהבת אמת לאה"ק[6] ולאור ד' על עמו ונחלתו, הגיעני. וע"ד[7] חפצו לשלח את בנו פה למטרת חנוכו, הנני מוצא להגיד לכת"ר[8], את דעתי בקצרה.

ע"ד[9] הגמנסיה. [על דבר גימנסיה "הרצליה" ביפו] לפי מצבה כעת, אין לנו בה שום עסק. היא עוקרת בידים את שורש האמונה ומכבה את זיק אש דת קודש שבלב חניכיה. נסיון עושה בזה הלאומיות הקרועה מעל הקדושה הישראלית, עם נשמותיהם של בני עמנו, לראות איך מתגדלת לאומיות כופרת. אבל אנו יודעים מראש לפתור, שהנסיון לא יצלח. זהו פשוט בחירת אלהים חדשים. [על פי שופטים ה, ח]

הסמינר-למורים הירושלמי [בית המדרש למורים של חברת "עזרה" בירושלים] עומד הוא במעלה יותר טובה בערכו כלפי הדת והיהדות הטהורה, נגד הגמנסיה, אבל גם בו לא עמוק הוא השורש אשר נוכל לקוות פרי קודש הלולים. [ויקרא יט, כד] זרמי הזמן החדשים דורשים כח רוחני הרבה יותר נשגב, יותר מואר, מזה שהסמינר נותן. אבל עלי להעיר, כי תחת אשר ידיעתי מהגמנסיה היא ידיעה קרובה, מצד קרבת המקום, היא מהסמינר ידיעה רחוקה, שיש בה הרבה מן ההשערה.

אמנם ה"תחכמוני" זהו הצמח היחידי כעת שעינינו אליו נשואות. ע"י[10] מורים מובהקים מאשכנז, שכבר אגדו ביניהם ע"י ההדרכה של גדולי הדור העבר שמה, כהר"ש[11] הירש ור"ע הילדסהיימר [הרב שמשון רפאל הירש והרב עזריאל הילדסהיימר, מנהיגי היהדות האורתודוקסית בגרמניה] ז"ל[12], את כח האיגוד, של דעת העולם והחיים עם אומץ יראת ד' ואהבת תורה ומצות באמונה ולב שלם, הננו עושים פה את מעשינו. אבל אנו עומדים כעת בראשית צעדינו, מקוים אנחנו שחפץ ד' בידנו יצליח, להרים קרן על אדמת הקודש ביראת ד' טהורה וחכמה ודעת גם יחד.

אינני יודע מה המה הלמודים שכבר סגל לו בנו שי'[13]. מובן הדבר שאך אז אוכל ליעצו שיכנס ל"תחכמוני" להשלים את חנוכו, אם רק עומד הוא במדרגה כזאת שלמודי הקודש והחיל של ה"תחכמוני" כעת דרושים לו. ויש תקוה כי במשך השנים יתגדל המוסד, ויהיה במשפט הלמודים [בסדר הלימודים] שוה לאחת הגמנסיות האירופאיות, למען נוכל להחזיק מעמד נגד השטף הגדול של החפצים להוביש כל מזרע [לייבש כל זרע (על פי ישעיהו יט, ז)] אמונת אומן וכל קדש ד' מבית ישראל.

קשה מאד אמנם הוא לנו המעבר, אבל ב"ה אור גדול, אור תקות חיים וישועת עם, זורח לנו על אדמת הקודש.

מפני העבודה והטרדה הרבה הנני מוכרח לקצר, ואו"ש[14] וברכה כנה"ר[15],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לאה"ק - לארץ הקודש
7. וע"ד - ועל דבר
8. לכת"ר - לכבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. ע"י - על ידי
11. כהר"ש - כ + הר"ש: הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
12. ז"ל - זכרונו לברכה
13. שי' - שיחיה
14. ואו"ש - ואומר שלום
15. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז תמוז תרע"א - יפו **נמען:** ד"ר פויכטוונגר ('המזרחי')

ההפקרות בחוות 'הקרן הקיימת' הגיעה לשיא: פועלים ופקידים מחללים שבת ויום טוב בפרהסיא. הרב קוק מציע לדרוש בקונגרס הציוני ערובה מהוועד הפועל, ואם לא תינתן, כל הכוחות של 'המזרחי' יעמדו נגד 'הקופה הלאומית', אף שהיא חביבה עליהם. אפשר לברר את המצב אצל ליבונטין.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בחוות הקרן הקיימת.
- דרישה בקונגרס.
- איום להתנגד לקופה הלאומית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] ט"ז תמוז, התרע"א[4].

לכבוד הרה"ח[5] הנודע לשם תפארת מר ד"ר[6] פייכטוואנגער [הרב ד"ר פייכטוונגר, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] נ"י[7].

שלו'[8] וברכה.

אדוני הנעלה, הננו מוצא את עצמי מחויב להעיר את כבוד הדרתו הערה רבה מאוד על חובה אחת שהזמן גרמא [שהזמן מחייב] ושאי אפשר לנו לאחרה,

עם כל מה שאנו עמלים תמיד להרגיע את הלבבות, ולישב ג"כ[9] את רוחנו בקרבנו שלא יתרגש יותר מדאי למראה ההרס הרוחני ביחש לכל קודש ד', שהננו פוגשים תמיד מאחינו אלה, המשתתפים עמנו בעבודה הלאומית הכללית ובישוב הארץ בפרט, הלאומיים החפשיים, לכל פלגותיהם, - הנה הגיע הדבר עד כדי נקודת-רום [עד כדי שיא] כזאת, שאיננו רשאים בשום אופן לסבול עוד. עם כל מה שאני חרד, עד קצה האחרון, מהתעוררות של תגרה ומריבת אחים, העוסקים באיזו מדה בעבודה גדולה אחת משותפת, איני רואה שום אפשרות הפעם להמשיך את השתיקה. לפחות אנחנו חייבים להגן על כחותינו, שאנחנו נותנים לאוצר הכלל, שלא יעשו מהם שכים לעינינו. [שלא יהיו לנו לקוצים בעינינו (על פי במדבר לג, נה)]

בימים האחרונים ביותר הובלט היסוד ההפקרותי, ביחוד מצד חלק ניכר מפועלים ופקידים, העוסקים בחוות נחלת ה"קרן קימת", [בחוות החקלאיות של הקרן הקיימת, כמו כנרת ובן שמן] ביחש לכל קודש, ובבירור ביחש לחילול שבת ויו"ט[10] בפרהסיא, בצורה מדאיבה לב ונפש כל אשר לב ישראל חי בקרבו.

לדעתי הננו חיבים לתבע, בעת הקונגרס הבא, מ"האקציאנס-קומיטה" [מן הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית] ערובה בטוחה, שדברים כאלה עוד לא יקרו. לדעתי, חיבים אנו לעמוד בזה חזקים כצור, שאם לא יתענין הקומיטה בשאלתנו הבוערת כ"כ[11] במעמקי נשמתנו. נהיה מוכרחים כולנו וכל הכחות

המזרחיים לעמוד בכח נגד ה"קופה הלאומית", [הקרן הקיימת לישראל] למרות מה שהיא כ"כ חביבה עלינו חבת נפש.

תקותי אמיצה היא, שיתעורר הזיק הנעלם של אור ד'. החי בסתר בכל הלבבות הפונים לציון ומקראיה, הכל יחד יסכימו על דרישתנו המוכרחת, ועבודתנו הלאומית תלך, בחמלת ד' על עמו ונחלתו, במהלכה הנכון, בשלו'[12] אמת על ישראל.

ברגשי כבוד מאד נעלים ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. מצב הענינים ביחש להההנהגה, שהננו מוכרחים כ"כ למחות כנגדה, חושב אני שיוכלו כבודו לדעת מדירקטור הבנק אנפ"ק[13] מר ז. ד. ליבונתין [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק ביפו] שיהי'[14] על הקונגרס. אע"פ[15] שהוא איש פיננסי ועוסק בענינים גשמיים. מ"מ[16] אקוה שימסור את המאורעות, ביחש לפגימתן הרוחנית בצביונם האמתי. הנ"ל[17]

מצורף לזה אני שולח לכ'[18] את ההעתק מהמכתב, אשר כתבתי בנ"ד[19] לועד הקופה הלאומית. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. התרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. ד"ר - דוקטור
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ג"כ - גם כן
10. ויו"ט - ויום טוב
11. כ"כ - כל כך
12. בשלו' - בשלום
13. אנפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
14. שיהי' - שיהיה
15. אע"פ - אף על פי
16. מ"מ - מכל מקום
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. לכ' - לכבוד
19. בנ"ד - בנדון דידן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הנהלת 'הקופה הלאומית לישראל'

מכתב רשמי: בחוות הקרן הקיימת פועלים ופקידים מחללים שבתות וימים טובים בעבודה, נסיעה, רכיבה, משא והבערה. הרב קוק מבקש מההנהלה לצוות עליהם לכבד את הקודש.

עיקרי הדברים

- מחאה על חילול שבת בחוות הקרן.
- דרישה להוראה מחייבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3] כ"ה תמוז תרע"א[4].

להדרת כבוד ועד הנהלת "הקופה הלאומית לישראל". [הקרן הקיימת לישראל]

שלו'[5] רב!

בתור איש פנימי, [כמי שהעניין קרוב ללבו] שעניני ישובנו בארץ ישראל נוגעים אל לבו, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכבוד הועד ולהעיר את רוחו, להגן בכל היכולת שבידו, לדבר עיקרי ויסודי אחד הנוגע למעמקי חיי הישוב, לכבודו ושכלולו, ולכבוד הקופה הלאומית בכלל, ולהתפתחותה והרחבתה בישראל.

ידעו אדוני הנעלים, שהשיטה של העלבת קדשי דתנו הקדושה בצורה בולטת מאד, ביחוד בחילול שבתות וימים טובים, התפשטה מאד בחלקי הישוב, ביחוד בחוות של הקופה הלאומית. אין הפועלים והפקידים מתחשבים כלל, עם הקדש לישראל, ובשאט נפש מחללים הם את קדושת ימי קודש, בעבודות פומביות, בנסיעה, רכיבה, במשא, והבערה והנם נוהגין בהם מנהג חול לגמרי, לדאבון לב כל אשר רגש ישראל חי בקרבה המשתומם למראה עיניו לראות קודש קדשיו נרמסים בידי אחים, בארץ ישראל, בארץ הקודש.

הדבר הגיע עד כדי מדרגה נוראה, אשר אם לא תבא עצת חכמה ויושר לעזור בעד הרעה, ד' יודע מה יוכל להיות אחרית מפח נפש כזה!

עליכם, רבי המשרה [בעלי השררה, המנהלים] ורבי הפעלים, החובה להניא [למנוע] בפקודה חזקה מאד, ובגערה גדולה, את כל הפועלים והפקידים, העומדים תחת פקודתכם, בקרקעות אשר לקופה הלאומית, לסור מדרכם זה, ולהחל לנהוג מנהג קדושה וכבוד בכל קודש ד' אשר לישראל, ולהשמר מכל חילול יום קודש.

בתקותי שדברי המעטים הללו יעשו את משלחתם נאמנה, [ימלאו את שליחותם בנאמנות] הנני חותם בכל רגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. העתק ממכתבי זה שלחתי ג"כ[6] לה"מזרחי".

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. ג"כ - גם כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק שולח העתק ממכתבו לקרן הקיימת ומבקש לקרוא אותו בפומבי בקונגרס, כדי שהבונים ידעו על 'מהרסינו מבית'. אין להשתתף בבניית מוסדות שמחריבים מבפנים. הרב קוק מציע להתייעץ עם ליבונטין.

עיקרי הדברים

- קריאת המחאה בקונגרס.
- אין להשתתף במוסדות מחריבים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח תמוז תרע"א[4],

ישאו הרים, מבין המצרים, שלו'[5], [על פי תהלים עב, ג; המכתב נכתב בימי "בין המצרים", שבין י"ז בתמוז לתשעה באב] לכבוד מר ידידי הגאון הגדול, רב פעלים, אוצר תורה, יראה וחכמה, מוהר"ר[6] יצחק יעקב שליט"א[7] ריינוס, [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] הגאבד"ק[8] לידא יצ"ו[9].

הנני מוסר בזה להדר"ג[10] העתק ממכתבי, אשר הנני חפץ שיהי'[11] פומבי כמה דאפשר, ושיהי'[12] נקרא באזני רבים בהקונגרס. ידעו המתקבצים לבנות את הריסות עמנו וארצנו הקדושה את מעשי מהרסינו מבית, [על פי ישעיהו מט, יז] ויחגרו את כל כחם לעצור בעד הרעה בעוד מועד. בשום אופן אי-אפשר לנו לשבת דומם עוד, לראות איך אנשים קלי דעת משימים את כל כבוד קודש ד' לקלם ולמרמס, [על פי יחזקאל כב, ד וישעיהו ה, ה] בעצם קדוש משכני עליון. מטמטמים המה בזה את הלבבות ומקררים את הרוחות, ביחוש לעבודת הקודש של בנין האומה והארץ, אשר זה מקרוב החל לפרח.

עלינו כולנו לאחוז בזה באמצעים היותר אמיצים, להביע את מחאתנו בקהל גדול ובכח אמיץ. בשום אופן אי אפשר שנשתתף בעזרה לכונן מכונים כאלה המחריבים אותנו חורבן כ"כ[13] נורא, בתוכיות בניננו הכללי.

סמוך אני בעה"י[14] על חכמת הדר"ג[15], ויראתו הקודמת, ביחד עם יושר לבבו ואהבתו הנאמנה לבנין ארצנו הקדושה ותחית עמנו עליה, שידע איך להשתמש בדברי אלה לטוב, וזכות הרבים יהי'[16] תלוי בו. [על פי אבות ה, יח] לדעתי יוכל להתישב בענין זה עם מר ליבונתין, [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק] דירקטור הבנקים הארצי-ישראליים והסורי, שיודע את המצב אל נכון, וגם דעתו אינה נוחה מההנהגה הפרועה הנ"ל[17].

והנני בזה ידידו, מוקירו ודורש"ת[18] באה"ר[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. להדר"ג - להדרת גאונו
11. שיהי' - שיהיה
12. ושיהי' - ושיהיה
13. כ"כ - כל כך
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. יהי' - יהיה
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט תמוז תרע"א **נמען:** המשגיחים על תרומות ומעשרות במושבות

תקנה: כשנשלח בידי נכרי דבר שטעון תרומות ומעשרות, תודבק פתקת 'כשר' על חוט שמקיף את התיבה, במקום הקשר. בשקי שקדים תוכנס תעודה לכל שק, ואם הסוחרים יעבירו את השקדים לשקים אחרים, יעשו זאת בפני הממונה המקומי.

עיקרי הדברים

- חותמות כשרות על משלוחים בידי נכרים.
- תעודות בשקי השקדים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ט תמוז תרע"א[2].

לכבוד המשגיחים הממונים לתיקון תרומ"ע[3] במושבות ת"ו[4], שלו'[5].

אודיע בזה לכבודכם שהחלטתי לתקן, שאם יהי'[6] נשלח כל דבר הטעון תיקון תרומ"ע בידי נכרי, אז חוץ מההכשר הכללי, תהי'[7] מדובקת פתקא שכתוב עליה כשר, כפי התכנית המתוקנת, על גבי חוט אשר יקיף את כל תיבה וכל כלי הנשלח. הפתקא תהי' מדובקת היטב על גבי מקום הקשר היחידי של החוט, ובלא תיקון זה לא יתנו שום הכשר ביד נכרי. [כדי שהנכרי המוביל לא יוכל להחליף את הסחורה המתוקנת]

בכבוד ובברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

גם זאת אודיעם, שכאשר יתקנו את השקדים, ישימו תעודת הכשר בתוך כל שק, חוץ מההכשר הכללי, ובמכתב יודיעו להסוחרים קוני השקדים, שאם ירצו להריק את השקדים מן השקים שהובאו בהם לשקים אחרים, ישלחו אחר הממונה המקומי שבעירם, שיבא לפני פתיחת התפירה של השקים, ויתן להם תעודת הכשר אחרת וישים בכל שק מהשקים השניים ויתפרו אותם בפניו של הממונה המקומי.

הנ"ל

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"א – השנה תרע"א (1910/1911)
3. תרומ"ע – תרומות ומעשרות
4. ת"ו – תבנה ותכונן
5. שלו' – שלום
6. יהי' – יהיה
7. תהי' – תהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מנחם אב תרע"א **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין, מחבר 'וו המהפך'

הרב קוק קרא את הספר כולו ומשבח את הביטוי החם והמואר של רעיון תחיית האומה, ששובץ בדברי תורה.

עיקרי הדברים

- שבח לספר 'וו המהפך' על תחיית האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ז מנ"א[2], תרע"א.

שלו'[3] רב מארץ חמדה, לכבוד איש חמודות, הרב הגביר יקר מחכמה ומכבוד מו"ה[4] אברהם דובער בערנשטיין נ"י[5], מחבר ספר הנעלה "וו-המהפך". [ספרו של אברהם דובער ברנשטיין על רעיון התחייה הלאומית]

הנני כותב את מכתבי זה, בעת לבבי מלא רגשי תודה ואהבה אין קץ לכבודו, מהרושם הטוב אשר עשה עלי ספרו היקר, אשר קראתיו כולו. הצליח מאד כבוד הדרתו, להביע את המחשבה של תחיית האומה, בחם לב ואור דעת. דברים כאלה היוצאים מן הלב, ומשובצים בדברי תורה, הכתובה והמסורה, אקוה שיעשו פרי תנובה בלבבות רבים, ושם כבודו לעד ינון בין ראשי בוני האומה, ומשובבי נתיבותיה. [ומחדשי דרכיה (על פי ישעיהו נח, יב)] יהי ד' עם כבודו, ותחזקנה ידיו לעבודת הקודש, עבודת האומה ותחייתה על אדמת קדשה, ועיניו תחזינה בשוב לציון [ישעיהו סא, ג] גאולים, קוממיות, בשמחת עולם, בגאון שם ד' אלקי ישראל באמת.

והנני בזה חותם ברגשי תודה כבירים ורחשי אהבה וכבוד רב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אלול תרע"א **נמען:** ר' משה זיידל

תשובה מאוחרת על שאלתו בעניין 'זכות אבות' ובחירה. זיידל טען שמושכל ראשון הוא שצודק לגמול טוב לעושה טוב. הרב קוק משיב שזו השקפה מוסרית־חברתית, שאינה מספיקה, כי האדם נברא שלא בבחירתו, ויכול לטעון שאינו רוצה בבחירה. הצד הפנימי: הצפייה האלוקית מחוללת את ההוויה במלואה, והמהות מתגלה דווקא בבחירה החופשית ('צלם אלהים'). מציאות מוחלטת שמעשירה את המציאות התנאית. הרב קוק מבחין בין חלק האבות לבין 'בן לא ישא בעון האב'. לוין עומד לעלות לארץ.

עיקרי הדברים

- ביקורת על הצדק החברתי כהסבר לגמול.
- הבחירה מגלה את המהות - 'צלם אלהים'.
- מציאות מוחלטת ומציאות תנאית.
- זכות אבות ו'בן לא ישא בעון האב'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ראש חודש אלול תרע"א[2].

כתיבה וחתימה טובה, לכבוד רחים לבי, [אהוב לבי (ארמית)] הרה"ח[3], אוצר טוב ותושיה, יושר ואמת, מר משה זיידל שליט"א[4],

שלו'[5] רב באה"ר[6], המאירה לעד.

יותר ויותר מדאי נתעכבו דברי, יקירי, כן לך חמדת-לבבי, וכן לידיד לבבנו הרב רב"מ[7] ד"ר[8] לוין שליט"א. אמנם כאיש אשר יעור משנתו [זכריה ד, א] התנערתי, כי עכ"פ[9] א"א[10] לענות כ"כ[11] את רגש האהבה המכה גלים בלב. [המתפשטת בגלים בלב] גערתי כעת במניעות, והנני נגש לכתב, כמה דאפשר בקצרה, על מכתבך היקר אשר כ"כ ארכו לו הימים, הוי כ"כ - יותר משנה (זמנו הוא מ"ג בעומר תר"ע[12]), ואת כבודך הנעלה הסליחה, אמנם חושב אני, שדברים נכבדים, כנושא הנעלה של מכתבך היקר, תכונת זהב להם, שאינם מעלים חלודה, [כמו זהב, שאינו מחליד] וגם כעת יהיו חביבים עלינו כחדשים.

העירות, יקירי, על מבטאי [הביטוי שכתבתי] "השקפתנו יכולה להתעלות לדרוש מאתנו טעמו של דבר מפני מה אנו מכירים הצדק בטוב המתיחש לבחירה החפשית", והנך אומר: "מכיון שאנו מודים בבחירה חפשית מושכל-ראשון הוא, [זו אמת מובנת מאליה] שאך משפט-צדק הוא, שטוב יהיה לעושה הטוב ולרשע - רע כרשעתו". משפט-צדק זה, יקירי, כבר יש בו מכהות הרעיון של ההרגל, [מחולשת המחשבה, שמקורה בהרגל] אשר בשכל המעשי, ביחוד המתיחש להמוסר המדיני, [המוסר החברתי] אבל איננו מספיק וחזק כשאנו עולים בחיפוש המדע אל הכללות, למען דעת צדקת ד'. כי אע"פ[13] שעצם הבחירה חפשית היא, מ"מ[14] הלא לא חפשית היא ההויה והאדם נוצר שלא בבחירה, והוא יכול לטעון כלפי הצדק: "את הבחירה הזאת, שהנני נתון בה שלא בטובתי, איני חפץ לקבל", וממילא אין הרע המסובב מהרע שבה [העונש שבא

[בעקבות בחירה ברע] בנוי על זה חשוד הנופל של המושכל הראשון, הרגיל בחיי החברה האנושית. היא לא העמידה את ההויה כי-אם נזדקקה להנהגתה אחר שמצאה אותה. וכיון שאין להרע של גורל-החיים אחיזה באותו הצדק שעל-פי המושכל-הראשון החברותי, ממילא גם הטוב איננו מבונה עליו. כמובן אין הטוב צריך פתרון. כי "זכין לאדם שלא בפניו", [כי מותר לזכות אדם בטובה גם בלי שהסכים (עירובין פא); הטוב אינו צריך הצדקה] אבל אין זה אותו הטוב היוצא מהמשקל המכוון כנגד מדת-הצדק של הרע.

על-כן לא רק טעם חקי מוסכם [טעם המבוסס רק על חוק מוסכם] ישביע את רעבוננו [ישביע את רעבוננו לדעת] במחקר זה כי-אם טעם עצמי השרוי בתכנם של העניינים עצמם.

על-כן הנני מבאר, כי הצדק הנראה לנו ביחש להטוב והרע המסתעף בבחירה החפשית איננו כי"א[15] הצד השטחי של החזיון, אבל הצד הפנימי שבו הוא יותר נעלה, יותר עצמי, באופן שלא תחול עליו שום שאלה מוסרית, מפני שהוא גבוה מן המוסר וכל ערכיו. הצפיה האלהית [השגחת ה' ומחשבתו] עסוקה לחולל את ההויה [ליצור את המציאות] את תכנה היותר עצמי וראוי לשם זה, על-פי הנקודה היותר עליונה שבו, ע"פ[16] המציאות היותר מלאה ומציאות מלאה היא אותה שהתגלות המהות היא מלאה בקרבו של המצוי פנימה. ואותה ההתגלות המהותית, בעמק תהומה, היא דוקא באה כפי אותה המדה שהבחירה החפשית מגלה את תכנה. וזהו העושר של המדע האלקי, שאומתנו נושאת את דגלו, להודיע את החופש המוחלט שבמציאות המוחלטת העליונה "כל אשר חפץ עשה ד' בשמים ובארץ" [תהלים קלה, ו] לא עילות ועלולים נמשכים, [לא כמו סיבה ותוצאה שבאות זו מזו בהכרח, כפי שסברו הפילוסופים] כדמות האור מהשמש, גם לא בדמות המושכלות השניות מהראשונות. מציאות גמורה אנו מבקשים, שבכח המוחלט שלה משאלת היא מעשרה [משאילה היא מעושרה] לכל מציאות תנאית, והמציאות התנאית מודרכת היא לעילויה, למרומי המציאות המוחלטת, והעילוי הזה צומח הוא בהתגלות העליונה של ההויה, זה דמות-חיים של רוח בוחר חפשי. "צלם אלהים". [בראשית א, כז] א"כ[17] עיקר האידיאל של המציאות היא המהותיות המוחלטת, המתגלה בחופש הבחירה, וחופש-בחירה זה איננו מצויר כי-אם כשהן טוב ורע, ואז הטוב הוא טוב מהותי עצמי והרע - רע מהותי עצמי, והגורל הוא טוב לטובים בהחלט ורע לרעים עד כדי ההשלמה של הצביון העצמי אשר לטוב, שזוהי המגמה של המצאת מציאות אופית שלמה, בנקודתה היותר גבוהה.

וזה הוא חפצי בדברי: "מפני שמכירים אנו, שהחופש הגמור, המחולל בקרבו רצון שאין בו שום מועקה מבחוץ, [רצון שאין בו שום לחץ מבחוץ] על ידו מתגלה העצמות של מהות החיים, המקבלים את התכנית של הגורל הטוב או הרע".

ואין אני בא לעסוק כעת בשאלות פסיכיות, לברר מה היא עצמות זו של מהות החיים, המתגלה ע"י[18] הרצון החפשי. אם עצמותו של "בעליו הפרטי", [האדם עצמו, בעל הרצון] כלשונך, יקירי, היא אך מתגלה ע"י הרצון החפשי ונראית על ידו, אבל המהויות הן שתים: המהות העצמית לבד והרצון החפשי לבד, או אולי הרצון החפשי הוא הוא עצמותם של החיים, - לנו אחת היא. אנו חפצים רק לראות בחזיון של זכות וחובה חק חסון, המתאים עם חכמת ההויה, וצדקת צדק-עולמים, לא באורח שטחי כי"א באורח עמוק העולה עד הררי אל ויורד עד לתהום רבה. [על פי תהלים לו, ז] האם שכלולה של ההויה לנקודתה

העצמית תלוי בעצמותה הפנימית, או שהוא תלוי באיזה אמצעי שאנו קורין לו בשם "בחירה חפשית", שסגולתו היא להבליט ולגלות את ההויה בעומק עצמיותה. אין לנו לענינינו שום הבדל. כמובן הננו יותר נוטים לאחדות העניינים, ואין לנו שום צורך לתן את המהותיות לענין אחר חוץ מהרצון החפשי.

אבל זהו ענין בפני עצמו. אני חפץ רק לבאר, שהשאלה של הצדק על הבחירה החפשית היא שאלה כלפי הענין האלהי, שדברינו הולכים לחקרו. ובתשובתנו צעדנו צעד נכבד לפנים, להעמיד את תוכן המשפט האלהי בצורה הראויה ליוצר כל עולמים, ולא בצורה פעוטה רגילה, הראויה רק למנהיג של איזה קבוץ חברתי ע"פ המוסר המוסכם, שאיננו נאות כלל לאל עליון קונה שמים וארץ.

ומעתה כמדומה, שיכולים אנחנו עוד הפעם לומר, שהננו עומדים במכון זה שהזכרתי במכתבי הראשון, ואנו אומרים, שעצם המהותיות שלנו היא הבחירה החפשית הגמורה. כלומר: העצמיות שלנו, שהיא בתוכן הפנימי שלה, במהלך נטיתה ברצונה החפשי, משוחררת מכל דבר מעיק, שהוא תמיד מתלוה עמה במציאות המעשית. אשר על-כן המציאות של אופי-הרצון המתגלם בבחירה המעשית הגלויה היא רק צל ורושם מאותה העצמיות המוחלטת של עומק הרצון ביסודו הגנוז, שעיקר עולם הבחירה והחופש תלוי עליו. ואין אותו התוכן של הבחירה הגנוזה דבר שהוא חוץ ממנו, כ"א המיטב והעיקרי שבהויתנו, וההויה הזאת מתגלה היא בכל מלואה בצפיה העליונה, שהיא משכללת את ההויה לפי מדתה, וקובעת ג"כ[19] תחום מצומצם מאד לבחירה הגלויה, שגם היא לוקחת גורל בההויה הכוללת, אבל במדרגה ירודה מאד לגבי הגורל העליון של הבחירה הגנוזה, הגלויה בכל עשרה רק לצפיה העליונה, והזמן והמקום גופו - כלל ההויה המוגבלת - גם הוא הנהו צל מוגבל בהשגתנו מההויה החפשית העליונה, כמשפט הבחירה החפשית הנערכת לעומת הבחירה הגנוזה.

נקל להבין, שההתקרבות האופיית אל החפץ הטוב הגמור והחפשי המוחלט של האלהות היא המפתחת את ההויה כולה. היא מגלה את האור שבנשמות הפרטיות, מסוללת מסלות לארחות החיים היחידיים והקבוציים היותר רמים ונהדרים, מפקחת את כל החושים הרוחניים והמעשיים להקשבת כל מרום ונאצל. וההתקרבות הזאת הולכת ומנחת את חתומה בתכונתה של מורשה אצילית, וההרמה העליונה האפשרית לאדם ע"י השכלול של כשרון הנבואה, שאין לנו עכשיו די כח להכירו על בריו, [על בורייו, כמו שהוא באמת] היא מטבעת בכל העומק הראוי את החפץ הטוב המותאם להחופש האלהי. אשר על-כן הדבקות האלהית באהבה המתגלה בחיי היחיד ויותר מזה בחיי הצבור המורשתיים - היא הערובה היותר בטוחה אל השכלול של החפץ הפרטי, שיהיה נוהה [נמשך] בכל מהותיותו אל הטוב האלהי. ואע"פ[20] שהמוסר המעשי יוצא הוא בתור תוצאה מההתרוממות אל הענין האלהי, מ"מ עצמות ענינו כבר בארתי שהוא נעלה מכל מוסר, ואין שום פלא אם תהיה מתלבטת הנטיה היוצאת מתוך הכרה ואהבה אלהית גם בפעולות שהן הפכיות מהמוסר המוסכם:

אבל הן הן רק התגליות ארעיות, והתוכן התדירי שבחיים מתגלם דוקא בנועם המוסר, "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלו'. [משלי ג, יז]

אותה ההתמכרות העמוקה של עבודה-זרה, שראה בה האדם הפרא חזות הכל, עד שנצחה גם את רחמי הורים, ותשים את האכזריות על בנים ובנות למדה קבועה בעבודת. המולך, [בעבודת המולך, שבה העבירו את הילדים באש] וכהנה, היא תוצאה ערפלית מההכרה הגנוזה שבעמק לבב האדם, שהענין האלהי יקר הוא מכל וכל נחמד ואהוב כאין נגדו. כאשר הוצרכה ההארה האלהית להופיע בטהרתה, נתגלתה בעז התלהבותה בנסיון העקדה, שהראה לדעת שאותו החום וההתמכרות לענין האלקי אינו צריך דוקא שתהי ההשגה האלהית כ"כ מעולפת בלבושים בזויים כאותם של העבודות-הזרות, שהניצוץ של הטוב האלהי אובד בהם לגמרי את דרכו, אלא גם בהשגה טהורה, אע"פ שאין לדמיון הגס כ"כ חומר להזדעזע בתור הזדעזעות חמרית הקרובה לתכונתו של האדם, - שאין צריך לומר כמה שהיא מאירה את כל דרכי חייו של האדם, כמה שהיא מתקנת את החיים החברותיים וכמה היא מעמדת על בסיס איתן את מצב-הרוח של האדם, ביחס לשאיפותיו הנצחיות, המתגלות בענינים שהם "למעלה מן השמש". [על פי קהלת א, ג: "תחת השמש" – העולם הזה; מה שלמעלה ממנו – עולם הנצח] כל אלה הם דברים גלויים. הרבותא המצויינת [החידוש הגדול] היא, שלא יחסר חם ההתמכרות ביחס להתקשרות האלהית בצורת ההשגה המוארה. זה יצא לפועל ע"י ההחלטה של נסיון העקדה, שנשאר חק טבעי לדורות עולמים, שגם בהקישור העדין אל הדעה המורמה מכל רעיון חושי יש חדירה לכל חדרי לב; ולולי זה היתה האנושיות עומדת או ברגש עכור ופראי, אמנם פועם בחזקה ביחושו לאלהות, או ברוח קריר מסונן קצת מבלעדי תכונה של חיים עמוקים.

ע"כ[21] גדול הוא ונשא זכרון העקדה, [זכות העקדה] לדורות עולמים, ולא רק במטבעות תפלה [ולא רק בנוסח התפילה ("וזכור לנו את העקדה")] כ"א המקרא במקומו הוא אומר: "יען כי עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני". [על פי בראשית כב, טז] ומה נהדרת היא תפילתנו, להזכיר זכותו של האב הראשון הלוחם נגד הפראות הדמיונית במערכה האלהית, שכל זכותה הקלושה היתה בצד הפפולרי שלה בחידור עומק הלב, [בצד העממי שלה, שחדר לעומק הלב] שהיו האליליים טוענים שא"א[22] לתרבות אנושית מבלעדיו, מפני שהרושם של האלהות הטהורה הוא מרום יותר מדאי וזך יותר מדאי מלהיות בו כדי מרעה להמון גוים. [די מזון רוחני להמוני העמים] בא "אב-המון גוים" [אברהם (בראשית יז, ה)] והורה מה שהיה צריך להורות, עד אשר איך שירדו הדורות - יש מקום לחדירה וצל האור הטהור, ועקדת יצחק נזכרת ברחמים לזרעו לדור דורים.

כמדומה אני, שדי בבאור זה להשיב לכל אלה רפויי-הרוח, הנוטים ממסלת-עולמים בשביל איזה דימויים הנראים בשדות-אחרים, [בתרבויות אחרות] והם לא יבחינו לראות את התכונה הכללית של מבטים נצחיים, החובקים עולמי עד, ונושאים דעם, [ונושאים את דעתם (על פי איוב לו, ג)] על גוי ועל אדם יחד, באור ד' אמת.

ובעצם ענין ירושת המדות של האבות על הבנים, זהו דבר פשוט ומושג בשכל ובחוש, ואין כל פלא שידעו מזה גם העמים הקדמונים. וכבר אמרו חז"ל[23] שלפיכך נברא אדם יחידי, [סנהדרין לז] שלא יאמרו צדיקים: "אנו בני צדיק", ורשעים -: "אנו בני רשע", והוצרכו להזהיר על קנין התורה: "שאינה ירושה לך", [אבות ב, יב] ולתן טעם על ת"ח[24] שאין בניהם ת"ח - "כדי שלא יאמרו: התורה ירושה היא". [נדרים

[פא] כל אלה עדים נאמנים עד כמה חדר הרעיון הבריא הזה בימים קדומים ללבות בנ"א[25]. אמנם יש לברר את הגרעין הפנימי באורה מדעית, אף שאין יכולת גמורה להגיע לקץ גבוליו ולהגדיר, מהו התוכן המיוחד הבא בזכות אבות או חובתם, ומהו התכן התלוי בעצמיות הבחירה החפשית של הבן, שנגד ההפרדה של כח אבות בין לזכות ובין לחובה באה הנבואה של יחזקאל: "בן לא ישא בעון האב". [יחזקאל יח, כ] כל זה הוא מקצע הגון ללב נבון.

הנני חותם את דברי, יקירי, בברכה ממעמקי לבבי: יהי ד' עמך ותראה ברכה בעמלך ותוציא אל הפועל את כל הגיוני לבבך לטובה ולברכה. הנה ידידנו ד"ר לוין שי'[26] כפי הנראה בא יבא בע"ה[27] אלינו לאה"ק[28] ת"ו[29]. יהי נא באו לאושר וברכה. גם לו לא כתבתי זה כמה, והוא שי' מצדו הפריז מעט על המדה שלא הודיעני כלל ע"ד[30] באו. הנני דנו לכ"ז האי' מפני טרדותיו, והבי' מפני שכבר נתחייבתי לו כמה מכתבים, אף כי גם אנכי לא בלא מניעות רבות נתעכבה כתיבתי. מ"מ צדק ממני. יחנני ד' ואזכה לראות רב נחת מכם מחמדי, שאתם כחותם על לבבי, ונזכה לעבוד עבודת-הקודש לשם ד' ועם-קדשו, להרים קרן באור ישראל וקדושו, ולראות בישועת ד' על חבל נחלתו וציון תפארתו.

והי' ז"ש[31] כנה"י[32] ונפש אוהנ"א[33] מצפה אשרו והצלחתו, חותם בברכת השנים באה"ר[34].

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. רב"מ - רבי ברוך מרדכי? / רבי בן מאיר - שם אדם
8. ד"ר - דוקטור
9. עכ"פ - על כל פנים
10. א"א - אי אפשר
11. כ"כ - כל כך
12. תר"ע - השנה תר"ע (1909/1910)
13. אע"פ - אף על פי
14. מ"מ - מכל מקום
15. כ"א - כי אם
16. ע"פ - על פי
17. א"כ - אם כן
18. ע"י - על ידי
19. ג"כ - גם כן
20. ואע"פ - ואף על פי
21. ע"כ - על כן
22. שא"א - שאי אפשר
23. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. בנ"א - בני אדם

26. שי' - שיחיה
27. בע"ה - בעזרת השם
28. לאה"ק - לארץ הקודש
29. ת"ו - תבנה ותכונן
30. ע"ד - על דבר
31. ז"ש - זה שלום
32. כנה"י - כנפשו היקרה
33. אוהנ"א - אוהב נאמן
34. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אלול תרע"א **נמען:** משפחת אליהו ספיר, והרב בן ציון שטיל

מכתב תנחומים על פטירתו הפתאומית של הבלשן והחוקר אליהו ספיר, שפעל לתחיית ישראל וארץ ישראל. העם כולו שותף לאבל, ורוחו תחיה בקרב העם בארץ.

עיקרי הדברים

- תנחומים על אליהו ספיר.
- פועלו לתחייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י', ג אלול תרע"א[2].

מנחם ציון ובונה ירושלים, [מנוסח ברכת המזון] ינחם את המשפחה היקרה והחביבה, משפחת.

החכם הנעלה, הבלשן המפואר, העובד הנשגב בעבודת תחיית ישראל וארץ ישראל, מר אליהו ספיר [אליהו ספיר, חוקר ובלשן, מחלוצי העברית ביפו] ז"ל[3], תנצב"ה[4], ובראשה, כבוד חביבי מחותני, [קרובו מצד הנישואין] הרב הישיש, מלא תורה ויראת שמים, ואהבת ארץ ישראל ובנינה, מוהר"ר[5] בנציון שטיל, שליט"א[6].

אבלים נכבדים ויקרים, החביבים בכל לב ונפש,

בעמל גדול הנני מרהיב עז לבא לפניכם בדברי תנחומים, על השבר הנורא והפתאומי אשר השברתם, בהלקח מכם מחמד עיניכם, אבן הספיר הטוב, [משחק מילים על שמו של הנפטר, "ספיר"] אשר האיר באור חכמתו ופועל כפיו, את האופק הארץ-ישראלי. פצעי הלב, מה איומים המה, מה נורא ונעכר הוא הכאב. אמנם מחמדי לבבי, משפחה יקרה ונכבדה, תהי נא זאת תנחומתכם, כי לא אתם לבדכם הנכם חשים את השבר ואת המכאוב, כי עמכם עם רב, מקהל עדת ישראל, אשר הביטו ונהרו לפעולת חכם לב וגדל דעה, אשר ידיו ולבו אמונה [שידיו ולבו היו נאמנים] לעבודת עם ד' וארץ חמדה, כבוד המנוח ז"ל, יחושו את. הכאב הגדול הנוגע עד עמקי הנשמה. ואם ברוח השכל נשפט על ערך החיים, רבות הנה התנחומות, אשר נוכל למצא, כי גדלו ורבו מעשי איש חי רב פעלים, מחמד לבבנו המנוח ז"ל. חי חי הוא, ורוחו לעד תחיה בקרב עם ד' על אדמת הקודש. החובש לשבורי לב [תהלים קמז, ג] יחבש לעצבון לבבכם, ובדבר ישועה ורחמים תנוחמו, ותאושרו בארץ הטובה אשר אהבתם סלה.

וגודר פרצות עמו [על פי עמוס ט, יא] הוא יגדור את פרצותיכם, וינחכם בכפלים, ויחזק ויאמץ לבבכם לחיים טובים ארוכים ומתוקנים, לשם ולתפארת, להצלחה וברכת השנים, כנפשכם היקרה ונפש פצועה מפצע לבבכם, מיחל לחסדי ד' על עמו ונחלתו המביע לכם את הגיוני נחומיו מקרב לב עמוק.

ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב״ה - ברוך השם
2. תרע״א - השנה תרע״א (1910/1911)
3. ז״ל - זכרונו לברכה
4. תנצב״ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
5. מוהר״ר - מורנו הרב רבי
6. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרע"א - רחובות **נמען:** משפחת ארנסט הרדיג

מכתב תנחומים קצר על מות האב.

עיקרי הדברים

- תנחומים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ג אלול תרע"א[2].

לכבוד המשפחה הנכבדה, בית המנוח הנעלה, האדון הנכבד ארנסט הרדיג, זכרו ברוך.

בשבתי במושבה רחובות, הפתיעה אותי השמועה המדאיבה, ממות אביכם הנכבד, הישר באדם.

הנני מביע לכם, אבלים נכבדים, את רגשי השתתפותי בצערכם, על הפרידה של אביכם האהוב והיקר, והיושב בשמים האב הרחמן, אשר בידו נפש כל חי, יחון את נשמתו בכלל נשמת חסידי עולם המתענגים על טובו, וינחם את. כל אבליו, ויברכם בחיים מאושרים לאורך ימים טובים.

ברגשי כבוד נעלים,

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"א **נמען:** מר שטרקמטר (פקידות יק"א)

פרץ סכסוך בין הפקידות לאיכרי עקרון. הרב קוק מבקש שהעניין לא ייצא מגבול ישראל ולא יהפוך למריבה פומבית, ושייפתר ביושר ובשקט, לכבוד הברון והפקידות.

עיקרי הדברים

- סכסוך יק"א עם איכרי עקרון.
- בקשה להימנע מתגרה פומבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"א[2],

אדון נעלה ומרומם מאד, רב פעלים, מר שטרקמטר, [ככל הנראה מנהל בפקידות של הברון רוטשילד] שלו'[3].

אדוני הנכבד,

באלו הימים, דאבה נפשי מאד, לשמע שנתהוו ענינים מסוכסכים, ביחש כבוד הפקידות, [הנהלת המושבות מטעם הברון רוטשילד] אל האכרים בני עקרון. והנה כאשר מאז ידעתי את מגמת הפקידות, להנהיג את האכרות העברית בארץ ישראל, בצדק ויושר, הנני בטוח שגם כעת תחת הנהלת כבודו, רק המטרה הרוממה הזאת של הנהגת יושר וצדק, היא מגמתה. איני יודע ובקי בפרטי הענינים מה שיש בין האכרים וההנהגה הפקידותית, אבל איך שיהי'[4], בשם כל הקדוש לנו, אבקש ואחלה את פני הדרת כבודו, שיראה נא בחכמת לבבו וביושר דעתו הרחבה, שלא יצאו הענינים הללו מגבול ישראל, [שלא יגיעו לשלטונות הנכרים] ולא יקבלו צורה של תגרה פומבית, למען לא יהפך לנו חלילה ענין זה לרועץ [למכשול (על פי מלכים א יא, יד)] לכל מגמותיהם של טובי האומה, בארץ ישראל, אשר בצדק אחשוב את הדרת כבודו על דגלם.

אקוה בע"ה[5], שאתכבד לקחת שיחה מיוחדת בזה עם הדרת כבודו באלו הימים. אבל לשעה, הנני כופל בקשתי מכבודו, בשם כל ישראל, אשר עיניהם נשואות למנוחת ישובנו בארץ ישראל, להתפתחותו וכבודו, שיראה נא כבוד אדוני שילכו הענינים הללו במהלך של שקט, עד אשר יקבלו פתרון הגון בדרך היושר והכבוד הראוי, לכבוד הברון הנדיב ולכבוד הפקידות וראשי מנהליה.

ברגשי כבוד נעלים מאד.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"א – השנה תרע"א (1910/1911)
3. שלו' – שלום
4. שיהי' – שיהיה

5. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

הרב קוק מציע שתי עסקאות, בלי אחריות: א. כ־7,000 דונם ליד גדרה, שיחברו את גדרה, עקרון וראשון לציון, בכ־25 פרנק לדונם. ב. 6,000 דונם ליד עזה, בכ־10 פרנק לדונם, אבל בלי רצף יהודי. עליהם לפעול בזריזות ובצנעה.

עיקרי הדברים

- קרקע ליד גדרה - איחוד המושבות.
- קרקע ליד עזה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי, תרע"ב[4].

לכבוד ח' האגודה הנכבדה לרכישת קרקעות באי"י[5], בביליסטוק [אגודה בעיר ביאליסטוק שהוקמה כדי לקנות אדמות בארץ ישראל] יצ"ו[6] שלו"[7].

מעת אשר הגיעני מכתבם הנכבד, בצרוף הטשיק בעד מר ב. קליר, לא נזדמנה לי שעת הכושר לכתוב להם, וגם על הקבלה סמכתי על מר קליר שימלא את חובתו. כעת מצאתי לחובה להודיע את כבודם ע"ד[8] עניני קניות הנשמעים להיות עומדים על הפרק, שיוכל להיות, שאם תמצא אגודתכם את האמצעים לגמור אותם - יפלו בגורלה בע"ה[9]. כמובן כל מה שאני מדבר בענינים מעשיים איני חפץ לקבל עלי שום אחריות. כידוע שאותי נושא רק רוח החברה הקדושה לארץ קדשנו ולתחיית עם קדשנו עליה, ופרטים אינם מעבודתי, אבל אשמח מאד אם ע"י[10] התעוררות מצדי יצא איזה דבר ממשי להתנחלות אחינו היקרים בארץ חמדה.

א. ערך שבעת אלפים דונם עומדים להמכר בקרבת גדרה, על ידם תתאחדנה המושבות: גדרה עקרון וראשון לציון, שלא יהיה רשות נכרי מפסיק ביניהם. המטרה של גוף הקניה במרכז יהודה, ושל איחוד שלשלת מושבותינו החביבות, היא גדולה ונשגבה. וראוי לנו מאד להזדרז בעבודה, בהצנע ובזריזות [בצנעה ובזריזות] בעה"י[11]. הקרקע, לפי דברי המציע הנאמן לי מאד, היא טובה כמעט לכל פרטי התרבות הקרקעית. [לכל סוגי הגידולים החקלאיים] מחיר הדונם הוא כעשרים וחמשה פרנק. ולא נשכח שבתוך המושבות עולה המחיר למדה גבוהה מזו באין ערך.

ב. בקרבת עזה עומד להמכר חבל אדמה בן ששת אלפים דונם. מחיר הדונם מקציבים שם כעשרה פרנק. הקרקע - משבחים מאד. וכפי הנראה, יורדת היא מהערך של האחוזה הנ"ל[12] סעיף א' רק במה שסגולת ההתאחדות של הנחלאות הישראליות אין כאן, באשר גבול עזה עודנו לדאבוננו בידי זרים.

כשאקבל מכתב מכבוד האגודה, שהענין יוכל מצדם לבא לידי מעשה, אראה בל"נ[13] לחקור על הפרטים ביותר דיוק. ואתה ד' היה עוזר לנו להשיב לבצרון אסירי התקוה, [זכריה ט, יב] תאבי הר צבי, [המשתוקקים]

[לארץ ישראל] השואפים בכל לבם ונפשם לשוב לשבת בחבל נחלת ד' בארץ אבות.

בברכה נאמנה ובצפיית ישועה מהררי קודש, ברגשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. באי"י - בארץ ישראל
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. בל"נ - בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' כסלו תרע"ב - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק מוחה על הציור 'יהודה נוטר הפרדס' ב'העברי', שבו מתוארת איבה לערבים בסגנון מהפכני. קריאות 'על האויב' כלפי הערבים בעיתון עברי עלולות לגרום נזק עצום: ערבים קוראים עברית ומתרגמים לבירה, ויש גם 'שונאים פנימיים' (פריסקו וסיעתו). יש לתאר דווקא את יחסי השלום והאחווה בין טובי הישוב לבין טובי הערבים.

עיקרי הדברים

- מחאה על ביטויי איבה לערבים.
- הסכנה המדינית.
- תיאור יחסי שלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' כסלו, תרע"ב[4].

חביב לבבי, הרב הגדול בתורה וחכמה ויראת ד' טהורה, רב פעלים בישראל, מר מאיר ברלין שליט"א[5].

שלו'[6] וברכה מארץ חמדה.

רחימאי, [אהובי (ארמית)] חוב קדוש אני מוצא לעצמי, להעיר את לב כבודו, ע"ד[7] הסגנון של הציור "יהודה נוטר הפרדס" [סיפור שפורסם ב"העברי", שתיאר את שומרי הפרדסים העברים ואיבתם לערבים] בגיליון מ"ד של "העברי", שמתואר שם המצב הנפשי, של האיבה להערבים, והתעוררות השומרים העברים, בדיבורים המלאים רוח רבולוציני, מה שהוא אינו לפי שאיפתנו, ואינו נאות להמצב כלל הקריאות "על האויב" כשהן באות באורגן עברי [בעיתון עברי] לעומת הערבים, אין קץ כמה ארס יכולות הן לחולל. וכמה חומר נכון הוא ביד שונאינו הרבים, הסוקרים כל הגה היוצא ממנו לחטט [לחפש] על ידו, למען מצא עלילות פוליטיות על כלל ישראל. בטח יודע גם כבודו שיש לנו ערבים כאלה שהם קוראי עברית, וגם כותבים עברית, וכל דיבור של רגשי שנאה לעם הארץ, או איזה חשד קל של נטיה רבולוציונית, הוא נעתק מיד לתורקית ונשלח לעיר הבירה, [לקושטא, בירת האימפריה העות'מאנית] למקומות היותר רשמיים ויותר מסוכנים לנו. וחוץ מהאויבים החיצונים יש לנו בעוה"ר[8], כמו שידוע, מחנה שלם של שונאים פנימים, כפריסקו וסייעתו, היודעים לעשות מדברים כאלה מטעמים להשטן. [תבשילים טעימים לשטן, כלומר עילות לשונאינו] אנא ידידי, למען ד' אלקי ישראל, הבוחר בארץ חמדה, אשר החל להראות לנו ניצוצי אורה, כחסדו ואמתו, לפקוד את עם קדשו, לתת לו גדר ביהודה, [עזרא ט, ט] אל נא תתן מקום בעתונך הנעלה לדברים כמו אלה, שתועלתם היא אפס, ונזקם גדול לאין חקר.

להפך, כמה דאפשר יש לנו לתאר את המצבים הנאים של דרכי השלו'[9] והאחוה, שאנו פוגשים בין טובי הישוב המעשיים באמת, ובין יושבי הארץ הערבים, כמובן המעולים שבהם. מפני הטרדא הנני מקצר במקום שהיה ראוי להאריך. ברגשי כבוד וברכה נאמנה מקודש, אוהבו הנאמן בכל לבב

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. עי' מגילה ז' א' שלחה להם כו'[10]. [בגמרא שם: אסתר ביקשה לכתוב את המגילה, וחכמים חששו שהדבר יעורר את קנאת האומות]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
9. השלו' - השלום
10. כו' - וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז טבת תרע"ב - יפו **נמען:** ד"ר אברהם מויאל

הרב קוק תומך באספה לתעמולה נגד מעוררי השנאה לישראל אצל הממשלה ואצל הערבים. הרב קוק מציע להקדים אספה מקומית ולשתף את מוסדות ירושלים וצפת. את היום הרב קוק מציע לקבוע לט"ז בשבט, יום של התעוררות לתחיית הישוב.

עיקרי הדברים

- אספה נגד מעוררי השנאה.
- שיתוף ערי הקודש.
- ט"ז בשבט.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז טבת תרע"ב[4].

אדון מאד נעלה, רב פעלים, מר ד"ר[5] מויאל, [ד"ר אברהם מויאל, איש ציבור ביפו שפעל לקירוב בין יהודים וערבים] נ"י[6], שלו' רב[7].

בתשובה על מכתבו הנכבד, ע"ד[8] האסיפה, הנני אומר בפה לכבוד אדוני, ד' עמך גבור החיל. [שופטים ו, יב] אדות נחיצות התעמולה של מגן, נגד טופלי השקר, [נגד המעלילים (על פי תהלים קיט, סט)] המעירים הסתערות שנאה עלינו באי"י[9], בלב הממשלה ואחינו הערבים תושבי הארץ, אין מקום להטיל ספק בדבר.

הנני חפץ להעיר את כבודו, אולי יהיה הדבר נכון להקדים אסיפה, של טובי העסקנים מפה, לפני האסיפה הכללית, שתהיה מקובצת ממקומות שונים. גם זאת אני חושב לנכון, לשתף ג"כ[10] את המוסדות של הערים, ערי הקודש, ירושלים, צפת וכו'[11], למען יהיו באי-כחם גם הם בעצה אחת ובשיתוף פעולה עמנו.

יום האספה נכון מצדי לקבוע ליום ט"ז שבט [ט"ו בשבט חל באותה שנה בשבת, ולכן הוצע לקיים את האספה למחרת] הסמוך, שחל ביום הראשון בשבוע, שע"פ[12] המנהג יש בו איזה רושם של יום חגיגה, של התעוררות לתחיה ישובית באה"ק[13], במקום חמשה עשר בשבט שחל בשנתנו זו בש"ק[14].

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון להצלחת פעליו ומחשבותיו הטובים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר

7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. באי"י - בארץ ישראל
10. ג"כ - גם כן
11. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12. שע"פ - שעל פי
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. בש"ק - בשבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד טבת תרע"ב - יפו **נמען:** אגודה לקניית קרקעות, ביאליסטוק

הרב קוק מודיע על קנייה ליד עזה (כ־7,000 דונם) ועל קנייה ליד כפר סבא (כ־3,000 דונם), ומציע לפנות לד"ר רופין. מוטב לדבר פעמים רבות על קניות, כדי שפעם אחת יצליח, מאשר לחכות לוודאות, ובינתיים זרים יקנו.

עיקרי הדברים

- קרקעות ליד עזה וכפר סבא.
- פנייה לד"ר רופין.
- לא להחמיץ הזדמנויות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד טבת תרע"ב[4].

לכבוד האגודה הנכבדה לקניית אחוזות באי"י[5], בביליסטוק יצ"ו[6], שלו'[7] רב.

מאז הגיעני מכתבם האחרון לא נודעו לי דברים ראויים להשמע ע"ד[8] מטרתם הנעלה, עד סמוך לפרק זמן זה, שהוחל להתעורר רעיון ע"ד קניה חשובה בקרבת עזה, שהודעתים כבר, ועוד קניה קטנה ממנה סמוך לכפר סבא, שעל יד פתח תקוה. הראשונה, אומרים, שהיא בערך בת שבעת אלפים דונמים והשניה - בת שלשת אלפים.

הד"ר[9] רופין [ד"ר ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית] יודע מהראשונה, ונקל לו להתודע גם לכל הענינים הנוגעים להשניה. הנני מעיר את כבודם, שראוי שיפנו במכתב להד"ר[10] הנ"ל[11] בזה. ואם ימלאו את ידי לדבר עמו, או עם עסקנים נאמנים אחרים, לטובת אגודתם, הנני בל"נ[12] למלאות בשמחה את חפצם בעה"י[13].

בכל אופן, ראוי לנו שלא לפסח על שום הזדמנות [שלא להחמיץ שום הזדמנות (על פי מלכים א יח, כא)] של קניה. ויותר טוב לדבר הרבה פעמים ע"ד איזה רכישה ישראלית באי"י, כדי שאיזה פעם יעלה חפצנו בידינו. משנצפה רק על ענינים ודאיים, ובתוך כך יבואו זרים ויתאחזו באה"ק[14], כאשר אירע הדבר כמה פעמים, ביחוד בתקופה האחרונה.

וצור ישראל, אשר עיניו על ארץ חמדתו ועם נחלתו, יאזרנו חיל להרחיב את גבול ישראל על אדמתו, ותחזינה עינינו בישועת ד' על עמו בשוב ישראל אל נוהו. [על פי ירמיהו נ, יט]

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. באי"י - בארץ ישראל
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. ע"ד - על דבר
9. הד"ר - הדוקטור
10. להד"ר - להדוקטור
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. בל"נ - בלי נדר
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** ר' אברהם יעקב סלוצקי

החינוך הדתי בארץ נשען על 'תחכמוני' בעיר ועל תלמודי התורה במושבות של האגודה מפרנקפורט. ההתחלה היא 'יותר מחצי הכל', אבל צריך לאחד את שתי האגודות לפני קול קורא כללי. יש להילחם ב'יהודים בלי יהדות' של הגימנסיה, ועם זאת לשמור על אחדות המתיישבים. הרב קוק אינו מוסר מידע שלילי על אחים, אבל הגימנסיה ידועה בלאומיות בלי דת, בחינוך מעורב, בגילוי ראש ובביקורת המקרא - 'דגלה של יון העתיקה'. על הפועלים: יש להכשיר פועלים מבני הארץ, וכ־2,000 פרנק מספיקים למשפחה. נוסדה 'אגודת התרבות הישראלית', ויש תוכנית לכתב עת.

עיקרי הדברים

- 'תחכמוני' ותלמודי התורה במושבות.
- איחוד האגודות.
- אחדות מול מלחמה בגימנסיה.
- פועלים מבני הארץ.
- אגודת 'התרבות הישראלית'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' שבט תרע"ב[4].

אדון נעלה הרה"ח[5] מר א. י. סלוצקי [אברהם יעקב סלוצקי, ממנהיגי "המזרחי" ומחובבי ציון ברוסיה] נ"י[6].

כמה שאפשר לי, אנסה בזה למלאות את חפצך, אדוני היקר, בתשובה על מכתבך הנכבד מיום י"ג כסלו העבר.

א. ע"ד[7] הערכת קול קורא מצדי להצלת החינוך באי"י[8], שלע"ע[9] הננו עומדים בראשית הצעד. הנה יש לנו שני מוסדים כלליים המתאימים למגמתנו; התחכמני, בעד החינוך העירוני, ובתי התלמוד-תורה ההולכים ונוסדים במושבות, על ידי האגודה האשכנזית נפ"פ[10] החרדית, בעד החינוך הכפרי. והנה באלה העניינים, ולפי מצבנו באי"י ביחוד, נוכל לומר, שההתחלה היא יותר מחצי הכל. מה שהיה קשה ביותר, היה רק להכניס את החלק האנושי והלאומי היפה אל תוך החינוך של שלמי אמונים. מעתה, שהענין היסודי כבר נעשה, יש לנו ב"ה בסיס הגון על מה לבנות ולשכלל. אבל חסרון קטן יש בגו, [חיסרון קטן יש בתוכו (ארמית)] שאנו מקוים שיבא לכלל תיקון, והוא: מה שאלה האגודות, מיסדי התחכמני ומיסדי בתי התלמוד-תורה שבמושבות, הנן כל אחת מתיחדת בעסקיה לבדה, ואין להן עדיין קישור הגון הראוי להיות נמצא בין אגודות העוסקות לשם מטרה אחת. אנכי מקוה, שלעתיד הקרוב בע"ה[11], נוציא אל הפועל את האחדות השלמה ביניהן, ואז נוכל לפנות בקו"ק[12] ע"ד תיקון החינוך באי"י והרמת ערכו, ברעיון מאוחד מאת כל שלמי אמוני ישראל, המצפים לבנין אה"ק[13] וישובה המשתכלל.

ב. אע"פ[14] שמלחמה כבדה אנו חייבים להלחם עם הלאומיים היבשים, בעלי "יהודים בלא יהדות", [יהודים שאינם שומרים את התורה והמצוות] אשר התרכזו ביחוד ע"י[15] הגימנסיה שלנו פה, מ"מ[16] אנו חייבים מעבר מזה, להשמר מאד שלא לנתק את פתיל האחדות והאחוה, בין העובדים והמתישבים בארץ ישראל: כי למודים אנו למדי לדעת מה מלחמת אחים יכולה לעשות לנו, בפרט בראשית דרכנו בישוב הארץ, ובעודנו כ"כ[17] מועטים וחלושי כח ומוקפים משונאים מחוץ מכל עברים.

ג. מהטעם האמור באות א', תבין, אדוני הנעלה, שלבא לידי שכלול פרוגרמה כללית בעד כל בתי ספרנו בא"י, אפילו אם נצמצם את הדבר עד כדי ההיקף של שלמי אמונים לבדם, הרוצים בקיום דת קדשנו ובשליטתה בחינוך, - אנו צריכים להקדים את האחדות שבין שתי האגודות, שהאחת - העוסקת בחינוך הכפרי ע"פ[18] השיטה של השיתוף של המודרניות הטובה, - אינה אגודה ציונית, ואנו צריכים להתחשב עמה, ולהשפיע על רוחה, עד אשר נוכל לבא לידי הסכמה אחת, באופן שהמחנה האחת לא תעשה עדרים עדרים.

ד. דבר שאי אפשר לי הוא לעסוק במלאכה זו, של הושטת ידיעות פרטיות, שליליות, נגד אחינו, אפילו נגד אלה שהם הולכים בדרך כזה, שאנו מוכרחים להלחם לעמתו. אבל זהו ענין שכבר נודע לכל, שהגימנסיה הניחה ביסודה את הלאומיות משוללת מכל השפעה של דת וקודש בצורה בולטת, שאמנם היה רוח זה נוהג גם בכל בתי הספר שבמושבות, אבל לא באופן מסויים כ"כ. ואנחנו הרואים שנתוח מסוכן עושים האדונים הללו בגוף אומתנו החביבה והעלובה, עבודה זרה חדשה הם בודים להם ע"פ המודה האירופית של הזמן האחרון, אין לנו עסק בפרטים, במקום שהכלל הוא מושחת, ומוכרח להיות מקור לחרבן. העירוב של המינים, [החינוך המעורב, של בנים ובנות יחד] הבנים והבנות, בכל בתי הספר, וביחוד הגימנסיה, שאנו עסוקים כבר בבוגרים, שהם עם זה מתחנכים להיות חפשי הדעות והרוח, דיו לנו להראות בידם, לא את דגל ישראל סבא, [דגל ישראל הזקן (ארמית), כלומר מסורת ישראל] כי-אם את דגלה של יון העתיקה. והחק ועל גילוי הראש [והחוק על גילוי הראש, שבגימנסיה למדו בלי כיסוי ראש] - לבנים - דוקא, וגם בלימודי הקודש, וסדר לימוד של תנ"ך[19] לילדים בפומבי, על פי הגהותיהם של המנסחים [מבקרי המקרא, שהגיהו את נוסח התנ"ך] היותר נוהגים קלות-ראש בקדושת ספר הספרים, ודוקא הגויים ושונאי ישראל שבהם, - כל אלה הם ענינים גלויים, שאי-אפשר להכחישם, ושהם די והותר, עד כדי להבין את הסכנה, -מגיעה עד לכדי מיתת חניקה של רוח ישראל, שיש כאן.

ע"ד הפועלים.

א. אין ספק בדבר, שהדיעות והמעשים הקיצוניים, של הפועלים הצעירים, הם הגורמים היותר עקריים לאי-האפשרות, של שכלול יסוד של פועלים עברים בא"י. אין להכחיש שיש כאן ג"כ[20] שאלה אקונומית חמורה, שהיא לא תחדל לגמרי להיות נשמעת, גם אם יהיו הפועלים העברים אנשים נוחים, בעלי דת ובעלי מוסר רצוי. כי סוף כל סוף מצבו של האכר הוא בכללו דחוק, והפועל העברי עולה לו ביוקר, בשעה שהפועל הערבי הוא עולה בזול. מכל-מקום, הרבה מאד האחוה עושה, ואם היה, למשל, אפשר לי להרשות לעצמי, להפגין על דבר "וחי אחיך עמך", [ויקרא כה, לו] ביחוסם של הפועלים העברים המצויים, - היה המצב מקבל צורה אחרת לגמרי.

אבל החרבן התרבותי של היהדות, שהוא בא ביחד עם הפועלים הללו, המלאים עקשנות שלילית והנהגה של גסות נגד כל היותר קדוש, הוא הגורם, שאי-אפשר כלל שתכנס איזו השפעה נוטה כלפי אחוה לעומתם. ובין כה וכה הולך הפועל הערבי וכובש את כל מקצעות העבודה של הישוב. אני חושב, שכשתצא קריאה גדולה של "הסירו את אלהי הנכר" [בראשית לה, ב] מקולמסם של סופרים הגונים, בעלי השפעה, להסביר להפועלים הצעירים והראויים להכנס לכלל פלוגה זו, עד כמה הגויות הגסה, שסגלו להם בזמן כ"כ קצר, מאבדת היא את כל התקות היותר יפות הנכונות לפניהם בארץ אבות, תוכל עדיין להולד תסיסת רוח גדולה של תשובה אל היהדות, בחלק גדול ממחנה הפועלים, אפילו הצעירים.

אמנם לעשות תעמולה בשביל העזרה לשכלל את המצב של הפועל, זהו בודאי דבר נכבד מאד. וכעת הנני עסוק בשאלה זו עם אגודה אחת מאשכנז, החפצה להתענין בדבר הישוב המעשי ע"פ רוח הדת. ואולי תחל משם איזה פעולה של סיוע, לשכלל פועלים מבני א"י[21], מיושבי הערים, ביחוד מהנכשלים שביושבי הישיבות, שאינם בכלל ת"ח[22] באמת כי-אם מפני דחקם הם נדחקים לקבל איזה פרס חדשי, [קצבה חודשית] שהם היותר אומללים בחיים. מי יתן ויתנו לנו יד חברות ישוביות אחרות ג"כ, ואז יוכל הרעיון הזה של שכלול פועלים מבני א"י עצמה לצאת לאור.

ב. להשיב לכבודו על כל שאלותיו בדבר הפועלים בפרטיות, אין ביכלתי. ואולי ימצאו לי בקיאים שיוציאוני בזה ידי חובתי. אבל בכללות אנו מחזיקים פה, שיותר משני אלפים פרנקים אין צורך לשכלולה של משפחה בינונית של פועל, עם כל מכשיריה, באופן שתוכל לצרף את הריוח של משק הבית של עצמה לשכר העבודה.

ע"ד אורגן [על דבר עיתון] כמה צדק כבודו. והנה זה מקרוב נתיסדה אגודה ל"תרבות ישראל" [אגודה שנוסדה אז ביפו להפצת תרבות ברוח התורה] מהכחות הנוטים לצד הדת. כמובן הנני מסייעם כפי האפשרות, וכבר נדברנו ע"ד יסוד אורגן ארץ-ישראלי בעל טעם ישראלי. כשנזכה להוציא אל הפועל מחשבה זו, נוכל לקוות, שסופרים הגונים, שרוחם באמת זר הוא לכל התעלולים, שעושים בשם הלאומיות הפזיזה, לא ילוו עוד למחנה ההורסת, ויחד עם כל טובי ישראל יתנו ידם לעבוד עבודה תמה, למען עמנו וערי אלקינו.

הנני חותם בברכה ורגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. נ"י - נרו יאיר
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. שלע"ע - שלעת עתה
10. נפ"פ - ככל הנראה שגיאת סריקה של בפ"פ (בפרנקפורט)
11. בע"ה - בעזרת השם

12. בקו"ק - בקהילה קדושה
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. אע"פ - אף על פי
15. ע"י - על ידי
16. מ"מ - מכל מקום
17. כ"כ - כל כך
18. ע"פ - על פי
19. תנ"ך - תורה נביאים כתובים
20. ג"כ - גם כן
21. א"י - ארץ ישראל
22. ת"ח - תלמידי חכמים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ב - יפו **נמען:** ש"י איש הורוביץ

תשובה קצרה לשאלה על 'היהדות ועתידותיה': כנסת ישראל אינה אומה במובן הרגיל, אלא 'התמצית האידיאלית של האדם' בצורת קיבוץ חברתי. היא מגלה את עצמה בתקופות שונות, לעתים בעצמה ולעתים דרך עמים אחרים. היא שואפת לגילוי כולל בבת אחת, ביצירה היסטורית חדשה, כש'יילכו גוים לאורה'. 'אנו בעלי הנשמות של הים... לא נלך לרעות בשדה אחר'.

עיקרי הדברים

- כנסת ישראל - התמצית האידיאלית של האדם.
- גילוי כולל בעתיד.
- 'הים' האידיאלי - עתידנו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' שבט תרע"ב[4].

אדון נעלה, החכם מר ש"י הורביץ [שמואל יוסף הורוויץ, סופר והוגה, שכתב בביקורת חריפה על היהדות]

בתשובה על שאלתו בדבר היהדות ועתידותיה, הנני להביע בזה את דעתי, הנקלטת מהופעת כל מה שלמדתי וחשבתי בענין זה: כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית האידיאלית של האדם, [תמצית האידיאל האנושי] המופעה בתור קיבוץ חברתי ממולא בכל תכסיסיו, [בכל סדריו] שנקרא "לאם" בדרך-השאלה, ["לאום" בהשאלה] מפני שכל הקיבוצים המיוחדים שבבני-אדם נקראים כן. את הופעותיה המרובות מגלה הוא בתקופות שונות בגוונים שונים. יש מהן שהיא מגלה אותן ע"י[5] עצמה, ויש מהן שגילויה יוצא אל הפועל ע"י חלקים אחרים של האנושיות - ע"י גרמתה. [בעקיפין, בגרמתה] והיא שואפת תמיד להתעלות למדרגה עליונה זו של רוחב-נשמה, שלא תצטרך עוד לפזר את כחותיה, בהופעות מפורדות פעם אחר פעם ומקום זולת מקום כי-אם שכולם יתגלו בתוכה בהופעה ברורה ובולטת בבת אחת, בצורה של יצירת היסתוריה חדשה. אז "יילכו גוים לאורה ומלכים לנגה זרחה" [על פי ישעיהו ס, ג] "ולה יקרא שם חדש אשר פי ד' יקבנו". [על פי ישעיהו סב, ב] וכך אומרת היא האגדה החודרת: "עתידין כל הנביאים כולם אומרים שירה בקול אחד [על פי מדרש חז"ל; הפסוק: ישעיהו נב, ח] שנאמר: קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו, כי עין בעין יראו בשוב ד' ציון". ובשביל העתיד אידיאל-האידיאלים הזה המובטח לכנסת-ישראל, שהוא צפוי בבירור לכל החיים חיי האומה ברוח ובפועל הננו מחזיקים את מעמד עמדתנו.

ואנו, בעלי הנשמות של "הים הגדול שכל הנחלים הולכים אליו", [על פי קהלת א, ז] לא נלך לרעות בשדה-אחר, למצא שם מי תמציות ומי בצעים; [מים דלוחים של ביצות] הים האידיאלי הוא עתידנו, וכן אמר משה איש האלהים בתפילתו: "שבענו בבוקר חסדך, [תהלים צ, יד-טז] ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו, שנות ראינו רעה יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם".

ברגשי כבוד לכל המחזיקים בדגל ישראל,

אברהם יצחק הכהן קוק

הדברים האמורים לעיל משמשים בתור תשובה למכתבו של ה' ש"י איש-הורוויץ אלי בשאלה על דעתי בדבר היהדות ועתידותיה. הנ"ל[6]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ע"י - על ידי
6. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הרב מאיר ברלין

הרב קוק שולח מאמר ל'העברי' ומבקש עותקים נפרדים. הרב קוק שולח גם את תשובתו לש"י הורוביץ: אי אפשר להשתתף עם מי ש'רגלו האחת מחוץ לתחום', אבל גם אי אפשר שלא לענות. לתיאור יחסי השלום עם הערבים הרב קוק ממליץ על א"ז רבינוביץ. הרב קוק מבקש להבליט את הצורה הישראלית בעיתון, ולא לשנות דבר בסגנון מאמריו.

עיקרי הדברים

- מאמר ל'העברי'.
- התשובה להורוביץ.
- תיאור יחסי השלום עם הערבים.
- לא לשנות את סגנונו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז שבט תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה לכ'[6] ידידי הרב הגדול בתורה יראה וחכמה כליל תפארת מו"ה[7] מאיר ברלין שליט"א[8].

הנני שולח בזה לכבודו את המאמר הנדרש לשאלות הזמן, להוגי דעות טהורי לב, ולעורר את הרוח לעבודה ספרותית ישראלית הוגנת.

יטיב נא כבודו למלאות רצוני, ולהדפיס יחד עם הגליון איזה עקזמפלארים [עותקים] מיוחדים ממאמרי זה, עד שיעלה לחוברת מיוחדת, ולשלח לי מהם איזה עשיריות. כזה עשה לי ד"ר[9] לוין במאמרי: "קרבת אלקים", [מאמר של הרב קוק] גם בלא דרישתי.

יחד עם זה הנני שולח את תשובתי לש"י הורביץ, על מכתב שקבלתי ממנו להשתתף במאמר מחקרי ע"ד[10] עתידות היהדות. כמובן אי אפשר לנו כלל להשתתף עם נפלים כאלה, [עם מי שנפלו מן האמונה] שרגלם האחת עומדת כבר מחוץ לתחום, [שכבר חצו את הגבול] ומ"מ[11] למנע לגמרי להשיב אי אפשר ג"כ[12], ע"כ[13] אסתפק בתשובה קצרה זו, ע"י[14] "העברי".

ע"ד תיאורים מחיי הישוב, ביחש לרגשי השלום שבין טובי הערבים עם ישראל, הנני חושב שראוי שתבא המערכת בזה בדברים עם הסופר הישיש א. ז. רבינוביץ, [אלתר זאב רבינוביץ, סופר עברי] שהוא מוכשר לעבודה זו.

מתוך אהבתי הנאמנה לכת"ר[15] בחירי אהובי ולעבודתו הדגולה, הנני מעורר בזה את כבודו להבליט ביותר את הצורה הישראלית ב"העברי", ולטהרו מהסיג של הידים העסקניות, [מן הפסולת של העסקנות] שאינן בחזקת טהרה, ויחד עם זה להעשיר את תכנו המדעי ורוחו הלאומי ממקור עז ד', בו בטח לבנו ונעזרנו.

ידידו עז קשור באהבתו הנאמנה, מצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אבקש מאד שלא לשנות שום דבר בסגנון המאמר, כי לפעמים בשביל שינוי מליצה קטנה, מקבל הענין צורה אחרת, ביחוד בענינים עיוניים כאלה.

הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. לכ' - לכבוד
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ד"ר - דוקטור
10. ע"ד - על דבר
11. ומ"מ - ומכל מקום
12. ג"כ - גם כן
13. ע"כ - על כן
14. ע"י - על ידי
15. לכת"ר - לכבוד תורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה שבט תרע"ב - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין

הרב קוק מבהיר שבעיקול על שכר פועלים אין כוונה לעכב את כל השכר. יש לעכב חלקים קטנים במשך כמה חודשים עד פירעון החוב, כפי שהפועלים עצמם הציעו.

עיקרי הדברים

- עיקול שכר פועלים - בחלקים קטנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה שבט תרע"ב[4].

אדון חביב ומאד נעלה מר ז. גלוסקין נ"י[5], שלו'[6] רב.

מכתבו הנכבד ביחד עם מכתב הפועלים הגיעני. והנני מבאר את דברי, כי מעולם איני מתכוין בעיקול על שכר פועלים, [בעיקול משכר הפועלים, לפירעון חוב] לעכב בבת אחת את כל שכרם. ולא נעלם ממני מצבם האמלל של פועלינו, וידעתי במה הם חיים ובמה הם ניזונים, ולבי לא יחדל מלחוש את כאבם.

אבל אני סומך על יושר לבב כבודו, שחלקים קטנים, לפי הערך, יעכב משכרם, עד שיתקבץ במשך איזה חדשים כדי פרעון החוב. וזהו ממש כדברי הפועלים בעצמם, שיושר לבם לא יניחם לעכב את החוב יותר ממשך של איזה חדשים.

ברגשי כבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אייר תרע"ב - יפו **נמען:** י' האוזר (גראץ)

הקרן הקיימת עוסקת ברצינות בשיפור מצב הפועלים, אבל אין די אמצעים, ורבים עוזבים בגלל חוסר פרנסה. מצווה להרחיב את יכולתה.

עיקרי הדברים

- הקרן הקיימת ומצב הפועלים.
- ירידה מהארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' אייר תרע"ב[4].

אדון נעלה מר י. האוזיר (גראץ),

שלו'[5].

בתשובה על מכתבו הנכבד מחודש העבר ע"ד[6] מצב הפועלים באה"ק[7], ואודות יחוסה של הקרן קיימת הלאומית אליהם, אתכבד להודיע לכבודו, כי הקופה עוסקת ברצינות בשכלול מצב הפועלים, והדברים בכלל הולכים בענין זה ומתפתחים, לשמחת לב כל אוהבי עמם וארצם שבאחב"י[8]. אבל אחרי כל אלה אין הקומץ מספיק, [אין המעט משביע (על פי ברכות ג)] ורבים הם היוצאים מהארץ בשביל חסרון פרנסה, ומהם לדאבון לבבנו גם כחות כאלה הראויים לעבודה. ובודאי חוב קדוש הוא לכל מי שיש בידו יכולת לעבוד בענין זה, להרחיב את היכולת של הקופה הלאומית באופן שתוכל להגדיל את פעולתה הנכבדה, בכמות ובאיכות.

ברגשי כבוד ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק, הכהן קוק.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. שבאחב"י - שבאחינו בני ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' סיון תרע"ב - יפו **נמען:** אברהם שוער, ידיד נעורים

תשובות על עלייה: אי אפשר לדעת מראש אם ימצא פרנסה. יוקר המחיה כבעיר גדולה, והגליל זול יותר. דירה ביהודה עולה כ־150 רובל כסף לשנה. בגימנסיה החינוך הלאומי הגון אבל החינוך הדתי חסר לגמרי. כל יהודי שמהגר צריך לנסות קודם את ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- פרנסה ויוקר מחיה בארץ.
- הגימנסיה - בלי חינוך דתי.
- חובה לנסות קודם את ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' סיון תרע"ב[4].

ידידי מנערי, יקר הערך מר אברהם שוער [אברהם שוער, מכר של הרב קוק מנעוריו] נ"י[5], שלו'[6] וברכה מקודש.

הנני ממהר, יקירי, להשיבך על שאלותיך, דבר כאשר עם לבבי. ואני תפילה, יצליחך ד' בכל פינותיך [בכל פניותיך, בכל אשר תפנה (על פי משלי יז, ח)] ומן המצר ייחלצך ויעמיד במרחב רגליך. [על פי תהלים קיח, ה ותהלים לא, ט]

וע"ד[7] שאלותיך:

א) אם תוכל למצא לחמך באי"י[8], אי אפשר בשום אופן להחליט בלי נסיון. רבים באו בלא תקוות ויסודות, ובמשך הזמן התכוננו באופן הגון, אבל כמובן רבים גם הבאים ע"פ[9] יסודות של חשבונות ותקוות ברורות, ולבסוף אינם מוצאים מעמד והם מתרחים [והם נאלצים] לעזוב את הארץ, ד' יצילנו.

ב) הוצאת החיים באי"י הן בכלל כמדת עיר גדולה בחו"ל[10]. בגליל ההוצאה קטנה מעט מביהודה, וצרכי אוכל נפש, כבשר, דגים וחלב, כמחירם בעירות הקטנות.

ג) דירה למשפחה בינונית תעלה באופן ממוצע ביהודה, ערך מאה וחמשים רוכס"ף[11] [ערך מאה וחמישים רובל כסף] לשנה, פעה"ק[12] ובמושבות שביהודה.

ד) בגימנסיה שלנו, החינוך הלאומי יש לו מעמד הגון, אבל לעומת זה החינוך הדתי הוא משולל לגמרי, באופן המדאיב כל לב אשר לא נתרוקן לגמרי מרגשי קודש, אשר הם מורשה של קהלת יעקב.

וה) הנני חושב שכל מי שבא למדתה של אמיגרציה, [למצב של הגירה] מחוייב הוא, באשר הוא יהודי, ראשית לכל לנסות אולי יוכל להשתקע באי"י, ואם ח"ו[13] אין הדבר עולה בידו, והוא מוכרח לעזוב את הארץ, לתור לו מנוחה [במדבר י, לג] במקום אחר, גם אז הרויח הרבה שעשה את חובתו, וקשר את עצמו קשר רוחני עם מקום בית חיינו.

הנני חותם בברכה וברגשי ידידות, יעזרך ד' בכלל שאר עמו, צופי ישועתו, כנפש ידידך מאז,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. וע"ד - ועל דבר
8. באי"י - בארץ ישראל
9. ע"פ - על פי
10. בחו"ל - בחוץ לארץ
11. רוכס"ף - רובל כסף
12. פעה"ק - פה עיר הקודש
13. ח"ו - חס ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז מנחם אב תרע"ב **נמען:** הסופר ש"י איש הורוביץ

בזמן שהשמד מתפשט בין הצעירים, כל כתיבה ספרותית שמטילה ספק ביהדות לעומת אמונות זרות היא 'רדיפה לכלל ישראל'. הורוביץ נכשל בזה כמה פעמים, ולכן הרב קוק אינו יכול להשתתף בכתב העת 'העתיד'. הרב קוק דן אותו לכף זכות, ובטוח שהדור עומד על פתחי 'תשובה עילאה', דווקא מכוחות הפורצים, אבל אין למהר בהשתתפות לפני שיהיו סימני בנייה.

עיקרי הדברים

- כתיבה שמטילה ספק ביהדות - רדיפה.
- סירוב להשתתף ב'העתיד'.
- הדור על פתחי תשובה עילאה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ז מנ"א[2] תרע"ב[3].

כ'[4] הסופר החכם מר ש"י הורוויץ נ"י[5].

מכתבו מה' מנ"א הגיעני. והנני להודיע לכ'[6] דברי אמת, שבהיותנו בזמן הזה יושבים בחרדה גדולה על התפרצות השמד [ההמרה לדת אחרת] בין חלק מצעירינו, ושויון-הנפש [והאדישות] הנפגש לזה גם מבאים-בימים, אני חושב כל סגנון ספרותי המטיל ספק בתכן היהדות, לעומת עבודות זרות, למעשה רדיפה [כמעשה רדיפה] לכלל ישראל, ששום כשרון ושום חכמה שבעולם לא יוכל לכפר על זה. וכבודו נכשל בזה כמה פעמים, במח"כ[7]. אדע ג"כ[8] לדונו לכ"ז, שדבריו יוצאים מקירות-לבו ומכאובי-ספיקותיו אוכלים את כליותיו. אבל במה חטאה האומה העלובה, שנרשה להוסיף על יגונותיה ועלבונה, מידי שונאיה הזרים, גם מכות כאלה מבית מאהביה בניה? ומתוך-כך לא יכולתי להתגבר על עומק צערי, שנצטערתי כמה פעמים מהופעותיו הספרותיות של כבודו, עד כדי מדה זו שאוכל להשתתף בעבודת "העתיד", [מאסף ספרותי שערך הורוויץ] שרוחו של כבודו מרחף עליה.

אמנם בטוח אני, שדורנו זה דוקא על פתחי תשובה הוא עומד, ותשובתו תשובה גדולה תהיה, תשובה עילאה, ודוקא מכחות הפורצים בשטף בלתי-מעוצר זרם-חיים יתפרץ להחיות עם רב. אבל אי-אפשר לנו למהר בהשתתפות, עד שנראה סימנים הגונים על נטיית הרוח לצד בנין, "הלוך להרגיע ישראל". [על פי ירמיהו לא, א]

ברגשי כבוד ובצפיית שלו'[9] לעם ד' הגוי כולו,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב

3. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
4. כ' - כבוד
5. נ"י - נרו יאיר
6. לכ' - לכבוד
7. במח"כ - במחילת כבודו
8. ג"כ - גם כן
9. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח מנחם אב תרע"ב **נמען:** אגודת 'כרמלי', ראשון לציון

השקדים שנשלחים בלי הפרשת תרומות ומעשרות פוגעים בכבוד הישוב ומכשילים את הציבור. הרב קוק מבקש לקבל שקדים רק עם תעודה מהממונים, ולתקן את מה שכבר נמצא אצלם.

עיקרי הדברים

- שקדים בלי הפרשת מעשרות.
- עלבון הישוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח"י[2] מנ"א[3] תרע"ב[4].

לכבוד אגודת כרמל, [אגודת "כרמל", ששיווקה את תוצרת המושבות] בראשון לציון ת"ו[5], שלו'[6] וברכה.

אלופי היקרים, מוכרחני לבקש מהדרת כבודם, לעזרני בדבר שיש בו משום הסרת תרעומת כללית מעל הישוב, באחד מענפיו החשובים.

השקדים שנשלחים ע"י[7] אגודתם הנכבדה כשהם טבלים, בלא תיקון תרומ"ע[8], [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, ואסורים באכילה] מעוררים הם, לדאבון לבבי, רגשי עלבון על ישובנו הקדוש והחביב, באמרם, ולא שלא בצדק, שהוא מכשיל בזה את הציבור במאכלות אסורות.

אני איני יודע איזה רגש מר הוא יותר מכאיב לי, אם עצם המכשול היוצא מזה או עלבון הישוב, משוש תקות חיינו הלאומיים. איך שיהיה אבקשכם, אדוני החביבים, שלא לקבל מעתה שקדים, כי-אם בתעודה מהממונים על המעשרות שהועמדו במושבות. ובטובם להודיע למוכריהם שיתקנו את שקדיהם, ולקבל תעודה, כדי שלא יהיה כל מעצור במהלך המסחר. והמוכן בידם כבר מהבלתי-מתוקן, הנני מחלה את פני [מבקש את פני (על פי שמות לב, יא)] הדרתם, עשו נא לכבוד שם ד' הנקרא על עמנו וארצנו הק'[9], ולכבוד ישובנו האהוב, תל תלפיות של כל ישראל, [מקום שכל ישראל פונים אליו (על פי ברכות ל)] ותקנו נא את הכל כדת של תורת אמת מורשה קהלת יעקב:

ברגשי כבוד נעלים ובצפיית ישועת בנים, בוני ארץ אבות, ברוממות קרן,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. ח"י – שמונה עשרה (18)
3. מנ"א – מנחם אב
4. תרע"ב – השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ת"ו – תבנה ותכונן
6. שלו' – שלום
7. ע"י – על ידי

8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אלול תרע"ב - יפו **נמען:** יהושע ברזילי (איזמן)

הרב קוק מודה על החוברת 'קורטוב מדינה', שמסבירה את התחייה בדרך מעשית. עם זאת, ברזילי הבליט את 'משפט השלום' העברי ולא הזכיר את הרבנות, אף שהיא כוח חי בישוב.

עיקרי הדברים

- שבח ל'קורטוב מדינה'.
- השמטת הרבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ג' אלול תרע"ב[4].

אדון נעלה, מר יהושע ברזילי, [יהושע ברזילי (איזנשטט), ממנהיגי חובבי ציון] שלו'[5].

בתודה רבה הנני בזה לתת לך, אדוני, את ברכתי על מחברתך הגדולה באיכותה "קורטוב מדינה". [חיבורו של ברזילי על סדרי היישוב] תקותי תעודדני לחשוב, שגרעין מטל חיים, הנושא פרי למרבה לתקומתנו בארץ אבות, יכנס בלב כל איש ישראל אשר יקרא את דבריך. המאירים המקרבים את הסברת צמיחת קרן ישועתנו באורח מעשי, אשר-לא ירחק חק. [על פי מיכה ז, יא] תחזקנה ידיך, עובד נאמן וחכם לבב בעבודת תחייתנו, ורוח ד' תשגבך חיל. [ורוח ה' תחזק אותך]

לא למותר הנני מוצא להעירך, אדוני הנעלה, שחסרת את צביון האמת המעשית, במה שהבלטת את המשמעת הפנימית שלנו ביחוסה ל"משפט השלו'", [בית משפט השלום העברי, שהוקם ביישוב] ולא מצאת לנכון לצייר את הגורם של הרבנות, אע"פ[6] שהוא כח חי ופועל בהישוב. פגם זה כמובן לא ימנעני מלהביע לך את רגשי הוקרתי את מטרתך הנעלה. במחברתך החשובה, שהנני מלא תקוה שתהיה גורם חשוב לחזק את תנועת תחייתנו הלאומית בכל סעיפיה.

ברגשי כבוד ותקות ישועת חומות וחיל, [על פי ישעיהו כו, א] בימין ד' רוממה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ג - יפו **נמען:** ועד 'תחכמוני' בפרנקפורט

הרב קוק אינו יכול להמשיך לשאת בשם ההשגחה על 'תחכמוני' בלי דרישותיו: מינוי ופיטורי מורים בהסכמתו, אישור התוכנית, אישור ספרי הלימוד, דיווח חודשי, ואספת מורים חודשית אצלו. הדרישות לא קוימו עד כה.

עיקרי הדברים

- דרישות ההשגחה על 'תחכמוני'.
- אי קיום הדרישות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי תרע"ג[4].

לכבוד חברי ועד ה"תחכמוני" בפפ"מ[5]. [חברי ועד "תחכמוני" בפרנקפורט על נהר מיין, שתמכו בבית הספר]

שלו'[6] רב מקודש.

אני מוצא את עצמי מחוייב להציע לפני הדרת כבודכם את דרישותי ביחש למוסדנו החביב, שאי-אפשר לי להיות נושא את שם השגחתי עליו, רק כשיתמלאו אלה בדיוק, והן:

א) לקיחת מורים והתפטרותם לא יהיו כי"א[7] בהסכמתי.

(הפרוגרמה צריכה להתאשר ממני בכל זמן.

ג) כל ספר לימוד וכל ספר למקרא לתלמידים לא יכנס למוסד בלא הסכמתי.

ד) בכל חודש ישולח לי תוכן מפורט מכל מה שלמדו התלמידים בזה החודש.

ה) בכל חודש תהיה אצלי אסיפת המורים לברר את מצבו הרוחני של המוסד.

אלה הדרישות הבעתי ודרשתי מאז, ולמורת רוחי לא נתקיימו, ואבקש בזה בהדרת כבודם להשתדל מצדם שלא ימשך עוד מצב כזה להבא.

אני מוצא, שהדרישות הללו, שהן כי"כ[8] נכבדות להרמת ערכו של המוסד הנכבד, א"א[9] שיתמלאו בדיוק, כי"א ע"י[10] עמדתו של הועד המקומי.

בתקוה להרמת דגל מוסדנו הנאמן לשם אור תורת ד' ותחיית עמו על אדמת קדשו, הנני חותם ברגשי כבוד וברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
5. בפפ"מ – בפרנקפורט דמיין
6. שלו' – שלום
7. כ"א – כי אם
8. כ"כ – כל כך
9. א"א – אי אפשר
10. ע"י – על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ג - יפו **נמען:** רב בחוץ לארץ

התלמידים בגימנסיה ביפו מתחנכים בחינוך שלילי ביחס לתורה. לומדים בה תלמוד, אבל לא באופן שממלא את הלב קדושה. הרב קוק לא ימליץ להכניס לשם בן של הורים יראי שמים. ביתחכמוני' אין מקום לבן שמונה עשרה, ועל בית המדרש למורים ועל 'בית המדרש לרבנים' בירושלים אינו יודע די.

עיקרי הדברים

- הגימנסיה - חינוך שלילי.
- חלופות לצעיר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי תרע"ג[4].

אדוני הרב שליט"א[5],

הנני להשיבו על דרישותיו בדבר הגמנסיה ביפו, כפי ידיעתי:

א) למורת רוח כל שלמי אמוני ישראל, התלמידים מגודלים בחינוך שלילי, ביחס לדרכי התורה וי"ש[6].

ב) שמעתי שלומדים שם תלמוד, אבל כמובן לא בדרך הממלא את הלב קדושה ואמונה לתוה"ק[7], ביחוד לתורה שבע"פ[8].

ג-ד(אין צורך להשיב, מאחר שאיני מסכים להשתדלות של הכנסת תלמיד שמה, ביחוד בן הורים כאלה שעיניהם ולבם לתוי"ר[9].

ה) יש בית-ספר "תחכמוני" פה, שלומדים בו ג"כ[10] ידיעות של חול, והוא מתנהג בדרך היראה בכלל, ויש בו מורים גם לתלמוד, אבל לעלם בן שמונה עשרה שנה כבר אין בו מקום. יש עוד סמינר למורים ומין "בית מדרש לרבנים" בירושלים, [ככל הנראה בית המדרש למורים או לרבנים של חברת "עזרה"] אבל איני יודע בבירור את טיבם, ואיני יכול ליעץ אודותם דבר.

והנני בזה חותם בברכה וכבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וי"ש - ויראת שמים
7. לתוה"ק - לתורתנו הקדושה
8. שבע"פ - שבעל פה

9. לתוי"ר - לתורה ויראה
10. ג"כ - גם כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט טבת תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר פויכטוונגר וועד 'תחכמוני' בפרנקפורט

הרב קוק חוזר על דרישותיו לגבי השגחתו על 'תחכמוני', ודורש לפתור את החוב לחברי הוועד המקומי, ובעיקר לא"א כהנא, שנשא בעול ועלול ליפול. (סוף המכתב חסר.)

עיקרי הדברים

- דרישות ההשגחה.
- חוב לחברי הוועד המקומי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט טבת תרע"ג[4]

שלו'[5] רב לכבוד הרה"ח[6] הנעלה מאד מר ד"ר[7] י. פייכטוואנגר [הרב ד"ר פייכטוונגר, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] וכל החברים הנכבדים אשר לועד התחכמני [הוועד בפרנקפורט שתמך בבית הספר "תחכמוני" ביפו] נ"י[8].

אלופי החביבים,

עברו ימים ושבועות מאז נתכבדתי במכתבם הנכבד, אשר בו הואילו להודיעני, שכבוד הרה"ג[9] ד"ר נוביל [הרב ד"ר נחמיה נובל מפרנקפורט] נ"י, יכתוב לי בפרוטרוט [בפירוט] בדבר התחכמני והשאלות התלויות במצבו. ואנכי חכיתי עד כה למכתב ההוא, וכאשר ראיתי כעת שהדבר מתאחר, והענין החביב דוחק אותנו להעמידו על בסיס נכון כראוי, הנני מוצא לי לחובה קדושה להודיע לכבוד הדרתם עוד הפעם, ע"ד[10] הדרישות אשר כתבתי במכתבי העבר, שאני מוצא להכרח שכולן תמלאנה דוקא מצד החלטת כבודם. ואז נוכל לקוות בע"ה[11] להרמת קרן מוסדנו, להתקרב תמיד להמטרה הנשאה שכולנו עורגים אליה, לרומם ע"י[12] המוסד הקדוש והחביב הזה, את יסוד החינוך המקודש לתורה ואמונת אמן, מאוזר [חגור, מצויד] בתרבות אנושית מכובדת, עם כל הטוב הנמצא בתכסיסי הלאומיות [בדרכי הלאומיות] הישראלית וחפץ תחייתה באה"ק[13].

ועם זה הנני מוצא לי לחובה להעיר את כבודם לשים קץ לשאלת הכספים, בדבר החוב שחברי הועד דפה תובעים מהמוסד. בשום אופן אי אפשר לסבול שיהיו שלוחי מצוה [שליחים שעוסקים במצווה] כאלה, שמסרו נפשם להקים את יסוד מוסדנו היקר, ניזוקים, באופן כ"כ[14] נורא. לא עשירים הם האנשים הנכבדים הללו, ומניעת הסדר בדבר החוב תוכל להביא במצבם הפרטי תוצאות נוראות, וביחוד נצטבר כל העול ברובו על שכם איש אחד מר א. א. כהנא, ואין בכחו בשום אופן לסבול זה. ומה מר הוא הדבר, אם חסרון הסידור בעניני כספים יביא איזה איש נכבד, שעסק במצוה בחרף נפש, [במסירות נפש] למצב מסופק המלא אחריות.

אקוה שיזדרזו כבוד הדרתם לפתור בכי טוב [בדרך טובה] את השאלה הסבוכה הזאת. בדבר החוב, ואין הענין סובל דחיה כלל, כי אי אפשר לתן מקום לאנשים יקרים, שעסקו בענין חשוב כזה שיפלו בנופלים

[שייכשלו ויפלו] ח"ו[15], ע"י המניעות אשר נפגשו בסדרי הועד, וראוי להדרת כבודם להקדים בדבר מצוה, והכספים הראויים להיות נתנים למטרת החוב ינתנו בלא איחור מצדם, בעין יפה, [בנדיבות] ומה שישאר עוד לפרעון יסודר הדבר שלא ימשך עוד.

(חסר הסוף)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. נ"י - נרו יאיר
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. ע"ד - על דבר
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ע"י - על ידי
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. כ"כ - כל כך
15. ח"ו - חס ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג שבט תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר יהודה לייב מטמן־כהן

הגיעו לאוזני הרב קוק ידיעות על חילול שבת עולב במועדון הפועלים. הרב קוק אינו יודע אם כאבו גדול יותר מצד הדת, מצד הנשמה הלאומית או מצד עלבון הישוב בעיני רבבות. הרב קוק מבקש שמטמן־כהן ישתמש בהשפעתו על מנהלי המועדון לחוס על כבוד השבת.

עיקרי הדברים

- חילול שבת במועדון הפועלים.
- כאב דתי ולאומי.
- בקשת השתדלות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג שבט תרע"ג[4].

אדון נעלה, החכם המפורסם מר ד"ר[5] מטמן-כהן [ד"ר יהודה לייב מטמן-כהן, מייסד גימנסיה "הרצליה"] נ"י[6], שלו'[7]

אתכבד להציע לפני כ'[8] בקשה ממעמקי לבבי:

באה אלי שמועה שיש לכבודו השפעה על קלוב הפועלים [על מועדון הפועלים ביפו] ומנהליו. לעומת זה מגיעות לאזני ידיעות על דבר חילול שבת בצורה עולבת מאד בקלוב הנ"ל[9].

מאיזה רגש המכאוב יותר גדול בלבבי, מפני קדושת הדת, או שהנשמה הלאומית היא המרגשת בצערה, או מעלבון הישוב ועסקניו בעיני רבבות אחים - לא אוכל גם אני לתן חשבון לנפשי. אבל אחוש שיש לי משפט לדרוש מאחים להקל את צרת נפשי, שהיא צרת נפש אלפים ורבבות מישראל.

ע"כ[10] הנני פונה לכבודו בתקותי, שבכל כח השפעתו יטיב נא להשתדל להשפיע על האדונים מנהלי הקלוב הנ"ל, שיואילו לחוס על כבוד השבת וקדושתה, ולא יעליבו במדה ירודה כזו את רגשי הקודש של אומתנו האמללה והאהובה לכלנו יחד.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אקוה להתכבד בתשובתו הנכבדה במוקדם האפשרי, הנ"ל. --ידו הנדיבה להמוסד הגדול הזה ולכל התלויים בעמדתו, נדכאי רוח, בריחי דמערבא, המצפים לתשועת ד'.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באהבה רבה וברגשי כבוד אדירים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. כ' - כבוד
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר אהרן קמינקא

הרב קוק מודה על ספר השירים 'צהרים', ושמח שהגיגיו יקרים לקמינקא. הרב קוק רואה בזה הוכחה שלספרות עברית מקורית יש כוח לאגד את 'הפזורים' שנמשכו אחרי יפיפותו של יפת. הרב קוק מבקש עוד מספריו, ומעיר שבתלמוד התורה 'שערי תורה' ביפו יש בית מלאכה שנוסד בהסכמתו.

עיקרי הדברים

- תודה על 'צהרים'.
- כוח הספרות המקורית לאגד.
- תיקון: בית מלאכה ב'שערי תורה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט שבט תרע"ג[4].

אחד מבני עליה, הרב החכם המרומם, אוצר חמודות, מר א' ד"ר[5] קמינקא [הרב ד"ר ארמנד (אהרן) קמינקא מווינה, משורר ופובליציסט] נ"י[6].

עתרת שלו'[7] וברכה,

ראיתי ונהרתי, [ישעיהו ס, ה] ביפעת ספרו השירי "צהרים". [קובץ שירים של קמינקא] אשר הואיל הדרת כבודו לכבדני בו. ומשנה שמחה שמחתי להבחין מדבריו ב"ייד' פר'", כי יקרו לו הגיונותי. והידיעה הזאת שאיש כמוני, שמקורות מחשבותיו מפכים הם רק מאהלי שם, [מאהלי שם, מן התורה (על פי בראשית ט, כז)] מבארה של תורה בהגיגיה הפומביים והטמירים, יוכלו דבריו לקחת גם את לב חושב מחשבות, אשר העולם הרחב של יפת [תרבות יוון ואירופה (על פי מגילה ט: "יפיותו של יפת יהיה באהלי שם")] נגלה לפניו בהמון שלל צבעיו, תוסיף לחזק את רוחי ולאמץ את השקפתי, כי יש כח רב בספרות מקורית שלנו לאגד אלינו את כל הפזורים, אשר נפוצו מאתנו, בעטיה של יפיפותו של יפת. [בגלל יופייה של התרבות היוונית] שהתפרצה בפתע בשטף של זרם לתוך חוגנו. ומאד אשמח אם יכבדני כבוד הדרתו ביתר ספריו הנכבדים, ביחוד הכתובים עברית, למען אדע למצות את ערך מדותיו, הנראות לי בעשרן, ביותר פרטיות.

מדי דברי אעיר את כבודו, כי לבית התלמוד-תורה "שערי תורה" [תלמוד התורה ביפו] פה, יש גם בית מלאכה, שנוסד בהסכמתי וסיועי, ואולי ראוי לתקן זה בהערה בהרצאתו הנכבדה, להעמיד את הרואים את דבריו על האמת הממשית.

ברגשי כבוד וברכה נאדרת מקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** יצחק פקלר

הרב קוק מצרף מכתב מהאפוטרופוס על עיזבון מרת הינדין, בי יפה, שהוא גם מומחה לקרקעות. העת כשרה מאוד לגאולת הארץ, והרב קוק קורא לבעלי הכסף לא להחמיץ אותה. על הגימנסיה: הפרצה ביחס לדת עדיין גדולה, אף שאומרים שריככו מעט את יחסם לתנ"ך.

עיקרי הדברים

- עיזבון מרת הינדין.
- העת כשרה לקניית קרקעות.
- ביקורת על הגימנסיה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרע"ג[5]

ידידי היקר המרומם מר יצחק פקלר נ"י[6], שלו'[7] רב מקודש.

בתשובה ע"ד[8] שאלותיו אודות העזבון של מרת הינדין ז"ל[9], וכמו-כן ע"ד קניית קרקעות, הנני מליט בזה [הנני מצרף בזה] לכי'[10] מכתב האפטרופוס על העזבון הנ"ל[11], ועם זה הוא מומחה, ועסקן בעניני קרקעות באי"י[12], מר בי יפה. בכלל דבר ידוע הוא כעת באה"ק[13], שהזמן מוכשר מאד לגאולת הארץ [לקניית אדמות] כעת, כי פקד ד' את עמו, [רות א, ו] והמאורעות האחרונות הולכות ומתרקמות לטובת הישוב הישראלי ב"ה.

איכם גבירינו, אדירי הכסף, שיש בהם איזה זיק של חמדת תקות ישועת ישראל וארצו, אל נא תעזבו עת פקידה [אל תחמיצו את שעת הרצון] לטובה בזאת.

ע"ד הגימנסיה. למורת רוחנו עדיין הפרוץ מרובה ביחש לקודש הדת והיהדות. אומרים, שרוכך קצת קשיות ערפם [עקשנותם] של המורים ביחש ללימוד התנ"ך[14]. אבל עדיין לא זו הדרך. הבה נקוה כי עין ד' על עמו תהיה לטובה גם במקצע ישוב זה, ומתוך מאפליה [ומתוך החושך] יאיר אור לנו במהרה בימינו בקרוב, וילדינו כולם יקדישו את קדוש יעקב, וירימו קרן בימין ד' רוממה בארץ חמדה. ידידו מכבדו ומוקירו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. נ"י - נרו יאיר

7. שלו' – שלום
8. ע"ד – על דבר
9. ז"ל – זכרונו לברכה
10. לכ' – לכבוד
11. הנ"ל – הנזכר לעיל
12. באי"י – בארץ ישראל
13. באה"ק – בארץ הקודש
14. התנ"ך – התורה נביאים וכתובים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר ראשון תרע"ג - יפו **נמען:** זאב גלוסקין

הרב קוק אינו מסכים לעיקול בפתח תקווה: מי שמציית לדין ויכול לשלם אין מעקלים עליו. על טענת גלוסקין שאין כבוד למוסד ציבורי להיתבע בדין: יש להתחשב גם במוסד הרבנות, ואין פחיתות כבוד בכך שמוסד עונה לתביעת יחיד, שהרי 'מלכי בית דוד דנים ודנים אותם'. לכן קבע הרב קוק תקנה: היחיד מגיש את טענותיו בכתב, המוסד משיב בכתב, ורק אם בית הדין רואה צורך, מתקיים דין תורה.

עיקרי הדברים

- אין עיקול על מי שמציית לדין.
- מוסד ציבורי חייב בדין.
- 'מלכי בית דוד דנים ודנים אותם'.
- תקנת טענות בכתב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א אד"ר[4] תרע"ג[5]

אדון יקר ונעלה מר זאב גלוסקין נ"י[6]. שלו'[7] רב.

בתשובה על מכתבו הנכבד שקבלתי כעת, אתכבד להודיעו שאנכי אינני מסכים על העיקול של פ"ת[8]. [אינני מסכים לעיקול שהוטל בפתח תקוה] ועוד ללא שאלוני נדרשתי ע"ז[9] וכתבתי להמעקל שאיני מוצא יסוד לזה בענין שלנו. אמנם אז היה העיקול על ההליכה לד"ת[10] שתבע כבודו, אבל הענין אחד הוא, כי מאן דציית דינא אין מעקלים עליו, [כי מי שמציית לבית הדין, אין מעקלים את נכסיו (ארמית)] בהיותו עם זה בעל יכולת לשלם.

לעומת זה אני חייב תשובה לכבודו על מכתב של "אהבה מסותרת", שכתב לי כבודו ע"ד[11] תביעתו של מר ש' והנני מגלה לכבודו את דעתי ממעמקי לב. חושב אני שאיש לא יחשדני באדישות נגד כבודם של מוסדינו הישוביים, שהם לי אור וחיים ומקורות של תקוה וצפיית ישועה. אבל שני דברים אומר לכבוד חביבי. האחד, שבין המוסדות הנכבדים של א"י[12] ראוי להתחשב גם עם המוסד של הרבנות, והשני, שאין אני מוצא שום גרעון כבוד למוסד היותר עליון, בהיותו משיב על תביעותיהם של יחידים ממנו. ומלכי בית דוד דנים, ודנים אותם, [סנהדרין יט] אמרו חז"ל[13], וזאת היא תהילתם ותפארתם. וכדי להגן על כבוד המוסדות כמה דאפשר בסדרי משפט, כבר נתפשטה ב"ה תקנתי בישובנו מאז, שכל יחיד התובע איזה מוסד ציבורי לד"ת צריך הוא להציע בתחילה את טענותיו בכתב, והמוסד יכול להשתמש בזכותו להשיב עליהן בכתב, ורק אם אחרי חילוף הטענות באופן זה מוצא הב"ד[14] שהענין מוכרח לבא לד"ת, רק אז חלה החובה על המוסד לעמוד לד"ת ע"י[15] ב"כ[16] עם היחיד התובע אותו. וכמדומני שסדר אסתתי כזה, [סדר נאה כזה ("אסתטי")] גם אירופא לא תוכל להעליבו.

והנני חותם בברכה נאמנה מציון וברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. פ"ת - פתח תקוה
9. ע"ז - על זה
10. לד"ת - לדברי תורה
11. ע"ד - על דבר
12. א"י - ארץ ישראל
13. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
14. הב"ד - הבית דין
15. ע"י - על ידי
16. ב"כ - בא כוחו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' דראש חודש אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** הוועד הכללי ביפו

לאור הידיעה על פרעות מתוכננות, הרב קוק דורש לכנס את הוועד מיד, 'שלא לאחר אפילו שעה', כדי להתייעץ מה לעשות.

עיקרי הדברים

- כינוס דחוף נגד פרעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' דר"ח[4] אדר ב' תרע"ג[5].

כי[6] הועד הכללי, [הוועד הכללי של יהודי יפו] פעה"ק[7] ת"ו, שלו'[8],

כעת בא אלי אדם בר סמכא, [אדם נאמן (ארמית)] והגיד לי בבירור שנודע לו, שהערבים מתכוננים פה לעשות פרעות ביהודים. אדרש לקרא מיד אסיפת הועד, שלא לאחר אפילו שעה אחת, וג"א[9] בל"נ[10] אבא לאסיפה, להתיעץ אם צריכים לעשות איזה דבר ומה לעשות.

להשיבני מיד ע"י[11] מוכ"ז[12], ולמע"ה[13] שלא לאחר ולעכב אפילו שעה קטנה. ושומר ישראל יגונן [על פי תהלים קכא, ד] על עמו מכל צריו.

בכבוד גמור ועינים נשואות לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. דר"ח - דראש חודש
5. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
6. כי - כבוד
7. פעה"ק - פה עיר הקודש
8. שלו' - שלום
9. וג"א - וגם אני
10. בל"נ - בלי נדר
11. ע"י - על ידי
12. מוכ"ז - מוסר כתב זה
13. ולמע"ה - ולמעלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** מערכת 'הפועל הצעיר'

הרב קוק מבקש לא לסכסך בעניין האתרוגים. המורכבים נמכרים כסחורה מזויפת, כי המוכרים מבטיחים שאינם מורכבים. אם נחזיק במטעים כשרים, נהיה יחידים בשוק, והאתרוג יהיה מקור פרנסה לישוב. אם נמלא את הארץ במורכבים, לא נעמוד בתחרות מול הגויים.

עיקרי הדברים

- אתרוג מורכב - תרמית.
- יתרון כלכלי לאתרוג כשר.
- בקשה לזהירות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' אדר ב' תרע"ג[4].

כי[5] מערכת "הפוה"צ", [מערכת העיתון "הפועל הצעיר"] שלו[6].

אני מוצא לנכון להעיר את המערכת, שאני חושב שהיא נאמנה לטובת הישוב לפי השקפתה, שתשים לב שאין כדאי לסכסך את הענין של האתרוגים. האתרוגים המורכבים שהם נמכרים בשוק, נמכרים הם בתור סחורה מזוייפת. היונים הגננים [הגננים היוונים, שגידלו אתרוגים] מצדם, והסוחרים בכלל, מבטיחים לקוניהם שהאתרוגים אינם מורכבים, והמתירים אומרים רק שראוי לסמוך על דבריהם ולהאמין להם. אנכי קשה לי להשלים עם הרעיון שישובנו יהיה יונק מצינור של תרמית. והעיקר אם אנחנו נחזיק במטע אתרוגים כשרים, הננו אז המיוחסים בשוק, יכולים אנו אז לגלות את האמת, שהננו היחידים בעולם בעלי סחורה משובחת זו, ועתיד הוא בשביל-כך האתרוג להיות. פרודוקט, [מוצר] המביא עבודה וחיים להישוב במדה חשובה.

אבל אם נמלא את א"י[7], העברית, באתרוגים מורכבים, אז לכל היותר אין כחנו בשוק האתרוגים עולה, כי"א[8] לפי הערך של אתרוגינו לעומת אתרוגי הגויים, שקדמו לנו בתעמולה כ"כ[9] גדולה לכבוש את השוק לטובתם, ומי יודע אם לא ימצאו עוד טוענים שיאמרו שהאתרוג המורכב, באיסור, בא"י[10] גרוע הוא מהמורכב שבחו"ל[11].

לזאת אבקש מאד להתיחס בזהירות לשאלה זו.

בכבוד, ובתקות ישועה לכל עם ד' הגוי כולו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד דפעה"ק יפו והמושבות ת"ו

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. כ' - כבוד
6. שלו' - שלום
7. א"י - ארץ ישראל
8. כ"א - כי אם
9. כ"כ - כל כך
10. בא"י - בארץ ישראל
11. שבחו"ל - שבחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** הנהלת הגימנסיה העברית

הרב קוק מבקש שבטיול התלמידים לירושלים לא יחללו שבת בפרהסיה ולא ייכנסו להר הבית, מתוך 'רגשי שלום אחים', על אף 'התהומות המבדילים'.

עיקרי הדברים

- שבת בטיול.
- איסור כניסה להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר ב' תרע"ג[4].

כבוד הנהלת הגימנסיה העברית, פה, שלו'[5],

רגשי שלו' אחים תוקפים אותי, להציע לפני כבוד ההנהלה, שבהטיול [בטיול] שיערך לתלמידי הגימנסיה לירושלים, יאחזו איזה אמצעים, שעל ידם לא יחולל כבוד הדת וכל קודש, למשל חילול שבת ביחוד בפרהסיה, ואיסור הכניסה למקום המקדש [שלא ייכנסו להר הבית]

אני חושב שיש די מקום בלב, - למרות כל התהומות המבדילים בין מהלכי הנפש אצלנו, - לקבל הצעתי זאת.

אם תואיל כבוד ההנהלה לכבדני בתשובתה, אודה ע"ז[6] למפרע. [מראש]

בכבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. ע"ז - על זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יעקב בר"י לווינזון ורבני שיקגו

הרב קוק שמח בהתעוררות רבני שיקגו לבניין הארץ, ומציע כמה תחומים. אפשר להושיב כעשר משפחות של תלמידי חכמים על הקרקע בפתח תקווה, בתמיכה או בהלוואה לעשר שנים. אפשר לממן את הצד הרוחני של חמש מאות פועלים צעירים דרך 'אגודת נטעים'. ואפשר לממן מקוואות, תלמודי תורה, שוחטים ונסיעות לחיזוק הדת במושבות. העלייה מכל הצדדים היא 'אתחלתא דגאולה'.

עיקרי הדברים

- תלמידי חכמים על הקרקע.
- חינוך פועלים צעירים.
- חיזוק הדת במושבות.
- 'אתחלתא דגאולה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א סיון תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכת מקודש לכבוד הרב הגאון, אוצר תוי"ר[6] טהורה, מו"ה[7] יעקב בר"י לעווינזאהן [הרב יעקב לוינזון, רב בשיקגו] שליט"א[8], רב בק' שיקאגא יצ"ו[9], וכל חבורתא קדישתא, [וכל החבורה הקדושה (ארמית)] הרבנים דעי"ת[10] הנ"ל[11], עתרת שלו' וברכה.

יקרת מכתבו הגיעה לידי. ואשמח מאד על ההתעוררות הקדושה לבנין אה"ק[12] והחזקת ישובה, אשר נתעוררה במחנה קדשם. והנה להציע פרטי עבודות צריכים ע"ז[13] אריכות רבה, ואין הזמן גרמא לי כעת לזה. ואקוה לד' יתי[14], כאשר נבא בכתובים לימים הבעל"ט[15], כשיתקרבו הענינים, שהדרת כת"ר[16] עוסקים בהכנתם. לידי מעשה, אבאר את הדברים בבירור יותר פרטי, אבל כעת אסתפק ברישום קצר.

הרעיון להושיב ת"ח[17] על הקרקע הוא נשגב מאד. והנה כבר נוסדה במושבה פתח-תקוה, אגודה להפרחת הישוב, מבני תורה יראים ושלמים. ואם רצון כת"ר לזה, יוכלו להחל בפעולה מיד לישב בערך עשר משפחות ויותר ת"ח הגונים, שיעסקו בעבודת האדמה, ויקבעו ג"כ[18] עתים לתורה, ויהיו מצויינים למופת בדרכיהם הישרים בע"ה[19]. ויוכלו לכונן את תמיכתם בשני אופנים: או דרך תמיכה, לקנות בעד כל אחד בית, וחבל אדמה של איזה דונמים קרקע, עם מכשירי עבודה, באופן שיוכל לעבוד את האדמה בלא הוצאה מרובה, כי"א[20] ע"פ[21] השיטה של החקלאות הזעירה, [בשיטה של משק חקלאי קטן] - או בדרך הלואה, בתשלומין של עשר שנים בערך, ואח"כ[22] יוכל הסכום לחזור לקופת חברתכם, ולהגדיל בו עוד את הישוב בעה"י[23].

ויש עוד מכון, שאפשר להתחיל בו, ברוח של שכלול הישוב, בקישור עם קדושת התורה. שאלת הפועלים היא גדולה באה"ק[24]. הפועלים הצעירים, הרבה מהם רחוקים מעניני הדת, בעוה"ר[25], ואין דרך לעשות בזה דבר רצוי, כי"א שנחנך לכתחילה פועלים ישרי דרך, ברוח אמונה ויראת שמים. ולמטרה זו

באתי בדברים עם חברת "אגודת נטעים", [חברה שהקימה מטעים בארץ ישראל] והם הבטיחו לי, שיתנו עבודה לפועלים משלנו, אפילו עד מספר חמש מאות, כעת בהתחלה. ויש תקוה שהמספר יגדל הרבה בימים העתידים בע"ה. רק שעלינו ליסד מכון כזה, שיקבל עליו את הטיפול וההוצאה של כל הענינים הרוחניים של הפועלים הצעירים הללו, דהיינו: בנין ביהמ"ד[26], ספרים, מנהל, מלמד וכיו"ב[27]. ואז יש תקוה שבמשך זמן לא כביר [בזמן לא רב] יהיו לנו פועלים מחונכים בתוי"ר[28], ומוכשרים להעבודות היותר חשובות שבעבודת הישוב.

ואם רצונם לעסוק בעניני הישוב הרוחני, שהוא דבר גדול, אציע לפני הדרת כת"ר, איך שכל הישוב בכלל, היהודי והגלילי, [של יהודה ושל הגליל] הולך הוא ומתרחב, ובעוה"ר[29] אין במושבות, ביחוד הרחוקות, סדרי חיים מתוקנים בכל הפרטים הנדרשים לקדושת ישראל, ועל כל אלה צריכים סכומים. יש מושבות שצריכים לבנות בהן בתי טבילה, וישנן כאלה שצריכים ליסד בהן בתי ת"ת[30], וישנן ג"כ מחוסרות שובי"ם[31], ובתי כנסיות, ובמד"ר[32] וספרים וכו'[33], וביחוד צריכים לנסוע בתדירות נסיעות הקפיות [נסיעות סביב כל המושבות] על כל הישוב, כדי לעורר את רוח החיים האמיתיים בכללות הישוב, ובמקומותיו הפרטיים, לחזק את היהדות בכלל ואת המצות התלויות בארץ בפרט. ות"ל[34] הרבה עזרנו השי"ת[35] להועיל בזה, אבל הוא כלא נחשב לגבי מה שיש לעשות. וצריכים עכ"ז[36] הוצאות גדולות. מה רבה תהי'[37] המצוה, אם אגודתם הנכבדה תקבל עליה הוצאה כזו, כולה או חלקים ממנה. הלא אז תהי' היא המיסדת באמת את בנין הארץ בעה"י.

ישנם עוד ענינים גדולים ונכבדים להציע, והעת עת לעשות היא בעה"י, כי פקד ד' את עמו, וממזרח וממערב ומצפון ומים באים אחינו הנדחים, ציונה ישאלו, דרך הנה פניהם. [ירמיהו נ, ה] ואין ספק שהתנועה הגדולה הזאת היא אתחלתא דגאולה שתבא בב"א[38], ואנו חייבים להתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו ככל האומץ האפשרי, וד' יעזר לנו לרומם קרן בקדושה, בשכלול אה"ק, הנשמה ומחכה להבנות ע"י[39] בניה, אשר יקבצו לה מכל קצות הארץ. והנני בזה ידי"ע[40], דוש"ת[41] באה"ר[42], מצפה תשובתם והצלחת פעלם לטובה ולברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. תוי"ר - תורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. דעי"ת - דעיר תהילה
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. אה"ק - ארץ הקודש
13. ע"ז - על זה

14. יתי – יתברך
15. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
16. כת"ר – כבוד תורתו
17. ת"ח – תלמידי חכמים
18. ג"כ – גם כן
19. בע"ה – בעזרת השם
20. כ"א – כי אם
21. ע"פ – על פי
22. ואח"כ – ואחר כך
23. בעה"י – בעזרת השם יתברך
24. באה"ק – בארץ הקודש
25. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
26. ביהמ"ד – בית המדרש
27. וכיו"ב – וכיוצא בזה
28. בתוי"ר – בתורה ויראה
29. ובעוה"ר – ובעוונותינו הרבים
30. ת"ת – תלמוד תורה
31. שוביי"ם – שוחטים ובודקים
32. ובמד"ר – ובמדרש רבה
33. וכו' – וכולי (וכן הלאה)
34. ות"ל – ותודה לא-ל
35. השי"ת – השם יתברך
36. עכ"ז – עם כל זה
37. תהי' – תהיה
38. בב"א – במהרה בימינו אמן
39. ע"י – על ידי
40. ידי"ע – ידידו עוז
41. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
42. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב ישראל פורת

תוכנית לעבודה מדעית־תורנית: מבוא כללי לתלמוד, ובינתיים מבוא לסדר נזיקין כדוגמה. העבודה כוללת בירור שם הסדר, המסכתות וסידורן, מקומות ואישים, דורות, מונחים משפטיים, ערכי מוסר המשפט, מקורות ההלכות, הבדלים בין דיני ישראל לבני נח, והשוואת הבבלי לירושלמי. העיקר: לא ילמדנות קטנה', אלא לקדש שם שמים ולהראות חכמת התורה לצורכי הדור. בעתיד ניתן להשוות גם למשפט האנושי הכללי.

עיקרי הדברים

- מבוא כללי לתלמוד.
- דוגמה: מבוא לנזיקין.
- השוואת בבלי וירושלמי.
- לא למדנות קטנה - קידוש שם שמים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ח סיון תרע"ג[4].

ידי"נ[5] וחביבי הרב ר'[6] ישראל פורת נ"י[7], שלו'[8] רב.

הנני שולח בזה רשימה של שאלות לדוגמא, [תוכנית לחיבור "מבוא" שיטתי לתלמוד, שהרב קוק ביקש לעודד] אם ימצאו לנו חברים בעלי כשרון ורצון לעבודה כללית כזאת. יותר ראוי לדעתי להתחיל במבא כללי, לכהת"כ[9], ולפחות לכל התלמוד הבבלי והירושלמי. העבודות הטכניות הכלליות הנן יותר מוכשרות להסתדר יפה במבא כללי ומ"מ[10] רשמתי לע"ע[11] דוגמא למבא לנזיקין, ובמרוצת מכתבינו נתישב בזה אי"ה[12].

באה"ר[13] אדר"ש[14] ידיד לבנו הרי"מ[15] חרל"פ[16] שליט"א[17]. גם הוא העיר ע"ד[18] ענין זה במכתב. מה טוב הי'[19] אם יתן הוא שי'[20] מרוחו על עבודת קודש זו. העיקר הוא שלא להפוך עסק זה לענין של למדנות קטנה, כ"א[21] לשום עין למרחקים, לעורר את הרוח לקדש שם שמים, ולפעול תוספת אורה וקדושה בישראל, ע"י[22] רוממות כבוד התורה, בהראות פעולת חכמה לצרכי הדור הרוחניים, והדברים יעלו ויגיעו עד למדת הארת הדיעות, במעלתן העליונה. אל ד' ויאר לנו, ומציון אור חדש יאיר לנו.

בברכה ואה"ר[23] מכבדו וידידו מצפה לעזרת ד' ותשועתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

א. ע"ד סדר נזיקין בכלל:

א) בירור שם הסדר, ע"פ[24] כל המקורות האפשריים, נזיקין או ישועות. ["ישועות" הוא כינוי לסדר נזיקין בדרשת חז"ל (שבת לא)]

ב) הוראת השם "נזיקין", ערכו הדקדוקי.

ג) כמה פעמים נזכר שם הסדר בגוף הסדר, וכמה בכל התלמוד ובירושלמי, ובמדרשים וכו'[25].

ד) ערך הסדר בכללות הש"ס[26], השפעתו על שאר המקצעות, ערכו במנין הסדרים.

ה) כמה מסכתות בסדר ותכן כללי של כל מסכת, סדורן של המסכתות לפי כל השיטות, אם יש סדר למשנה, ויחש המסכתות זל"ז[27] בסדורן, לפי כל הנאמר בזה, פרקי כל מסכת וסדרם, וכן משניות כל פרק ופרק וההבדלים בזה בין הבבלי והירושלמי וכו'

ו) כמה מיני סדרי נזיקין מוזכרים, כמו נזיקין דבי קרנא, ["נזיקין של בית קרנא", אוסף משניות קדום שנזכר בגמרא] בי רבה וכו', ובירור מהותם כמה דאפשר.

ז) כמה ענינים כלולים בסדר זה שהם שייכים לסדרים אחרים, וכמה פעמים נזכרו עניני הסדר במקורות אחרים בבבלי, ירושלמי ומדרשים; עניני סדר זה שלא נזכרו בו, רק מחוצה לו.

ח) האגדה של הסדר ובירור ענינה וביחוד מסכת אבות, ערכה, יחוסה להסדר כלו.

ט) שמות כל המקומות שנזכרו בסדר זה, וכן האישים והעובדות ההיסטוריים, פתרונם המדויק, בירור ערכיהם הגיאוגרפיים וההיסטוריים.

י) סדורי הדורות והשקפה הסטורית כללית, מראשית זכירת קדמון התנאים עד אחרון האמוראים,

יא) רישום כל העבודה שנעבד הסדר מראש מקדם עד הימים היותר אחרונים. א בירורי חלקיו הפרטיים:

א) באורי וברורי השמות המדעיים ההלכיים שלו, כמו: מזיק וניזק, שומר ופרטיו, מפקיד ונפקד, פרטי הנזקים, שעבוד, הפקר, יאוש, מציאה, חזקה, מחאה, ערעור, הקנינים השונים, קרקע ומטלטלים, גרמא וגרמי, [נזק בעקיפין, "גרמא בנזקין" ו"דינא דגרמי"] הודאה, עדות, ממון, קנס, דיני ממונות, דיני נפשות, דין פשרה, בית-דין, מלקות, מיתה ופרטיהן, מדה משקל ומנין, אונאה, רבית, אומן, פועל, חוכר, מקבל, שותפים, שכנים, מכירה, ירושה, שטרות, ערב, שבועות ופרטיהן וכל כיו"ב[28].

ב) באורים וברורים פרטיים כאלה על עניני האגדה שבסדר, ביחוד ע"ד ערכי המוסר של המשפט, גם ע"פ המקומות בתנ"ך[29] המדוברים ממנו, המוסרים על קלקולי המשפט השונים, מיני הקלקולים, מיני השוחד, ענפיו וסוגיו, דרכי חז"ל[30] בהרחקותיו, ענוי הדין, [עינוי הדין, השהיית הדין] עוות הדין, עומק הדין, צד הקושי שבו, דין מרומה, [דין שהדיין חושד שהעדים משקרים] דין אמת לאמתו. [שבת י] הקוים שנתוספו בעניני המשפט הכוללים, [מוסדות ה"כולל" של היישוב הישן] אחרי התלמודים, כתקנות הגאונים, הועדים, מנהגי הפוסקים המאוחרים. חלופי המצב בערך הנהגת המשפט התוריי מאז ועד הזמן האחרון, בחו"ל[31] ובא"י[32], הממונים, הכוללים, הועדים וכו'.

ג) מקורות ההלכות שבסדר. כמה מפורשות בתורה, כמה מדרשא. דרכי הדרישות ופרטיהן שמשתמשים בהם בסדרנו, כמה מתקנה, כמה מהלכות מדינה וממנהג.

ד) בירורים מיוחדים על ההבדלים שבין דיני ישראל לדיני בני נח ע"פ חוג הסדר, בין א"י[33] ובבל ביחש לדיני הסדר, על ערך הסמיכה ותעודתה, [סמיכת החכמים, שבזמן הזה בטלה] וחלוקי דעות שבה.

ה) התנאים והאמוראים שבסדר, במשנה, בהבדלי הגרסאות בין הבבלי והירושלמי, בברייתות ובתוספתות שלא הובאו בתלמוד.

ו) ההלכות הפסוקות שבסדר, המוסכמות מעיקרא והשנויות במחלוקת, הספיקות שנפשטו ושלא נפשטו.

כל אלה וכיו"ב[34] שייכים למבוא הכללי, וכעין זה צריך מבא פרטי של כל מסכת בפ"ע[35], ומבא קצר לכל פרק בפ"ע. ואח"כ[36] צריכים לבא הכללים שבהם יתבארו שרשי ההלכות בכל אפניהם הכוללים וגדריהם, מושגי אבות ותולדות ענפיהם והסתעפותם שייכים בצדם ההקפי להמבא, עם כל פירוש שמותיהם והבנתם בצדם הפנימי. מהות הסברות, ההלכות, ההכרעות, החילוקים שבין התלמודים והתוספתות בהלכה, - אל הכללים. קשה לסמן בדיוק את הגבולים בין עבודת המבוא להכללים, אבל העסק בעצמו יחכים בע"ה[37], וכ"פ[38] יהי'[39] הכרח להשתמש בזה ובזה, וד"ת[40] דודים זל"ז.

בכלל דרך העבודה צריך להיות: להשוות על כל ענין את הבבלי לעומת הירושלמי, וחיפוש בכל המקורים השייכים לו, מהקדמונים: התרגומים, המסורות, תשובות הגאונים וכו" עד דברי האחרונים, בעלי ההלכה, הפוסקים, המבקרים וכו', לחקור גם על העבודה החיצונה, כשל הנכרים, הקראים, ולברר את המקום שהלכו בו לפי תומם בדרך ישרה ומקום המעדת רגליהם. [והמקום שבו נכשלו] ובכלל להרבות בחיפוש, בחקירה של ישוב הדעת, ולמעט בהשערות ודמיונות.

וכשירחיב ד' גבולנו נוכל לשוטט גם על פני כל היסוד המשפטי בכללות האנושיות, להראות עד כמה גדלה השפעת הקודש על החול להעלותו, ונתחבר בזה עם חכמי לב יודעי ד' המבינים בספרויות עמים שונים, יהיה זה כמו כליא עורב לבנינו הנכבד בקודש.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. ר' - רבי
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. לכהת"כ - לכל התורה כולה
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. לע"ע - לעת עתה
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. באה"ר - באהבה רבה
14. אדר"ש - אחר דרישת שלום
15. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
16. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)

17. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
18. ע"ד - על דבר
19. הי' - היה
20. שי' - שיחיה
21. כ"א - כי אם
22. ע"י - על ידי
23. ואה"ר - ואהבה רבה
24. ע"פ - על פי
25. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
26. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
27. זל"ז - זה לזה
28. כיו"ב - כיוצא בזה
29. בתנ"ך - בתורה נביאים כתובים
30. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
31. בחו"ל - בחוץ לארץ
32. ובא"י - ובארץ ישראל
33. א"י - ארץ ישראל
34. וכיו"ב - וכיוצא בזה
35. בפ"ע - בפני עצמו
36. ואח"כ - ואחר כך
37. בע"ה - בעזרת השם
38. וכ"פ - וכן פסק
39. יהי' - יהיה
40. ודי"ת - ודברי תורה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח סיון תרע"ג - יפו **נמען:** ועד הכשרות ביפו

הרב קוק אינו מסכים לצמצם את ההבדלה בין ישראל לעמים בענייני שחיטה, שהושגה בעמל רב. אם יתחילו להסיג את הגבול, ממאתיים אמה יגיעו למאה ואחר כך לתערובת. הוועד צריך להוסיף עוז בכשרות, ולא לגרוע בשביל מטרות אחרות. בענייני כשרות מוטב לדבר בעל פה.

עיקרי הדברים

- אין לצמצם את ההבדלה בשחיטה.
- חיזוק הכשרות.
- דיבור בעל פה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח סיון תרע"ג[4],

לכ'[5] ועד הכשרות והנכבד, [ועד הכשרות של יפו] פעה"ק[6] ת"ו, שלו'[7],

בתשובה על יקרתם, מכ"ז דנא, [מכ"ז בחודש הזה (ארמית)] אתכבד להודיע לכ' הועד, שאי אפשר לי להסכים למעט את גבול ההבדלה [להקטין את המרחק שנקבע בין בית המטבחיים של היהודים לזה של הנכרים] שבין ישראל לעמים, בעניני השחיטה, שת"ל[8] עלתה בידינו ברב עמל וצער. ואם חלילה תתחילו להסיג את הגבול [להזיז את הגבול (דברים יט, יד)] העומד, ממאתים אמה יבא למאה, וממאה להתקרבות ותערובות גופים, ח"ו[9], כאשר סבלנו מזה. ואם לא הי'[10] כאן אלא לעז [ואפילו אם יש כאן רק חשש לדיבה] בדבר גדול כזה, ג"כ[11] אין כדאי לשנות.

בכלל חפץ ומקוה אני שיראה הועד הנכבד שלנו את כחו, בהוספת עז להכשרות וגדריה, ולא בגרעון, בשביל מטרות אחרות, שע"ז[12] יש ב"ה דואגים זולתו.

אמצא נכון להעיר, שבעניני הכשרות הנדרשים, שהם כהררים התלויים בשערה, [חגיגה י] יהי'[13] מצוי ביניכם דוקא דבור-פה, ואינו דומה ההסבר המבואר בלשון לכתב. ואע"פ[14] שאין ראי'[15] לדבר זכר לדבר: [אף על פי שאין זו ראיה, יש כאן רמז לדבר (לשון חז"ל)] אז נדברו יראי ד' וגו'[16] ויקשב ד' וגו'. [מלאכי ג, טז]

בכבוד וברכה, ברכת אהבה ושלו'[17],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. פעה"ק - פה עיר הקודש

7. שלו' – שלום
8. שת"ל – שתודה לא-ל
9. ח"ו – חס ושלום
10. הי' – היה
11. ג"כ – גם כן
12. שע"ז – שעל זה
13. יהי' – יהיה
14. ואע"פ – ואף על פי
15. ראי' – ראיה
16. וגו' – וגומר (וכן הלאה בפסוק)
17. ושלו' – ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח סיון תרע"ג - יפו **נמען:** אהרן שמחה בלומנטל

החוברת 'דת ישראל', שנועדה ליפנים, משמחת את הרב קוק ורוחה רצויה, אבל אינה מתאימה כמו שהיא. לעם רחוק יש להבחין בין המפורש בתורה למסורת. 'חכמת הנפש' של וייזל אינה חידוש לעם משכיל, וחלקה התיישן. ואסור לדבר בעלבון על מייסדי דתות; צריך להבליט את היתרון של תורת ה', 'והשלילה מאליה באה'.

עיקרי הדברים

- 'ספרו בגויים את כבודו'.
- להבחין בין כתוב למסורת.
- בלי עלבון לדתות אחרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח סיון תרע"ג[4].

לכ'[5] הרה"ח[6] היקר מר אהרן שמחה בלומנטהאל נ"י[7], שלו'[8].

החוברת "דת ישראל" מעשי ידי כבודו, השביעה אותי נחת. תוכנה וסגנונה רצויים הם ומכוונים לחבב את התורה ואמונת אומן. יוכל כבודו להשתמש בה בתור כח מעורר פנימי, שראוי לנו לגשת לעבודה זו של "ספרו בגויים את כבודו" [תהלים צו, ג] מאמרו יהיה לזה מעין דוגמא אבל הוא כמו שהוא אי אפשר שיתאים למטרתו הרצויה מכמה טעמים, שקצתם אבאר לכ' בקצרה:

א) א"א[9] לבא לאומה רחוקה, במובן הרוחני, כ"א[10] במה שכתוב מפורש, ולא בד' אגדה ומסורת חז"ל[11], כ"א כשמפרידים הדברים ומבארים, זה כתוב בתורה, והמסורת של האומה מודיעה כך וכך, וכ'[12] עירב בכמה מקומות ענינים מקובלים עם ענינים מפורשים.

ב) חכמת הנפש של ויזל, [תורת הנפש של נפתלי הירץ וייזל, ממשכילי ברלין] שהרחיב בה כ'[13], אין בה חידוש כלפי עם משכיל כהיפנים, [כיפנים] וגם היא כבר לקויה בזקנה, [כבר נחלשה ונתיישנה] בכמה עיקרים, לפי המדע החדש.

ג) אי-אפשר להושיט תוכן דתי עליון לעם זה, בביטויים של עלבון על מיסדי דתות, יהיו מי שיהיו. אנחנו צריכים לדבר רק על היתרון הקדוש העליון של תורת ד', והשלילה מאליה באה.

ישנם עוד דברים להעיר, וא"א[14] כעת להאריך.

אחתום בברכה וכבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. לכ' - לכבוד
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. א"א - אי אפשר
10. כ"א - כי אם
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. וכ' - וכבוד
13. כ' - כבוד
14. וא"א - ואי אפשר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תמוז תרע"ג - יפו **נמען:** הוועד הכללי ביפו

לפני נסיעתו למושבות: אין לצוות דבר לשוחטים האשכנזים בלי הסכמת הרב קוק או הרב ש' סלונים. איחוד השחיטה עם הספרדים הוא אידיאל, אבל יש עיכובים בדין, ואין לזלזל בכך לפני שהכול מתוקן. בהיעדרם ממונה הדיין ר' זלמן ש"ך.

עיקרי הדברים

- סמכות על השחיטה.
- איחוד השחיטה - אידיאל זהיר.
- מינוי ממלא מקום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' תמוז תרע"ג[4]

לכבוד הועד הנכבד, ועד הכללי דפעה"ק[5] ת"ו, שלו'[6]

הנני מוכרח כעת לנסע למושבות, ואני מלא צער על ערבובי דברים שנתהוו במצב השחיטה פה, ומוצא אני את עצמי מחוייב להעיר את כ'[7] הועד שלא יצוה שום ענין, הנוגע אפילו בדרך רחוק, להשובי"ם[8] בעניני הנאמנות והכשרות, הנוגעים לשחיטת האשכנזים, בלא הסכמתי, ובמשך זמן שהיתי מחוץ לעיר, בלא הסכמת הר"ש[9] סלונים. [הרב שניאור זלמן סלונים, רב ביפו] השחיטה של הספרדים לא נתאחדה עד כה עמנו, וישנם כמה עיכובים בדין תורה, לאיחוד זה. אמנם אפשר להסירם ע"י[10] תקנות קבועות, והדבר נחשב אצלי לאחד האידיאלים החשובים, אבל מסופק הדבר אם נוכל להגשימם לפי מצב העדה כעת, ואם גם נוכל, חלילה לזלזל בזה טרם שנעשה הכל כתיקון.

בכבוד נעלה ובברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. שמעתי שגם הרש"ס[11] נ"י[12] נוסע על איזה משך זמן. הנני מעמיד לעניני השחיטה פה את הד"צ[13] הרב ר'[14] זלמן ש"ך נ"י, עד שובנו בע"ה[15]. הנ"ל[16].

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
6. שלו' - שלום
7. כ' - כבוד
8. להשובי"ם - להשוחטים והבודקים
9. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

10. ע"י – על ידי
11. הרש"ס – הרב שמואל סלאנט
12. נ"י – נרו יאיר
13. הד"צ – הדין צדק
14. ר' – רבי
15. בע"ה – בעזרת השם
16. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד תמוז תרע"ג **נמען:** ישראל טלר

חילוקי המנהגים אינם פוגמים באחווה כשכל עדה מכבדת את חברתה; הגוונים השונים הם 'עושר רוח' שמתקבץ בהרמוניה. המסורות החלקיות קיימות עד שהאומה תתארגן, ואז יקום בית דין גדול במקדש, 'וממנו תצא תורה אחת לכל ישראל'. מי שהורס את המסורות בזלזול מאחר את הגאולה.

עיקרי הדברים

- גוונים - עושר רוח.
- בית דין גדול עתידי.
- זלזול מאחר את הגאולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ד תמוז תרע"ג[2]

אדוני הישיש היקר מר ישראל טלר, [ישראל טלר, יהודי זקן שכתב לרב קוק] שלו'[3].

אל תפול ברוחך, חביבי, אם ע"פ[4] המסורת יהיו קיבוצינו, שבאו מגלילות שונים, [מארצות שונות] ושחיי הדת נתפתחו אצלם בצורות שונות, צריכים להחזיק כל אחד במנהגיו ומסורותיו, ממה שלבך יהמה איכה תשוב אלינו האחדות הלאומית. כי שתי תשובות בדבר. האחת, אין חילוקי ההוראות [חילוקי ההוראות, המנהגים ההלכתיים] והמנהגים השונים פוגמים את האחוה, בזמן שכל אחד מכבד את המסורת של חברו, ועוד יש בחילופי הגוונים משום עושר רוח, המתקבץ בצורה הרמונית בכללות האומה. אמנם גם אם יהיה חלק מן השינויים הללו, שבין בני גלילות שונים, מעכב מעט את החטיבה המיוחדת, [האחדות של העם] לא יהיה דבר זה צרה עולמית. [צרה לדורות] להמסורות הללו יש מקום בערך חלקי ומקומי רק כל זמן שלא נתארגנה האומה יפה ולא העמידה לה את כל מוסדותיה החיצונים והפנימיים, וכל המקשר בהם, אבל בעת הגמר של הצביון הלאומי במלואו, אז מכריחה המסורת בעצמה אותנו להעמיד בי"ד[5] גדול כללי לכל האומה דוקא, במקום אשר יבחר ד', [דברים יב, יא] במרכז הקודש הנצחי של האומה, בבית המקדש, וממנו תצא תורה אחת לכל ישראל, אז נחיה ע"פ מסורת חיה המפכה מנשמת האומה ומאוגדת באגד מלא חיים עם תורת אלהיה. וכדי לבא לחיי-עולם כאלה, שאנחנו כ"כ[6] עורגים להם, צריכים אנחנו לעבור את הפרוזדור של חיי שעה, [על פי אבות ד, טז] שצביונו היסודי הוא הכבוד והאמון אשר ירחש לבבנו לכל חלק מחלקי האומה, להמסורות החלקיות של חלק זולתו.

וכל המקדים ומהרס המסורות החלקיות בדרך זלזול אינו אלא מכניס מהומה באומה והוספת פחדנות וחשד מכל מפלגה על חברתה. אלה הדברים אינם מקדימים את גאולתנו, אלא מאחרים אותה. ונקוה לימים אשר עץ אפרים ועץ יהודה יהיה לעץ אחד, [על פי יחזקאל לז, טז-כב] וישראל יהיה גוי אחד בארץ, כי יקבצו עליו כל נקבציו.

מכבדך

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. שלו' - שלום
4. ע"פ - על פי
5. בי"ד - בית דין
6. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מנחם אב תרע"ג **נמען:** ח' מ' מיכלין

המודעה נכתבה כשנפתח ביפו אטליז ספרדי והמון אשכנזי קנה בו, דבר שלא היה כמותו. לכן פנה הרב קוק לאשכנזים, ולא לספרדים, שלא שמע עליהם פרצה. דבריו נאמרו 'בחיבת אחים במידה אחת' לשני הבתים.

עיקרי הדברים

- רקע המודעה.
- חיבה שווה לשתי העדות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מנ"א[2] תרע"ג[3]

ידידי הרה"ח[4] הנכבד מר ח, מ. מיכלין [חיים מיכל מיכלין, סופר ואיש ציבור ירושלמי] נ"י[5], שלו'[6] וברכה.

בתשובה על הערתו הנכבדה, אתכבד להודיע לכבודו, שהמודעה כתבתי ע"י[7] מעשה שהודיעוני מיפו, שנפתח איטליז [קצביה] של שחיטה ספרדית לגסות [לבהמות גסות, בקר] מה שלא היה עד כה, והמון אשכנזי לוקח משם בשר, מה שלא נעשה כן מעולם ביפו ולא בכל קהילה שיש בה אשכנזים וספרדים מסודרים לעדות בתכסיסיהם. [במנהגיהם] ומתוך כך הייתי מוכרח לפנות להאשכנזים, שבאה לי הידיעה שאצלם נפרץ הדבר, ולא להספרדים שלא שמעתי עליהם שום פרצה מחודשת. וכאשר ביפו יודעים הכל את הענין בנימוקו, [בטעמו] לא ראיתי צורך לפרש הדבר במודעתי. והנני חושב בצדק, ששום ישר-לב לא ימצא מקום תרעומות על דברי, שיצאו בתום לבב וברחשי כבוד וחבה גמורים ושוים לשני בתי ישראל החביבים, חבת אחים אהובים במדה אחת, הממלאה כל חדרי כליות ולב, רגשי אמונים וידידות עמוקים.

ידידו חותם בברכת צפיית ישועת חומות וחיל לעיר שחוברה יחד [על פי תהלים קכב, ג; וירושלמי חגיגה ג, ו: "עיר שהיא עושה כל ישראל חברים"] לכל בית ישראל בב"א[8].

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. מנ"א – מנחם אב
3. תרע"ג – השנה תרע"ג (1912/1913)
4. הרה"ח – הרב החסיד
5. נ"י – נרו יאיר
6. שלו' – שלום
7. ע"י – על ידי
8. בב"א – במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ג **נמען:** ועד זכרון יעקב

במושבות יהודה התבואה כבר מעושרת על ידי ממונים. עכשיו נוסע הרב בן ציון (ידלר) לגליל, והרב קוק מבקש מהוועד לקבלו ולסייע לו לתקן את העישור.

עיקרי הדברים

- עישור במושבות.
- קבלת השליח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' אלול תרע"ג[2]

לכבוד הועד הנכבד במושבה זכרון יעקב ת"ו[3], שלו'[4] וברכת השנים.

אחי האהובים, הנני מוצא לי לחובה לבא לפניכם בהצעה קדושה, הנוגעת לקדושת ישובנו הקדוש, החביב עלינו חבת חיים, לכבודו ולהפרחתו. והוא דבר תיקון היבול של המושבות, שיהיה הכל כשר כדת תוה"ק[5] בהפרשת תרומ"ע[6]. והנה ב"ה במושבות שביהודה, עוזרים ועדי המושבות על ידינו, בהחלטותיהם המאושרות, והענין הוא מתוקן והיבול היוצא בכללו הוא מעושר כדת ע"י[7] הממונים. אמנם במושבות הגליליות לא עצרתי כה [לא היה בי כוח (על פי דניאל י, ח)] עדיין לפקח על הדבר הקדוש הזה ולדעת מעמדו. והנה נוסע כעת בהסכמתי ושליחותי כבוד הרב ר'[8] בנציון [הרב בן ציון, שליח הרב קוק לענייני המושבות] נ"י[9]. אבקש מכבוד הועד לקבל באהבה וכבוד את ציר-אמונים [שליח נאמן (משלי יג, יז)] זה, ולסייעו בכל היכולת בידם להביא את המעוות לידי תיקון, שיהיה יבול המושבה כולו מעושר וכשר לכל ישראל כדת של תורה. ויטיב נא כבוד הועד להודיעני תשובה ברורה ע"ד[10] משאלי. [בקשתי] ואקוה שכמעשה הועדים הנכבדים שביהודה גם הם יעשו לעמוד בראש התיקון הגדול והכללי הזה, המסיר מכשול עון מכללות ישובנו בקודש, ומביא לזכות הרבים בקיום המצות התלויות בארץ חמדה.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד, כנפשם היפה ונפש דורש אשרם ורוממות קרנם על אדמת הקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. תוה"ק - תורתנו הקדושה
6. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
7. ע"י - על ידי
8. ר' - רבי
9. נ"י - נרו יאיר

10. ע״ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ר' יעקב רוזנהיים ו'אגודת ישראל'

לפי ד"ר אוירבך, ועד פרנקפורט עומד לבטל את התלמוד תורה בחיפה. גם אם הנר כהה מול 'אבוקות' המהרסים, 'ניצוץ אחד' מחזק את הקרובים ומעורר את הרחוקים. חיפה היא 'אחד ממבצרי ההריסה' (בגלל הטכניון), ונסיגה משם תהיה צרה גדולה. אם יש צורך בקיצוץ, שיהיה בכל המוסדות, ולא ביטול מוחלט. ר' יהושע בורק נוסע להציל את המוסד.

עיקרי הדברים

- תלמוד התורה בחיפה בסכנה.
- כוחו של ניצוץ אחד.
- אין לסגת ממקום ההריסה.
- קיצוץ שווה ולא ביטול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד אלול תרע"ג[4]

לכבוד הרב הגדול, החכם המרומם מר יעקב ראזינהיים [הרב יעקב רוזנהיים, ממנהיגי "אגודת ישראל" בגרמניה] שליט"א[5] ולועד אגדת ישראל כולו, שלו'[6] וברכת השנים.

דאגה עמוקה גורמת לי לבא במכתבי זה לכבוד הדרתו. עבודתנו הקדושה לביצור היהדות הנאמנה באה"ק[7], בשדה החנוך, מוטלת כעת תחת סכנה של משבר נורא. מכבוד המנהל ד"ר[8] אויערבך שיחי'[9] הננו שומעים כמובן מטעם הועד הפ"פ[10], שהת"ת[11] בחיפה עומדת להתבטל. עד כמה פצע ספק זה את לבבנו, קשה לי למסור להדרת כבודו, גם אם אתאמץ בתנועות ספרותיות, עלינו לדעת' כי נרנו, אף כי למראית עין, באור כהה הוא דולק, לעומת אותן האבוקות ומדורות שמהרסי הדת מתגדרים בהם, [מתהדרים בהם] בכ"ז[12] לא יפול לבנו. יודעים אנו שניצוץ אחד מבית יוסף לאש [על פי עובדיה א, יח: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה"] דוחה את כל המחשכים של אורות מתעים רבים, ובכל מקום שניצוצנו בוער, תקותנו שמה חיה וקיימת, פועלת על הקרובים לאמצם, ועל הרחוקים להעירם, שבכ"ז[13] מחאה קיימת יש כאן, נגד שיטת ההריסה של כל קדש ד'.

אבל אם חלילה ניתן לנרנו להכבה כליל, באחד המקומות, אשר כבר העלינוהו, אז נורא ואיום החושך, וחיפה, יש לדעת, היא אחד ממבצרי ההריסה. שמה צועדת היא ועתידה נכון לפניה, ברגל גאוה עוד יותר גדולה, כשתגבר התכונה הפוליטיכניקומית. [הטכניון בחיפה, שעמד אז להיפתח] ע"י[14] אור ד"ו נוכל לקוות להאיר על הכל, אבל גדולה היא הצרה, אם נאמר ונראה במעשינו, שבמקום שההתבצרות החפשית המהרסת עולה, משם אנו נסוגים. לדעתי אין לנו שום היתר, לא מצד הדין ולא מצד חשבון הנפש הפנימי, להרוס את הת"ת[15] בחיפה. הננו חייבים להחזיק את מעמדנו בה כמקדם ועוד ביתר שאת. אם

חלילה ההוצאה אינה מספקת צריך הקימוץ שיהיה ערכי על כל המוסדות שתחת ידינו, ולא לאפס כליל בית מקדש מעט [יחזקאל יא, טז] אשר כבר נתכונן, במקום שהוא כ"כ[16] דרוש ונחוץ.

להרבות דברים אין צורך לפני לב מלא יראה וחכמת לבב ככבוד מעלתו. הנה נוסע בזה הרב הנכבד מר יהושע בוראק נ"י[17], המסור מאז בכל כחו לביצור הת"ת שמה. במסירות נפש הוא נוסע להציל את מה שאנו מוכרחים להציל, להקים על עמדה את הת"ת באחת ערי הקודש, להעמיד ניר לתורת ד' [נר, מקום קבע (על פי מלכים א יא, לו)] בארצו. ואין לי שום ספק, שאתם טהורי לב וכבירי מעש, בכל כחכם תסעדוהו, והדבר יצא אל הפועל בעה"י[18] באופן היותר הגון, והת"ת[19] בחיפה תעמד ותשגשג לתפארת, ובהר הכרמל ישמע עוד הפעם קול גדול, ד' הוא האלקים, [מלכים א יח, לט, במעשה אליהו בהר הכרמל] כימי עולם.

ברגשי כבוד וברכה נאמנה וכוח"ט[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ד"ר - דוקטור
9. שיחי' - שיחיו
10. הפ"פ - הפרנקפורטי
11. שהת"ת - שהתלמוד תורה
12. בכ"ז - בכל זאת
13. שבכ"ז - שבכל זאת
14. ע"י - על ידי
15. הת"ת - התלמוד תורה
16. כ"כ - כל כך
17. נ"י - נרו יאיר
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. והת"ת - והתלמוד תורה
20. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ועד פתח תקווה

בעניין סכסוך על פרדס: ניכר שהשומה לא הייתה מדויקת, אבל קשה לברר זאת, והקונה כבר השקיע. הרב קוק מציע להעביר לבוררות (זבל"א), כך שאם הפרדס יחזור לבעליו, הקונה לא יינזק - קרוב לדין ולצדק גם יחד.

עיקרי הדברים

- שומה לא מדויקת.
- 'ועשית הישר והטוב'.
- בוררות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד אלול תרע"ג[4]

לכבוד הועד הנכבד בפתח תקוה ת"ו, שלו'[5].

אתכבד להעיר את כבוד הועד, כי הנני מוצא את הענין של ח'-פ. [הסכסוך בין מר ח' למר פ' על מכירת פרדס] מסובך מאד. דברים ניכרים יש כאן שלא היתה השומא [הערכת השווי] ככל הדיוק הנדרש כדין, אבל לברר קשה הדבר מאד, ועם שימת-לב, שכל שומא הדרא [חוזרת (ארמית)] ' מצד הדין משום ועשית הישר והטוב, [דברים ו, יח; ממנו למדו חז"ל שבמקרים מסוימים חוזרים מעסקה (בבא מציעא קח)] באופן שלא יהיה היזק להקונה, אלא שכאן חסר איזה תנאי להתגשמות דין זה, מפני שכבר הוציא מר ח' הוצאות לשבח הפרדס, אבל בענין עמום כזה לעולם ראוי להתקרב לחוגי הדין והיושר גם יחד. ע"כ[6] הנני מוצא לנכון, שצריך ענין זה להמסר לזבל"א[7], [להימסר לבוררות "זה בורר לו אחד", שכל צד בוחר בורר (סנהדרין כג)] באופן שאם יעמד הענין בשיבת הפרדס ליד בעליו הראשון לא יהיה להקונה שום היזק, ואופן פיוס אחר יקבלו עליהם הצדדים ג"כ[8] ע"פ[9] הכרעת הזבל"א[10]. כ"ז[11] הנני אומר ע"פ דעת נוטה, קרוב לדין תורה. [לפי דעה קרובה לדין תורה]

והנני מוצא, שנכון הדבר שיעזור כבוד הועד להוציא את הדבר הישר הזה לפעלו.

בכבוד וברכת השנים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. ע"כ - על כן
7. לזבל"א - לזה בורר לו אחד (לבוררות)
8. ג"כ - גם כן

9. ע"פ - על פי
10. הזבל"א - הזה בורר לו אחד (הבוררות)
11. כ"ז - כל זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש השנה תרע"ד - יפו **נמען:** הוועד הכללי ביפו

הוועד חייב לממן מכספי הגבלה (מס הבשר) את משמרת הכשרות. ועד הכשרות שיפר מאוד את המצב, וצריך לפחות חמישה נפוליון לחודש למשגיחים. לפי חוזה משנת תרע"א, הוועד הכללי התחייב לספק את הצרכים הדתיים.

עיקרי הדברים

- מימון הכשרות מהגבלה.
- הצלחת ועד הכשרות.
- חוזה תרע"א.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ערב ראש שנת ת"רע"ד

לכבוד הועד הכללי פעה"ק[4] ת"ו, שלו[5] וברכת השנים.

אתכבד בזה להעיר את כבוד הועד ע"ד[6] חובתו הקדושה, לתן מכסף הגבי"ה[7]. [מכספי ה"גבילה", מס על הבשר הכשר] ההוצאה המוכרחת למשמרת הכשרות בעירנו. אחרי אשר רב עמל וצער היה, מסדרי הכשרות, שרבו עליהם לזות שפתים, [דיבורי שקר (משלי ד, כד)] ונתרבו בהם ג"כ[8] איזה קלקולים, שאין אנו רשאים לעמוד מנגד לבלי לתקנם, מצאתי חובה גמורה לבצר את יסוד הכשרות בעירנו, שיסודה הוא הציבור הקדוש של שלומי אמוני ישראל, שהכשרות ביחוד בעניני הבשר, הוא להם בצדק הצורך הציבורי היותר חשוב. וביצור זה עלה בידינו בע"ה[9] ע"י[10] החיזוק של ועד הכשרות, העוסק באמונה במצוה זו, לעמד ע"י הרבנים ולעזור להם בפיקוח עניני הכשרות, בכל ענין הנדרש עבודה מעשית. וב"ה[11] הדבר עלה כהוגן, ומצב הכשרות כעת עומד הוא באופן הרבה יותר מרוצה מכפי מה שעמד מזמן העבר, טרם נגש ועד הכשרות לפעולתו. וכבוד הועד הכללי, החפץ בסיפוק כל עניני הצבור, ראוי שישמח על יסוד מוסד רוחני זה.

כעת עומדת השאלה של סיפוק ההוצאה. דרושה הוצאה למשגיחים, על עניני הניקור והשו"ב[12], [על ניקור הבשר מחלב ומגיד, ועל השוחטים] לא פחות מחמשה נאפי לחודש. והנני תומך בכל לב את דרישה צודקת זו, ביחוד עומד ועד הכשרות במקום הועד הדתי, ששמש בעירנו זה מכבר, והוא זוכה בזכויותיו, וכבר ישנה תעודה של חוזה משנת תרע"א[13], שהועד הכללי מתחייב לספק את הענינים הדתיים כראוי. ומבלעדי כל חוזה הוא דבר המובן מאליה שראש לכל הוצאה, מוכרחת הגבילה, הבאה מהכנסה של בשר כשר, לספק את עניני הכשרות. ואקוה שכבוד הועד ימלא ברצון את הדרישה הנ"ל[14]. והנני בזה חותם ברגשי כבוד ובברכת השנים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. פעה"ק - פה עיר הקודש
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. הגבילה"ה - הגבילה (מס על הבשר), לא ראשי תיבות
8. ג"כ - גם כן
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. וב"ה - וברוך השם
12. והשו"ב - והשוחט ובודק
13. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
14. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה תשרי תרע"ד - יפו **נמען:** ד"ר אנגל, מנהל 'תחכמוני'

הוראות לשנת הלימודים: הרב קוק מתנגד לספרי הלימוד החדשים, שמנתקים את הילדים מלימוד התנ"ך המקורי, ושום ספר לימוד לא ייכנס בלי הסכמתו. הרב קוק מסכים ללימוד גרמנית כמקצוע רשות מהמחלקה הרביעית. הרב קוק משבח את חיזוק התפילה בציבור, ומבקש להכניס לתוכנית תפילות, פיוטים ושירי קודש.

עיקרי הדברים

- נגד ספרי לימוד חדשים לתנ"ך.
- גרמנית כמקצוע רשות.
- תפילה ופיוטים בתוכנית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה תשרי תרע"ד[4]

כי[5] ידידי הרה"ח[6] מר ד"ר[7] ענגיל [ככל הנראה ד"ר אנגל, מנהל "תחכמוני" ביפו] נ"י[8], שלו'[9].

אתכבד להודיע את כבודו את דעתי אודות מהלך בית ספרנו ["תחכמוני"] לזמן הבעל"ט[10], באיזה פרטים נחוצים:

א) בכלל הנני מתנגד לספרי-הלימוד החדשים, [ספרי הלימוד שהחליפו את לימוד התנ"ך עצמו] הקורעים מילדינו את הלימוד המקורי החי לעולמים, של ספרי תנ"ך[11]. ועכ"פ[12] אדרוש שלא יכנס שום ספר-לימוד לביה"ס[13], להמסר לתלמידים ולהשתמש בתור ספר שמושי למורים בלמדם עם התלמידים, בלא הסכמתי.

ב) על דרישת כבודו להנהיג את השפה הגרמנית בתור שפה של רשות, בתכנית הלמודים מהמחלקה הרביעית והלאה, הנני מסכים.

ג) הנני מחזיק טובה [הנני מכיר תודה] לכבודו ע"ד[14] התחזקות מצב התפילה בציבור עם התלמידים. ישר חילו. ואבקש בזה מכבודו להתאמץ להכניס כמה דאפשר מעניני התפילה והפיוטים, ושירי קודש הקדמונים, בתכנית הלימודים.

ברגשי כבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)

5. כ' - כבוד
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו' - שלום
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. תנ"ך - תורה נביאים כתובים
12. ועכ"פ - ועל כל פנים
13. לביה"ס - לבית הספר
14. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תריד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** הוועד הכללי ביפו

הרב קוק דורש שוב את מימון השגחת הכשרות בלי דיחוי. בלעדיה אי אפשר להיות ערבים לכשרות הבשר, ויסוד הכשרות קודם לכל' מהכנסות הגבלה. הרב קוק מבקש לפחות עשרה נפוליון על חשבון העבר.

עיקרי הדברים

- דרישה חוזרת למימון.
- הכשרות קודמת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' מ"ח תרע"ד[4]

לכבוד הועד הכללי פעה"ק[5] ת"ו, שלו'[6].

ועד נכבד,

ע"פ[7] מכתבו האחרון אלי, מח"י[8] תשרי העבר, חשבתי שדרישתי בדבר ההוצאה הדרושה להחזקת השגחת הכשרות תתמלא כעת. ונפלא הדבר בעיני שלא קבלתי מכבוד הועד שום ידיעה מזה. והנני מתכבד להודיעו, שהענין אינו סובל דחיה כלל, ובכל יום ויום מתברר לי יותר ויותר שהשגחת הכשרות והוצאתה הוא דבר מוכרח, ושבחסרונו לא נוכל להיות ערבים כלל על הבשר הנאכל בעיר אם הוא כשר. על כן אני דורש שימלא כבוד הועד את הדרישה הנ"ל[9] בלא איחור, גם אם יהיה ההכרח מביא לקמץ מענינים אחרים לפי ערך ההוצאה, כי יסוד הכשרות הוא קודם לכל מהכנסת הגבילה. [מהכנסות מס הבשר]

בתקותי שיעשה כבוד הועד את חובתו, בלא עיכוב, וישלח לידי לכה"פ[10] החלק היותר נדרש של ההוצאה הנ"ל, שהיא כעת לא פחות מעשרה נאפ' על חשבון העבר, שאז יוכל הדבר להמשך הלאה, בדרך שקט.

והנני מצפה לתשובתו של כבוד הועד הנכבד, במילוי דרישתי הנחוצה בלא שום עיכוב כלל.

ברגשי כבוד מרובים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. פעה"ק - פה עיר הקודש
6. שלו' - שלום
7. ע"פ - על פי
8. מח"י - מי"ח (18)

9. הנ"ל – הנזכר לעיל
10. לכה"פ – לכל הפחות

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' מרחשוון תרע"ד - חדרה **נמען:** ועד חדרה

בעקבות ביקורו הראשון בחדרה, הרב קוק מציע: למנות את אברהם יבל וניסן וולפיאנסקי לממונים על ענייני דת ועל העישור; לסייע לפקח על חילול שבת; למנות מלמד לענייני קודש, שילמד גם את ילדי התימנים בלי להשחית את תמימותם בהוראה חילונית; לא לעבוד בשבת על ידי נכרי בהיתרי 'קבלנות' בלי הוראה; ולבנות מקווה לתימנים בשכונתם.

עיקרי הדברים

- ממונים לענייני דת.
- מלמד לקודש.
- שמירה על תמימות התימנים.
- מקווה לתימנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ד מ"ח[2] ע"ד[3], חדרה

ועד נכבד.

הנני עדיין מלא שפעות רגשות שונות מהחזיון החדש [מן המראה החדש] של המושבה היקרה, שלמרות געגועי הרבים לראות כל משכנותינו בארץ אבות לא נזדמן לי הדבר לבקר את המושבה שלכם עד כה. ברוך ד' אשר הביאני עד הלום.

ועתה אדוני החביבים, אציע לפני כבודכם את אשר הסכמתי בעצה אחת עם עמיתי הרבנים, חברי בסיור המושבות [הרבנים שהשתתפו ב"מסע הרבנים" למושבות הגליל והשומרון] כעת, ע"ד הצורך הגדול של תחיית רגשי הקודש ועניני הדת והיהדות במושבה, שהיא לנו כעת שאלה זמנית בוערת.

א. מוכרח הדבר שאמנה שני אנשים נכבדים, משלמי אמונים, שהם יהיו המתווכים בעניני הדת הנחוצים לתיקון, והדבר הפרטי של עבודתם ביחוד הוא עסק הפרשת תרומ"ע[4], שהוא נוגע כבר למכשול רבים גם מחוץ למושבה. כעת מצאתי נכונים לזה האדונים אברהם יבל וניסן וואלפיאנסקי, ואתכבד לדרש מהועד תמיכה רוחנית למינוי זה.

ב. הועד יעזר להממונים הנ"ל[5] בפיקוח על פרצות של חילול ימי קודש שבתות וימים טובים, שלצערנו נזדמנו במשגה ענינים מחפירים כאלה, שאקוה שיתוקנו בכי טוב בע"ה[6].

ג. מצב החינוך מוכרח לקבל תיקון ביחש לעניני הדת. א"א[7] שישארו בניני בלא ידיעה מתורתנו הקדושה במקורה, שלא יתרגלו בילדותם בתפילות היומיות. המחיות את הנשמה הישראלית בקרבם, ועוד ועוד. אי אפשר שיצא תיקון זה אל הפועל כ"א[8] ע"י[9] קבלת מלמד הגון מיוחד לעניני הקודש, ברוח קדושה ואמונה תמימה ביראת ד' טהורה. ראוי שהועד יוציא את הדבר אל הפועל בתקציב נאות לזה.

ויכבדני בתשובתו במוקדם. אפשר שהמורה הנ"ל ישמש ג"כ[10] בתור מלמד ומחנך בעד התימנים, שא"א[11] לנו לעזבם במצב של התנוונות מעבר מזה, וחלילה לנו גם לפגע בתמימותם ע"י השפעת הוראה חילונית, שיותר ממה שהיא עלולה לשבחם עלולה היא לפוגמם חלילה בכל המובנים בדת ובחיים המעשיים והרוחניים.

ד. אזכיר בזה ע"ד עובדי עבודה בשבת ע"י נכרים, בהיתירים שאין להם יסוד כקבלנות [בהיתרים שאין להם בסיס, כמו מסירת העבודה לנכרי בקבלנות] וכיו"ב[12]. דברים כאלה א"א להם להעשות בלא הוראה מיוחדת, הקשורה בתנאים רבים.

ה. שכלול בית המרחץ וביה"ט[13] שלכם דורש למטרתו שיהי'[14] מכון כזה בעד התימנים בפני עצמם בשכונתם. [לעולי תימן, שגרו בשכונה נפרדת] כפי מה ששמעתי הסכום הדרוש להם לזה הוא רק עשרה נאפ', אחשוב שימצא הועד ע"ז[15] מקור.

בכל רגשי חבה וכבוד הנני נותן לכם את ברכתי שלו'[16], אחי האהובים והנכבדים, והנני חותם בצפיית ישועה ותחיה שלמה בארץ חמדה.

שלכם

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק יפו והמושבות ת"ו

נ. ב. הדברים הנ"ל מסרנו כבר לחברי הועד, שמצאנום במושבה, מר נ. מילנר, ומר ח. רוטמן. והנני מחכה להסכמת כללות הועד על כל הנ"ל בעה"י[17]. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. ע"ד - על דבר
4. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
5. הנ"ל - הנזכר לעיל
6. בע"ה - בעזרת השם
7. א"א - אי אפשר
8. כ"א - כי אם
9. ע"י - על ידי
10. ג"כ - גם כן
11. שא"א - שאי אפשר
12. וכיו"ב - וכיוצא בזה
13. וביה"ט - ובית הטבילה
14. שיהי' - שיהיה
15. ע"ז - על זה
16. שלו' - שלום
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' טבת תרע"ד - יפו **נמען:** מנחם מנדל ביליס

ברכה לבייליס על שחרורו אחרי משפט עלילת הדם, 'למרות אנשי דמים ומרמה' שרצו לבלוע אותו ואת יהדות רוסיה. הרב קוק משבח את אומץ ליבו ואמונתו, ושמח על החלטתו לעלות לארץ. הרב קוק מזמין אותו בשם כל יושבי הארץ.

עיקרי הדברים

- ברכה על השחרור.
- שבח לאמונתו.
- הזמנה לעלות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' טבת תרע"ד[4]

אדם ביקר, איש אמונים, וחביב עם ד' הגוי כולו, מר מנחם מנדל ביליס [מנחם מנדל ביליס, שהואשם ברוסיה בעלילת דם ("משפט ביליס") וזוכה בשנת תרע"ד] נ"י[5] וכל אשר לו שלו'[6] וברכה מקודש.

הנני מושיט לך ממרחק, מאדמת הקודש, את ברכתי ברכת מז"ט[7], והבעת שמחתי בתוך שמחת כלל ישראל על חופשתך ממאסרך, [על שחרורך ממאסר] ביחוד על משפטך אשר יצא לאור למרות אנשי דמים ומרמה אשר חפצו לבלעך, ולבלע עמך את כללות עדת ישראל יושבת רוסיא. ב"ה אשר לא השבית לך ולנו כולנו גואל, [על פי רות ד, יד] וצדקתך ובור כפיך [וניקיון כפיך (על פי איוב כב, ל)] נודעו לקהל רב, גם לכל ישרי לבב אשר מחוץ למחנה ישראל.

ואתה, חביבי, - כן אני מרשה עצמי לקרא אותך, מתוך מעמקי לבבי, בתור אחד מבני ישראל, שכולם חשים בעומק נפשם את חבתך, ומוקירים את יקרת רוחך, אשר הראית אומץ וטוהר לבב בהצרפך בכור של נסיון [בהיבחנך כמו מתכת בכור היתוך] עצום, בסבלך יסורים רבים ובסבלנות גדולה לא נואשת ולא נמוטו פעמיך [לא מעדו רגליך (על פי תהלים יז, ה)] מדרך-אמונה, ותקותך ואמונתך בד' אלהי ישראל הבלטת באורח נעלה בדברי אמת הנותנים לך כבוד ויקר. במכתבך אשר כתבת להסופר מר "שלו' עליכם". [הסופר שלום עליכם] והוספת עוד על שמחת לבבי ולבב כל בני ישראל, ביחוד יושבי ארצנו הקדושה, בהחלטתך לעלות אל הקודש. ולקבע את דירתך עם בני ביתך היקרים בארץ אבות, על אדמת הקודש, - הנני, יקירי, לברכך באהבה על דרכך הטובה, עלה והצלח, יואל ד' ונזכה לחדות בשמחה את פניך, בבואך אלינו, ופה על הררי קודש, בארץ חמדה, הננו מצפים לכבדך באהבה פנימית בבואך לשלו'[8] ולברכה, בע"ה[9].

אקוה יקירי שלא תמנע ממני את טובך ותכבדני במכתבך, כתב ידך, בלשון שאתה רגיל בה, ותודיענו בדיוק את הזמן אשר הנך חושב להוציא מן הכח אל-הפועל את חפצך הנעלה לבא לארץ ישראל.

והנני מושיט לך את ברכתי, בשמי יחד עם רגשי הכבוד והברכה של כל אחינו יושבי ארץ הצבי, וביחוד בוני ארצנו הקדושה, אחינו יושבי המושבות, וכל העובדים בבנין האומה על אדמת הקודש, שכולם הוגים לך רב שלו' וכבוד, ומחכים לבואך בלב מלא רצון ושמחה. יתן ד' ותהיה עלייתך להצלחה, ותשבע רב טוב, אושר ועושר וכבוד בארץ חמדה, ותחת ענותך ובשתך משנה, [על פי ישעיהו סא, ז] על לא דבר, תתענג על רב טוב בארץ אשר ד' אלהינו דורש אותה תמיד, [על פי דברים יא, יב] ארץ חמדה. נחלת ד' לאבותינו מעולם, ונזכה כולנו יחדו לראות אור ישועת ד' על עמו וחבל נחלתו, וראו גויים צדקנו וכל מלכים כבודנו, [על פי ישעיהו סב, ב] במהרה בימינו אמן.

ברגשי כבוד וחבה נעלים ועמוקים מאד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. מז"ט - מזל טוב
8. לשלו' - לשלום
9. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש שבט תרע"ד - יפו **נמען:** זלמן רבינוביץ, קרוב משפחה

תנחומים על פטירת אמו. הרב קוק משבח אותו על שבחר 'אורח ישרים', ומצרף מכתב ברכה לאגודת 'עדת בני ישראל'.

עיקרי הדברים

- תנחומים.
- ברכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש שבט תרע"ד[4]

שארי היקר [קרובי היקר] ונעלה מר זלמן ראבינאוויץ שליט"א[5].

ינחמך השי"ת[6], בנחמת ציון וירושלים, אותך ואת כל משפחתך, שארינו היקרים, על הלקח מאתם צפירת תפארת [עטרת תפארת (ישעיהו כח, ה)] אמך אשת החיל תנצב"ה[7]. מדותיה הטובות וצדקת לבה יהיו לזכרון טוב לצאצאיה, לאוי"ט[8] וברכת ד' בכל הליכות חייהם לאוי"ט.

ואתה חביבי חזק ואמץ. אשריך אשר אורח ישרים סלולה בחרת לך להיות חבר ליראי ד' המישרים ארחותם. יצליחך ד' ותהיה לברכה ולתפארת, תשא ענף ופרי משמח אל' ואנשים לשמחת לבב כל קרוביך אוהביך מצפי אשרך באמת.

הנני מליט בזה מכתב ברכה להאגודה הנכבדה "עדת בני ישראל", אשר לקחו להם למטרה את יסוד התורה והיהדות קדושת ש"ק[9], בזמן ובמקום הדורש כ"כ[10] אימוץ וחיזוק. יצו ד' אתם את הברכה, ותראה יפעתם והדרת תהילתם לחוגים רחבים לקדש שם ד' אלהי ישראל, תורתו ועמו. והי'[11] זה שלו'[12] רב וברכת אהבה וחבת אמת, כנפשך החביבה ונפש שארך דו"ש[13] והצלחתך כה"י[14],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. השי"ת - השם יתברך
7. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
9. ש"ק - שבת קודש
10. כ"כ - כל כך
11. והי' - והיה
12. שלו' - שלום

13. דו"ש - דורש שלום
14. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** ז' גורלנד

פנייה דומה על הגימנסיה הישראלית, שבה 'סגולת הקודש' תעלה על כל הסגולות התרבותיות. הרב קוק לא יהיה בין הבונים בגלל גדרי הרבנים הראשונים, אבל יפקח.

עיקרי הדברים

- גימנסיה ישראלית.
- פיקוח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' שבט תרע"ד[4]

אדון חביב ומרומם מר ז. גורלאנד נ"י[5], שלו'[6] רב,

אדוני היקר, התעוררות גדולה שוררת כעת בחוג נכבד של עסקנינו, לבצר את יסוד היהדות באי"י[7] בישובנו החדש, ע"י[8] מוסד חנוכי-תרבותי במובן גבוה. הגימנסיה העברית, השוררת פה, אינה ממלאה את התפקיד של החלק היותר חשוב ועקרי שביהדות, שמבלעדו הננו שלולי תקוה, [חסרי תקווה] תפקיד הדת והאמונה. ואבן הפינה לישוב כללי משוכלל אי-אפשר לו להבנות בישראל, ובאי"י[9] כ"א[10] ע"י מיזוגם של כל הכחות מבססי החיים, שבודאי הגדול שבהם הוא אור קודש של אמונת אומן מורשה קהילת יעקב. גמנסיה ישראלית, סוברים כחות רבים, שהיא צריכה להוסד, שכל הסגולות התרבותיות לא יחסרו בה, ועל כלן תעלה סגולת הקודש, האמונה הטהורה בפועל וברעיון. בהדרכה רוחנית ובהנהלה מעשית. אינני יכול אמנם לקחת חלק אקטיבי בין הבונים, שלא להתרחק יותר מדאי מגבול רבנים ראשונים, שגדרו גדרים נגד התפשטות ההשכלה [גדולי ירושלים בדורות הקודמים, שהחרימו את בתי הספר המודרניים] הכללית באי"י, ועדיין יש מקום לחששותיהם.

אבל המצב עומד כעת שכחות טובים מוכרחים להמצא ליסד יסוד למצער למפלט הדת [למקום מפלט לדת] והאמונה בישובנו, בסדר תרבותי ההולך וכובש. מובן הדבר, שאם חפץ ד' יצליח, ומכון זה יבנה, הנני מצדי עומד הכן לפקח על התכונה הישראלית שבו, עד כמה שהיד החלשה שלי מגעת בע"ה[11]. ואם הדרת כבודו מוכן, כאשר אקוה, לקחת ביסוד קודש זה חלק הגון, בתור עושה ומעשה, [כמי שעושה בעצמו ומעודד אחרים לעשות (על פי בבא בתרא ט)] יהיה נא מטובו להודיעני במוקדם, למען אדע מי הם נותני היד למוסד רב-תקוה זה.

בברכה נאמנה מקודש, ברגשי כבוד רב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרע"ד – השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י – נרו יאיר
6. שלו' – שלום
7. בא"י – בארץ ישראל
8. ע"י – על ידי
9. ובא"י – ובארץ ישראל
10. כ"א – כי אם
11. בע"ה – בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הוועד הזמני של 'אגודת ישראל'

הרב קוק תומך בייסוד בית מדרש למורים. זה 'עת בנות', ובזמן מלחמת הקצוות יש לבצר את מעמד היראים בחינוך. בית מדרש למורים שבנוי על יראת ה' יהיה 'אבן פינה'.

עיקרי הדברים

- בית מדרש למורים.
- 'עת בנות'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ד[4]

לכבוד הועד הזמני ל"אגדת ישראל", שלו'[5] וברכה,

הנני מוצא לנכון למלא את הדברים ע"ד[6] יסוד ביי"ס[7] למורים. עת בנות היא לנו [עת לבנות (על פי קהלת ג, ג)] בכל מקום וביותר באי"י[8]. בזמן התסיסה והמלחמה של הקצוות החיצוניות, יש מקום לשלומי אמונים להגלים [להתגלם, לממש] חלק הגון מחפצי שמים המקודשים ולבצר את מעמדם, ביחוד על שדה החינוך. חובה קדושה היא שלא לאחר את הזמן המוכשר.

אקוה שחפץ ד' בידינו יצליח, וביי"ס[9] למורים בנוי ע"פ[10] השפעה הגונה, של יראת ד' ותמימות הקודש לתורה ולאמונה, מחובר עם כל המעלות המעלות חן ותפארת אלי' ואדם על המתחנכים, ירומם את מגמותינו הקדושות ליסד בציון אבן פינה, [על פי ישעיהו כח, טז] העומד למשגב, ולמגן בעד כל אותן הבליסטראות [הקליעים, כמו של מכונות המלחמה הקדומות] ההולכות ונזרקות כלפי הקודש מעברים שונים.

הברו נושאי כלי ד', [היטהרו, נושאי כלי ה' (ישעיהו נב, יא)] חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ערי אלקינו [שמואל ב י, יב] ותורת ד' וברית קדשו אשר עמנו, להופיע אור חדש בקדוש משכני עליון על ציון ועל מקראיה, לרומם קרן ישועה.

ברגשי כבוד גדולים ואדירים, ובתקוה לתשועת ד' על עם קדשו ואור תורתו בהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. בי"ס - בית ספר
8. באי"י - בארץ ישראל

9. וביו"ס - ובית ספר
10. ע"פ - על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** מר וולף וועד 'תחכמוני'

בעניין השפה: יש לעמוד לימין הלוחמים לעברית, אבל להיזהר מ'הארס' של 'הלאומיות היבשה'. יש להילחם 'בנועם ושלום' ברשלנות, בהתבוללות ובכפירה, גם אם היא 'עדויה בפאר הלאומיות והשפה'. הרב קוק מוכן לחתום על קול הקורא, בתנאי ששום דבר פנימי - מינוי מורים וספרי לימוד - לא ייעשה בלי ידיעתו. כמו כן יש לסלק את חוב המוסד שרובץ על אדם אחד.

עיקרי הדברים

- תמיכה בעברית בלי לאומיות יבשה.
- תנאי ההשגחה.
- סילוק החוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' שבט תרע"ד[4]

אדון נעלה ומרומם מר וולף נ"י[5] וכל חברי ועד התחכמני, שלו'[6] רב,

מסבות ומניעות שונות עכבתי דברי, ואתם הסליחה. המלחמות הפנימיות התוקפות אותנו באי"י[7], בדבר שאלות החינוך, והזרמים השונים שבכל אחד יש מה לקרב ומה לרחק, מכבידים הם את המשקל של ההחלטה, על כל מי שרוצה להיות, כפי כחו, פועל-אמת בפעולת-אמת. וע"ד[8] השפה, [על דבר מאבק השפות: בשנה זו (תרע"ד) פרצה "מלחמת השפות" על השפה שתילמד בטכניון ובבתי הספר] מובן הדבר שנכון לעמוד לימין הלוחמים עבורה בגבורה, אבל עם זה חלילה להסיח דעת מהארס המסתתר המהרס את יסוד קודש ד' באמונה, ברגש ובמעשה, על החשבון של הלאומיות היבשה ותכסיסיה. בשלהבת קודש הננו חייבים להלחם, בנועם ושלו'[9] ובהרגשת כבוד מלא, נגד הרשלנות מעבר מזה, נגד החנופה של ההתבוללות [ההתרפסות של המתבוללים] מעבר מזה, ונגד ההפקרות והכפירה מעבר מזה, אפילו כשתהיה עדויה בפאר [מקושטת בפאר] הלאומיות והשפה וכל מיני תבלין שבעולם. ולעולם צריך הטון שלנו להיות מלא ומבליט את יסוד מגמותנו, לתן את הערך לחום הרגש הלאומי ועבודתו רק כפי מדת החיים של מנת אור ד' המאיר ומחמם את תחייתנו.

בכל לב הנני נכון להמנות בין חותמי הקו"ק[10] הנעלים, אבל הלא זה דברי מאז כי כבוד הועד צריך להבטיח את התנאי הראשי שלי ע"ד[11] יחושי [ע"ד יחסי] ל"התחכמני", שלא יעשה שום דבר פנימי, שיוכל לנגוע במעמד הקודש, בלא ידיעתי. ממילא אי-אפשר לקבל ולסלק מורים בלא דעתי, וכמו כן להכניס ספרי למוד בלא הסכמתי. שגיאות קטנות כאלו נצטברו במשך הזמן, אשר שמו מחנק על התפתחות המוסד החביב ופופולריותו [ואהדתו בציבור] בעולם של יראי ד' שבאי"י[12]. וב"ה[13] אפשר עוד לתקן ואקוה שיתוקן ע"י[14] כבוד הועד.

גם זה העירותי מאז, כי דבר החוב של המוסד לראשי העסקנים והמיסדים פה, שכעת רובץ הוא כולו כמעט על שכם איש יחידי, שלא בצדק, הוא עיכוב גדול, מטעמים שונים, לכל מהלך מפעלנו. ואיני משער שום אפשרות להביא את המצב לידי תיקון, כי"א[15] כשיסולק אבן נגף [מכשול (ישעיהו ח, יד)] זה, אמנם קטן בכמותו הוא, אבל גדול הוא בעיכובו ומוקשו. ע"כ[16] אחלה נא את כבוד הועד, שיראה נא במוקדם למצא עצה ולהגשים את הפעולה של סילוק החוב, שסכומו כבר ידוע להדרתם.

אקוה שבתיקונים הנקובים יפתחו לנו שערי אורה, לבא למשאת נפשנו. להעמיד על בסיס הגון ורצוי את המוסד החשוב, שהוא ראוי באמת להעשות לתפארת היהדות באי"י, בעהשי"ת[17].

ברגשי כבוד נעלים מאד ובברכה מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. באי"י - בארץ ישראל
8. וע"ד - ועל דבר
9. ושלו' - ושלום
10. הקו"ק - הקהילה קדושה
11. ע"ד - על דבר
12. שבאי"י - שבארץ ישראל
13. וב"ה - וברוך השם
14. ע"י - על ידי
15. כי"א - כי אם
16. ע"כ - על כן
17. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרע"ד - יפו **נמען:** זלמן דוד לבונטין

אי אפשר לחלק את ההזמנות לדין לפי מעמד האנשים: 'גדול וקטן שווים'. מה שמותר הוא לדרוש מהתובע את הסכום, שמא הנתבע ירצה לשלם. התביעה היא כשנים עשר אלף פרנק, וההזמנה מבית הדין עומדת.

עיקרי הדברים

- שוויון בדין.
- הודעת סכום התביעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרע"ד[4]

חביבי היקר ומאד נכבד הר"ז[5] דוד ליבונתין [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק] נ"י[6], שלו'[7] רב,

אדון נעלה,

בתשובה על מכתבו היקר ע"ד[8] תביעת מר לכבודו, אתכבד להודיע לכ'[9] שמצד הדין אי-אפשר לחלק את מדות ההזמנות לדין לפי המצבים של האנשים, וגדול וקטן שוים הם לגבי קדושת משפט אמת וצדק. מה שהדין מרשה הוא רק לדרוש מהתובע כמה הוא תובע, שמא ירצה הנתבע לשלם בלא זילותא דבי דינא. [בלי לבזות את בית הדין (ארמית)] וע"ז[10] אודיע לכ' שמר ב' אומר שתביעתו היא על ערך סכום של שנים עשר אלף פרנק.

ובזה אאשר את דבר ההזמנה שנשלחה לכבודו מהבד"צ[11], ויודיעני נא כי[12] את הזמן היותר מוקדם שאפשר מצדו לגמור הדין הנ"ל[13].

בכבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרע"ד – השנה תרע"ד (1913/1914)
5. הר"ז – הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. נ"י – נרו יאיר
7. שלו' – שלום
8. ע"ד – על דבר
9. לכ' – לכבוד
10. וע"ז – ועל זה
11. מהבד"צ – מהבית דין צדק

12. כ' - כבוד
13. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב שבט תרע"ד - יפו **נמען:** ע' ליבריכט, אגודת 'הפרדס'

הרב קוק פונה בחריפות: אין לו כל נגיעה בדבר, אפילו לא דתית; רק טובת הישוב. 'כיבוש שוק לעם הוא נפש המאזניים של הפוליטיקה'. אנו חולמים על רחוק ומזניחים את ירושלים, שיש בה כבוד לאומי ורווח. אם לא יספקו פירות, יאלצו הרבנים להתיר פירות נכרים - 'עוד הפעם חרפה'. הרב קוק נותן שבוע ימים.

עיקרי הדברים

- כיבוש שוק ירושלים.
- חשבון פרוטה מול כבוד לאומי.
- אולטימטום של שבוע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב שבט תרע"ד[4]

אדון חביב מר ע. ליבריכט נ"י[5], בעד אגודת הפרדס. [אגודת בעלי הפרדסים, ששיווקה את התפוזים] שלו'[6].

הנני מוכרח לפנות לכבודו בדברים ברורים, ע"ד[7] השוק הירושלמי של האורנג'ים. [התפוזים] כמדומה, ששום אדם לא יחשדני, שיש לי שום פניה בדבר. והנני מאמת לכבודו, שאפילו מפניה דתית, שאפשר לחשד בו כל רב בישראל, ג"כ[8] הנני רחוק בענין זה. כל חפצי הוא רק להיות עמל עם הציבור, וטובת ישובנו החביב לי חבת חיים, חבת נשמה ממש, וקדוש ונשגב לי הרעיון של הרחבת סחר יבול אחינו מחיי הארץ. והנה אני רואה בכבישת השוק [בכיבוש השוק] הירושלמי להאורנג'ים שלנו, מקצע מסחרי נכבד. כולנו יודעים בעולם הגדול כמה כבישת שוק לעם היא נפש-המאזנים [מרכז הכובד] של הפוליטיקה. ואנו חלומות מרחוק חולמים אנו, כולנו גם בעלי-המעשה שלנו, ומה שהוא בין ידינו נעזוב. ירושלים שלנו, שיש בה משום כבוד לאומי, ומשום ריוח מסחרי, שכל שוקה, שגם בהוה יש לו ערך הגון, ועתיד ודאי יותר גדול נשקף לו, העיר ב"ה מתגדלת ואוכלוסיה מתרבים, - היתכן שלא נעטר אותה בפירותינו. היש בזה צדק לחשוב חשבון פרוטה, שמא בעד אותן התיבות, הנדרשות לסיפוק אחינו שבכרך בירתנו [שבעיר הבירה שלנו, ירושלים] ישלמו לכם ערלים זרים מעט יותר. לא, עלבון גדול אני רואה מזה ולבי מתכווץ מכאב אנוש. ואם לא תספיקו לירושלים מפירותיכם, מה יהיו הרבנים מוכרחים לעשות, - להודיע שהפירות הנכרים כשרים הם, ועוד הפעם חרפה, ועוד הפעם אינטריגות, בזיון התורה ובזיון האומה.

איני יכול להאריך בענין זה מרוב שיחי וכעסי [מרוב שיחי וכעסי (שמואל א א, טז)] על הרשלנות הזאת ותוצאותיה. שבוע ימים אצוה לחכות. ולמע"ה[9] אבקשהו שיראה, שישלחו די פירות לירושלים לפי דרישת השוק, ויהיה שוק עיר אם לישראל, [שמואל ב כ, יט] - כולו לישראל.

לתשובתו הנכבדה אחכה במוקדם.

בכבוד וברכה

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. כשיצא היתר על של גויים, [כשיצטרכו להכריז על כשרות תפוזי הנכרים] אני רואה קיפוח גדול למסחרנו, יותר מהמדה המשוערת לפי המבט השטחי. אנא, הצילו שוקנו מידי בני נכר. הנ"ל[10]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"ד - על דבר
8. ג"כ - גם כן
9. ולמע"ה - ולמעלה
10. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ד - יפו **נמען:** פדרציית 'המזרחי', המבורג

על 'מלחמת השפות': יש לקבל את הטוב שבכל תנועה, ובמיוחד בתנועה הלאומית, שבסיסה קדוש. תחיית השפה, כמו תחיית הארץ, לא תרד מכבודה גם אם רבים משתמשים בהן שלא כהוגן; לכן יש לקחת חלק רשום בהן. יש למחות 'מחאות חיוביות' נגד מי שמנתק את הארץ והשפה משורש החיים.

עיקרי הדברים

- קבלת הטוב בכל תנועה.
- תחיית השפה והארץ.
- מחאה חיובית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ' אדר תרע"ד[4]

כבוד הפדרציה הציונית "מזרחי", לשכת-המרכז בהמבורג, [מרכז תנועת "המזרחי" בגרמניה, בהמבורג] שלו'[5] רב,

ממכתבם הנכבד מכ"ז שבט העבר נוכחתי, שלא קבלו עדיין את תשובתי בגילוי דעתי בדבר מצבנו ביחס למלחמת השפה. ["מלחמת השפות" בשנת תרע"ד, על מקומה של העברית בחינוך בארץ] והנני בזה חוזר על תוכן הדברים אשר כתבתי במכתבי שנשלח כבר.

הנני רואה, שאנו צריכים לעמד על הבסיס האיתן של קבלת כל הטוב שישנו בכל פינה וכל תנועה, וקו"ח[6] בתנועה הלאומית שלנו, שבסיסה לעולם הוא קדוש. מפני שתכנו הוא החיים של גוי קדוש. ותחיית השפה, כמו תחיית הארץ, לא תרד אצלנו מכבודה, אע"פ[7] שרבו, לצערנו, המשתמשים בשתיהן שלא-כהוגן. ודוקא בשביל כך מוכרחים אנו עוד יותר להתאמץ לקחת את החלק היותר רשום בתחיות הללו, ההולכות ומתפתחות, ויודעים אנו ברור, כי דבר-ד' הוא אשר פקד את עמו. ומצמיח להם קרן-ישועה קמעא-קמעא.

בודאי בכל עז נצא למחות מחאות חיוביות, נגד אלה המקצצים [על פי חגיגה יד: "קיצץ בנטיעות"] את שני הענפים הללו, הארץ והשפה, משורש החיים שלהם, ממקור הנצח, משם ד' אלהי ישראל הנקרא על עמו, בתורת-חיים ואמונת-אומן. אבל דוקא ממקור חיי עד נשאב לנו כח בלתי-פוסק להגדיל את פעלנו על הככרים הרחבים אשר לענפים הנכבדים הללו, כארץ וכשפה, ובכל אומץ הננו מוכנים להגן על כבודם ולהרבות השפעתם, ובטוחים אנו בימין ד' רוממה, שנצליח ונעשה חיל.

בכבוד נעלה ובברכת-ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. וקו"ח - וקל וחומר
7. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב זאב יעבץ

על 'תחכמוני': המייסדים ייכנסו לוועד המקומי, אבל חובם חייב להיות מסודר. ליפשיץ ת"ח, אבל אולי עדיף מנהלת של מורים. אין להתחבר ל'מרכז המורים', הנושא את 'האלילות המודרנית'; יש לקבל מהם את הטוב, אבל לא להתחבר. התורה עיקר, ובמדעים יש להקדים את חכמת ישראל. המגמות: מסחר, הוראה ורבנות, ולא חקלאות, שיש בה עודף מומחים. בישיבתו הרב קוק מעביר שני שיעורי אמונה ושלושה בעומק הלכה.

עיקרי הדברים

- ועד מקומי וחוב המייסדים.
- לא להתחבר ל'מרכז המורים'.
- התורה עיקר.
- מגמות לימוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אדר תרע"ד[4]

לכבוד ידידי הרב החכם הגדול והמצויין מאד מר זאב יעבץ [זאב יעבץ, היסטוריון ומחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[5], שלו' וברכה באהבה נאמנה

לשמחה גדולה היה לי מכתב כת"ר[6]. כמים הפנים לפנים, נעימה גם לי מאד חליפת המכתבים אשר אקוה בעה"י[7] שתהיה בינינו, ויה"ר[8] שנזכה לשמח איש יחד פני רעהו בחדות ד' לתורה ולתעודה.

מפני טרדתי הרבה מוכרח אני לקצר, ואשיב על סדר דברי כבודו במכתבו היקר.

א. הנני מביע את תודתי לכבוד הועד הנכבד על הבעתם הרצויה בדבר יחושי [בדבר יחסי] למוסדנו החביב ה"תחכמני".

ב. בדבר בחירת ועד מקומי. הנה החברים הנכבדים מיסדי המוסד, שהנם מר ז. מייזל וא, א. כהנא וי. מ. חאדרובסקי, מובן שראויים הם להכנס גם לתוך הועד שיתחדש. ונקוה להוסיף עוד איזה אנשים נכבדים רצויים לענינינו, המוכשרים לעבוד עבודת קודש זאת בתומת לב. אבל כבר הודעתי בטלגרמה, שהסידור ע"ד[9] החוב של המיסדים - חסרונו הוא לנו פה נעילת דלת גדולה, כי יודעים אנו את ישרת האנשים הללו ועבודתם הנאמנה, ואין ראוי כלל שיהיו עושי מצוה גדולה כזאת נזוקין בממונם.

ג. מר ליפשיץ, [ראו (כרך ב', אגרת תרמו), (כרך ב', אגרת תרנה)] מוחזקני בו שהוא ת"ח[10] מובהק, ומשלמי אמוני ישראל, ולאושר יחשב למוסדנו כשיכנס אליו. אולם אני מסופק אם כדאי הדבר למנות בכלל כעת עדיין דירקטור, בעוד אשר לא נשתכלל המוסד ע"פ[11] צביונו השלם שהננו מקוים עליו בע"ה[12]. ואולי יותר נאות להעמיד דירקטוריום של מורים אחדים. במובן ידוע יוכל להיות שמקומו של מר ליפשיץ יכירנו בתור ראש החבורה.

ד. ע"ד התחברות מורי מוסדנו עם "מרכז המורים", [הסתדרות המורים העבריים בארץ ישראל] לפי מצבו של ה"מרכז" כעת, אין גם להעלות על הדעת. הרי כל מגמתנו להלחם בעה"י מלחמה חיובית. נגד האליליות המודרנית שבשטת ההוראה החדשה, שמרכז זה הוא נושא את דגלה. דעתי היא שאנו חייבים לקבל את הטוב גם מהם, אבל חלילה לנו להתחבר אליהם.

ה. ע"ד חיבור פרוגרמה אני מוכרח לקיים את המדה "על מה שלא שמע אומר לא שמעתי", [אבות ה, ז] כי אינני מומחה לפדגוגיה בכלל, וללמודי החול שבמוסד בפרט. אני יכול רק להגיד את דעתי הכללית, שהננו צריכים לעשות את התורה עיקר ויתר המדעים טפלים לה, ובמדעים עצמם דעתי, ג"כ[13] לבכר את כל המתיחש לחכמת ישראל על שארי המדעים. וע"פ[14] יסוד זה אקוה בע"ה להגיה את הפרוגרמה שתתחבר ע"פ המועצה הפדגוגית שלנו, שראוי לדעתי שישתתפו בה ג"כ מועצה של בחירי המורים שלנו.

ו, ע"ד החלקים היסודיים של הלמודים. לדעתי, יותר נכון לסכמם בלמודי המסחר, למודי הפדגוגיה, ולמודי הרבנות, ולהשמיט את למודי עבודת האדמה, מובן הדבר, שהבוטניקה והזואולוגיה יהיו נלמדות כענפים מדעיים במדה הראויה לבית ספר ממדרגה חשובה. אבל ללמוד עבודת האדמה בתור מטרה להעשות אגרונומים, זהו כפי המצב שלנו בארץ כ"מכניס תבן לעפרים". [מנחות פה] ישנם מתחנכים למדע זה הרבה יותר מן הדרישה לפי מדת ישובנו הצעיר כעת.

מובן הדבר שבמחלקה של למודי הרבנות דרוש להכניס חלק גדול של למודי הדעות והאמונות. והנני נוהג כבר מנהג זה ב"ה בישיבתי הקטנה בכמותה, שהנני מגיד שני שיעורים בשבוע לתורת האמונות והדעות, ושלשת שיעורים בעומק הלכה.

קצורו של דבר. עבודה גדולה ורבת ערך מאד עומדת לפנינו, קרואים אנו מאת ההשגחה העליונה להיות אמיצי לבב לחזק ולהתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו, בעד אור תורתו וברית קדשו על עמו ועל נחלתו. ברמה נשא את הדגל העתיק, הקדוש והנאור, אשר מראש מקדם החילונו לשאתו נגד כל עמי הארץ, וכל כושלים ברוח ישובו אלינו, ובגודל ואומץ בשם ד' אלהי ישראל נחדש את רוח התחיה לעם ולארץ, ההולך ומתגבר בחסד עליון על עמו ונחלתו.

ברגשי כבוד כבירים לכבוד הועד הנכבד, וביחוד להדרת כבוד חביבי כת"ר, בברכה מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. ויה"ר - ויהי רצון
9. ע"ד - על דבר
10. ת"ח - תלמידי חכמים

11. ע"פ - על פי
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ג"כ - גם כן
14. וע"פ - ועל פי

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב זאב יעבץ

שתי הצעות ל'תחכמוני': להעלות את שכר המורים, ובמיוחד של הרב ראובן, מורה התלמוד, שמצבו הדחוק הוא 'עלבון למוסדנו'; ולהקים מחלקה מיוחדת לבני הורים שרוצים בנים ת"ח, מנומסים, בריאים, עם שפה אירופית אחת וחשבון, בלי שאר לימודי החול.

עיקרי הדברים

- העלאת שכר המורים.
- כבוד התורה.
- מחלקה לת"ח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר תרע"ד[4]

הדרת כבוד ידידי הרב החכם הגדול, סופג אורות וקורא דורות, ["קורא הדורות מראש" (ישעיהו מא, ד); כינוי לזאב יעבץ, ההיסטוריון] מו"ה[5] זאב יעבץ שליט"א[6], שלו'[7] רב וברכה.

בשביל שני דברים הנני מוסיף מכתבי זה, אחר מכתבי העבר, שאין בכדי שיעשה לקבלת תשובה [שעדיין לא היה די זמן לקבל עליו תשובה] עדיין,

א. הנני מוצא לנכון לאחד מהתקונים היסודיים במוסדנו, ה"תחכמני" להוסיף על שכירות המורים, וביחוד עגמה נפשי על אחד מהמצויינים שבת"ח[8] שבא"י[9], הרב ר'[10] ראובן, מורה התלמוד, [מורה התלמוד ב"תחכמוני" ביפו] במחלקה העליונה (הוא חתנו של העסקן הנכבד המנח ר' יואל משה סאלאמאן ז"ל[11]), שמצבו דחוק מאד, ואין שכירותו מספקת לו גם על פרנסה דחוקה, ודבר זה הוא עלבון למוסדנו, שאחד מדרכי חינוכו צריך להיות כבוד התורה וחכמיה. הוספה לשכרו הוא הכרח מיוחד.

ב. אני מוצא שהיה נכבד לנו, אם היינו קובעים מחלקה מיוחדה, בשביל אותם הבנים שאבותיהם אינם חפצים בשום חינוך מודרני, כי"א[12] שיהיו בניהם ת"ח[13], ועם זה מנומסים בארחות חייהם, משגיחים בבריאותם ומלומדים בשפה אירופית אחת, ולמודי החשבון במדה מספקת לצרכי החיים. הורים כאלה אינם דורשים את יתר הלמודים החוליים, שאוכלים שעות רבות. והם חלק גדול מבחיריה של הארץ [והם חלק גדול מן הטובים שבארץ] כעת. לפי דעתי ראוי לנו לכונן מחלקה מיוחדת לזה. הנני רואה מפעולה זו תוצאות מזהירות בע"ה[14].

אקוה שהדרת כבודו, אחרי התישבו עם כ'[15] הועד, ימהר להשיבני על שתי השאלות, והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד כבירים מאד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. שבת"ח - שבתלמידי חכמים
9. שבא"י - שבארץ ישראל
10. ר' - רבי
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. כ"א - כי אם
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. בע"ה - בעזרת השם
15. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אגרת פיוטית: אור הישועה 'מקשקש כזוג' בכל גבול הארץ; 'סודות יצירת עולמים... עומדים להתפרץ באורות מאופל'. אורחים באים ושבים מלאי התלהבות. 'עלינו המשא הנעימה לבסם הכול בבשמי אורות קודש... והיה על מצלות הסוס קודש להי"'.

עיקרי הדברים

- אור הישועה בארץ.
- תפקיד: לבסם בקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד ניסן תרע"ד[4]

האפשר שיעלה בידי גם חלק אחד מרבבה מחפצי להציק לפניך [לשפוך לפניך (על פי ישעיהו כו, טז)] אהבת-אב אצילית, המתעוררת בתעצומתה ביחוד בבא תור כתיבת מכתב לך, מחמדי, - ואני כבול בכבלי טרדותי וענות נשמתי מכל מפריעיה מאור-נעמה אשר שתו עלי סביב. [מאור נועמה, אשר הקיפו אותי (על פי תהלים ג, ז)]

אמנם אגילה באלהי-ישעי, [חבקוק ג, יח] המשביעני צוף מתקי קדשו מלשד ארץ-חיים, [מתמצית ארץ החיים, ארץ ישראל] אשר באורו וישעו זכני לשבת בה ולראות בעיני ברב חסדו צמיחת קרן ישועת עמו ההולכת ועולה, ב"ה[5]. ההרגשה של אור ישועה מקשקשת לפנינו כזוג, [מצלצלת לפנינו כפעמון (על פי סוטה ט)] כל גבול ארץ-ישראל כולו אומר כבוד [על פי תהלים כט, ט] וקורא להתעוררות רוחנית ומעשית איתנה. והקול עוד יחזק, מיום ליום יתן אומר רב, [על פי תהלים יט, ג וסח, יב] ומפרק לפרק ישגא החזיון, [יגדל המראה] חזון מופתי-עולמים, כי בא מועד למועד-מועדים, [דניאל יב, ז] וסודות יצירת עולמים על גבול התעלומה [על גבול הנסתר] עומדים מוכנים להתפרץ באורות מאופל. מלאי שירה ושכורי נחמה ותשובה יבאו גדודים מעברים לקומם חרבות ארץ חמדת-עולמים. אורחים רבים, ב"ה, באים ומלאי התלהבות וחבה הם שבים לארץ-גלותם, לעודד ולחזק. רוח-ד' מפעמת. ועלינו המשא הנעימה לבסם הכל בבשמי אורות-קודש, לעודד ענוים בישועה, [לסלק את ריח] [על פי תהלים קמט, ד] להפיג את רוח הזוהמא דכופתא דחמרא, [הזוהמה של גללי החמור (ארמית; על פי סנהדרין צח: "אזכי ואיתיב בטולא דכופיתא דחמריה", חמורו של משיח)] להפך הכל לריחות עדני-עדנים, "והיה על מצלות הסוס קודש לד"י". [זכריה יד, כ] אור החסד מתגבר בעולם ואהבת-ישראל וארץ-ישראל הולכת ומתלהבת בשורש נשמתה של כנסת-ישראל, ונחלי עדניה ימתיקו כל המרורים, שיפעלו לאמץ כח ולהרים קול יעקב בעז ד'.

כולי שלך אביך

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ב"ה - ברוך השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אייר תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח בחוברת הגרמנית של הצעירים: אם יחבקו את כל היסודות על בסיס הקודש, יש תקווה רבה. לישיבתו נוספו כוחות טובים, והתחילו ללמוד.

עיקרי הדברים

- חוברת הצעירים.
- חיזוק הישיבה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], בדר"ח[4] אייר תרע"ד[5]

בני יקירי [הרצי"ה, בנו, ששהה אז בגרמניה] שליט"א[6],

הננו צמאים מאד לדבריך. הואיל נא כדרכך הטוב לשמחנו במכתביך היקרים, כאשר הואלת להיטיב במכתבים הראשונים.

את החוברת האשכנזית [חוברת בגרמנית] קבלתי ובשמחה קראתיה. אם יחזיקו הצעירים בדרכם זה, לחבק את כל היסודות אשר מהם בית ישראל יבנה ולכוללם יחד, על בסיס הקודש ההולך ופורח וחי, יש תקוה רבה מהם בעה"י[7], והדור הצעיר ישפיע על הזקן טל ולשד רעננות, ואור תורה ונר מצוה יאיר בכל גבול ישראל לרומם קרן באור ד'.

בישיבתנו נתוספו איזה כחות הגונים. התחלנו תמול ב"ה ללמוד. יצליחנו השי"ת[8] ויחזק רוחנו וכל חילנו, לעבוד בכרם תורתו לצמיחת קרן ישועה לעם ד' הגוי כולו, באור אל אלהי עולם ד'.

ב"ה על החוה"ש[9] אשר עמנו כולנו ת"ל[10].

כתוב למע"ה[11] בתכיפות מכל אשר לך. אביך מחבקך מרחוק,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
5. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. השי"ת - השם יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. למע"ה - למעלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' אייר תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש פרטים על בריאותו ועל האקלים, ומבקש שיכתוב את חידושיו ואת השיעורים שהרצי"ה מעביר, ואולי גם פירוש על 'שיר הכבוד'. בישיבה נוספו צעירים מירושלים ומפתח תקווה, שמוצאים עניין בשני השיעורים.

עיקרי הדברים

- בקשה לפרטים.
- כתיבת חידושים.
- הישיבה מתפתחת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' אייר תרע"ד[4]

בני חביבי שליט"א[5],

שמחתנו במכתבך, ישר כחך. אמנם מעטת קצת מפרטי ארחות חייך, ביחוד בדבר הבריאות, ואם הנך מסוגל להאקלימה הקרירה האירופית, [לאקלים הקר של אירופה] ועוד עוד. כמה דאפשר להודיע מפרטים ופרטי פרטים הכל חביב ויקר עד לאחת.

מה מאד אשמח אם תמצא עת להעלות על ספר את כל הגיוני לבבך בין מה שהנך מחדש לעצמך, בין מה שאתה מתעורר בעת הלימוד עם המקשיבים לדבריך, וכשיקבץ איזה קונטרס מזה תשמחני בהם בדברים נאמרים על הסדר. בשמחה הייתי מקדם אם היית מעלה את הרגשותיך על שיר-הכבוד [הפיוט "אנעים זמירות"] כסדר, ותהיה עבודה קטנה אבל שלמה.

כמו-כן מסדר למודך אני צמא מאד לדעת בפרטיות, בקודש ובחול. יחזקך ד' ויאשר חילך לאורייתא, [ויישר כוחך לתורה (ארמית)] בצהלת נפש ובשמחת לבב, בנהורא מעליא ובריות גופא. [באור עליון ובבריאות הגוף (ארמית, מתפילת "יקום פורקן")]

קשה לי במכתבי זה למלא גם קצת מחפצך-חפצי לדבר ע"ד[6] ענייני שאלותיך ודברי חפץ בכלל מפני הטרדא והיגיעה.

ב"ה הקיבוץ שלנו [הישיבה הקטנה של הרב קוק ביפו] נסתדר קצת יותר מבזמן העבר. נתוספו אחדים מירושלים ומפ"ת[7], ובכללם הם צעירים נחמדים, מוצאים ענין בשני השיעורים, ושוקדים בעצמם בגמרא ופוסקים, יתן ד' להצלחה.

ב"ה על החוה"ש[8] אשר עמנו כולנו, כה לחי, ויוסיף המוסיף ב"ה תוספת ברכה וכט"ס[9] ויזכנו לראות בטוב ד', בהאיר אור עליון על ציון ומקראיה, ועל כל נשמה ורוח, וכל בשר יברך שם קדשו בתודה וקול זמרה, בתתו מציון ישועה לישראל תפארתו. [על פי ישעיהו מו, יג]

והנני בזה חותם בברכתי ממעמקי לב ונשמה, מנשקך אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"ד - על דבר
7. ומפ"ת - ומפתח תקוה
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרץ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

על יום טוב שני של גלויות: 'יום חולי בארץ שבגלות מעוטר בקודש. בליל שבועות הרצה הרב קוק על שורשי הרמב"ם ל'ספר המצוות' ועל המחלוקת עם הגאונים: לרמב"ם הנבואה אינה דבר תורה, ויסוד התורה שבעל פה הוא בית הדין הגדול; לגאונים רוח הקודש קובעת הלכה, ו'המקום אשר יבחר ה'' מכריע. הרב קוק עדיין מסופק בנסיעה.

עיקרי הדברים

- יום טוב שני של גלויות.
- שורשי ספר המצוות.
- נבואה והלכה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' סיון תרע"ד[4] ביום אשר מאופל-הגלות אור יום-טוב שמה יגיה, [כלומר: ביום החג השני, יום טוב שני של גלויות, שבו נמצא הרצי"ה בגרמניה] וגיה-יקרות [אור יקרות] של ארץ-חמדה ישעשע נפש כל יונק משדי שפעת תנחומותיה, לרומם כל חול אל מעוז הקודש ומשגבו, כהדר טהרת הרקיע המתגלה מתוך עננים כחולים-אדומים-שרוקים, [על פי זכריה א, ח] בעלי צבעים שונים, ביפעת-עצמו, נראה לי טוהר החול של יום-חמודות זה אליך בתוך המון חוגג של בני גלותא די יהוד [גולי יהודה (ארמית, דניאל ב, כה)] אשר בסביבותיך: הפשטות הענוגה של ארץ-חיים, בחוליותה, שרעננותה של טבעיות-הקודש מתרשמת בה, ביום-חול אשר ההכרח של הגלות גורם לו שיעוטר בהדרת-קודש, כדי שעל-ידה יפוג קצת הרושם הגס של החול המגושם שבאדמה הטמאה, ויתקרב תכן המועד לקדש-הזמן שמקורו בבית-חיינו ארץ-חיים ארץ-חמדת-עולמים, "לשכנו תדרשו ובאת שמה". [דברים יב, ה]

ב"ה[5] עבר עלינו יום הקדוש חג-הבכורים [חג השבועות] לשלו'[6] ושמחה. בלילה נקבצו חלק הגון מקבוצנו, והרציתי לפניהם ברהיטא [ברהיטות, בקצרה] את שרשי הרמב"ם[7] ל"ספר המצות", [הכללים שבהקדמת הרמב"ם ל"ספר המצוות", שלפיהם מנה את תרי"ג המצוות] עם הערות כלליות והשקפות ליסוד חלוקי-הדעות שבין הרמב"ם והגאונים. קצתן אולי שמעת, ולא התרשמותן הפרטית שנתברכה יותר, ב"ה, ע"ד[8] הערך של הנבואה ורוח-הקדש אל דרישת ההלכה המעשית לדורות. למרות מה שלדעת הרמב"ם אין לנבואה תוכן של דבר תורה, יש לגאונים רק מסלה אחת: תורה, נביאים, כתובים, סופרים והלאה. ובמקום שהסכמת האומה עושה, מקדושתה של תורה, לשיטתו, את היסוד של תורה-שבע"פ[9], שיסודו הוא בשביל כך הבית-דין הגדול שבלשכת-הגזית, [הסנהדרין הגדולה, שישבה בלשכת הגזית במקדש] ושפע רוח-הקודש מצד-עצמו אין יכול לסייע לחתוך-הלכה, [לפסוק הלכה] - עושה להם רוח-הקדש המסוגלה לישראל את ההלכה לקבועה לדורות, ו'המקום אשר יבחר ד'' [דברים יז, ח] מכריע בקדושתו הסגולית, מפני שרוח-הקודש שורה בו בסתר או בגלוי, והנבואה מכרעת היא ומפרשת ואח"כ[10] באו הסופרים לרשת מקומה. יסוד

המנין הוא צורך עצמי לגאונים: מצוה אי-אפשר שיוסיף נביא, אבל ענף הוא כפירוש, ולזה צריכים מנין והגדרה, מה שלא יובן זולת-זה כי-אם בשמא בעלמא. [אלא בניחוש בלבד]

ע"ד "אגודת ישראל" [על דבר הכנס של "אגודת ישראל", שהרב קוק הוזמן אליו] מסופקני עדיין בענין הנסיעה. ד' ינחנו בדרך ישרה וברוכה למען שמו.

אביך מלא שאיפה ותקוה לאשרך בכל חסדי עליון ב"ה גומר עלינו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ב"ה - ברוך השם
6. לשלו' - לשלום
7. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
8. ע"ד - על דבר
9. שבע"פ - שבעל פה
10. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד סיון תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

האם העסקים הקטנים קטנים באמת? בצעקות הלב יש 'המית נבלים של שיח קודש', וקדושת הארץ צפה 'כשמן על מים' על כל רגש. יש להגביר את 'אבוקת הדעת' על ההרגשה העדינה. הרב קוק עדיין מתלבט בנסיעה. 'מי יתן הרוח אהבת נועם לאומה כולה'.

עיקרי הדברים

- קדושה בעסקים הקטנים.
- דעת ורגש.
- אהבת האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד סיון תרע"ד[4]

מחמדי, המוני-טרדות סובבים אותי, וחובה נעימה של מכתבך בתוכם. הנני מתמלט כרגעים מתוך ההבל המחניק של העסקים הפעוטים שבני-אדם נדחקים ונלחצים בהם, ושב אני מעט לדבר עמך, יקירי, ממרחק. והעסקים הקטנים האם באמת קטנים הם? היש לנו מדה למוד את הרוח, ואלה הנטיות השונות, אשר הצעקות הבאות ממעמקי-הלב, שכל אחד מביע בהן את צדקו, - וכי לא המית-נבלים [צליל הנבלים (ישעיהו יד, יא)] של שיח-קודש הננו רואים בהן. וכי אין שם צירופי-אותיות [שילובי אותיות, מושג מתורת הסוד] של רזי-עולם של נוהג בחסדו בכל דור? [של ה', הנוהג בחסדו בכל דור] וכי אין באותה מאפליה אור-נגה. וכשמן על מים צפה [כשמן הצף על פני המים] היא קדושת ארץ-חיים על כל שרעף וכל ניד, [כל מחשבה וכל תנועה] כל-ניב שפה [כל דיבור (על פי ישעיהו נז, יט)] וכל רגש-לבב. אותה האורה, המביאה חיים-עולמיים בכל דריכת ארבע אמותיה, ["כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן עולם הבא" (כתובות קיא)] זורחת היא בהופעה בולטת ומבהקת לנו כל סתרי-חשך, "ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה". [ישעיהו כט, יח]

שמחתני בדברי מכתבך היקר, עלה והצלח והגבר תמיד את אור-הקדש של אבוקת-הדעת על ההרגשה העדינה המפתחת את הלב ומעדנתו, ויחדו יאירו עולמינו וחדרינו בדעת ימלאו ובשמחת-ישרים ירופדו. [על פי שיר השירים ב, ה]

ע"ד[5] המסע לאספת "אגודת ישראל", כמה קשה לי להחליט דבר להעתק לימים [להיעדר לימים] וק"ו[6] לשבועות מארץ-חמדה, שזיוה ונעמה יעדנו רוחי בחסד צור ישראל גומר עלינו בכל עת. נתישב ואיך שיוחלט דבר נתפלל נא: יואל ד' וברכתו יצוה עלינו לכונן את מעשי-ידינו לטובה ולברכה, לרומם קרן בדעת ובבינה בגבורה ויושר-לב מלא טהרה וקדושת אמת וצדק לעם ד' הגוי כולו, ביפעת שלום ואהבה בלי-מצרים. [בלי גבולות] מי יתן הרוח אהבת-נעם לאומה כולה, למשפחה הגדולה והחביבה הראויה לחסד עליון לאהבה אין-קץ לכל בניה, כקרוב כרחוק, ישתפך בנשמות הוגי תורה ודעת, ושיח-קדש היוצא מאהבת-אמת ימצא את בסיסו בחיים, ואור ד' ימלא כל רוח ונפש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. ע"ד - על דבר
6. וק"ו - וקל וחומר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ד - קיסינגן **נמען:** רעייתו רייזא רבקה (ביידיש)

הם בריאים, והרב קוק עושה מרחצאות לפי הוראת הרופא. אין ידיעות על הנסיעה הביתה, והדואר מיפו אינו מגיע. הרב קוק שואל מה מעכב את בואה, ומבקש שתהיה 'שקטה ומעודדת'.

עיקרי הדברים

- טיפול בקיסינגן.
- עיכוב הדואר.
- עידוד לרעייתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2], דינסטאג, קיסינגען [באד קיסינגן, עיר מרפא בגרמניה, שבה שהה הרב קוק בקיץ תרע"ד, כשפרצה מלחמת העולם הראשונה]

טהייערסטע ריזא רבקה תחי'[3],

ב"ה פאר אונזער גיזונדהייט. היינט האבין מיר מקבל גיווען דין קארטעל, ועלכע האט אונז ערפרייט, ב"ה אונזער הנהגה היא איז אין ארדנונג, איך נעם בעדער אין בערלין מערער, שרייב, וויא פארבריינגסט דוא די צייט, טוסדוא עטוואם צום פארען צו הויזע אי"ה[4] ווייסען מיר נאך דא ניט קיין ריכטיגע ידיעה. אפשר ווייס מען אין בערלין מערער, שרייב, וויא פארבריינגסט דוא די צייט. טוסדוא עטוואם צום בעסערן דיא געזונדהייט. השי"ת[5] וועט העלפען אין אלעס. גיויס איזט אלעס גיצילט לטובה. קיין בריף פון יפו אויסער דיא ערשטע נאך ניט ערהאלטען. מן הסתם איז דיא פאסט ניט אין ריכטיגען מצב. אלטע מיט חנ'ן שרייבין נור זיי האט אבגעשיקט דיא בריף צוא בתי'ן תחי'. אבער ווא, אין יפו אדער ירושלים, שרייבט זי ניט. ווא זייא זייען וועט השי"ת העלפען, און מזכה זיין ברב חסדיו אין פריידען צוא זעהען זיך באה"ק[6]. זייא רוהיג און מונטער, עס וועט אלעס רעכט ווערן, מיט זיינער הילפע ב"ה. מיר דיינקען אז עט מוז פון זייא בריף זיין אין הלברשטט. שרייב דייטליך וואס איז דער עיכוב פון דיין קומען, איבער די ציגע וועלכע זייען ניט רעגולאר אדער אנדערע עיכובים.

דא רעכענען זיך מעהרערע צו פארען אין יאפע. געבע השי"ת אין פריידען, מיט גוטעס. זייא געזונד, שרייב דייטליך, נאך גרוס דיינער איבערג',

הק' אברהם יצחק ה"ק

גיב אב אגערוס אן כ'[7] הרבנים שי'[8] אונד מר ריבלין וביתו שי'. הנ"ל[9]

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

ב"ה, כ"ו מנ"א, יום שלישי, קיסינגן

ריזא רבקה היקרה מאד תחי'.

ב"ה על בריאותנו. היום קבלנו גלויתך ששמחתנו. ב"ה הנהגתנו פה בסדר. אני מקבל מרחצאות ומים [אני מקבל טיפולים של רחצה ושתיית מים מינרליים] כפי תכניתו של הרופא. יתן השי"ת להצלחה. בדבר סדר הנסיעה הביתה אי"ה[10] עוד אין לנו פה ידיעה נכונה, אולי יודעים יותר בברלין, כתבי. איך את עוברת את הזמן. האת עושה מה להטבת הבריאות. השי"ת יעזור בכל. בודאי הכל מכוון לטובה. מכתבים מיפו, מלבד הראשונים, לא נתקבלו עוד. מן-הסתם הדואר הוא לא במצב הנכון. רק אלטה וחנה כותבים. שלחו את המכתבים אל בתי' תחי'. אבל לאן, ליפו או לירושלים, אינה כותבת באיזה מקום שהם, יעזור השי"ת, ויזכה ברב חסדיו להתראות בשמחה באה"ק. היי שקטה ומעודדת. הכל יסודר בעזרתו ב"ה. אנו חושבים שישנם מכתבים מהם בהלברשטט, [בעיר הלברשטט בגרמניה] כתבי ברור מה העיכוב לבואך, מפני מסעות הרכבות שאינן בסדר או עיכובים אחרים. פה חושבים כמה אנשים לנסוע ליפו.

יתן השי"ת בשמחה וטובה, היי שלום, כתבי ברור, כברכת המסור לך

הק' אברהם יצחק ה"ק

מסרי דרישת שלום לכי'[11] הרבנים שי' ולמר ריבלין וביתו שי'. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תחי' - תחיה
4. אי"ה - אם ירצה השם
5. השי"ת - השם יתברך
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. כי' - כבוד
8. שי' - שיחיה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. לכי' - לכבוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הוריו וכל המשפחה (בעברית וביידיש)

הם שמחים במכתב האם. 'לפי ערך הזמן' הם שוהים 'ברב חסד', אבל צער העולם, ישראל והארץ מדאיג מאוד. הרב קוק הצליח לשלוח רק מעט עזרה. הרב קוק שמח שבריאות אביו השתפרה.

עיקרי הדברים

- תודה על מכתב האם.
- צער המלחמה.
- עזרה מעטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ס"ט גאללין, [סנקט גאלן, עיר בשווייץ, שבה שהה הרב קוק בתחילת מלחמת העולם הראשונה] ו' שבט העת"ר[2]

כבוד הורי היקרים עט"ר[3] שי'[4] ושמואל וביתו ויונה ופרידא בתי' ודודתנו, שיחיו כולם לאוי"ט[5] ונזכה להתראות ברב עז ושלו'[6] על אדמת הקודש,

תל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו ובצפיתנו נצפה לחסד עליון ורחמיו, כי יאיר לנו ולעולם כולו מתוך האופל הגדול ויאיר קרני אורה לישרים, ויה"ר[9] שישים חלקנו עם הבוטחים בשמו באמת ויראנו בשמחת גויינו ובישע נחלתנו בב"א[10].

ליבסטע מוטער, לעבוואהל. עס פריידט אונז זייער היר אין גלות צו זעהן דיין ליעבען שרייבען. מיר דאנקען דיר פון טיפען הערצען. מיר האפפען אז השי"ת[11] וועט אונז העלפען מיט געדולד אונד געזונדהייט אריבער צו טראגען די שווערע וועלט-צייט, און ער וועט אונז זיינע הילפע שיקען און מזכה זיין צו האיזע צו ארצנו הקדושה צוריק צו קאממען אין פריידין מיט אייך ליעבע עלטערן אונד אללע אונזערע ליעבע צו טרעפען. זא נאד די צייט אונד וועלט-לאגע איז אונזער פאר-ברייננגען היר מיט גרויס חסד. עס פעלט אונז ב"ה ניכטס אבער דער צער פון דער וועלט, די אלגעמיינע אונד איבערהויפט די אידישע און נאך מער דיא ארץ-ישראל-דיגע באאומרוהיגט זייער פיעל. עטוואס האב איך גיקאנט צו ברייננגען פון היר הילפע. געווייניליך גאנץ ווייניג נאכן צושטאנד. השי"ת זאל העלפען.

תרגום [הקטע הקודם נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

(אמא האהובה מאד, חיי בטוב. שמחנו מאד פה בגלות לראות כתב-ידך האהוב. אנחנו מודים לך על זה ממעמק הלב. אנחנו מקוים, כי יעזרנו השי"ת בסבלנות ובבריאות לעבור ולסבול את זמן-הגלות הכבד, ויזכנו לשוב לארצנו הקדושה, לפגוש אותכם ואת כל אהובינו. לפי ערך הזמן ומצב העולם נתעכבנו פה ברב חסד ב"ה, אין חסר לנו מאומה, אבל הצער של העולם הכללי, וביחוד הישראלי, ועוד יותר הארצישראלי, הוא מדאיג הרבה מאד. יכלתי להמציא עזר מפה מעט מאד לפי המצב. השי"ת יעזור),

אקוה בעה"י[12] לאחר ש"ק[13] נכתב מכתב מלא, ע"כ[14] כעת נקצר. למע"ה[15] להודיענו בפרטיות מכל אשר עמכם כולכם לטובה ולברכה, תל"י שבשרנו שמואל ע"ד[16] הטבת מצב בריאותו של כאמ"ור[17] [על דבר הטבת מצב בריאותו של אביו] שליט"א[18]. כן יוסיף חסדו ואור ישעו ונזכה בקרוב לספר בציון את ישועת ד', והנני חותם בברכה ויראת הכבוד, בצפיית ישועה ונעימת ידידות ארץ חמדה, בנם עבדם ואחיהם דושו"ט[19],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שי' - שיחיה
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. ושלו' - ושלום
7. תל"י - תודה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ויה"ר - ויהי רצון
10. בב"א - במהרה בימינו אמן
11. השי"ת - השם יתברך
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. ש"ק - שבת קודש
14. ע"כ - על כן
15. למע"ה - למעלה
16. ע"ד - על דבר
17. כאמ"ור - כבוד אדוני אבי מורי ורבי
18. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
19. דושו"ט - דורש שלומו וטובו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

יש להתחמש בגבורת רוח מול המשברים, ויחלק יעקב' הוא להכיר את הפלאות שמסתתרים בחושך. מהאפלה תצא אורה גדולה, ונחלת ה' תחיה. חובה להציל נפשות בארץ, וגם עשייה קטנה היא 'פיקוח נפש'. הרב קוק, רעייתו וצבי יהודה סבלו בגרמניה משנאת הרוסים. בנותיו ביפו. ד"ר לוין אינו כותב, ואולי נעשה נתין עות'מאני.

עיקרי הדברים

- גבורת רוח במשבר.
- אור מתוך החושך.
- פיקוח נפש לארץ.
- המשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], [סט-גללין [סנקט גאלן, עיר בשווייץ]] כ"ז שבט העת"ר[2]

עתרת שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] חביבי הרה"ח[6] אוצר נחמד ויקר מר משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] שלו' וברכת ד'.

שמחתני, יקירי, בדבריך היקרים בשבתי פה במגורי-גלותי, [בשווייץ, שבה נתקע הרב קוק בזמן מלחמת העולם הראשונה] [ולא יכול לשוב לארץ ישראל] והנני בכל יום מצפה לרחמי שמים ואור חסד אשר יופיע על העולם הנתון בעבי-מחשכים, ונזכה לשוב אל הקודש ברוח נכון לעבוד ולמשא בעבודת ד' וישראל עמו. אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש, לשאת במנוחת-לבב ובנפש שוקטה את כל שטפי המשברים והגלים ההומים בים האנושיות הגדול אשר פרצו חקם, [שפרצו את גבולם; על פי ישעיהו נז, כ: "ויגרשו מימיו רפש וטיט"] ויגרש מימם רפש וטיט. אבל זה הוא חלק יעקב [עם ישראל (על פי ירמיהו י, טז)] מאז להכיר מפלאות אל מסתתר [על פי ישעיהו מה, טו: "אכן אתה א-ל מסתתר"] בתוך המון הרי חושך, וסמוך ובטוח לבנו, כי מאפלה נדחה זו תצא בקרוב אורה גדולה להחיות עמים רבים ולהאיר רוח לאומים, ועל גביהם לעורר לתחיה-עולמים את נחלת ד' הנהלאה, ברתא דיעקב, [בתו של יעקב (ארמית), כינוי לכנסת ישראל] הסובלת שכם אחד על כל משפחת-האדם הגדולה הנתונה בעוצר רעה ויגון, [על פי תהלים קז, לט] ו"טוב ד' לקויו לנפש תדרשנו". [איכה ג, כה]

והנה כן יחד עם נשיאת-הדע למרחוק [הצפייה בדעת אל העתיד הרחוק] חייבים אנו לעשות עד כמה שהיד מגעת להצלת נפשות לשעה. מצב בני א"י[10] כעת נורא ואיום הוא, [בזמן המלחמה סבל היישוב בארץ ישראל מרעב, ממגפות ומגזירות השלטון העות'מאני] ועד כמה שאפשר אין קצה לעומק החיוב לעשות לטובתם, מעט הוא העזר שאוכל להמציא להם, בכל-זאת לא ארף ידי [לא ארפה את ידי, לא אחדל] בעה"י[11] ממה דאפשר, ואם יש ביד כבודך, ידידי, לעשות איזה דבר, במקום שדבריך נשמעים, אל תקטן בעיניך כל עשיה קטנה, כי הכל עולה כעת לפקוח-נפש במלא מובן המלה.

כיונת, יקירי, אל האמת, כי הננו מתגוררים פה ביחד, עם רעיתי ועם צבי יהודה שי'[12]. הרבה סבלנו באשכנז משנאת הרוסים, [מהיחס אליהם כנתינים רוסים, נתיני מדינת אויב, בגרמניה] ביפו הנחנו כעת עם בני משפחתנו שי' את בנותי. קבלנו מהם מכתבים. אקוה לשמו יתי'[13], שלא יחסרו להם האמצעים להוצאתם המוכרחת, עד אשר יזכנו השי"ת[14] ברחמיו לשוב לאה"ק[15] לחיים ולשלו'[16]. וכמו-כן מיתר בני משפחתי, אקוה בעה"י שיתכלכלו בהצמצום הראוי לפי הזמן בלא מחסור. ועמנו פה בחסדי השי"ת לא נחסר כל הנדרש להחיים הגשמיים. אמנם עינינו ולבנו לארץ חמדה בכל יום ויום, ודי יתן הטוב, ויזכנו לספר בציון ישועת ד', בהזריחו אור ישועתו בקרוב.

בעת אשר הזדמנתי בבזל, בבית ידידנו הרב ד"ר כהן נ"י[17], כתבתי אליך ד"ש[18] במכתב של בני הרב שאמרו שישלחו לך, וכפי הנראה לא קבלת עדיין את מכתבם. שמחתי להמצא שמה בחוג אנשים אוהביך ומוקירי ערכך החביב,

מידידנו הד"ר[19] לוין שי' לא הגיעני שום מכתב מאז נסעתי מאה"ק[20], והדבר יחשב גם לי לפלא. וכבר דרשתי עליו במכתבים לביתנו. אקוה שיודיעני משלומו. ואולי יתעורר לכתב בקרוב. כפי הנראה אם הוא נתין רוסי נעשה כבר לעותמני, [כנראה, אם היה נתין רוסי, כבר קיבל נתינות עות'מאנית] כאשר עשו רבים, שרק לא הי'[21] להם מעצור מזה, כדי להפטר מהגלות, אשר נגזרה על נתיני רוסיא, אנגליה וצרפת. [השלטון העות'מאני גירש מארץ ישראל את נתיני מדינות האויב, שלא התאזרחו]

מאד אשמח אם תשמחני במכתביך היקרים בבירור מכל אשר עמדך בחומר וברוח.

והנני חותם בברכה ועתרת שלו' לך ולכא"ל[22] כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן, מצפה אשרך וטובך, המיחל לתשועת ד' על עם ד' הגוי כולו, ועל כל יצוריו המיחלים לחסדו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. א"י - ארץ ישראל
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. שי' - שיחיה
13. יתי' - יתברך
14. השי"ת - השם יתברך
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ולשלו' - ולשלום
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ש - דרישת שלום

19. הד"ר - הדוקטור
20. מאה"ק - מארץ הקודש
21. הי' - היה
22. ולכא"ל - ולכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות א

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (השנים הראשונות ביפו) **נמען:** אזהרות לציבור

אזהרות: נשים לא יטבלו בים אלא במקוואות; גבינה וחלב רק בהכשר בחתימת יד; בדיקת מזוזות ישנות; לא לקנות תפילין ומזוזות מסוחרים מחוץ לארץ; לא לעלות על הדוגיות בשבת אלא בפיקוח נפש; לסגור חנויות בערב שבת עד עשר וחצי; להשתמש רק בבורית כשרה לכלים.

עיקרי הדברים

- טבילה במקווה.
- חלב וגבינה.
- תפילין ומזוזות.
- חילול שבת בנמל.

נוסח האגרת עם ביאור

(מן השנים הראשונות לבואו לעה"ק יפו)

אזהרות מהרב כו'[1]

א. שלא יטבלו הנשים בים, רק במקואות, [שלא תטבולנה הנשים לטהרה בים, אלא רק במקוואות]

ב. להזהר מגבינה של נכרים, ["גבינת עכו"ם" אסורה מגזרת חכמים (עבודה זרה כט)] ולא לקנות גבינה כ"א[2] ממי שמוחזק בכשרות שידע בבירור שהוא של ישראל, ואין לסמוך על החותם "כשר", שנדפס על הגבינות עצמן, כ"א ע"י[3] כתב-הכשר בחתימת יד ישראל כשר.

ג. להזהר מחלב של נכרים ["חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו" אסור מגזרת חכמים (עבודה זרה לה)] ועל אחב"י[4] מוכרי החלב תהיה אי"ה[5] השגחה שישמרו כשרות החלב כדין תוה"ק[6].

ד. לתן לבדיקה המזוזות הישנות, שעברו עליהן יותר משלש שנים או שהיו במקום לח שקרוב לחוש שנתקלקלו.

ה. להזהר שלא לקנות תפילין ומזוזות מהסוחרים בהם, שקונים אותם מחו"ל[7], ורובם, הם פסולים לגמרי, כ"א מסופרים ידועים יפה באה"ק[8] למומחים ומוחזקים באומנותם וכשרותם. גם כל מי שכבר קנה מהסוחרים אסור לברך עליהם, עד שיבדקו וימצאו כשרים, ואינו יוצא בהם מצות תפילין ומזוזה כלל עד שיהיו נבדקים וימצאו כשרים.

ו. עוד זאת אדרש לבית ישראל, ע"ד[9] המכשלה של חילול שבת קודש הנמצא פה עה"ק[10]. חרפה שברה לבי, שנמצאים אנשים שבשאט-נפש הולכים ביום ש"ק[11] על הדוגיות בבא האניות, [בנמל יפו עגנו האוניות בלב ים, והנוסעים הועברו לחוף בסירות קטנות (דוגיות); היו שעלו עליהן בשבת להביא אורחים] ולפעמים גם באין שום צורך והכרח. אוי לעינים שכך רואות. ע"כ[12] יזהרו נא להבא מהדבר הרע הזה, ולא יעלו על הדוגיות כ"א אותם המוכרחים לזה ביותר משום חשש של פיקוח נפש של האורחים הבאים. וישים נא כ"א על לבו ענין

החמור של חילול ש"ק, וחילול ש"ש הגדול הזה לעיני ישראל ואו"ה[13], כשרואים פריקת עול וחילול קודש ד' על אדמת הקודש. ואשרי כל שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע.

גם להזהר מאד לסגור את החנויות לא יאוחר משעה עשירית ומחצה בעש"ק[14].

ז. גם זאת שמעתי, כאשר נמצא פה בורית (זייפע) [סבון (ביידיש)] מוחזקת בכשרות, ומטהרים בה כלי סעודה, [שוטפים בה כלי אוכל; סבון שאינו כשר עלול להיות עשוי משומן אסור] אמנם מפני ההרגל לנקות את הכלים בבורית נתפרץ הדבר אצל כמה אנשים, ואינם מקפידים שוב לחלק בין בורית כשרה לסתם בורית. ע"כ ידעו נא אחינו

* בכי"ק[15], עם צירוף חתימות-ידיהם של אחרים המצורפים.

היקרים שלא להשתמש להדחת כלי סעודה כי"א באותה הבורית הידועה בבירור שנעשה בכשרות,

וכל השומע יתברך ברב טוב מאלקי אמן.

---

1. כו' - וכולי (וכן הלאה)
2. כי"א - כי אם
3. ע"י - על ידי
4. אחב"י - אחינו בני ישראל
5. אי"ה - אם ירצה השם
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. מחו"ל - מחוץ לארץ
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"ד - על דבר
10. עה"ק - עיר הקודש
11. ש"ק - שבת קודש
12. ע"כ - על כן
13. ואו"ה - ואומות העולם
14. בעש"ק - בערב שבת קודש
15. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (יפו) **נמען:** הודעה לבני העיר

הקריאה לבחירת ועד העיר היא לוועד לענייני דת בלבד, ואינה מצרה את הבחירה לוועד כללי לענייני חול.

עיקרי הדברים

- ועד לענייני דת בלבד.

נוסח האגרת

(לסימן מו)

הנני בזה להודיע גלוי לכל בני עיה"ק[1] ת"ו[2], שקריאתי אשר קראתי לבחירת ועד העיר אין כונתי לועד על הענינים החילונים של העיר כ"א[3] על הענינים הדתיים, שיש להם קשר עם שמירת התורה והמצות במובן הרחב בכללות הציבור שלנו, ואין בחירה זו מצירה כלל את הצעדים של בחירת ועד-לעיר כללי להענינים החילונים,

בצפיית ישועת ד' על עמו ונחלתו,

ורגשי כבוד ויקר,

---

1. עיה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (יפו) **נמען:** תקנון ועד הרבנים ליפו והמושבות

תחומי הוועד: בשר ושחיטה, אכסניות, מקוואות (כשרות ונקיון), חינוך, מידות ומשקלות, שבת, תרומות ומעשרות, חלב וגבינה, שלום העיר והכרעות הלכה. הוועד מתכנס בכל ראש חודש. בהכרעת הלכה - כל אחד מעיין ומשיב בישיבה שנייה. ההחלטות נרשמות ונחתמות.

עיקרי הדברים

- תחומי הוועד.
- סדרי עבודה.

נוסח האגרת עם ביאור

ועד הרבנים ליפו והמושבות

(לסימן רפה, רפח)

לפקח על כל עניני היהדות בעיה"ק[1] והמושבות ת"ו[2].

אסיפת הועד צריכה להיות בכל ראש חודש.

פרטי העניינים שתחת השגחת הועד הם:

א. פיקוח עניני הבשר, השחיטה והניקור, [הוצאת החלב והגידים האסורים מן הבשר] ועוד.

ב. האכסניאות אם הן מתנהגות בכשרות, בעניני מאכלות וש"ק[3] וארחות הצניעות.

ג. השגחה על בתי הטבילה, בין בעניני הכשרות בין ביחש הנקיות והבריאות.

ד. לפקח על עניני החינוך, לתקנם ע"פ[4] הדת והיהדות עד כמה שהיד מגעת.

ה. להשגיח על תיקון המדות והמשקלות [הקפדה על מידות ומשקלות מדויקים במסחר, כמצוות התורה (ויקרא יט, לה-לו)] כראוי.

ו, על עניני שמירת ש"ק[5], בסגירת החנויות ובשמירת ש"ק בכלל.

ז, על תיקון השוק בהפרשת תרומ"ע[6] כדת.

ח. על הכשר החלב, הגבינה והחמאה, ככל האפשרות.

ט. להשתדל בתיקון שלו'[7] העיר, לאחד את כל המפלגות בכנסיה לש"ש.

י. להכריע לפעמים בדבר הלכה, שיהיה צורך להציע לפני הועד.

יא. הכרעת ההלכה תהיה מוצעת לפני הועד, וכ"א ישים הדבר בלבו, והועד יקצב זמן לאסיפה שניה, וכ"א יעיין בפ"ע[8] בהכרעת ההלכה ויגיד אח"כ[9] את דעתו.

יב. יש רשות לכ״א מחברי הועד לתן את דעתו בכתב.

יג. הועד יפרסם, שכל מי שיש לו איזה הערה לצורך הועד ובחוג פעולתו, יודיע בכתב, או בע״פ[10] ביום ישיבת הועד.

יד. בעת הצורך תקבע אסיפה מיוחדת מהועד גם באמצע החודש. החלטות כל ישיבת הועד תכתב בספר פרטי-כל.

טו, כל חברי הועד יבאו על החתום על כל ההחלטות.

---

1. בעיה״ק - בעיר הקודש
2. ת״ו - תבנה ותכונן
3. וש״ק - ושבת קודש
4. ע״פ - על פי
5. ש״ק - שבת קודש
6. תרומ״ע - תרומות ומעשרות
7. שלו׳ - שלום
8. בפ״ע - בפני עצמו
9. אח״כ - אחר כך
10. בע״פ - בעל פה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות ו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מנחם אב תרע"א - רחובות **נמען:** תקנות תלמוד התורה ברחובות

ההנהגה הפנימית בידי המנהל, והחיצונית בידי הגבאים. התוכנית נכתבת על ידי המנהל ומאושרת על ידי הגבאים, ובמחלוקת מכריע הרב. אזהרות למלמד ניתנות בכתב, ובענייני איכות הלימוד דרך המנהל. קבלת מלמד וסילוקו בהסכמת שניהם.

עיקרי הדברים

- חלוקת סמכויות.
- הכרעת הרב.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1] כ"ב מנ"א[2] תרע"א[3]

בישיבתינו יום הנ"ל[4], נגמרו אצלנו בע"ה[5] אלה התקנות בנוגע להנהגת הת"ת[6] דפה רחובות ת"ו[7].

א. ההנהגה הפנימית מסורה היא להמנהל, והחיצונה מסורה להגבאים.

ב. הפרוגרמה נערכת מהמנהל, ומתאשרת מהגבאים. ההערות מצד הגבאים על פרטי הפרוגרמה, שלא יושוו בין המנהל והגבאים, יוגשו אל הרב להכריע.

ג. הגבאים שומרים שלא יצאו התלמידים מסדר הפרוגרמה.

ד. כשאחד המלמדים פושע בחובתו, מעיינים הגבאים במושב מיוחד בענין זה, ושולחים בכתב את אזהרתם להמלמד שיתקן את המעוות, והעתקת האזהרה תשולח להמנהל.

ה, אם הפשיעה היא תלויה באומד, בכמות הלימוד או באיכותו, ישלחו הגבאים תחילה את תוכן האזהרה להמנהל, ואם יסכים גם המנהל עליה תשולח להמלמד.

ו. סילוקו של מלמד, והתקבלותו, צריכה הסכמת המנהל והגבאים ביחד.

כ"ז[8] הסכמנו בע"ה בהסכמה אחת והחלטה גמורה, ובעה"ח[9] אור ליום כ"ב מנ"א הנ"ל פה רחובות ת"ו,

נאום אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

ונאום צבי הירש קאהאן

ונאום איסר ענטין

ונאום הקי' משה אויערבך [ד"ר משה אויערבך, מנהל תלמוד התורה]

ונאום אברהם יחזקאל ראבינאוויץ

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
4. הנ"ל - הנזכר לעיל
5. בע"ה - בעזרת השם
6. הת"ת - התלמוד תורה
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. כ"ז - כל זה
9. ובעה"ח - ובאתי על החתום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תשרי תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** יהושע ברזילי

'ההריסה העולמית' פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו שבר על שבר: המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים שאנו לקראת 'בניין חדש'. 'תשובה לאומית', שמשיבה לב בנים אל 'האבות אדירי האמונה', באה תבוא. הכוחות שיבשו ירוטבו מ'לשד חיים שבמקור ישראל', והארץ והגולה יתקשרו בעבותות חדשים.

עיקרי הדברים

- הפגיעה בעם ובארץ.
- לקראת בניין חדש.
- תשובה לאומית.
- קשר חדש בין ארץ לגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1] ס"ג, [סנקט גאלן, עיר בשווייץ] ד' תשרי עתר"ו[2].

כ'[3] ידידי החכם הנעלה, הסופר המצוין אשר עטו ולבו מסורים לעמו ונחלתו מר יהושע ברזלי נ"י[4].

שלו'[5] וגמח"ט[6].

כברק אור במחשכים נדמה לי מכתבו היקר וברכתו ברכת אוהב טהר-לב. הנה עלילות עולמיות וסערות-תבל הן הגורמות את רחוקנו כעת ממקום בית חיינו מארץ-אבות, ארץ הצבי [כינוי לארץ ישראל (על פי דניאל יא, טז)] והחיים, ארץ הקודש התחיה והתקוה לעמנו האהוב, שהננו קשורים בה בכל חושנו בנו, בכל המון-חיינו, בכל רוחנו ונפשנו. ונפשי צופיה היא מדי יום ביומו לתשועת ד' שיפלס לנו הדרך לשוב אל הקודש ויביאנו לשלום לשמחנו בנאות-ארצנו. אבל יסוד כל המחשבות לעת כזאת לכל בעל-נפש הלא הולך הוא ומתבסס בהכרה על הערכים הכלליים, הערכים הכלליים של העולם כולו, ועמהם ובתוכם ובחזיון אידיאלי הננו אומרים ג"כ[7] בבטחה של אמונת-אומן והכרה פנימית: במרכזם,- הערכים שלנו, ערכינו, שפיותינו ושאיפותינו. ההריסה העולמית הכללית הנכחית נגעה ביותר מכל, לפי-הערך, בשלד הגדול של עמנו, בגליותיו, בשלד האיום, שרוח חיים מרחף בנסים גדולים ממעל לו, בשאר-רוחו המרקיע לשחקים, באמונתו הקדושה, העמוקה מכל תהומות רבה, בנחלת-קדשו, במורשת תורתו מצותיו ותפלתו, במדותיו ותכונותיו המיוחדות, המקודשות והמצוינות, והרוממות מכל הלשונות. והגויה הלאומית אשר לרוח הגדול הזה, שהיא מאז כמו חללים שוכבי-קבר, [על פי תהלים פח, ו] הנה היא נפזרה עוד לכל רוח, בדלדול כואב צורב וצובט את הלב בכל עמקיו.

ובמקום התקוה, בא"י[8], יד ד' נגעה וההרס גם שם הגיע, שבר על שבר: פגיעת המלחמה, משבר-העולם, ובינתים הארבה. [מכת הארבה הקשה שפקדה את ארץ ישראל באביב תרע"ה] עדים הם כל אלה, שהננו עומדים לקראת

בנין חדש או מתחדש. זמן חדש יבא להגלות בבליטות יתרה, שבו ידע ג"כ קצת העולם, אשר אמנם יותר מכל ידע ישראל את כל אשר יהגה רוחו כבר, ולשמים עיניו ישא בכל מפעליו ובכל שאיפותיו.

תשובה לאומית, המבריאה את החיים, המוסיפה כח ואמץ, המחזקת את התקוה והמשיבה לב בנים אל אבות, [על פי מלאכי ג, כד] אל האבות הגדולים, אל האבות הראשונים, אל האבות אדירי האמונה, אדירי הקודש, אל האבות אשר שם ד' נשאו על שפתותיהם באמת ובצדקה בגדל אמונה, בגדל חיים, - בא תבא. והוספה זו נקוה שיוסיף לנו המשבר העובר גם בגולה וביותר בארץ-התחיה, והכחות אשר נתיבשו מיובש חמריות זעירה ירוטבו, והרטיבות תהיה רטיבות עצמית: לשד-חיים שבמקור-ישראל הוא מתהווה וזולף בתעצומו, [ונוטף בעוצמתו] ומחשבות כלליות, יותר אדירות ויותר מתדמות לאלה של גבורי-הקודש רבי-התעצומה אשר בדרכיהם הננו חותרים ללכת, יפכו [יפכו כמים, יזרמו] ויהיו למקור ברכה, למקור ספרות ולמקור-חנוך, למקור חיים והליכותיהם, למקור מצעדים של היחיד ושל הצבור, והכשרונות יתאגדו אחד אל אחד והארץ והגולה יתקשרו בעבותים חדשים, אשר חזון תחיתנו יוחל יותר על-ידם להגלות בכל ערכיו, בצעדים יותר עזיזים, בתמונות יותר מזהירות, ובעיקר באמונה יותר עמוקה, יותר נלהבה ויותר מחיה.

הבה נקוה לעזרת מצר [על פי תהלים קח, יג] ולאורות מאופל, ובמרום הררי ציון יראנו ד' בישועתו ויחדש ימינו כקדם. [איכה ה, כא]

ידידו מוקירו מצפה לתשועת ד' על עמו ועל עולמו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. כ' - כבוד
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
7. ג"כ - גם כן
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

על החוברת: היה מבליט יותר את אהבת הישוב החומרי. מצבה, במה ומקדש: המצבה - 'נקודה מרכזית שכולם מתקבצים סביבה' - מתאימה לקריאה בשם ה' הכללית של אברהם. יעקב הפך אותה ל'בית אלוהים' מוקף מחיצות, סגולת ישראל. לעתיד יאמרו העמים 'לכו ונעלה... אל בית אלוהי יעקב' (פסחים פח), ויבינו את ערך המצוות הפרטיות. במת יחיד הותרה עד שהמילוי הפרטי בשל, ואז נקבע בית עולמים.

עיקרי הדברים

- מצבה - עבודה כללית.
- בית - סגולת ישראל.
- העמים יבינו את המצוות.
- במה ובית עולמים.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב ר' [1] יונתן בנימין הורוויץ) ב"ה [2] ס"ג כ"ח מר-חשון עתר"ו [3].

מכתב רב רחימאי [מכתב רבי האהוב (ארמית)] כת"ר [4] שליט"א [5], הראשון גם השני עם החוברת הגיעני. ויסלח נא אהובי על אחור תשובתי. - לולא מה שקשה לי כעת לעבוד עבודה ספרותית, הייתי מתקן את החוברת בהרבה מקומות, ביחוד הייתי מבליט יותר ויותר את אהבתנו לישוב החמרי על אדמת-קדשנו ואת אמונתנו הגדולה, שבשפלותנו יזכר לנו [על פי תהלים קלו, כג] צור ישראל ב"ה, ומכל גרעין הנזרע בארץ-צבי יפריח ישועה ותהלה גדולה מאד.

את הגיוני-רוחי ע"ד [6] מצבה, במה ובית-המקדש, למדרגותיהם, [על דבר שלוש צורות עבודת ה': מצבה (אבן אחת שמקריבים עליה), במה (מזבח), ובית המקדש, לפי מעלותיהן] ארשום בזה למר בקצרה.

ראינו שמצבה היתה אהובה בימי האבות, ונשנאה אח"כ [7] לגמרי ["ולא תקים לך מצבה אשר שנא ה' א-להיך" (דברים טז, כב)] בלא שום התר זמני. הבמה הותרה ונאסרה והותרה עד שנאסרה לגמרי, [הבמות הותרו לפני הקמת המשכן, נאסרו בזמן המשכן במדבר, הותרו שוב בגלגל, נוב וגבעון, ונאסרו לגמרי משנבנה בית המקדש בירושלים] ע"י [8] קביעת בית-עולמים שנקרא "נחלה - שאין לה הפסק", [ירושלים, שעליה נאמר "אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), ומשנבחרה אין עוד היתר לבמות (זבחים קיט)] כמבואר שלהי זבחים. מהו תכן מצבה באר הרמב"ם [9] בהלכות עבודה-זרה, [הלכות עבודה זרה ו, ו] שהוא בנין שמתקבצים לעבודה סביבו. וראוי להתבונן על הקו המבדיל בין מרכז שמתקבצים לעבודה סביבו, שנתרחק, ובין בנין שמתקבצים לעבודה בתוכו, שנשאר אהוב. הנה בפסחים פ"ח אמרו חז"ל [10]: מאי דכתיב: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלהי יעקב"? [ישעיהו ב, ג] לא כאברהם שקראו הר ["בהר ה' יראה" (בראשית כב, יד)] ולא כיצחק שקראו שדה ["ויצא יצחק לשוח בשדה" (בראשית כד, סג)] אלא כיעקב שקראו בית. ["אין זה כי אם בית א-להים" (בראשית כח, יז)] באור הדבר, כי

מראש אמנה כשהחל איתן האזרחי [אברהם אבינו (בבא בתרא טו)] לקרא בשם ד', הלא לא היתה הקריאה מפורטת בדרך-עבודה מיוחד ומסודר להלכותיו, כי-אם להפנות את הלבבות בכלל לשם ד' אל עולם קונה שמים וארץ. וסגנון זה אינו מניח הבדל בין עם לעם, וכל באי-עולם יוכלו יחד להתקבץ לעבוד את ד'. וזאת היא הוראת המצבה: נקודה מקודשת מרכזית, שהכל מתקבצים לעבודה סביבה באין הבדלה.

אבל מעמד כזה הוא רק מעמד של הכשרה. מגמתה העליונה היא, שתבא לעולם אותה הסגולה של העבודה הרצויה, המסודרת ברוח-ד' ומיוחדת לישראל עם-סגולה, ולזאת המדרגה אין כל באי-עולם ראויים להשתתף בשוה. ויעקב כאשר ראה את הסגולה המיוחדת, העתידה להופיע מזרע ברך ד' אשר יפרח ממנו, אמר אז: "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה" [בראשית כח, כב] לא תהיה עוד מצבה חפשית, שהעבודה תהיה מרוכזת סביבה בלא הבדלת מחיצות, כי-אם "יהיה בית אלהים", בית מיוחד מוקף מחיצות, שרק הראויים לו יכולים לבא אליו. וכל העמים אין להם עדיין שום מושג איזו תועלת יש בכל אותה הפרטיות המסודרה, בכל אותם גופי-הלכות של תורה ומצותיה, שישראל מצטיינים בהם בכל מעשיהם וביחוד בעבודת הקדש והמקדש.

אבל, אע"פ[11] שבזמן הזה עדיין לא זרח האור ולא הוכר הכח החי העליון מההופעה העליונה המבורכה אשר לחלק יעקב בגופי תורתו המיוחדת לו, העולה על הכלליות של הקריאה בשם ד' אל עולם בכלל מכמה מעלות, לעתיד לבא כשיראו כל באי-עולם מה פעלו אלה החוקים והמשפטים, הדקדוקים וגופי ההלכות, על אומה זו הנפלאה, שנתקיימה בניסי נסים וצצה ופרחה בקדושתה המיוחדה גם בימי עניה ומרודה וזכתה לאורה גדולה, בעת תבוא התגלות צדקתה וכבודה יאמרו כולם: מעתה נדע שלא די לנו באותה ההכללה של קריאה בשם ד' לבד במושג-האמונה הערום, אשר חשבנו אותו למספיק לכל התפקידים הנשמתיים, אלא צריכים אנו לעלות "אל הר ד'" הקורא בכללות לקדושת אמונת ד', והכרתו בכלל, למען נבוא אל הבית פנימה, "אל בית אלהי יעקב", ולא נסתפק עוד בהכרה כללית ובמושגים כלליים, שראינו כבר שאינם מספיקים להאיר את הסגולה העליונה בעולם ולבסס את האנושיות על בסיס יסודי, כי-אם נשוב לאשר זנחנו ואבן מאסנו מוכרח להיות לראש פינה, והם הם הלמודים הפרטיים שהם נחלת-יעקב המיוחדה לעד, כמה שנוכל עכ"פ[12] להקות ולקחת מהם רטיה למחץ העולם והאדם הלקוי בכל ערכיו, "ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו". [ישעיהו ב, ג]

והלמוד הפרטי הזה המלא רוח מיוחד וסגולות מפורטות, אינו מצוי כלל בשוק הרוחני הכללי, ו"בגוים אין תורה" ["חכמה בגוים תאמין, תורה בגוים אל תאמין" (איכה רבה ב, יג)] אע"פ שיש חכמה, "כי מציון תצא תורה ודבר-ד' מירושלים". [ישעיהו ב, ג] באותה הפרטיות המיוחדה לקדושת ישראל אנו באים אל הבית פנימה, אבל גם כאן אנו פוגשים הכללה והפרטה, אבל לגמרי בצורה אחרת: ולעומת מה שבזמן שאנו עוסקים בהערכת כל העולם כולו הננו מקדימים את ההכללה על הפרטיות, ומפעולת אב-המון-גוים [מפעולתו של אברהם, "אב המון גוים" (בראשית יז, ה)] אנו באים ל"בית יעקב אשר פדה את אברהם", [ישעיהו כט, כב] הננו מהפכים את הסדר כשאנו עוסקים בהטבת האורה בישראל פנימה. אם נבא מיד אל ההכללה ונאמר: מושג-האומה עולה על כל, מבלי אשר נדאג למלא את המושג הזה בברכת-ד' והשפעת-הקודש, הננו הולכים ונכשלים, נאחזים בסבך אותה המסכה הנסוכה על כל הגוים, החושבים שהצבוריות לבדה היא יסוד

הכל ובגללה הכל שרוי הכל מחול, [ובשבילה הכל מותר והכל נסלח] ואינם שמים על לב כי הכמות לא תוכל לעולם להכריע לצד עליון את האיכות; ואם מותר האדם מן הבהמה הוא באיכותו - איך יתכן שכל סגולתו ושאיפת-מעשיו תהיה רק למען הרבוי הכמותי בלא דרישה עליונה איכותית?

אמנם יקרה היא לנו הכמותיות הצבורית, אבל לא מצד גענועים בהמיים המגלמים את המחשבה, כי-אם בסגולה בהירה, בהעמדת הסגולה של היחידים במלוי קדושתם, בצביון קדשם ואור טהרת מדותיהם. וממכון מלא אוצר-חיים כזה ראוי לבא להכללה צבורית, שכמותה נעשית כלי מוכשר לקבל את שפעת-האורה של כל הנקלט באוצרות היחידים, המשפחות, העדות והשבטים, ועושה אותם חטיבה אחת עליונה המאירה באור-שבעתיים. על-כן מוכרחת היתה במת-היחיד להיות מותרת, אחרי שבכללות נתאגדה הצבוריות צריכים למלאותה ענין, והשלום הוא הכלי המחזיק את הברכה, ["לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" (עוקצין ג, יב)] והברכה עצמה מה היא? - קדש-ד' העליון בכל סגולותיו.

אמנם אחר שחזתה הנבואה ברוח-קדשה, שהמלוי הפרטי כבר בא לגמר-בשולו באופן הראוי להיות מצטרף אל הכלליות, אז בא תור האחדות הכללית הנאדרה-בקדש לעד, ובמת-יחיד, גם אותה המוקפת יריעות ומחיצות, שעולה הרבה בפנימיותה על מצבה, הפתוחה לכל, גם היא נאסרה, ונקבעה קדושת בית-עולמים הכללית. "זאת מנוחתי עדי עד" [תהלים קלב, יד] יזכנו השי"ת[13] לראות מהרה באורו הגדול על ציון ועל מקראיה [ועל מקום כינוסיה (על פי ישעיהו ד, ה)] וישיבנו ברחמיו אל ארץ-חמדתו. והיה זה שלו'[14] וברכת אה"ר[15] כנה"ר[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ר' - רבי
2. ב"ה - ברוך השם
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. כת"ר - כבוד תורתו
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"ד - על דבר
7. אח"כ - אחר כך
8. ע"י - על ידי
9. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
10. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
11. אע"פ - אף על פי
12. עכ"פ - על כל פנים
13. השי"ת - השם יתברך
14. שלו' - שלום
15. אה"ר - אהבה רבה
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם היו 'גולים בגולה בתוך גולה', ורק השבוע נכנסו לדירה. הרב קוק מבקש לדעת על הדרשה של הרצי"ה בבזל ועל לימודיו, ושואל אם הרצי"ה מעיין ברשימות. ברכה לפסח וליום הולדתו.

עיקרי הדברים

- סוף סוף בדירה.
- דרשה בבזל.
- הרשימות.
- ברכה ליום ההולדת.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ו' ניסן עתר"ו[2] (לונדון).

בני יקירי וחביבי [הרצי"ה, ששהה אז בשווייץ] שליט"א[3], שמחיתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' תמיד בכל טוב ואושר לאוי"ט[4]. לא לפי המדה שהנני חפץ לקחת דברים עמך בני עולה בידי, מפני המניעות וההטרדות, שאני עלול מתכונתי ומצבי להסתבך בהן. עד כה היינו גולים בגולה בתוך גולה. [הרב קוק עבר משווייץ ללונדון, ושם נדד בין דירות] הדירה היתה מדוירה משכנים, וישבנו איזה שבועות אצל מר חייקין, וכאשר נלאיתי כבר מתואר ישיבה כזו נכנסנו באכסניא מיוחדה דירת עראי, שלא מצאו הולמת לנו כי"א[5] בצפון העיר, מקום מרכז "עדת ישראל" האשכנזית. [קהילת "עדת ישראל" בלונדון, שהקימו יוצאי גרמניה] רק שבוע דנא [רק בשבוע הזה] נכנסנו אל הדירה, שהיא ג"כ[6] עדיין בלתי מסודרה כראוי. בכ"ז[7] קצת ישוב הדעת הנני מוצא לעומת המצב הקודם, שסוף כל סוף יש איזה עמדה ברשות היחיד שלנו בגלותנו, ונפשנו חכתה לדי' שיבא כל דבר וענין על מכונו כראוי, ונוכל להשתמש בזמן הנדידה ג"כ למטרות רצוייות כחפץ הלב הפנימי. אשמח לשמע ממך את התוכן של דרושך בבזל, [הדרשה שנשא הרצי"ה בבזל] ואיך המה סדרי לימודיך בקודש ובחול בפרטיות.

תבאר נא או אולי תשלח את המכתב שקבלת מפולטבה, ומה שלומם. הנני נפסק באמצע ע"י[8] טרדות. תמהני לאיזה צורך אפית מצה בפני עצמך. האינך חושב להיות בפסח הבעל"ט[9] סמוך על השולחן התמידי? [סמוך על שולחנו הקבוע של מארחו] ע"ד[10] הבחינה החימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות [על דבר בדיקה כימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות] הראויות לסמוך עליהן לענין או"ה[11], ידעתי זה כבר.

דרש בשלו[12] אהובינו הרבנים החכמים המצויינים הבעה"ב[13] והד"ר[14] הרץ נ"י[15] באהבה נאמנה וכבוד נעלה.

ההנך מציץ לפעמים בהרשימות שתחת ידך, ומה תמצא בהן? כתוב נא לעתים תדירות למשפחתנו בכל המקומות הפזורים בקודש ובחול, גם בשבילנו, ואף שנקוה גם אנו בעה"י לכתוב להם.

מפני הטרדא וקדושת ש"ק[16] הממשמשת לבא הנני מקצר ואומר שלו'[17] רב וברכת ד', כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה אשרך כה"י[18],

אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. נתאחר המכתב קצת, ואוסיף ברכת הרגל, ביתרון הכשר ושמחת לבב, ויהי נועם ד' עלינו, וחג חירותנו ופדות נפשנו יאיר לנו בשר ד' וישעו לנצח, ויחננו לשוב אל הקודש ברחמיו הרבים, ותוספת ברכה ואורה לך בני ליום הולדתך לאוי"ט, כ"ה תבורך לאושר רב וגדולת חיים טהורים וטובים באור חכמה ודעת ויראת ד' בעז קודש קדשים, כנפשך היקרה ונפש אביך מברכך בכל לב ממעמקי רוח ונפש ממקור הברכות.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. כ"א - כי אם
6. ג"כ - גם כן
7. בכ"ז - בכל זאת
8. ע"י - על ידי
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. ע"ד - על דבר
11. או"ה - אומות העולם
12. בשלו' - בשלום
13. הבעה"ב - הבעלי הבתים
14. והד"ר - והדוקטור
15. נ"י - נרו יאיר
16. ש"ק - שבת קודש
17. שלו' - שלום
18. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' תמוז תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

התקבלה גלויה מאחיו הרב דב בער על שלום כל המשפחה, גם בפולטבה. ברכה.

עיקרי הדברים

- ידיעות מהמשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' תמוז תרע"ו[2].

בני חמודי ויקירי שליט"א[3], תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כמו כן קבלנו היום כרטיס מאחי הרד"ב[6] [אחינו, הרב דב בער קוק] שליט"א. ב"ה על שלומם, ומודיע ג"כ[7] משלו'[8] אחי חיים שליט"א, וכמו"כ[9] מודיע שהי'[10] בפאלטאבה, [פולטבה, עיר באוקראינה, שבה גרו בני משפחתו] ותלי"ת[11] על שלו'[12] כולם שמה.

קשה לי כעת להאריך, מפני טרדות שונות, והננו מחכים מאד על מכתבך היקר, לבשרנו משלומך וטובך וכא"ל[13] לרב שלו' ואושר.

בטח תזדרז לשלח את המכתבים לאה"ק[14]. יחננו השי"ת[15] להראותנו בישועתו בקרוב ולראות בטוב כולנו על ארץ חמדה.

חזק ואמץ בני מחמדי, ממעיני הישועה של אור תורה ודעת קודש תשאוב בששון לרויה, לגודל ולפאר, להרחיב דעת וצהלת רוח, בבהירות קודש ורוח צחצחות, בנועם ד' וחמדת כל מדה יקרה, וכל חכמה נאורה, וכל רגש עדין המגדל כל נפש הדורה, בשמחת מצוה ותקות ישועה ואורה, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[16],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ג"כ - גם כן
8. משלו' - משלום
9. וכמו"כ - וכמו כן
10. שהי' - שהיה
11. ותלי"ת - ותודה לא-ל יתברך
12. שלו' - שלום
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. לאה"ק - לארץ הקודש

15. השי"ת – השם יתברך
16. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מנחם אב תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אין אפשרות לשלוח עזרה לארץ מלבד מה שיקמצו. אחרי תשעה באב ייסעו להרוגייט לרפואה, באישור רופא יהודי ירא שמיים. על טיול: מדוע לא, אם הוא מועיל לבריאות.

עיקרי הדברים

- נסיעה להרוגייט.
- היתר טיול לבריאות.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], יום ועש"ק[2], ה' מנ"א[3] תרע"ו[4], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[5], תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. תודה לך, יקירי על מכתבך האהוב ועל מכתבו של הישי"ר[8] שי'[9]. לצערי איני רואה לע"ע[10] איזה אפשרות להמציא עזרה לשם זולת ממה שנוכל לקמץ מעיסתנו [ממה שנוכל לחסוך מפרנסתנו] בע"ה[11], ואולי עוד יזמין ד' בחסדו. הננו מקוים אחרי עבור ט"ב[12], יהפכהו השי"ת[13] לנו ולכי"ש[14] לשול"ש[15] ב"ב[16] בקרוב, לנסע למקום-מרפא ידוע בשם האראגייט [הרוגייט (Harrogate), עיר מרפא בצפון אנגליה, הידועה במעיינות המינרליים שלה] פה במדינה. ייתן ד' יתי'[17] לרפואה והצלחה. היום הייתי אצל ד"ר[18] אחד מפורסם יהודי וירי"א[19], והסכים ע"ז[20] בתקוה טובה בע"ה להטבת הבריאות ע"י[21] מי המעינות והמרחצאות' שמה.

כתוב למע"ה[22] מכל פרטיותך. וע"ד[23] הטיול, אם הוא מועיל לבריאות כפי השערתי, מדוע תמנע מזה, אם רק אין בזה מגרעות רוחניות מכריעות.

הייתי מוטרד באלו הימים הרבה בענינים שונים, ומהם כלליים, וגם כעת הנני מוקף מאיזה טרדות. והננו מצפים לתשועת ד' מתוך שבר רוח של צרת העולם ודכאות עם ד' אלה, הנמוגים מיגון חורבן הקודש והגאון וכל עז ד' מימי קדם, ועל חרבות האומה ומקדשי קדשיה בהוה. והננו נושאים עין למקור כל אור וחיים לחזק מעמדנו ולאמץ חילינו ולהצמיח לנו ישע ופדות ועזרה מקודש בקרוב. והנני בזה אביך דו"ש[24] ואשרך בכל טוב לאוי"ט[25], מצפה לחסד עליון ורחמיו,

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. הישי"ר - הישר

9. שי' – שיחיה
10. לע"ע – לעת עתה
11. בע"ה – בעזרת השם
12. ט"ב – תשעה באב
13. השי"ת – השם יתברך
14. ולכי"ש – ולכל ישראל
15. לשול"ש – לששון ולשמחה
16. ב"ב – בני ביתו
17. ית' – יתברך
18. ד"ר – דוקטור
19. וירא"א – וירא אלקים
20. ע"ז – על זה
21. ע"י – על ידי
22. למע"ה – למעלה
23. וע"ד – ועל דבר
24. דו"ש – דורש שלום
25. לאוי"ט – לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

עיקרי הדברים

- טיפולים.
- ספר השנה.
- לימוד שחיטה.
- תענית ציבור.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2] תרע"ו[3], האראגייט.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך ב"ה למשרים. הד"ר[7] מעסיקני כמעט בכל יום בעסקי רפואה, חוץ משתיית המים, שהם ודאי תדיריים, פעם באמבטאות, פעם במזרקות, פעם בשפשוף אלקטרי. [בעיסוי בזרם חשמלי] יתן השי"ת[8], בורא רפואות, שיהיה הכל לרפואה שלמה ולתוספת אומץ לתורה ולתעודה.

לנחת יהי'[9] לי אם תשתתף ברעיונותיך הישרים עם הסופרים הנכבדים, הנאמנים לקודש ד' וישראל עמו, בספר השנתי. [קובץ שנתי שיצא אז לאור] מצטער אני על אשר טרדותי המעשיות וגם העיוניות-מעשיות מעכבות אותי מהגיון ספרותי של צורך השעה רבת הרעשים, הראויה להתגלות חזון נפש מתוך מעמקי נשמה.

ההתחלתת את לימוד השחיטה, בהתרגלות ההרגשה והעמדת הסכין, או אולי כבר נסית במעשה לשחוט איזה עוף. יהי' לי לרצון כי תרכש לך עוד חד מהני תלת [עוד אחד משלושה דברים (ארמית): "שלשה דברים צריך תלמיד חכם ללמוד: כתב, ושחיטה, ומילה" (חולין ט)] שת"ח[10] צריך שילמד אותם.

מלונדון הודענו יחד סגל חבורת רבנים נכבדים ע"ד[11] תענית ציבור כללי [יום תענית ותפילה על צרות מלחמת העולם הראשונה] ליום ב', ער"ח[12] אלול הבעל"ט[13], ע"ד הצרות הזמניות, הישראליות והעולמיות. יה"ר[14] שצקון לחש [על פי ישעיהו כו, טז] מני מצרי עינוי ודי עמל, יאיר אור ישועה, ושומע תפילה יקשיב ויאזין לקול תפילות עמו העומד על יד דרך שטף המאורעות וצופה לתשועה. בשעה זו אין מכתבך היקר מוכן לפני, ואין הזמן גרמא לחפשו, והנני מוטרד בעניינים שונים גם בשבתי במקום המרפא פה. ע"כ[15] הנני כמוכרח לקצר בדברי. חזק, בני יקירי, ואמץ, ועינינו למרום נדלה, ואורים חדשים יגלו ויראו עלינו ועל כל עמו בית ישראל, וירח אלול הבעל"ט, החודש המעודד את הנשמה הטהורה הישראלית מני אז, החודש החותם את מערכי השנה העומדת לעבור, וכל עלילותיה ורשמיה, יהיה למעין ישועה ולמקור

ברכה לכל אסירי התקוה ולכל כמהי ישע ופדות, ואנחנו בשם ד' אלהי עולם צור ישראל נזכיר, ומצותיו ישעשעונו, וחידות אמרי קדשו וסוד תנחומותיו יעודדונו וירוממו אותנו ממעל לכל השפלות הנוראה, שהולך ותועה בה המון לאומים. ברוך ד' יום יום יעמס לנו. [תהלים סח, כ] כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמדך בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. ד"ש[16] אהובינו מקרביך היקרים, הרבנים החכמים גדולי התורה היראה והמדע, ד' עליהם יחיו, ברב טוב, הם וכל אשר להם לאוי"ט[17].

והי'[18] זה שלו'[19], כנה"י[20] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הד"ר - הדוקטור
8. השי"ת - השם יתברך
9. יהי' - יהיה
10. שת"ח - שתלמידי חכמים
11. ע"ד - על דבר
12. ער"ח - ערב ראש חודש
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. יה"ר - יהי רצון
15. ע"כ - על כן
16. ד"ש - דרישת שלום
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. והי' - והיה
19. שלו' - שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג כסלו תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק משבח את נאומי הרצי"ה בציריך ובבזל על הארץ. ירידת השער מעכבת שליחת כסף. הרב קוק הסכים להדפיס קונטרס קטן ('ריש מילין') של 'רעיונות שיריים רזיים' על האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, וחשש לספר לבן מראש, שמא לא יסכים להדפסה בלי תיקון.

עיקרי הדברים

- נאומי הרצי"ה.
- הדפסת 'ריש מילין'.
- חשש מדעת הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג כסלו, עזר"ת[2].

שלו'[3] לך בני יקירי מחמדי שליט"א[4], שמחתנו חביבנו בדבריך האהובים, אשר אמנם מרוב הטרדא והעבודות השונות אין בידי כעת לכתוב לך כלבבי, ואקוה בעה"י[5] להשתדל בקרוב לכתב בפרטיות קצת.

ישר חילך [יישר כוחך] בני יקירי על דבריך היקרים במשאך אשר נשאת בציריך [בציריך שבשווייץ, שבה למד אז הרצי"ה] גם בבזל. אקוה שהדברים קלעו למטרתם, להיות לברכה לאחינו יושבי אה"ק[6] חמדת לבבנו עדי עד. חפצנו לשלח איזה סכום הנמצא אצלנו, אבל ירידת השער [ירידת שער המטבע] מעכבת אותנו. כתוב נא לנו יקירי מכל מעשיך בציריך, ומה נעשה שמה בפרוטרוט. באלו הימים הסכמתי להדפיס איזה קונטרס קטן, [הקונטרס "ריש מילין", על צורות האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, שיצא לאור בלונדון בתרע"ז] שרשמתי בו רעיונות שיריים רזיים בסמך ע"ד[7] תכונת האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, שידעת שרזי תורה מתכוננים ביסוד תנט"א[8], [טעמים, נקודות, תגין, אותיות] בדוגמא של מעלה בכחן של נביאים הגדול שמדמים צורה ליוצרה, ["גדול כחן של נביאים שמדמין צורה ליוצרה" (בראשית רבה כז, א)] דברים עתיקים קדושים בקדושה עליונה מאד, שאין יכולת לשום שכל אנושי לסקור את חביון קדשם, זולת קדישי עליונים שאור ד' הופיע עליהם הגבה למעלה למעלה מכל שרעפי לבב אנוש.

אמנם בעניי רשמתי רק הרגשות שיריות, כאור היוצא בין החרסים, [כאור היוצא מבין סדקי כלי חרס (על פי זוהר)] ובפרט בהיותנו יושבים בארץ מאפליה, עד אשר יחון ד' ויאיר לנו להביאנו ברחמיו אל נאות קדשו. וחשבתי להודיעך מזה רק אחרי ההדפסה, כי אולי לא היית מסכים שאדפיס בלא סידור ותיקון, ולעבור על דעתך היקרה לי מאד יהי'[9] קשה לי. אך כבר הודיעה לך אמא תחי'[10]. יתן ד' ויהי'[11] להצלחה ותועלת, ונועם ד' יזרח על עמו ועולמו, ותקבל את ימי החנוכה הבע"ל[12] ומצותם הק'[13] בחדות לב ושמחת ישרי לב כנה"י[14] ונפש אביך דושו"ט[15] כה"י[16],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. ע"ד - על דבר
8. תנט"א - תגין, נקודות, טעמים, אותיות
9. יהי' - יהיה
10. תחי' - תחיה
11. ויהי' - ויהיה
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הק' - הקטן
14. כנה"י - כנפשו היקרה
15. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
16. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תת

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' (טבת) תרע"ז - לידס **נמען:** רעייתו (ביידיש)

הם הגיעו ללידס לשמחה (חנוכת ישיבה), 'שמחה יהודית נאה'. מחר ידרוש בבית המדרש הגדול, למען 'הכנסייה הישראלית'. במסיבה גם הרב קוק נשא כמה מילים. הם יחזרו ביום ג'.

עיקרי הדברים

- חנוכת ישיבה בלידס.
- דרשה למען הכנסייה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], אור ליום ב', עזר"ת[2], ליעדז. [לידס (Leeds), עיר בצפון אנגליה]

רעיתי הרבנית היקרה תחי'[3] לאורך ימים טובים.

ב"ה[4] מיר זיינען גוט אנגעקומען היער. עס איז ב"ה טאקע זייער אשינע אידישע שמחה. עס איז כדאי דיא טרחה. נור מארגען אי"ה[5] האב איך דאך פארשפראכען צו זאגען בביהמ"ד[6] הגדול פה. איך מוז דאס אזוי פיעל טאן דעם אידיאל פון הכנסי' הישראלית. האפענטליך דער בורא ב"ה זאל מזכה זיין יום ג' הבע"ל[7] צו הויזע צו פארען מיט גליק.

איך האפפע אז דוא פארבריינגסט גוט, ניט אומרוהיג חלילה. עס איז כדאי דיא מצוה מחזק תורה זיין עטוואס טרחא צו לייגען.

מיר קומען יעצט, אומגיפער קרוב צו אבענדס, פון דעם האל וואס עס איז אפיינער באנקעט גיווען. מסתמא פארשטיי דוא דאך מיין טייערע אז איך האב זיך אויך ניט איינגעהאלטען און אווארט געשפראכען. אבער ב"ה ניט אנשטריינגענד. געבע השי"ת[8] מיט אלעס גוטעס אין פריידען צו טרעפען זיך אין גוטע גיעזונדהייט. זייא געזונד און מונטער, נאך גרוס דיינער איבערגעבענשטער,

אברהם יצחק ה"ק

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

ב"ה הגענו הנה שלום. אמנם זוהי שמחה יהודית נאה. כדאית היא הטרחה. אכן למחר אי"ה הלא הבטחתי לדבר בביהמ"ד הגדול פה. מוכרח אני לעשות ככה לאידיאל הכנסיה הישראלית. [ככל הנראה ארגון "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון] אנו תקוה כי הבורא ב"ה יזכנו יום ג' הבע"ל לנסוע הביתה בהצלחה.

מקוה אני כי את מבלה טוב את הזמן, שלא בדאגה חלילה. כדאי הוא לעשות קצת טרחה בשביל המצוה לחזק תורה.

אנו באים עתה, בערך קרוב ל - בערב, מן האולם שהיתה בו מסבה יפה. מסתמא את מבינה יקירתי, כי גם אני לא התאפקתי ודברתי איזו מלה. אבל ב"ה בלא התיגעות. יתן השי"ת בכל טוב ושמחה להפגש בבריאות טובה. היי בריאה ומעודדת, כדרישת ברכת שלך המסור מאד.

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. תחי' - תחיה
4. ב"ה - ברוך השם
5. אי"ה - אם ירצה השם
6. בביהמ"ד - בבית המדרש
7. הבע"ל - הבא עלינו
8. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש

באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של ת"ח מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל' ומצבם עגום. הישוב החומרי בארץ קשור בישוב הרוחני של ת"ח. 'עזרו את ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריה'.

עיקרי הדברים

- ת"ח גולים באלכסנדריה.
- ישוב חומרי ורוחני.
- קריאה לעזרה.

נוסח האגרת עם ביאור

טהייערע ברידער, [אחים יקרים] זייער אגרויסע אונד אהייליגע מצוה שטייט אונז יעצט פאר. אמצוה וואס ענטהאלט אין זיך, פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, און ישוב ארץ ישראל צוזאמען.

אין אלכסנדריא, אין עגיפטען, דמנבען זיך, צווישען אלע אונזערע ארויס-געטריבענע ברידער, פון ארץ ישראל, און די ערשטע צייט פון דיא מלחמה, באזעצט אגעוויסער צאהל פון תלמידי-חכמים פון ירושלים, א ערך אכציג פאמיליען רבנים גרויסע תלמידי-חכמים. דיא אדעלע אידען [יהודים אצילים] האבען אין אונזער עיר הקודש אין ירושלים זייער לעבען פארבראכט אף תורה ועבודה. יעצט אז זיי זיינען פארוואגעלט גיווארען אין גלות מצרים, זייען זייערע הערצער און זייערע אייגען געוואנדט צוריק צו אונזער הייליגע היים צו ירושלים. דערווייללע קענען זיי זייער לעבענסארט ניט ענדערען, דיא תורה איז זייער לעבען און זייער שטענדיגליכע בעשעפטיגונג. אלזא איז א ישיבה מיט דעם נאמען "ישיבת ארץ ישראל" [הישיבה שייסדו המגורשים מארץ ישראל באלכסנדריה בימי מלחמת העולם הראשונה] געגרינדעט גיווארען, דיא אויבענדערמאנטע צאהל רבנים זיצען דארטען און זיינען עוסק בתורה, וויא זייער געוואנהייט איז גיווען אין ירושלים. און עס ווערט געזוכט וויא זייא דורכצופירען דיא נויטוונדיקייט פון דעם לעבען עס איז מיר אבער א בעריכט געקומען פון זייער פראמינענטע לייט, אז דיא לאגע פון דיא תלמידי חכמים איז יעצט זייער טרויעריג, שטיצע איז זייער געניטיגט.

איך געפין זיך אלעס מחוייב אייך צו ערקלערען, ליעבע ברידער, אז אונזער ישוב ארץ ישראל דער מאטעריעלער איז זייער פיעל געבונדען מיט דעם ישוב הרוחני פון ארץ ישראל, מיט דעם ישוב פון דיא תלמידי חכמים, וואס זיינען עוסק בהתמדה אין תורה ועבודה. מיר מוזען אוף-האלטען דיא בני ציון היקרים, ביז וואנען מיר וועלין זוכה זיין מיט זייא צוזאמען אין ציון צו קומען, און א אור חדש פון ציון וועט אף אלע ספערען פון לעבען אוף-געהען.

העלפט ליעבע ברידער העלפט דיא תלמידי חכמים פון ישיבת ארץ ישראל אין אלכסנדריא. [הרב קוק ישב אז בלונדון, ופנה ליהודי אנגליה]

בכבוד וברכת הגאולה

הק' אברהם יצחק ה"ק

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

אחים יקרים, מצוה גדולה וקדושה עומדת לפנינו, עתה, מצוה שכוללת בתוכה ביחד פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, וישוב ארץ ישראל.

באלכסנדריא, מצרים, התישבו בין כל אחינו המגורשים מארץ ישראל, [בתחילת מלחמת העולם הראשונה גירש השלטון העות'מאני מארץ ישראל אלפי נתינים זרים, ורבים מהם הגיעו לאלכסנדריה] בראשית זמן המלחמה, מספר מסוים של תלמידי-חכמים מירושלים, בערך שמונים משפחות, רבנים תלמידי-חכמים גדולים. היהודים האצילים האלה המשיכו את חייהם, בעיר קדשנו ירושלים, בתורה ועבודה. עתה כאשר הם נתגלגלו אל גלות מצרים, לבותיהם ועיניהם פונים חזרה אל בית-חיינו הקדוש, אל ירושלים. בינתיים אינם יכולים לשנות את דרך חייהם, התורה היא חייהם ועסוקם התמידי. בכן נתיסדה ישיבה בשם "ישיבת ארץ ישראל", מספר הרבנים הנזכרים למעלה יושבים שם ועוסקים בתורה, כמו שהיה הרגלם בירושלים, ומתבקשים אמצעים כדי להמציא להם ההכרחיות למחיה.

אמנם הגיעה לי ידיעה, מאת אנשים חשובים מאד, כי מצבם של תלמידי חכמים אלה הוא עתה עגום מאד, תמיכה היא נחוצה מאד. אני מוצא עצמי מחוייב להצהיר לכם, אחים אהובים, כי ישוב ארץ-ישראל החמרי שלנו הוא קשור מאד מאד בישוב הרוחני של ארץ-ישראל, בישוב של תלמידי-חכמים העוסקים בהתמדה בתורה ועבודה, אנחנו מוכרחים להחזיק את בני ציון היקרים, עד שנזכה יחד אתם לבוא לציון, ואור חדש מציון יופיע על כל מערכות חיינו.

עזרו, אחים אהובים, עזרו את תלמידי-החכמים של ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריא.

בכבוד וברכת הגאולה.

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

הרב קוק אינו מפקפק בנאמנותו של הרב הרץ, אבל יש מי שמשפיעים עליו 'בשם טובת הכללי' שלא להרבות דרישות מהממשלה. לכן חובה להציג לפניו את דעת שומרי המצוות: לתבוע ולחזור ולתבוע את מה שמגיע על פי שוויון הזכויות. מי שעומד בראש צריך חיזוק - 'היה לך לעזרני', 'עץ הקטן מדליק את הגדולי'.

עיקרי הדברים

- אין לסגת מתביעות.
- חיזוק לעומד בראש.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הירץ) ב"ה[2], כ"ד אדר עזר"ת[3].

הנני בזה להודיע נאמנה להוד כבודו, שגם רגע אחד לא נסתפקתי כי מאד מאד יקרות לו טובת הכלל ואמונתנו הקדושה. אבל כאשר ידעתי שנמצאים אנשים החפצים להשפיע על כבודו דוקא בשם טובת הכלל ואמונתנו הקדושה, שלא להרבות דברים כלפי הממשלה במה שנוגע ביחוד לעניני היהודים והיהדות, אמרתי עם לבי שזאת היא חובת שלמי אמוני ישראל להציג לפני הדרת כבודו את תביעותינו ומהלך השקפתנו, שדעתנו היא איתנה, שטובת הכלל ואמונתנו הקדושה דורשת מאתנו, שלא לסוג אחור מכל מניעה ולתבוע ולחזור ולתבוע מאת הממשלה כל מה שמגיע לנו ע"פ[4] חוק הצדק של שיווי הזכויות הדתיות, השורר במדינה נאורה זו. ואנא ידענא בנפשאי, [ואני יודע בעצמי (ארמית)] שאיש העומד בראש איזה משרה כללית, שנמצאים בתוכה זרמים שונים, צריך הוא תמיד אימוץ לרוחו, לחזקו ולעודדו, ללכת עם הזרם היותר טהור ויותר רצוי, אשר לעומד בראש הנהגה רוחנית בישראל הוא מה שיותר מכוון למהלך המתברר ע"פ עמקה של תורה וקדושת היהדות. ויזכור כבודו, שחז"ל[5] מסרו לנו שהקדוש ברוך הוא אמר למשה היה לך לעזרני, [ברכות לב: "אמר לו הקב"ה למשה: משה, היה לך לעזרני"] ומיד אמר לו ועתה יגדל נא כח ד', [במדבר יד, יז] ועץ הקטן מדליק את הגדול, ["עצים קטנים מדליקים את הגדולים" (תענית ז)] ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים. [ראש השנה כה]

והנני בזה מוקירו ומכבדו החותם ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ע"פ - על פי
5. שחז"ל - שחכמינו זכרונם לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אייר תרע"ז) - לונדון **נמען:** הזמנה לאסיפת רבנים

הוסכם לכנס אסיפת רבנים בלונדון ב-י"א באייר, לטכס עצה על עניינים חשובים. ההוצאות יוחזרו.

עיקרי הדברים

- אסיפת רבנים.

נוסח האגרת עם ביאור

אחדשה"ט[1].

הנני מוצא לי לחוב קדוש להודיע לכ"ת[2] שהוסכם אצלנו פה בהסכמת רבנים חשובים וגדולים, כי השעה דורשת מאתנו להתאסף לאסיפת רבנים פה בלונדון, לטכס עצה ישרה, על דבר ענינים חשובים מאד העומדים ברום עולם, [על פי ברכות ו: "דברים העומדים ברומו של עולם"] שהשעה דוחקת את פתרונם. האסיפה תהיה בע"ה[3] ביום ג' י"א אייר הבע"ל[4], עשרים ושלשה אפריל; ונבקש בזה את כבוד תורתו שיהי'[5] מזורז לדבר הגדול הזה ויופיע בכבודו על האסיפה הנכבדה. גם יודיענו נא תכף את היום והשעה אשר יבוא אי"ה[6].

וצור ישראל ומגינו בעת צרה יהי'[7] עמנו וחפצו ית'[8] יצליח בידנו, והכינוס לצדיקים יהי' נאה להם ולעולם ["כינוס לצדיקים, הנאה להן והנאה לעולם" (סנהדרין עא)] בעזה"י[9].

ברגשי כבוד וברכה נאמנה, בשם הרבנים מיסדי האסיפה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

ההוצאות יושבו לפי הצורך

הנ"ל

1. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
2. לכ"ת - לכבוד תורתו
3. בע"ה - בעזרת השם
4. הבע"ל - הבא עלינו
5. שיהי' - שיהיה
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. יהי' - יהיה
8. ית' - יתברך
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ל"ד בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל היכן הרצי"ה קבע את מושבו. על הנעשה בארץ - יש לחפש דרך לשלוח תמיכה מיידית למשפחה.

עיקרי הדברים

- מקום הרצי"ה.
- תמיכה למשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ל"ד למב"י[2], [ל"ד למספר בני ישראל, כלומר: ל"ד לספירת העומר] עזר"ת[3].

בני מחמדי שליט"א[4], ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. כמה אנחנו צמאים לקבל מאתך מכתב מפורט מכל אשר אתך באר היטב. ב"ה שקבלנו את כרטיסך, אבל לא הרוה צמאוננו לדעת בפרטיות, איפה נשאר מקום מושבך בקביעות. ודרך אגב אם לא בס"ג [בסנקט גאלן] מאיזה טעם נתבטל הרעיון דשם. איך שיהי'[7] ודאי הכל הוא לטובה.

והנה מהנעשה באה"ק[8] [בפסח תרע"ז גירשו העות'מאנים את יהודי יפו ותל אביב מבתיהם] בטח ידעת מכבר. הננו מחזקים ומאמצים את מעמד רוחנו, ביחול ותקוה לד' שישמור את עמו ונחלתו, ובתוכם ג"כ[9] את יקירינו שליט"א. אמנם הכרח לחפש דרכים איך לשלח להם תמיכה מידית. בטח קבלת את הט"ג[10], [ככל הנראה: הטלגרמה] ומסתמא כבר שלחתו. אולי יחנינו ד' ברחמיו, ונזכה לשמע מהם בשו"ט[11]. פה עוסקים קצת איך לשלח איזה עזר, אולי ירחם ד' ויהי'[12] זה באפשרות. הנני עומד ומצפה לאור חסדי עליון ב"ה הטוב לכל ורחמיו על כל בריותיו, שיאיר לנו באור ישועתו, ויזכנו להתבשר בשורות טובות משלו'[13] אחינו ומשלו'[14] כל יקירינו באה"ק. חזק ואמץ בני יקירי, ודי' יעזרנו ע"ד[15] כבוד שמו, ויגונן ויציל וירחם וינטל וינשא בעזרתו, במהרה בקרוב, את כל חוכי פדות וישועה קרובה. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לרחמי שמים, ועזרו מקודש,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. למב"י - למנין בני ישראל (בספירת העומר)
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שיהי' - שיהיה
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ג"כ - גם כן
10. הט"ג - הטלגרמה

11. בשו"ט - בשלום וטוב
12. ויהי - ויהיה
13. משלו - משלום
14. ומשלו - ומשלום
15. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד הרבנים הכריז על כ' בסיון כיום התעוררות לישועת אחינו בארץ. הרב קוק תמה מדוע הרצי"ה לא שלח מברק. אשתו של מר קמחי נפטרה. מדוע הרצי"ה מקצר במכתביו?

עיקרי הדברים

- יום התעוררות.
- פטירת אשת קמחי.
- בקשה למכתבים ארוכים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ז סיון, עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] לשמע ממך ומכל יקירנו באה"ק[7] ובחו"ל[8] בשורות טובות, וששון וגיל ישמיענו, ותחת בשתנו משנה, [ישעיהו סא, ז] ישמחנו באור חסדו וישועתו בקרוב.

ת"ח[9] לך יקירי על התמונה אשר הואלת בטובך לשלח. יחנינו צור עולמים ב"ה לראותך בתור האדם המעלה בכל טוב ואושר לאוי"ט[10], במהרה בקרוב בעזרתו ית"ש[11].

פה הסכמנו, ועד הרבנים, להכריז יום כ' סיון הבע"ל[12] ליום התעוררות קדושה, ומעין הזכרת גזירת תענית [ובדומה לגזירת תענית ציבור] וזירוז לצאת לישע אחינו באה"ק.

מה היא הסיבה שלא הודעתנו אם שלחת את הט"ג[13] לתמן. היתכן ששלחת ולא קבלת תשובה. כמה מפה קבלו תשובות או ידיעות תלגרפיות. ירחם ד' וישמיענו בקרוב בשורה מרגעת הרוח לשלותם ושלומם.

כמובן הורגז הרבה רוחנו משמועת השבר של ידידנו מר קמחי [פטירת אשתו של ידידו אברהם קמחי (ראה האגרת הבאה)] נ"י[14]. ישלם ד' לו נחומים. תמול הריצותי אליו מכתב תנחומים, סמוך לשמועה. יגדור ד' פרצות עמו, [על פי עמוס ט, יא] ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, [על פי ישעיהו ס, יח] וסוכת שלו'[15] יפרס עלינו תמיד.

זה כמה שלא התענגתי במכתב ארוך מאתך, מפורט בעניני קודש וחול, כאשר הסכנת מאז, הואילה נא מחמדי בטובך לבאר לי את הסבה של קיצור כתיבותיך, וגם אם אפשר לשמחנו ולהרגיע קצת את רוחנו ע"י[16] דבריך המבוררים בפרטיות באר היטיב, מכל, מפרטי ענינך בכל הדייקנות האפשרית.

הביע נא לידידנו הרב הד"ר[17] הערץ נ"י את רגשי שמחתי בהודות לד' הטוב על חופשתו. ומה יש עם מעלת הרב ד"ר[18] אי נ"י. ישפת ד' שלו' לעמו וליראיו, ומברכותיהם יבורכו כל בריותיו.

חזק בני ואמץ, בתקוה עליונה המופעת תמיד על דורשי ד' וחושבי שמו. נחזק ונאמץ את לבבנו בבטחון עז אור קודש ונועם חדות ידידי ידידות פאר חי העולמים ב"ה, ובשפעת טובו ישגבנו ישע, ויעודד ענוים בישועתו, וחלקנו עמהם ישים, ואור גאולה וישועה יופיע מהרה על כל אפסי ארץ, ממקור חיי עולמים ממכון הקודש מציון מכלל יופי, ומתוך העבים המכופלים בדק, [ומתוך העננים העבים, כמסך דק] נהירים יאירו תבל, ומעטה ששון נעטה בקרוב תחת רוח כהה, ואור הגיון תורתו, חכמת ודעת אשר באוצר יראתו הטהורה יחיה רוחנו לעשות חיל, ברב עז ותעצומות, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך, מיחל לחסד אל כל היום,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. יתי"ש - יתברך שמו
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. נ"י - נרו יאיר
15. שלו' - שלום
16. ע"י - על ידי
17. הד"ר - הדוקטור
18. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** אברהם קמחי (ביידיש)

תנחומים על פטירת רעייתו, 'אשת חיל' עדינה וטובת לב. 'במילים אנושיות פשוטות' קשה לנחם, אבל יש 'אוצר עשיר של נחמה' באמונה. הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ומצב ילדיו.

עיקרי הדברים

- תנחומים.
- נחמה באמונה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ז סיון תרע"ז[2].

כבוד ידידי היקר והנכבד נחמד ונעלה מר אברהם קמחי נ"י[3], וצאצאיו היקרים כולם יתברכו בכט"ס[4].

מנחם ציון וירושלים ינחמם [על פי נוסח ברכת "נחם"] מיגונם, ויהפך להם אבלם לששון בב"א[5]. טהייערסטער ליעבער פריינד, יעצט אבען באקאממע איך דעם טרויעריגען נאכריכט, פון דעם אבשיעד פון אייער זעליגען פרויא תנצב"ה[6]. איר קענט זיך פארשטעללען דעם טיעפען איינדרוק, וועכלע דיעזער גראסעע פארלוסט, פאר אייך און פאר אייערע ליעבע קינדער לעבען, און פאר דיע פאמיליע און גוטע פריינד בכלל, און פאר אללע וועלכע עס האבען נור קעננען געלערענט, דיא אדעלע פרומע אונד גוטע געפיהלען פון דיא אשת-חיל ע"ה[7], האט אף אונז געמאכט. בפרט מיר, וועלכע מיר האבען זא פיעל געאכטעט איהרע גוט-הערציגקטייט אונד אדעלמוטהיגקייט. יא ליעבער פריינד, מיט איינפאכע מענשליכע ווארטען איז גיוויס אונז שוועד טראסטווערטער צו גאפינען פאר איהנען אין דיא נאהנסטע צייט פון דעם אומגליק איבעראלל. אבער ב"ה פאר זיינע הימעלישע גנאדען, וועלכער האט אונז אגאנצען רייכען אוצר פון טראסטונג געגעבען, אין זיינע הייליגע ווארטען, אין דיא טיעפקייט פון דיא אדעלע פראממיגקייט און דיא הויכע באאבאכטונג פון דיא הייליגע אמונה, און דיא געטליכע געריעכטיגקייט און גיטיגקייט.

איך האפפע, אז השי"ת[8] וועט אייך מיט גראססע מוטה, אונד אינערליכע הייליגע צופריעדענהייט שטארקען, און דיא ברכות פון מנחם אבלי ציון וירושלים דער אבי יתומים וועט אייך טרעפען, מיט איינעם בארוהיגטען גייסט, אונד שטארקייט צו פארטראגען דעם גרויסען שמערץ. ותשועת ד' תשגבהו, לרומם קרנו בכבוד, ולבנות את ביתו הנהרס, ולנחמהו מיגונו, ולחבוש ללבבו הנשבר, כי הוא ב"ה רופא לכל שבורי לב. [על פי תהלים קמז, ג] מאד מאד אבקש מכבודו המרומם, שיטיב לקחת מועד להודיעני, ממצב בריאותו ומשלו[9] כל צאצאיו היקרים. גם רעיתי הרבנית תחי'[10] מבקשת בכל לב, שיואיל נא כבודו להרגיע את רוחנו השוקק לדעת את מצבם כעת, והמקוה לשמע ממנו נחומים ואומץ רוח. ואקוה שיטיב נא למלא את בקשתנו.

והנני חותם בברכה בלב נשבר ובנפש צופיה לתשועת ד' על כל עם קדשו ועולמו, ועל כבוד ידידי וכל אשר לו.

ידידו הנאמן המשתתף בצערו, ומצפה לנחמתו, החפץ שלומו והצלחתו בכל לב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום [הקטע נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

ידיד אהוב ויקר מאד, זה עתה קבלתי הידיעה המעציבה של פטירת אשתו המנוחה תנצב"ה. כי[11] יכול לתאר לו הרשם העמוק, אשר עשתה עלינו האבדה הגדולה הזאת לכי[12] ולילדיכם היקרים, ולמשפחה ולידידים בכלל, ולכל אלה אשר רק ידעו והכירו את עדינות הרגש הכשרות והישרות של אשת-חיל זאת ע"ה. בפרט אנחנו, אשר כל-כך הכרנו והערכנו את טוב-לבה ועדינות רוחה. כן, ידיד אהוב, במלים אנושיות פשוטות בודאי קשה לנו למצוא דברי נחומים לכם ביחוד בזמן הקרוב של האסון. אבל ב"ה על חסדיו השמימיים, אשר נתן לנו אוצר שלם ועשיר של נחמה, בדברי קדשו, בעמוקות היראה העדינה וההתבוננות העליונה של האמונה הקדושה במדת הטוב-והישר האלהית. אני מקוה כי השי"ת יחזק את כי בגודל רוח ושלוה פנימית קדושה, וברכות מנחם אבלי ציון וירושלים אבי היתומים ישיגוכם באומץ מרגיע לשאת את סבל המכאוב הגדול, ותשועת ד' תשגבהו וכוי[13].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)
3. נ"י - נרו יאיר
4. בכט"ס - בכל טוב סלה
5. בב"א - במהרה בימינו אמן
6. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
7. ע"ה - עליו השלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. ומשלו' - ומשלום
10. תחי' - תחיה
11. כי - כבוד
12. לכי - לכבוד
13. וכו' - וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' תמוז תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

קמחי לא השיב על מכתב התנחומים, והרב קוק מבקש מהרצי"ה לברר. השאלות הכלליות 'אוכלות זמן', והרב קוק היה רוצה 'לעסוק בחשאי בתיקונינו הפנימיים'. המכתב מהארץ עוד לא הגיע.

עיקרי הדברים

- דאגה לקמחי.
- טרדות כלליות.
- כמיהה לעבודה פנימית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט' תמוז, עזר"ת[2],

בני מחמדי שליט"א[3], כמה אנו צמאים כבר לראות ממך מכתב כתוב קצת באריכות דברים, להשתעשע ולהשיב רוחנו השוקק, באמרותיך החביבות. הואל נא למלא את משאלנו כפי היכולת.

נקוה בעה"י[4] לנסע להאראגאטה [להרוגייט, עיר מרפא בצפון אנגליה] שבוע הבע"ל[5] ביום ג' או ד'. יתן ד' לחיזוק ולמרפא, ויאמץ חילנו לעבודת ד' וישראל עמו.

למר קמחי ידידנו שי'[6] כתבתי מכתב תנחומים, גם בקשתיו מאד שיודיענו משלומו וממצבו, ולא קבלנו שום תשובה. הודיענו נא אתה בטובך מכל אשר תדע ממצב ידידנו היקר הזה, אשר טעם מיסורי הצדיקים, [שאשתו נפטרה זה עתה] ד' ירחמהו, וישוב ויבנה חרבותיו, וירומם קרנו ויכוננהו בישועתו. אולי תכתב לו מצדך ג"כ[7] עד כמה שאנו מצטערים ממניעת תשובתו.

הרבה זמן וטרדא אוכלים כעת אצלי הענינים הכלליים של השאלות היומיות. ובאמת חפצתי מאד להיות נוטה מעט הצדה, ולעסוק בחשאי בתיקונינו היותר פנימיים, בעבודת הקודש, לתורה ולתעודה ולכל תכונה ישרה ומכוונת לשמים, אבל הסביבה מפרעת הרבה. יחנינו ד' לאמצנו ביושר לבב לעבדו באמת. הי'[8] פה צעיר אחד שהי'[9] עמך בניישאטל, [בנויישטל (Neuchâtel), עיר בשווייץ] והוא נוסע לרוסיא, ומסר לנו מאתך ד"ש[10], בהתנצלות שלא ידעת מנסיעתו דרך לונדון.

זה כמה שאלתיך יקירי באיזה מקצעות אתה עסוק, באיזה מסכתות ובאיזה הלכות, וכמו כן ביתר המקצעות העקריים והנטפלים. מה מאד תשמח לבבי בהודיעך לי דבר דבור על אפניו. [משלי כה, יא]

חזק בני, והשי"ת[11] יאמצך וירחיב דעתך וישגיא הודך ופארך, וחדות קודש יעטרך, ובצפיית ישועה לנגוהות מני אופל ירוממנו סלה.

המכתב מתמן [המכתב משם, מארץ ישראל (ארמית)] עדיין לא הגיענו. כמובן לבנו הומה לדעת משלומם. ועד כמה שהיד משגת הלא נחרץ לצאת לעזרתם.

והנני בזה אביך מצפה אשרך, ומיחל לתשועת ד' בכל עת, דורש"ת[12] בכל חבת קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בעה"י - בעזרת השם יתברך
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. שי' - שיחיה
7. ג"כ - גם כן
8. הי' - היה
9. שהי' - שהיה
10. ד"ש - דרישת שלום
11. והשי"ת - והשם יתברך
12. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו תשרי תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החג עבר כראוי. הטרדות מתרבות. מקמחי ומוויסבורד לא הגיעה תשובה. הרב קוק מבקש לדעת מה החליט הרצי"ה לגבי מקומו.

עיקרי הדברים

- טרדות.
- חוסר תשובה מידידים.
- החלטת הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ו תשרי תרע"ח[2],

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] עברו עלינו הימים ימי החג הק'[5] כראוי. ת"ל[6] הגונן והמציל, [על פי ישעיהו לא, ה] וכן יגונן ויציל לימים הבעל"ט[7] וישפת מהרה שלו'[8] בעולמו, [על פי ישעיהו כו, יב: "ה' תשפת שלום לנו"] ובישועתו יראנו. רבו מאד עלי טרדותי בזה, והם מתרבים תדיר. ד' יתי'[9] ירחיב לנו, ויזכנו להשכיל באמתו, ולהגות באהבה בתורת אמת, ולעבוד עבודת ד' ועבודת עמו להצלחה ולברכה. תמיהני מאד ששום תשובה לא קבלנו מאהובנו הר"א[10] קמחי נ"י[11] על מכתבי ששלחתי לו לברכת השנה וחקרתי הרבה על פרטי מצבו, וכן כתבתי לר"מ ויסבורד וגם ממנו לא הגיעני שום מכתב.

כתב נא יקירי באה"ט[12] מכל מה שנשארה בהסכמתך לזמן הבעל"ט ע"ד[13] מצבך מקומך ופעולותיך. יחנינו ד' ובדרך ישרה ינחנו. גם מתמן [משם, מארץ ישראל (ארמית)] נתעכבו המכתבים זה כמה. ירחם ד' ויגונן גם עליהם, ויזכנו לשמח בבשורות טובות מכל אהובנו, ומכל אחינו בקודש ובחול. והנני מוכרח לקצר ואומר שלו' כנה"י[14] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה, מיחל הצלחתך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. הק' - הקטן
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. שלו' - שלום
9. יתי' - יתברך
10. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. נ"י - נרו יאיר
12. באה"ט - באר היטב
13. ע"ד - על דבר

14. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** הלורד ליונל וולטר רוטשילד

ברכה על 'הצהרת בלפור', שרוטשילד היה 'הציר המבשר' שלה: 'הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה... להשיב לנו את ארץ אבותינו'. הרב קוק מאחל שיראה את מלוא התגשמותה. לבריטניה נפל הגורל 'להיות הראשונה בעבודת הקודש' של בניין העם בארצו.

עיקרי הדברים

- ברכה על הצהרת בלפור.
- זכות בריטניה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ג מרחשון תרע"ח[2].

ברכה מציון ומקודש להאדון המרומם לארד ראטשילד [הלורד וולטר רוטשילד, שאליו הופנתה הצהרת בלפור] נ"י[3], שלו'[4] רב אדוני הנעלה, מרוב רגשי שמחתי על הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה, ירום הודה, על הגשמת תקותנו הלאומית, להשיב לנו את ארץ אבותינו אשר זכית אתה אדון יקר להיות הציר המבשר את הבשורה הטובה הזאת, אשר קבלת מאת הדרת המיניסתר הפנימי מר באלפאר. [הצהרת בלפור, ב' בנובמבר 1917 (ט"ז בחשון תרע"ח), נשלחה כמכתב משר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור ללורד רוטשילד]

הנני לברך את כבודו מעומק לבבי בברכה נאמנה, שתחזקנה ידיו בעבודת הקודש של בנין עמנו על ארץ חמדתנו. והזכות הגדול הזה של בשורת ראשית הצעד של צמיחת קרן ישועת ישראל, יעמד לו לראות בקרוב את משאת נפשנו בהתמלאותה בכל כבודה והדרה, כי יושע יהודה וישראל ישכן לבטח על ארצו, ושבט אשור שבט מלכותנו [על פי תהלים מה, ז: "שבט מישר שבט מלכותך"] יהיה מעוז ומחסה לשלו'[5] עולמים לכל העמים, כדבר ד' הנאמן ביד נביאיו הקדושים, ולתפארת נצח לדורות עולם, לממלכת בריטניה, הגדולה והנאורה, אשר משמים נפל עליה הגורל, להיות הראשונה בעבודת הקודש הזאת של בנין גוי קדוש על אדמת הקודש.

ברגשי כבוד מאד כבירים, ובצפיית ישועה קרובה לגוי קו-קו ומבוסה, אשר בזאו נהרים ארצו. [ישעיהו יח, ב]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום
5. לשלו' - לשלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** חיים יהודה רוטה (הגדוד העברי)

הרב קוק שמח להיפגש עם 'גיבורי ישראל, העומדים הכן לצעוד... על במתי ארצנו הקדושה'. הרב קוק שואל על פרטי הנסיעה למחנה.

עיקרי הדברים

- ביקור בגדוד העברי.
- 'עוד ישראל חי'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' כסלו תרע"ח[2].

אדון יקר מר חיים יהודה ראטה נ"י[3].

שלו'[4] לו ולכל הגדוד הישראלי [הגדודים העבריים, שהוקמו בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה ויצאו לארץ ישראל] עז ותעצומה מאוזר ישראל בגבו'. [מה' אוזר ישראל בגבורה (מברכות השחר)] הגיעני מכתבו הנכבד וכמים הפנים אל הפנים [משלי כז, יט] הנני מלא אהבה וחמדת נפש להתראות עם אחינו גבורי ישראל, העומדים הכן לצעד בצעדי גבורי אל גבור על במתי ארצנו הקדושה, חמדת כל ישראל עדי עד, ולהרים משם נס גאולה וישועה על הררי ציון לעיני כל עמי הארץ אשר יראו מהרה את ישועת אלהינו. יטיב נא כבודו להודיענו בפרטיות מתוכן הנסיעה, כמה יארך זמן המסע, ומה היא תכונת המקום, ואנה אוכל להתעכב במשך הזמן הקצר שאהיה שמה. והנני בזה בצפיתי להתראות, באהבת אחים אזורי חיל ועז ואלהים יעננו בקול "עוד ישראל חי וחיה יחיה עד בלי די". ["עוד ישראל חי", ועל פי מלאכי ג, י: "עד בלי די"]

כשאיפת אוהבם ומכבדם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו (חנוכה) תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ממברק של סלוצקין מאלכסנדריה נודע שבני המשפחה ברחובות בשלום. ירושלים נכבשה בידי הבריטים, ויש תקווה לשמוע על ההורים. הרב קוק היה בליברפול ביסוד ישיבה, ושם הגיעה הבשורה על כיבוש ירושלים. הרב קוק מצטער שהרצי"ה מתעכב בכתיבה.

עיקרי הדברים

- שלום המשפחה ברחובות.
- כיבוש ירושלים.
- ישיבה בליברפול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה דחנוכה תרע"ח[2] [כ"ה בכסלו תרע"ח, היום הראשון של חנוכה (10 בדצמבר 1917), יום אחרי כניעת ירושלים לצבא הבריטי] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. והנה כבר הודענוך מהדעפעשע [מהמברק] שהגיעה לנו ממר סלוצקין נ"י[6] מאלכסנדריא, שבא לו מכתב מאלטע של שאול חנה שי'[7] שת"ל[8] שלו'[9] להם ולהילדים ולכל המשפחה, וזה הרגיע מעט את רוחנו. ושלחנו לו מכתב והליטונו מכתבים להם ובקשנוהו שישלח לידם. אולי יחנן ד' ונזכה לקבל מהם מכתבים בקרוב. וכעת כאשר ת"ל[10] ירושת"ו[11] נלכדה ע"י[12] הבריטים, [הצבא הבריטי בפיקוד הגנרל אלנבי כבש את ירושלים בחנוכה תרע"ח (דצמבר 1917)] יש תקוה שנתודע ג"כ[13] משלו'[14] הורינו שי'. אמנם כעת הננו מצטערים מאד על אשר נתאחרו דבריך כ"כ[15], אחרי אשר כתבת שהנך מתעתד לנסוע לס"ט גלין. [לסנקט גאלן שבשווייץ] ולמה זה תאחר ככה מלהודיענו משלומך הטוב, היום שלחנו דעפעשע לניישאטל לדרש שלומך, וגם מר אשר שטרנבוך הבטיח לשלח דעפעשע לאביו לדרש עליך. נא ונא בני יקירי אל תעכב את דבריך, והרגיע רוחנו הצמא ומשתוקק מאד לדעת שלומך הטוב ומצב בריאותך וכל אשר אתך.

הנני מוטרד בהרבה טרדות מאד. הייתי שבוע דנא בליוורפאל [בליברפול שבאנגליה] על שמחת יסוד ישיבה שמה. ושמה הגיעה לנו השמועה, הממלא את לבבנו רוח תקוה והתעודדות עליונה מרכישת ירושת"ו. הרבה הרבה ראוי כעת לדבר ולהעיר. ובחסדי השי"ת[16] כשנזכה לשמח באור טל של דבריך להשיב את נפשנו נוכל לסדר הענינים העומדים ברום עולם בסידור קצת. והנני כופל את בקשתי ממך בני יקירי למהר ולשמחנו בתכיפות משלומך הטוב. ודי ישפות שלו' לכולנו, וימהר לנו אור ישועתו וחסדו. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לתשועה ואורה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. נ"י - נרו יאיר
7. שי' - שיחיה
8. שת"ל - שתודה לא-ל
9. שלו' - שלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
12. ע"י - על ידי
13. ג"כ - גם כן
14. משלו' - משלום
15. כ"כ - כל כך
16. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת ח' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הוריו, דודתו ואחיו שמואל (בעברית וביידיש)

הגיעו ידיעות ראשונות מבני המשפחה בארץ על 'ישועת ה'' (שחרור ירושלים). הרב קוק מחכה למכתבים בכתב ידם. צבי יהודה בסנט גאלן, האח דב בער ביליסבטגרד, וחיים בסראטוב. הם שלחו מכתבים וכספים, אבל לא קיבלו אישור. ביידיש לאמו: הרב קוק מבקש מכתב בכתב ידה.

עיקרי הדברים

- ידיעות ראשונות.
- פיזור המשפחה.
- בקשה למכתב מהאם.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], מוצש"ק[2] ח' טבת תרע"ח[3].

הורי היקרים עט"ר[4] שליט"א[5] ודודתי היקרה תחי'[6] לאוי"ט[7], אחי היקר מר שמואל וככ"ב שליט"א.

עתרת שלו'[8] וברכת ד' עדי עד.

ת"ל[9] על ראשית בשורת החוה"ש[10] אשר קבלנו כעת מש"ח ומפסח, מבתי' ומש"ר[11] שיחיו, וכולם הודיעו אותנו בשמחת לב ע"ד[12] ישועת ד' אשר נעשתה כעת עמכם. [כיבוש ירושלים בידי הבריטים, שסיים את מצוקת היישוב תחת השלטון העות'מאני] כן יחונן השי"ת[13] וישמיענו מהרה צדקה ותהילה וגאולה שלמה ושלו'[14] וכ"ט[15]. והנה כעת אנחנו עומדים ומצפים לחסדי השי"ת שנזכה לקבל מכתבים מכם בעצם כתב ידכם, שישמחו את לבותינו. בטח לא תמנעו ממנו את חסדכם הגדול להודיענו מכל אשר עמכם בפרטיות.

ת"ל על החוה"ש אשר עמנו פה. מצב"י[16] שי'[17] הננו מקבלים מכתבים מבשרים שלומו וטובו. הוא כעת בס'[18] גלין, וכן הננו לפעמים מקבלים ידיעות ומכתבים מאחינו הרב ד"ב ומחיים שי'. ב"ה על שלו' כולם, הרד"ב[19] שי' יושב כעת ביעליסאוועטגראד [באליסבטגרד, עיר באוקראינה] וחיים שי' הוא בסאראטוב. [בסרטוב, עיר ברוסיה] רפאל שי' עוסק בתורה בישיבה, וכולם ב"ה בחו"ש[20].

במשך זמן העבר היינו תמיד שולחים לכם מכתבים, ולפעמים ג"כ[21] כספים, אך לא זכינו לקבל שום קבלה זה זמן גדול מאד, וזה הרפה את רוחנו בזמנים המאוחרים מלשלח. כעת נקוה בעה"י[22] שתודיעונו בטובכם כל הנדרש למצבכם, ובע"ה[23] נקוה לעשות כל מה שיש בכחנו בל"נ[24] לטובתכם, ודי' יתי'[25] יעזרנו ויזכנו לעלות בקרוב ברב שמחה וחדות ד' על אדמת הקודש ולהתראות עמכם בכ"ט[26] לספר תהילת ד' ועזו, וכל חסדו אשר הפלא לעשות עם שאר עמו ועמנו. הננו עדיין מלאים התרגשות שמחה ותקוה, מהבשורות הטובות, ואין בכוחנו להרציא דברים [להרצות דברים] ארוכים, ע"כ[27] נקצר ואומר שלו' וברכה ותקות ישועה, כנפשכם היקרה ונפש בנכם עבדכם חותם ביראת הכבוד, ומצפה לתשועה וגאולה שלמה בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

טייערסטע ליעבע מוטער לעבען.

ב"ה פאר אונזער אלעמעס געזונדהייט. מיר און צבי יהודא לעבן, אויך בערציג מיט דיא פאמיליע, און חיים מיט שרהן לעבען. אהאפענונג אז דער בורא ב"ה וועט אונז מזכה זיין תמיד בשורות טובות צו הערען איינער פון אנדערען, און ער וועט אונז העלפען מיט זיין גרויסער גינאדע צו זעהען זיך על אדמת הקודש אין פריידען. ביטטע ליעבע מוטער, מיט אלע מעגליכקייט אונז ערפרייען מיט דיין ליעבען האנדשריפט פון אייער געזונדהייט. זייא געזונד און מונטער טייערסטע מוטער, נאך גרוס דיין זאהן, וועלכער האפט צו אגיכע ישועה וגאולה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום [הקטע נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

אמא תחי' אהובה יקרה מאד.

ב"ה על הבריאות של כולנו, אנחנו וצבי יהודא שיחי'[28], גם דוב עם המשפחה, וחיים עם שרה שיחי'. תקוה כי הבורא ב"ה יזכנו תמיד לשמוע בשורות טובות איש מרעהו, ויעזרנו בחסדו הגדול להתראות על אדמת הקודש בשמחה. בבקשה אמא אהובה בכל האפשרות לשמחנו בכתב ידך האהוב מבריאותכם. היי בריאה ושמחה אמא יקרה מאד, כברכת בנך המקוה לישועה וגאולה מהירה.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוצש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. תחי' - תחיה
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. שלו' - שלום
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. ומש"ר - ומשה רבנו
12. ע"ד - על דבר
13. השי"ת - השם יתברך
14. ושלו' - ושלום
15. וכ"ט - וכל טוב
16. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
17. שי' - שיחיה
18. בס' - בספר
19. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. בחו"ש - בחיים ושלום
21. ג"כ - גם כן

22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. ובע"ה - ובעזרת השם
24. בל"נ - בלי נדר
25. ית' - יתברך
26. בכ"ט - בכל טוב
27. ע"כ - על כן
28. שיחי' - שיחיו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שולח לבן את מכתבי המשפחה מהארץ, שמראים יאת הרושם הגדול של תשועת ה'י. הגיע קול קורא מעסקני הארץ להתכונן למצב החדש.

עיקרי הדברים

- מכתבי המשפחה.
- היערכות למצב החדש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח' טבת, תרע"ח[2].

בני יקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כה לחי לשמע ממך ומכל יקירנו ומכל ישראל רב טוב, שלו'[6] ונחת, לאוי"ט[7], הננו שולחים לך את המכתבים שהגיע לידינו ב"ה מיקירינו שי'[8], ותראה בע"ה[9] את הרושם הגדול של תשועת ד' ההולכת ונעשית לעינינו. ישמח לב מבקשי ד' וצופי ישועתו.

כן הגיע פה מכתב ובו לוטה קול קורא מהעסקנים שמה איך להכון לקראת המצב החדש [קריאה מעסקני היישוב בארץ ישראל להתכונן לתקופה החדשה שאחרי הכיבוש הבריטי] בע"ה. מלא רוח נכון ואומץ ישועה.

יחזק ד' את ידי הבונים ויעודד את רוח אנשי הרוח, להרים קרן בעז קודש, באור ד', ועדינות רוח ד' יחשף על עם קדשו לפאר את כל העולם בפאר שלו' וישע. מטרדת הרעיון ופיזור הנפש מהמון מחשבות רבות, וצורך התעודדות לקראת עתיד גדול ההולך ומתנוצץ לגוי קדוש, הדורש סידור ובהירות להוציא לאור תעלומות לב לטובה, והכרח הזמן למלא דרישת הדורשים איזה רשמי עבודה פה, הנני מקצר כעת. חזק ואמץ מחמדי, וצור ישראל ומושיעו יראינו בישועתו בקרוב, ויגאל מהרה את כל אחינו היושבים על אדמת הקודש. ועמהם יעלה ויראה [על פי נוסח "יעלה ויבוא"] אור ישעו על כל פזורי הגולה, שיתעלו ויעלו לציון ברינה, בגדולת אמת ותפארת קודש קדשים. כנה"י[10] ונפש אביך מצפה לתשועת ד' ואור חסדו על עמו ונחלתו, ועל עולמו וכל מעשיו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שלו' - שלום
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. שי' - שיחיה
9. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק וי' רוטה (הגדוד העברי)

אין לו התנגדות שיפורסם שבח לכשרות הגדוד, אבל אין לנהוג ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד במקומו אין זו שעת חירום. יש להקפיד על מליחה ועל הפרדת בשר וחלב. הרב קוק מוכן לבוא שוב. הרב קוק שואל כמה חומשים וטליתות דרושים.

עיקרי הדברים

- כשרות בגדוד.
- ביקור נוסף.
- חומשים וטליתות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ו טבת תרע"ח[2].

כ'[3] ידידי האהובים החכמים השלמים מצויינים ויקרים מו"ה[4] לייב רעווערענד פאלק ומר"י[5] ראטה נ"י[6].

שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

שמחתי במכתביהם היקרים, והנה אין לי שום קפידא אם בפירסום יצא שם ההכשר של הגדוד [הכשרות במטבח של הגדוד העברי, שהרב קוק נתן עליו השגחה] לשבח, למען תחזקנה ידי מחזיקיו ותומכיו. אמנם מה שנוגע לעבודת פנים הנני גם כעת מבקש מאד מכבודכם שלא להניח שום דבר ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד יושב על מקומו אין זו שעת חירום כלל [אין זו שעת דחק, שבה אפשר להקל בהלכה] לגבי עקרי הכשרות. ויראו נא שלא יהי'[9] זלזול במליחת הבשר, ולא בתערובות של בב"ח[10], הלא דבר קל הוא. וזכות הרבים יהי' תלוי בהם.

מצדי הנני מוכן לבא עוד להתראות עם אחינו היקרים, לעודד את רוחם העדין בדברים המקרבים אותם לאביהם שבשמים, לצור מחצבתם, [על פי ישעיהו נא, א] ולתקומתו על אדמת קדשו, שהיא כל משוש חיינו.

אמרו נא בשמי שלו' רב, וברכת אהבה לאחינו גבורי החיל כולם. יתן ד' ונשמח יחד בהוד גבורה על הרי ישראל. כנפשם היקרה ונפש ידידם מוקירם באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

כמה הוא המספר של החומשים והטליתים הנדרשים. ואיזה טליתים קטנים או גדולים?

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. כ' - כבוד
4. מו"ה - מורנו הרב

5. ומר"י – ומרבי י... – שם אדם
6. נ"י – נרו יאיר
7. שלו' – שלום
8. באה"ר – באהבה רבה
9. יהי' – יהיה
10. בב"ח – בבית חדש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'המעשים כה נפלאים, עד שהעין מתעששת'. עלינו לסדר את מערכות רוחנו 'בלי רפיון'. על מאמרו של ד' כהן (הנזיר): ההשקפות החדשות על העולם, ש'הגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית', מאירות את הקודש יותר מהקוסמולוגיה הקדומה, אף שזו התאימה בזמנה להכנסת האמונה לרגש. 'מן המצר קראתי י־ה, ענני במרחב י־ה'.

עיקרי הדברים

- פלאי הזמן.
- סדר במערכות הרוח.
- הקוסמולוגיה החדשה מאירה את הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' טבת תרע"ח[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3].

ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. וכן קבלנו מכתב גלוי עוד מבתי' תחי'[6] מבשרת משלו'[7] כולם. ועודנו צמאים הרבה לקבל מכתבים ברורים ומפורטים מכולם. קשה מאד לכתוב כעת דברים בקוים ברורים בענינים הכלליים הנעשים לעינינו. המעשים הם כה נפלאים, עד שהעין מתעששת מראיתם [עד שהעין מתעייפת מלראותם (על פי קהלת א, ח)] והאוזן מלאה היא מהמון שמועה ורב קשב. וסוף כל סוף עלינו לסדר את מערכות רוחנו, באופן העשוי בלי רפיון ובלי רכרוכית נפש [ובלי רכות וחולשת נפש] כ"א[8] ברוח עז ומוכן לפועל ולעבוד עבודת ד' ועמו, ולברר את תכסיס הרעיונות [את סדר הרעיונות] והמחשבות בצורה ברורה, הנכונה להוציא אל הפועל את כל הנדרש לפי רוב תפקידי השעה. ותנובות הלא בע"ה[9] למכביר יבואו, קול דודנו דופק [שיר השירים ה, ב] ת"ל ואור חי העולמים זורח מכל המחשכים, וכל חלוץ, מכיר ואינו מכיר את תוכן עבודתו מקורה ורוחה, עובד הוא את עבודתו למטרה המאוחדת הנאדרה-בקודש.

קבלתי מאמר אשכנזי [מאמר בגרמנית] מאהובנו מר דוד כהן. [הרב דוד כהן, "הנזיר", תלמידו המובהק של הרב קוק, ששהה אז בשווייץ] כפי הנראה הוא שלו, כי חותם שמו בן יוסף. דבריו נגידים המה [דבריו דברי טעם וחשיבות (על פי משלי ח, ו)] וראויים להכתב, ולהוסיף עליהם כי בהשקפה בהירה אור הקודש מתפלש הוא [אור הקודש חודר ומתגלה] הרבה יותר ע"י[10] ההשקפות החדשות בערכו של עולם, שהגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית, ממה שהתפלש בצורה הקוסמית הקדמונה והמוזרה של תפיסת הבריאה הגלמית של הפילוסופים הקדמונים. אמנם מסוגלה היתה התכונה המדוחקה [המצומצמת] להכניס את היסוד האמוני במעמקי הרגש, מה שלא היה אפשר אם היתה מתגלה הופעת המרחב לפני זמנה. אבל אחרי שהחיים הסתגלו לשאיבת הקודש, המרחבים מוכרחים הם להופיע, וטובה אדירה צומחת מהתגלות הגודל והרוחב. "מן

המצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה", [תהלים קיח, ה] "כי בי-ה ד' צור עולמים" עוה"ב[11] ביוד ועוה"ז[12] בהא. [ישעיהו כו, ד; ובגמרא (מנחות כט): "העולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא נברא ביו"ד"]

והנני בזה דוש"ת[13] מצפה דבריך ואשרך אביך.

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. תחי' - תחיה
7. משלו' - משלום
8. כ"א - כי אם
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. עוה"ב - עולם הבא
12. ועוה"ז - ועולם הזה
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה

הרב קוק מבקש מכל בני המשפחה לכתוב, ושואל על המושבות. 'ריש מילין' הוא 'כספר חתום' לרבים, ות"ח אחד התחיל לכתוב עליו פירוש. בלונדון הרב קוק יושב 'בכבוד גדול והשפעה רבה'. הרב קוק פרסם בעיתונים שהסוחרים יקנו רק אתרוגי ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- בקשה למכתבים.
- 'ריש מילין'.
- כבוד בלונדון.
- אתרוגי ארץ ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב אדר תרע"ח[2].

אח יקר ואהוב הרה"ח[3] מוהרשח"ק[4] [מורנו הרב שמואל חיים קוק, אחיו של הרב קוק] שליט"א[5] ורעיתך היקרה וכל צאצאיכם לטובה ולברכה ואוי"ט[6] וכל טוב סלה.

שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

שימחתנו יקירי במכתבך היקר, אשר היה לנו למשיב נפש, אמנם יותר מדי קצרת, כי צמאים אנחנו לדעת מכל פרטי ענינכם, ומשלומם של כל אחד ואחד מכם הקטנים עם הגדולים. ומה מאד יהי'[9] גדול חסדכם, אם כל המושכים בעט סופר [שופטים ה, יד] מכם יואילו לשמחנו בכתב ידם, הבנים והבנות שיחיו כולם לברכה. ומה מאד תגעגע נפשי לדעת מהתפתחותם של הצעירים שיחיו, במשך הימים הרבים אשר עברו עלינו בלי ידיעות מפורשות, ישמחנו נא ד' בישועתו לשבוע נחת מכלכם בכט"ס[10].

ע"ד[11] הרעיון הירושלמי, כמובן שהנני סומך על ידיעתכם הפנימית, ועוד חזון למועד [חבקוק ב, ג] בע"ה[12]. מאד אשתוקק לדעת משלו'[13] המושבות ועניניהם כעת, בקודש ובחול, דברים נדפסים עוד א"א[14] כעת לשלוח.

הדפסתי פה חוברת קטנה בשם ריש מילין, [קונטרס על צורות האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, שיצא לאור בלונדון] בעניינים רזיים, שלמעמיקים הוא נושא גדול, אבל לרוב הקוראים הרי הוא כספר חתום. [ישעיהו כט, יא] ת"ח[15] אחד התחיל לכתוב עליו פירוש ארוך, אבל לא עלתה בידו להדפיסו.

אכפיל את בקשתי שלא לקמץ במכתבים, ולכתוב בפרטיות, ולהתעניין במה שאפשר להתעסק בפועל בעניני הטבת המצבים ההרוסים של הכלל ושל הפרט, כאשר העירותי במכתבי הקודמים. מצדנו אין מה לכתוב כ"כ[16] בפרטיות. ב"ה שאני יושב פה בכבוד גדול והשפעה רבה יותר מאשר חשבתי לאפשרות בתור נודד בגולה. ב"ה על חסדו ועיני ולבי נשואות הן ליום אשר יחננו ד' לשוב אל הקודש, לעבוד שמה

עבודת ד' ועמו, לברכה והצלחה. צב"י[17] יושב כעת בס'[18] גלין, [הרצי"ה יושב כעת בסנקט גאלן שבשווייץ] הוא הולך ומתפתח לפי מדתו בהדרגה, יראנו ד' בישועתו לראות ממנו נחת ומכל יקירינו שי'[19]. ע"ד מסחר אתרוגים הגיעני מכתב של הצעה ממר שכויץ נ"י[20] והודעתי פה בעתונים להעיר את הסוחרים שרק עם אתרוגי א"י[21] יהיה להם יחש, [שיסחרו רק באתרוגי ארץ ישראל, כפי שהרב קוק עודד תמיד] וראוי לעבוד בדבר בשקידה.

מוטרד אני מצדדים שונים בעבודת חוץ ופנים. והנני חותם בכל חותמי ברכות בצפיית ישועה ואהבת אמת כנפשך היפה ונפש אחיך דבק באהבתך ודוש"ת[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

זה מימים הגיעוני מכתבים מהרד"ב[23] ומחיים שי'. ב"ה על שלומם וכא"ל[24].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהרשח"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח, ק (למשל: שמואל + חיים + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ואוי"ט - ואורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. יהי' - יהיה
10. בכט"ס - בכל טוב סלה
11. ע"ד - על דבר
12. בע"ה - בעזרת השם
13. משלו' - משלום
14. א"א - אי אפשר
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. כ"כ - כל כך
17. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
18. בס' - בספר
19. שי' - שיחיה
20. נ"י - נרו יאיר
21. א"י - ארץ ישראל
22. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
23. מהרד"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

יש להרחיב את דרישת זכויות האומה, אבל צריך דגל שגם הרחוקים מהתנועה הלאומית ישתתפו בו - אלה שלא ייכנסו אפילו ל'מזרחי'. לכך הדפיס את 'דגל ירושלים'. האיגוד יביא ל'מוסר ציבורי' שיזהיר את העסקנים הרשמיים מחילול קודש. הברכה למשלחת פורסמה ב'אקספרס'.

עיקרי הדברים

- רוחב הדרישה.
- 'דגל ירושלים' לרחוקים.
- מוסר ציבורי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ר"ח ניסן תרע"ח[2].

לכבוד רב חביבי המאיר הגדול לממשלת התורה והחכמה, טהור דעה ובר לבב. מוהר"ר[3] זאב יעבץ [ההיסטוריון והמחנך, ממייסדי "המזרחי"] שליט"א[4].

שלו'[5] רב עד העולם.

יקרתו השני' קבלתי, והנני תמים דעים עם הדרת כת"ר[6] שעלינו החובה להתאמץ בגילוי דעת להרחיב עד כמה דאפשר את גבול הדרישה של זכיות אומתנו על ארצה, ובצורה חיובית עלינו להודיע ברבים להוציא מלבם של אלה המשתדלים להמעיט את הדמות הלאומי, ואת זרם החיים הבא ושוטף להופיע ראשית גאולה, לעכב את מרוצתו. אבל כדי להכין יסוד שגילוי דעתנו יהיה דבר המתקבל על דעת אלפים ורבבות אחינו הקשורים בקשר הקודש של מורשת אבות באמונת אומן, ראוי לנו לשא נס [להרים דגל (על פי ישעיהו יג, ב)] כזה שישתתפו בו גם אלה אשר היו רחוקים מהתנועה הלאומית, מפני שאינם יכולים לסבול צורה חולונית בחיי הכלל של גוי קדוש, והם הם אלה אשר לא יכנסו בשום אופן אפילו להאורגן המזרחי [לתנועת "המזרחי"] מפני הזיקוק שיש לו [מפני הזיקה שיש לו] עם הציונות הרשמית, שצדה החולי [שצדה החילוני] מבולט הוא כבר יותר מדאי. ולשם כך הדפסתי את המכתב דגל ירושלים, [הקול הקורא לייסוד "דגל ירושלים", תנועה שהרב קוק ייסד בלונדון, כתנועה לאומית ברוח התורה] והנני מקוה ממנו בע"ה[7] תוצאות טובות.

והנני קורא את כל בעל וגדול בעמנו לתמוך בידי הכהה בהשתדלות זאת. ומה מאד אשמח אם הדרת כבודו ימנה בין סומכי ומחזקי מפעל זה. וע"י[8] האיגוד הזה אקוה שמוסר ציבורי יהיה יוצא לאור, עד שיוסרו העסקנים הרשמיים, ויזהרו לפחות מחלול קודש בגילוי פנים, כי ידעו שיש כח צבורי ההולך ומתרכז בשם אור ד' וקדושת תורתו, על הככר הלאומי. [בזירה הלאומית] אולי ראה כת"ר את ברכתי להמלאכות [לוועד הצירים הציוני, שיצא אז לארץ ישראל] שנדפסה בהעקספרעס, ומכתב כזה ממש שלחתי להם כתוב עברית. יתן ד' ויפעלו הדברים, לאושר עם ד' העומד על משבר לידת גאולתו. [על פי ישעיהו לז, ג: "כי באו בנים עד משבר"]

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[9] כנה"ר[10] ונפש ידי"ע[11] קשור באהבתו ודוש"ת[12] כה"י[13],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וע"י - ועל ידי
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כנה"ר - כנפשו הרמה
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
13. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** רב (מאנשי 'המזרחי')

דווקא בשעה גדולה זו, כשהתנועה הלאומית היא 'תנועה אלהית גלויה', עדיין עומדים כבתחילתה ומתחילים 'מאלף-בית', ונשמעות 'הלחישות האירופאיות'. הרב קוק אינו יכול לסבול שהציונות תיחשב רק תנועה מודרנית: 'מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור'. 'הסתדרות ירושלים' תקים את הציונות משפלותה הרוחנית. הרב קוק רוחש חיבה ל'מזרחי', אבל 'המזרחי' צריך לומר בגאון שהוא התוכן הקיים של הציונות, ולהיחלץ מהצביעות של 'אנו רק לאומיים' כלפי פנים ו'מקדישי הביבל' כלפי הגויים. כשתדע האומה שלתחייה 'שני עמודים... עמוד הקודש ועמוד החול', שניהם יתקדשו, כ'שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו'.

עיקרי הדברים

- תנועה אלהית גלויה.
- 'אש אלהים הבוער בנשמתי'.
- המזרחי - לדבר בגאון.
- עמוד הקודש ועמוד החול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ג אלול תרע"ח[2] מרחץ האראגייטה. [עיר המרפא הרוגייט שבצפון אנגליה]

רב גדול ומרומם, כשטף אור היה לי מכתבו היקר, ואח הנני לו להיות לבי דואב על אשר דוקא בשעה גדולה זו, שאנו עומדים בה, שהיה ראוי שהתוכן היסודי של תחיית ישראל יהיה כבר ענין מובהק ומבורר לכל, והליכות החיים הלאומיים בהשפעתם היו ראויים להיות מתרכזות על ידו, ולמגינת לב עומדים אנחנו עדיין כמו בתחילת התנועה, וצריכים אנו להתחיל מאלף-בית.

וכי לא דים הם המעשים הגדולים, שהם נעשים בימינו לעינינו, להכיר גלוי בקרב בית ישראל ובעולם כולו, שהתנועה הלאומית, המקושרת לבנין האומה בארץ ישראל, היא תנועה אלהית גלויה, וקדוש ישראל בראה, [על פי ישעיהו מא, כ] תנועה שהיא מוכרחת להשיב לעם ד' את כבודו ואת הדרו, את יפעת השפעתו על העולם ועל החיים שלכך נוצר, ולכך עומד הוא בפלאי פלאות.

וכי לא הגיע הזמן שתתנער כבר תנועת התחיה מרסיסי טל הילדות שלה, [על פי תהלים קי, ג: "לך טל ילדותיך"] שאינה יכולה על ידה להגיד בהתגלות לב את אמרתה הגדולה, אמרת דעת ד' אלהי ישראל, אשר רוחו מתהלכת ועומדת בתוכנו וגם כעת בעת אשר זרע ד' נגלתה לעין כל גוים, [על פי ישעיהו נב, י] עדיין נחבש את פנינו בטמון ונרטן את הלחישות האירופאיות, [ונמלמל את מה שלוחשים באירופה] שהן דוחקות את אויר-החיים של נשמתנו. תאות ההתדמות אל אותם העמים המכוסים בחושך, אשר אכלנו בכל פה, [ישעיהו ט, יא] התקום ותחיה עוד להכנס כמו ארס בתוכיותה של תנועת תחיתנו.

היעמד לבנו אם תהיה הציוניות נערכת גם כעת, בעת אשר אור גואל ישראל ומושיעו הופיע עליה, רק בערכה של איזה תנועה מודרנית אשר הלב מהסס על קיומה, ובטחון עמדתה. זה חביבי לא אוכל לסבול בנפשי.

ואנכי מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור. את השלהבת המתלקחת בלבבי מוכרח אני לתן לה מקום להגלות, ישמע הדבר או ילעג, איני אחראי שהתנועה ירושלים ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד בלונדון] תהיה רבת אונים במעשיה אבל מובטחני שמסלות אל הלב תסלול, היא תקים את התנועה הציונית משפלותה הרוחנית, שהיא הולכת ומשתקעת בה, בכל צעד שהיא צועדת למעלה בגדולתה החמרית, המתנוצצת לפנינו.

חבה וכבוד אני רוחש להמזרחי, [תנועת "המזרחי", התנועה הציונית הדתית] בכל לב הנני שואף לפתוחו והתרחבותו, אבל אל יאמרו שכורי הנכריות [השיכורים מתרבות זרה] הנה המוהיקנים האחרונים, [האחרונים מבני דורם (על שם הרומן "אחרון המוהיקנים")] נגררים הם אחרינו, ירעו עד שיסתאבו, ["ירעו עד שיסתאבו" (פסחים יג וכו'), כלומר: יישארו עד שייפסלו מעצמם] ודור חי יקום ויאמר בגאון: השלכתי את כל סבל הירושה ולאום אירופאי חדש נוצרתי. והאמרה הזאת מלאתי צחנת רקבון, היא עולה מכל התכונה העכשוית, בארץ ובחו"ל[3]. אוי לנו כי שודדנו. [ירמיהו ד, יג]

אמנם עז לנו באלהים, המסתיר פניו מבית יעקב, בעוצם הגלות אומץ זרוע עזו לנטלם ולנשאם כל ימי עולם. [ישעיהו סג, ט]

נרומם את דגל ציון ע"י[4] הוד דגל ירושלים, אשר יתנוסס עמו יחד, נלך קוממיות [ויקרא כו, יג] נאמר לציון מלך אלהיך. [ישעיהו נב, ז]

המזרחי בתוך ההסתדרות הציונית פנימה ישמיע קולו קול עז, לא קול רפה ומתנודד, יאמר בגאון שהוא רק הוא הנהו התוכן הקיים של הציוניות, אפילו בערכיה החילוניים. ודגל ירושלים אשר יסתעף למערכותיו, יתנופף בהדרו בכל מרחב נאות ישראל, להחיות את התוכן הקדוש המאור האלהי. נחלץ מאותו הלחץ של הזחלנות, [השפלות והפחדנות] שהעסקנות הלאומית המודרנית עצור בו, זו הדו-פנימיות, להגיד בקול ובכתב מעבר מזה שאנו רק לאומיים אנחנו ואין לנו בכלל ענין קדוש ואלהי, ומעבר מזה, כשנצרכים לדבר עם הגויים, שעז ממלכה בידם, ורגש של כבוד לקודש ד' והאורה האלהית שבתנ"ך[5] היא חוטר גאותם, [שבט גאוותם (על פי משלי יד, ג)] שם מתהפכים למקדישי הביבל, [למקדשי התנ"ך (Bible)] ועד כמה תוכל צביעות כזאת להיות קימת ולא תגלה בכל מערומיה. חביבי ממעמקי לבבי אני מתחנן הנני עמכם, ידי מוכנה היא לעזור ולתמוך את המזרחי, הציוניות וכל שאיפותיה משאת נפשי הנן, אבל נתאזר חיל כל אציל רוח, לרומם את התנועה הקדושה משפלותה, לבל יבאו בה טמאי נפש לחלל את קדשה.

ציון תפדה [על פי ישעיהו א, כז: "ציון במשפט תפדה"] בעת אשר אור ירושלים יופיע, שאיפת הממלכה בהדר ואון תגלה בעולם בעת אשר עריגת בנין בית קדשנו ותפארתנו תצא ממחבואי הלב. התנועה הירושלמית תקיף את כל העולם, את כל רוח נכונה, את כל לב הוגה, את כל נשמה קדושה בכל הגויים ובכל

הממלכות, היא תסלול אורח של זיקוק האמונות אשר בעולם כולו, היא תופיע על במת החיים בתור הערך היותר עליון, אשר הערכים כולם על פיו יתערכו. בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ד'. [ירמיהו ג, יז] ההסתדרות ירושלים תקיף את כל האומה, בערכה המקודש שהוא תוכן חייה הפנימי, תעורר רוח חיים של שירת קודש, תברר את צדקת ציון, את משפט ישראל בין העמים, להיות כטל מאת ד'. [מיכה ה, ו] הדברים הישנים יתחדשו, ושם חדש אשר פי ד' יקבנו [ישעיהו סב, ב] להם יקרא.

דגל ירושלים, ינשא בידי שומרי אמונים, נוטרי כרם ד' [על פי שיר השירים א, ו] בחיים ברגש ובפועל, על ידו תחדור התנועה של תחיית האומה ובנין הארץ לכל השדרות אשר שמה לא תוכל להגיע ההתנוצצות המודרנית, שאינה שוה לכל נפש.

והמזרחי אורו יגיה, באורח השלו'[6] בצדקת הפשרנות המיוחדת לו, יעשה את דרכו בהשקט ובבטחה, ובכל עת יתאמץ ויוסיף חיל, ובכל מקום אשר כוח כללי יהיה נדרש לו להוציא מאוייו אל הפועל, תבוא לו העזרה של הדגל, המתנוסס בתכונתו החפשית, וישראל יעשה חיל כ"ז[7] שרק הציוניות, שלבשה בגדי אירופה עד כדי היכסות הפנים הישראליים, לבדה תהיה האורגניות הכללית, יעמוד העם מרחוק, מצד חסרון כח קודש רשמי, וכבודה לא יוכל להתעלות עד כדי כבוד של נשמת חיים לאומה, אבל מיד שתדע האומה, שלתחיה הלאומית ישנם שני עמודים ושניהם חזקים, עמוד הקודש ועמוד החול, אז שניהם יחד יתקדשו, והמונים המונים יאספו אל הדגלים, שהם באמת דגל אחד, בעל דו פרצופים, או שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו. [שמות כה, כ]

ואם כל אלה אינם דברים מעשיים, יהיו דברים מילוליים, ואולי דברים מחשביים המחשבה תביא את הדיבור והדיבור את המעשה.

חזקו ונתחזקה, נושאי כלי ד' הברו, [ישעיהו נב, יא] ואיש לרעהו חזק נאמר. [על פי ישעיהו מא, ו]

יותר מדי שוטפים רגשותי כעת. אקוה שנדבר עוד.

בברכת השנים, ברכת ד' מציון וירושלים.

בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
4. ע"י - על ידי
5. שבתנ"ך - שבתורה נביאים כתובים
6. השלו' - השלום
7. כ"ז - כל זה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש תשובה מפורטת על כל השאלות ממכתבו הקודם, ושואל אם קיבל את הקול הקורא בחתימת הרבנים. התנועה צומחת. הרב ז' פינס שלח ברכת שנה והזכיר בחיבה את ההסתדרות, ומבקש את ספרו 'פנס שלמה'; אם יבקשו, יתן הרצי"ה את העותק שבידו. הרב קוק מבקש מכתבים תכופים לארץ.

עיקרי הדברים

- תשובה מפורטת.
- הקול הקורא.
- הרב פינס ו'פנס שלמה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ס[2] עטר"ת[3], לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל. בטח כבר קבלת את מכתבנו המפורט, ונקוה שתטיב להשיב לנו בפרוטרוט על כל הפרטים אשר שאלנוך עליהם. אל תגרע דבר מכל אשר שאלנו מהשיב תשובה ברורה. וחכם לב כמותך שי'[6] יבין את ערכם של הדברים לכולנו בעה"י[7].

בטח קבלת את הקו"ק[8] בחתימות הרבנים שי'. גם תודיענו מפרטי עבודתך לטובת עבודתנו הקדושה, ת"ל[9] שהיא צומחת ועולה לברכה מזמן לזמן. חשיבותה מתבררת תמיד והשפעתה מתרבה בעה"י. יחנינו ד' בכח ואומץ בטהרת רוח וענות צדק לנצח על מלאכת ד' מלאכת הקודש הזאת, שהרבה מאד מכבוד בית ישראל והדרת קודש תלוי עליה.

מידידינו הר"ז[10] פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בשווייץ] הגיעני מכתב גלוי בברכת השנה כדרכו תמיד. ומזכיר לחבה את הסתדרותנו. העירותיו ע"ד[11] זירוזים מעשיים בעבודת שמים זאת. אקוה שתמצא בו שי' כח סועד הגון ונאה. דרש ממני את ספרו פנס שלמה, שאין לו עקז' אחר. [שאין לו טופס (אקזמפלר) אחר] אם ידרשון ממך בטח תתן לו, כי הוא בין הספרים שנשארו תחת ידך, דר"ש[12] כל יקירנו בס'[13] גאללען, [בסנקט גאלן] ובבאזל, ובצירך אם תהי'[14] שמה. וכתוב נא לאה"ק[15] ג"כ[16] מכתבים תכופים ומפורטים מכל אשר אתך, כי הלא בזה תשמח את לבבם.

והנני בזה חותם ביפעת קודש שמחת קודש של זמן שמחתנו, בכט"ס[17] כנה"י[18] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[19] מיחל לתשועת ד' על עמו ונחלתו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות

3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שי' - שיחיה
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. הקו"ק - הקהילה קדושה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. ע"ד - על דבר
12. דר"ש - דורש שלום
13. בס' - בספר
14. תהי' - תהיה
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ג"כ - גם כן
17. בכט"ס - בכל טוב סלה
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשון תרע"ט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הימים הנוראים עברו כשורה, עם בשורות כלליות טובות. התנועה מתקדמת, ומעטים מבינים איך תנועה 'אצילית' חובקת המונים בלי לגרוע מאגודות קיימות. הוועד הכללי בירושלים שלח לו כעין כתב רבנות לירושלים, עם הבטחת פרנסה בכבוד. הרב קוק השיב שאם טובת העיר דורשת זאת לא יימנע, אבל צריך שיתאחדו כל הכוחות: בתי הדין, ראשי המוסדות, המושבות, וגם הספרדים. מאסף 'דגל ירושלים' ייצא ביידיש ובעברית, והרב קוק מזמין את הרצי"ה לכתוב. מר עמוס הספרדי התלונן שהרצי"ה מחמיר במאכלים עד שבריאותו נפגעת; אין להחמיר בפת פלטר במקום חשש בריאות.

עיקרי הדברים

- הצעת הרבנות בירושלים.
- תנאי: איחוד כל הכוחות.
- מאסף 'דגל ירושלים'.
- חומרות המאכלים ובריאות הרצי"ה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מ"ח[2] עטר"ת[3].

בני חביבי ויקירי שליט"א[4], תל"י[5] עברו עלינו הימים הנוראים והטובים ב"ה כשורה, במהלך הגון ורצוי, מצורף לבשורות ותקוות הטובות הכלליות, אשר בע"ה[6] מהן נשקפות צדקות ועז לעם עולם, וכל יצורי תבל הנתונים במועקה הנוראה אשר הסבה הרשעה העולמית עליהם בהמון כשפיה הרבים. [על פי מלכים ב ט, כב] וחדות ד' תעודדנו, כי מהרה קץ לחושך יושם [על פי איוב כח, ג] והיתה הרוחה, וקרן ישראל יתרומם וינשא לשמחת לב כל ישרי לבב. הננו מאד צמאים לדבריך היקרים, איך עברו עליך הימים הטובים, ומה מחשבותיך והחלטתך לימים הבעל"ט[7], ומה פעלת בדבר תנועתנו הקדושה במשך הזמן, ומה עשו חביבינו הנאמנים לדגלנו בענין הקדוש הזה. ב"ה שתנועתנו מתקדמת, ומשדרות שונות באות ידיעות ע"ד[8] יחושים טובים ועמוקים לטובת הסתדרותנו.

אמנם לא רבים יבינו משפט איך עומד מצב אצילי בתנועה החובקת גם המונים, באופן שאינה צריכה לגרע מזכיותיהן של כל קבוצות ואגודות שכבר נוצרו ויצאו אל הפועל בשכבר הימים, גם כמלא נימא.

אבל במשך הזמן יתבררו הדברים בעה"י[9] ויכירו הכל, שדגלנו הקדוש בא להרחיב את הגבולים בכרם בית ישראל, לעודד כל רוח, ולרומם כל נשמה, לזרז כל ידים למפעלים נעלים וחשובים, להחיות על ידם את אור תחיית עמנו, ולפאר בהם את צמח ישועתנו. מהועד הכללי דירושת"ו[10] קבלתי מכתב כמו כתב רבנות [מוועד העדה האשכנזית בירושלים קיבל הרב קוק כתב רבנות, הזמנה לכהן כרבה של ירושלים, שאותה קיבל עם שובו לארץ בתרע"ט] בבקשה גדולה לקבלת המשרה ובהבטחה שמצדם יספיקו ככל הנדרש להנהגת הבית והסיפוק בכבוד הראוי. והשיבותי להם, שאמנם אם קטנתי מלקבל משרה קדושה ורבת אחריות זו, אבל אם טובת עיקו"ת[11] דורשת כן א"א[12] לי להמנע ממשא הקדוש הזה, ודי יצליחנו. אבל העירותי להם שהדבר צריך

שיתאחדו בענין כל הכחות שבעיה"ק[13], ויבאו עה"ח[14] הבתי דינים וראשי המוסדות החשובים, והכחות היותר טובים בערי הקודש והמושבות, וגם לרכש איזה יחש אפשרי עם אחינו הספרדים. נקוה שתשועת ד' תשגבנו ונזכה להוציא אל הפועל את מאוויי לבבינו למען עם ד' ונחלת קדשו. הננו מקוים בע"ה להו"ל[15] מאסף "דגל ירושלים", [קובץ של תנועת "דגל ירושלים"] שיקחו בו חלק סופרים הגונים ורבנים חשובים. וכבר הודענו בעתונים לדרוש שהחומר הספרותי יאסף עד ר"ח כסלו הבעל"ט. ויש בדעתי בע"ה שיודפס בשני הלשונות המתהלכות בישראל, באידיש ובלה"ק[16]. [ביידיש ובעברית]

אולי תקח גם אתה חלק בעריכת איזה מאמר. וגם אולי תעורר איזה כחות ספרותיים ממכריך בזה. ואם בר טוביה משיג את הדבר לאשורו, ויכתב כראוי, אקוה שלא נקפח את שכרו בעה"י. אנו שואפים שהדבר יהי'[17] מואר מכל הצדדים כולם בכל היחושים להמעמד הקיימים בישראל ולכל משאלות הרוח והחיים. גם מודעות יתקבלו בו כראוי למאסף שיש תקוה שיהי'[18] נפוץ במספר הגון, ויד רבים תהי'[19] ממשמשת בו.

נקוה שהשי"ת[20] יכונן מהרה את השלו'[21] בעולם, ואור ישועה כללית יזריח לנו, ובישועת הכלל נושע ג"כ[22] בענינינו הפרטיים, שהם הרבה מאד חבוקים ומקושרים בעניני הכלל כולו.

דר"ש[23] כל יקירנו ואוהבנו. תמיהנו מאד שלא הגיענו שום מכתב מחביבינו הר"א[24] קמחי שי'[25]. מה מאד משתוקקים אנו לדעת משלומו הטוב, ומשלו'[26] צאצאיו היקרים הקרובים כ"כ[27] אל לבנו.

פה הי'[28] הספרדי מר עמוס, ומאד קבל עליך שהנך מחמיר יותר מדאי בעניני זהירות הנוגעים במידי דאכילה, עד שהדבר מגיע חלילה לגרעון במצב בריאותך. אמנם אקוה בע"ה שבר דעת ושכל ישר שכמותך יב"י[29] לא יהי' חלקו בין המפליגים בדברים חוץ משורת ההלכה, ועת ומשפט ידע לב חכם. בכ"ז[30] מאד אחפץ לדעת מה הם העניינים שעל ידם הנך כ"כ נדחק עד כדי הצמצום בעניני האכילה, אם הדבר מגיע לפת פלטר, רחוק הוא להחמיר בזה הרבה במקום דחק ולחץ הבריאות. ודי' יעודדך יחזקך ויאמצך למען שמו לאוי"ט[31], ונזכה לראותך בתור האדם המעלה מאושר בכל טוב סלה, כנה"י[32] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארתך כה"י[33],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. בע"ה - בעזרת השם
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. ע"ד - על דבר
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. דירושת"ו - דירושלים תבנה ותכונן
11. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
12. א"א - אי אפשר

13. שבעיה"ק - שבעיר הקודש
14. עה"ח - על החתום
15. להו"ל - להוציא לאור
16. ובלה"ק - ובלשון הקודש
17. יהי' - יהיה
18. שיהי' - שיהיה
19. תהי' - תהיה
20. שהשי"ת - שהשם יתברך
21. השלו' - השלום
22. ג"כ - גם כן
23. דר"ש - דורש שלום
24. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. שי' - שיחיה
26. ומשלו' - ומשלום
27. כ"כ - כל כך
28. הי' - היה
29. יב"י - ירבו בישראל
30. בכ"ז - בכל זאת
31. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
32. כנה"י - כנפשו היקרה
33. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אדר ראשון תרע"ט **נמען:** מר א"י ראם (ביידיש, בצירוף תרגום)

הסתדרות 'ירושלים' אינה באה לפלג אלא לאחד את כלל ישראל לתחיית האומה ובניין הארץ. רק בהדגשת נקודת הקודש מוצאים את הדרך לנשמת העם. 'המזרחי' נוצר כשהתנועה התפתחה וכל חלק קיבל תכונה ברורה. עכשיו, אם יישאר רק סעיף - עושה עוול לעצמו; אם ירצה לבלוע את כל התנועה - עושה עוול לתנועה. הדרך היחידה: לעלות למדרגת 'ירושלים', השווה בזכותה ל'ציון'. 'המזרחי' לא צריך להתבטל, אבל טובי כוחותיו צריכים להיכנס להסתדרות 'ירושלים', כמו שטובי 'חובבי ציון' נכנסו ל'ציון'.

עיקרי הדברים

- לא פילוג אלא איחוד.
- התפתחות המזרחי.
- עלייה למדרגת 'ירושלים'.
- טובי המזרחי ייכנסו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ח[2] אד"ר[3] עט"ת[4]. [ערב ראש חודש אדר ראשון תרע"ט (1919). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בעסטער געהרטער פריינד מר א"י[5] ראם [ידיד נכבד מאוד. המכתב כתוב ביידיש, ותרגומו העברי מובא בהמשכו] נ"י[6], שלו'[7] וברכה.

איך ערהאלטע מיט פערגניגען אייער וועדטהען בריעף. עס איז ביי מיר זייער אגרויסער וואונש די ערקלערונג פון אונזער הייליגע "ירושלים" באוועגונג אין די ליכטע צו שטעלען. קיינער דארף ניט דיינקען דאס די ירושלים ארגאניזאציאן גייט עטוואס שפאלטונגען ביי אונז צו מאכען. אין געגענטייל, זי זוכט צו פעראייניגען דעם גאנצען כלל ישראל צו דעם ציעל פון תחיית האומה און בנין הארץ. אונזער טיעפער באוואוסטזיין, אז נור וועו מיר בעטאנען שטארק דעם הייליגען פונקט פון אונזער באשטרעבונג געפינען מיר דאן דעם ריכטיגען גאנג צו די נשמה פון אונזער פאלק וואס ער איז דורכאויס הייליג אין זיין גאנצהייט דאס טרייבט אונז דעם הייליגען טאן צו דריקען. מיר זיינען זיכער אז מיר טרעפען דעם הייליגען גאטליכען אמת, וואס נור ער איז דער גרונד פון דעם ריכטיגען שלו'. מיר טארען ניט אפלייגען קיינע צייט, מיר מוזען די מאגנעט-קראפט, [כוח המשיכה (המגנט)] וואס ער ציעהט אונזער גאנצען כלל אונזער הייליגע לאנד, זעהען צו פערגעסערען, מיט אלע אונזרע מאגליכקייט. אצן דער קראפט איז נור דער הייליגער אין זיין טיעפען בעטרעף. די טרעגער פון עם זיינען די מיטגליעדער פון אונזער פרומע וועלט.

מען מיינט ניט צו וועגען יעדער איינציגען אין זיינע פרומקייט, מען רעדט נור פון דעם וואס ער אנערקענט, אז די הויפט בינדליכקייט צו אונזער נאציאנאליטאט און צו אונזער לאנד איז נאך די

שילדערונג פון דעם תנ"ך[8] מיט די בעלייכטונג פון די גאנצע תורה און די איינוואורצעלונג פון דעם אידישען גייסט אין דעם אידישען לעבען.

דער טהייל איז גערופען יעצט אויפצוהויבען דעם דגל התחיה והגאולה און צו ערגאנצען די ציץ בעווענגונג דורך די ירושלים ארגאניזירונג. דער מזרחי האט זיך אנגעפאנגען אין די צייט ווען די בעווענגונג ציון איז קליין גיווען, אין די תקופה פון חבת ציון האט ער קיין בעזאנדערען חאראקטער ניט געטראגען, הגם עס זיינען גיווען די צוויי שטרעבונגען, די נאטירליכע און די הייליגע, אין איהר איינגעשלאססען. נאר אז עס האט זיך ענטוויקעלט די זאך מוז יעדער טהייל האבען זיין דייטליכען חאראקטער, איז בעשאפען געווארען דער מזרחי. יעצט האלטען מיר ביי א אויפשטייגען צו א פיעל העכערע פעריאדע. ווען דער מזרחי וויל נאך אלץ בלייבען אלס צווייג, בעגעהט ער געגן זיך א אומרעכט, ווען ער וויל ורינשלינגען די נאנצע בעווענגונג אין זיך, בעגעהט ער געגען די בעוואגונג דאס זעלבע, חוץ וואס דאס איז ניט נאך זיינע קרעפטען. די איינציגע וועג איז: ער גהט ארויף צו אהעכערע מדריגה פון מזרחי, צו די מדריגה פון ירושלים, וואס איז גלייכבערעכטיגט ווי ציון, [שווה בזכותה לציון] און אונזערע קרעפטען מוזען ביידע שטארק זיין, דער וועלטליכער אצן דער הייליגער.

און דאן וועט דער הייליגער קראפט פץ ירושלים זיינע שטראהלען ווארפען אויף דעם וועלטליכען קראפט פון ציון, און אונזער גאנצער אינהאלט וועט בעקומען זיין ריכטיגע שאצונג, אין אונזערע אינערליכע און אויסערליכע וועלט. איך זאג ניט אז דער מזרחי ברויכט אויפגעלעזט צו ווערדען. ניין, פיעל האט ער נאך וואס צו טאהן. אבער אלע זיינע בעגייסטערטע קרעפטען ברויכען זאפארט אין הסתדרות ירושלים אריין געהען, (אזוי ווי דיע בעסערע קרעפטען פון חובבי ציון זיינען אין ציון איינגעטרעטען) אוף צי הויבען דעם אינערליכען מזרחי-גייסט.

עס איז מיר שווער יעצט פיעל צו שרייבען. האפענטליך אין קינפטיגע בריעפע דייטליכער אויסצושפרעכען זיך. גריססען זיי אייער פאמיליע בשם הרבנית תחי'[9], אויך די פעמיליע פון דעם ברודער הרב המנוח רמ"ז ז"ל[10]. [משפחת אחיו, הרב משה זאב רם, מראשי קהילת סנקט גאלן שבשווייץ]

והנני חותם בברכה ובצפיית ישועה מציון וירושלים, ידידו דושו"ט[11],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ש[12] באה"ר[13] לידידנו הנכבד והמרומם מר וו. גראס [ידיד מיפו, שישב אז בשווייץ; ראו גם (כרך ג', אגרת תתקמג)] נ"י.

הנ"ל

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

קבלתי בענג את מכתבו היקר. חפץ גדול הוא לי, לברר ולהאיר את תנועתנו "ירושלים" הקדושה. אל יחשוב אדם שההסתדרות "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] הולכת לעשות איזה פרודים אצלנו, אדרבה, היא מבקשת לאחד את כל כלל ישראל למטרת תחית האומה ובנין הארץ. הכרתנו

וידיעתנו העמוקה, כי רק כאשר מדגישים בעז את הנקודה הקדושה של שאיפתנו אנו מוצאים את המהלך הנכון לנשמתו של עמנו, שהוא קדוש לגמרי בשלמותו, - - היא דוחפת אותנו להבליט את קול הקודש. הננו בטוחים שאנו מוצאים את האמת הקדושה האלהית, שרק היא היסוד של השלו'[14] האמתי. אסור לנו לדחות לעזוב אף שעה קלה, אנחנו מוכרחים ומחויבים להגדיל בכל אשר בידינו את כח-המושך המושך את כל הכלל שלנו לארצנו הקדושה, וכח זה הוא דוקא כח הקודש בעמק ערכו. נושאיו הם חברי עולמנו הכשר. אין כונתנו לבחון את כשרותו של כל יחיד, אנו מדברים רק מההכרה שהוא מכיר, כי עיקר ההתקשרות ללאומיותנו ולארצנו היא ע"פ[15] תאור התנ"ך[16], בהארתה של כל התורה כולה ובהשתרשות של רוח ישראל וחיי ישראל. החלק הזה מעמנו הוא קרוא עתה להרים את דגל התחיה והגאולה ולהשלים את תנועת ציון ע"י[17] ההסתדרות "ירושלים".

ה"מזרחי" התחיל, [תנועת "המזרחי", התנועה הציונית הדתית, נוסדה בתרס"ב] בעת שתנועת ציון היתה קטנה. בתקופה של חבת ציון [תנועת "חובבי ציון", שקדמה להסתדרות הציונית של הרצל] לא היתה לו תכונה מיוחדת, אע"פ[18] ששתי השאיפות, הטבעית והקדושה, היו כלולות בה. רק בהתפתחות הדברים מוכרח שכל חלק תהיה לו תכונתו הברורה, אז נוצר ה"מזרחי". עכשיו אנו עומדים לעלות לתקופה הרבה יותר גדולה גבוהה. אם ה"מזרחי" רוצה להשאר רק בתור סעיף הרי הוא עושה עול לעצמו, אם הוא רוצה לבלוע לתוכו את כל התנועה כולה הרי הוא עושה עול לכל התנועה, מלבד מה שאין זה לפי כחותיה הדרך היחידה היא:

שהוא יעלה למדרגה יותר גבוהה של מזרחי, למדרגה של "ירושלים", שהיא שוה בזכותה ל"ציון", - ושני כחותינו מוכרחים להיות חזקים: העולמי והקדוש. ואז יפיץ הכח הקדוש ה"ירושלמי" את קרני-אורו על הכח העולמי ה"ציוני", וכל תכנם יקבל את הערכתו הנכונה בעולמנו הפנימי ובעולם החיצוני. אינני אומר שה"מזרחי" צריך להבטל, לא, יש לו עוד הרבה לעשות, אבל כל טובי כחותיו צריכים להכנס מיד לתוך ההסתדרות "ירושלים" (כמו שטובי הכחות של "חובבי ציון" נכנסו בשעתם להסתדרות "ציון"), כדי לרומם את רוח ה"מזרחי" הפנימי. קשה לי כעת לכתוב הרבה. אקוה לברר יותר במכתבים הבאים, והנני בזה חותם בברכה ובצפית ישועה מציון וירושלים, ידידו דושו"ט,

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. אד"ר - אדר ראשון
4. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
5. א"י - ארץ ישראל
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. תנ"ך - תורה נביאים כתובים
9. תחי' - תחיה
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
12. ד"ש - דרישת שלום
13. באה"ר - באהבה רבה
14. השלו' - השלום
15. ע"פ - על פי

16. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
17. ע"י - על ידי
18. אע"פ - אף על פי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אדר שני תרע"ט **נמען:** הוריו, בנותיו ובני המשפחה (ולאמו ביידיש)

כל יום בגולה ינחשב לנו כמאסר. הדברים ששמואל וישראל כתבו עדיין אינם ברורים, ומיפו לא קיבל ידיעה. בלונדון מחפשים דרך לחזק את מצב הכשרים בארץ. הרב קוק מודה לאמו ולבנותיו על מכתביהן ומבקש מהבנות לכתוב בתדירות.

עיקרי הדברים

- הגולה כמאסר.
- חוסר בירור על ירושלים ויפו.
- תודה על המכתבים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' אד"ר[2] עטר"ת[3].

הורי היקרים עט"ר[4] ובנותי היקרות אחי ואחיותי גיסי וצאצאיהם היקרים כולם יחיו לאוי"ט[5], שלו'[6] וברכה ב"ה על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, ומצב"י[8] [ומצבי יהודה, הוא הרצי"ה, בנו] שי'[9] מקבלים אנו מכתבים וידיעות ב"ה על שלומו הטוב.

הנני מוטרד הרבה בעתים הללו, ע"כ[10] מתעכבים דברינו. בפרטיות, איני יכול עדיין להחליט דבר, כל יום ויום כעת הוא נחשב לנו כמאסר בתוך הגולה, [הרב קוק נשאר תקוע בלונדון עד אחרי תום מלחמת העולם הראשונה] ומחכים אנחנו לחסדי השי"ת[11] שיביאנו לאה"ק[12] לחדות בשמחה את פני כולכם הורי האהובים וכל מחמדי לבבינו שי'. אמנם עלינו לדעת דבר ברור מתוכן המצב, הדברים שהודיעו לנו שמואל וישראל שי' עדיין אינם ברורים לנו להכריע על פיהם דבר. וכמו כן מיפו לא קבלתי עדיין שום ידיעה ע"ד[13] יחושם. פה הנם חותרים למצא איזה דרך איך לרומם את המצב הנדכא של אחינו הכשרים וכל המחזיקים בתורת ד', אבל העבודה כבדה מאד. אולי אם היה דבר המצב אצלכם כעת מתברר לי ביותר הי'[14] אפשר לעשות באופן היותר מועיל.

איך דאנקע זייער דיר ליבסטע מוטער פאר דיין ליבען שרייבען. געבע השי"ת מיר זאלען זוכה זיין בקרוב זעהען זיך אין פריידן און מינדליך אלעס צו ערקלערען. מיר האפען עס זאל זיך די פאסט צו רוסלאנד דאך עפענען און מיר זאלען זוכה זיין ערפרייט צו ווערען מיט בשורות טובות פון אונזערע ליעבענדע דארטען. בנותי היקרות, רב תודות לכן על כתיבתכן, הואילו נא וכתבו בתדירות ובפרטיות מכל אשר עמכן ועם כל יקירינו שי', יזכנו ד' בקרוב לעלות אל הקודש ולראות מכן ומכל חביבינו רב נחת באה"ק[15], ויגמור בעדנו לטובה להסכים בעצה ישרה על דבר המקום שנקבע בו דירתנו [האם לשוב לרבנות יפו או לקבל את רבנות ירושלים] בעז"ה[16].

הנני חותם בברכה בכ"ט[17] ביראת הכבוד ואהבה נאמנה, בנכם מוכן לשרתכם בקודש אביכם ואחיכם המצפה לתשועת ד',

אברהם יצחק ה"ק

תרגום [הקטע נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

אני מודה לך מאד, אמא האהובה מאד, על כתיבתך האהובה. יתן השי"ת שנזכה בקרוב להתראות בשמחה ולברר הכל בעל-פה. אנו מקוים כי הדואר לרוסיה יפתח ונזכה להשמח בבשורות טובות מאת אהובינו משם.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. שלו' - שלום
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. ומצב"י - ומצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
9. שי' - שיחיה
10. ע"כ - על כן
11. השי"ת - השם יתברך
12. לאה"ק - לארץ הקודש
13. ע"ד - על דבר
14. הי' - היה
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. בעז"ה - בעזרת השם
17. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר שני תרע"ט **נמען:** ועד העדה ביפו

הרב קוק מתגעגע לעדת יפו, שבה קשורים זיכרונותיו העמוקים, והייתה עמם רוחו בצרתם ובגלותם. הרב קוק רוצה לשוב לפעול דווקא במקום שעבודתו נחוצה. כששמע שהעדה ביפו התארגנה ויש בה משרד רבנות, חשב שהכול מסודר ושאולי מוטב לו לפנות לדרך אחרת, 'ולא להיות נדרש ללא נדרשתי באתר דאית גוברין'. (סוף המכתב לא נמצא.)

עיקרי הדברים

- געגועים ליפו.
- עבודה במקום שנחוץ.
- שאלת השיבה ליפו.
- המכתב חסר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"א אד"ר[2] עטר"ת[3].

לכבוד הועד הנכבד לעה"ק[4] יפו ת"ו[5].

שלו'[6] רב.

מכתבכם החביב הגיעני לשמחת לבבי. אמנם כמים הפנים אל הפנים, [משלי כז, יט] לבי מלאה געגועים לעדת קודש אשר בה קשורים זכרונותי היותר עמוקים, אשר על ידם התגלמו משאות נפשי, ביחושי עבודתי על אדמת הקודש, לשם ההצצה של ראשית נצני גאולתנו ופדות נפשנו, במהלך העלילות הנפלאות, מעשה ידי יוצר צור ישראל וגואלו ב"ה. עמכם, אחי החביבים, היתה רוחי בעת ענותכם וגלותכם, ועמכם התרוממה נפשי בעת אשר קוי אורה החלו לזרח על ארץ חמדתנו. ובארץ נודי וגלותי [בלונדון, שבה שהה הרב קוק מאז מלחמת העולם הראשונה] אך זאת היא נחמתי, כי זכיתי עכ"פ[7] להשתתף בשיתוף מפעל ומחשבה עם העמלים עם הציבור לטובת תחייתנו הלאומית, כפי השגת ידי הכהה.

ועתה עיני ולבי נשואות בעז"ה[8] לשוב אל הקודש ולחבק בזרועות אהבה וידידות עמוקה את כל אחי יושבי אה"ק[9] וביחוד בני יפו והמושבות, אשר להם נמסרו מאז מעיני והגיוני רוחי.

אמנם אהובי היקרים, לפעול ולעבוד על אדמת חמדתנו הנני קרוא בכל קרבי, ולהמצא דוקא במקום שעבודתי מורגשת ונחוצה היא כל חפצי. ומאז כאשר שמעתי שת"ל[10] נתארגנה עדתנו הקדושה ביפו באורגנים מסודרים, [במוסדות מסודרים] ולחיי הקודש נאגד משרד רבנות, חשבתי אולי כבר הוסדר הכל על נכון באין מחסור דבר לשכלל ע"י[11] עבודה מצדי, ובאופן כזה היה חשבוני לנטות לדרך אחר לפלס את מאויי הפנימיים לעבוד את עבודתי על אדמת קדשנו, ולא להיות נדרש ללא נדרשתי [על פי ישעיהו סה, א: "נדרשתי ללוא שאלו"] באתר דאית גוברין. ["באתרא דאית גברא, התם לא תהוי גברא" (אבות ב, ה): במקום שיש אנשים, אל תתערב]

(לע"ע לא נמצא סיומו של מכתב זה)

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. לעה"ק - לעיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. שלו' - שלום
7. עכ"פ - על כל פנים
8. בעז"ה - בעזרת השם
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. שת"ל - שתודה לא-ל
11. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** ועד הסיוע ביוהנסבורג ובקייפטאון

מוסדות הקודש בירושלים, אבני היסוד לבניין, נתונים 'בלחץ ובמצור'. הרב קוק קורא לוועד לחדש מיד את התרומות, שלא הגיעו זמן רב.

עיקרי הדברים

- מצוקת המוסדות.
- קריאה לחדש תרומות.

נוסח האגרת עם ביאור

[תר"פ[1]]

לכבוד ועד הסיוע ביאהניסבורג בקייפטאון. [ועד לסיוע למוסדות ארץ ישראל בדרום אפריקה] שלו'[2] וברכה מציון ומקודש. אלופי היקרים, כאשר חנני ד' ושבתי מנדידת גלותי אל אדמת הקודש, וריכוז עבודתי נקבעה פעה"ק[3] ירושלים תובב"א[4], ובשומי לב על כל תכנית העבודה הרבה אשר למוסדי הקודש אבני היסוד לכל העזרה והבניה שלנו בתחיית עמנו ובשכלול כבודו על אדמת קדשו, על גדולת ערכם לבנין עמנו וארצנו, ועל נחיצות עמדתם לשמירת קדושת היהדות על אדמת הקודש, ועל פעולותיהם הגדולות להחיות נפשות רבות, מעם ד' יושב ציון. ולעומת זה מצאתי כמה הם נתונים בלחץ ובמצור ועד כמה הם לוחמים את מלחמת קיומם הקדושה בעמלהם וביגיעת נפש, הכרתי לי לחובה קדושה לקום לעזרתם בקודש. ולכם אחינו היקרים חברי הועד הנכבד הנני קורא בצדק קומו נא לעזרת ד' בגבורים, [שופטים ה, כג] קומו לעזרת ציון וירושלים.

הנה זה כמה אשר מוסדינו הקדושים פה עה"ק[5] לא הגיעה להם מתרומת קופתכם הנכבדה. והמצב הלא הוא כ"כ[6] לחוץ. והחיזוק צריך לבא מיד בלא איחור. נפשי מלאה בטחון ועז בע"ה[7] שתשימו את לבכם הטהור לדברי אלה, ותחושו מהרה לעזרת ציון ומקראיה, ותעניקו להמוסדות המקודשים העומדים ברום עולם היהדות הנאמנה בהר הקודש בירושלים, את העזרה הנכבדה הראויה להם, לפי גודל ערכם, ולפי הכלכלה הרבה רבת הענפים והמקצעות אשר עליה לכלכל. וצור ישראל, מושיע ציון ובונה ירושלים יכונן מעשי ידיכם לטובה ולברכה. ומהרה נזכה להתראות בשמחת עולם על אדמת הקודש בשוב גאולים לציון ברינה וחדות עולמים. ותחזינה עינינו ארמון על משפטו, [על פי ירמיהו ל, יח] מלך ביפיו, [ישעיהו לג, יז] וכהן על כסאו, וישראל שוכן לבטח באור ד' וכבודו עליו יראה לעיני כל אפסי ארץ במהרה בימינו אמן. כנפשכם הרוממה, ונפש החותם בברכה מהר הקודש מירושלים.

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. שלו' – שלום
3. פעה"ק – פה עיר הקודש
4. תובב"א – תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
5. עה"ק – עיר הקודש

6. כ"כ - כל כך
7. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א טבת תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה (בפתח תקוה)

הרב קוק שואל על נסיעת הרצי"ה, על המשפחה ביפו ועל הסתדרותו בפתח תקוה. דרישת שלום ליונה ולבתיה, לד"ר לוין ולד"ר מירקין. תשובתו לרב פתח תקוה מתעכבת עד שיתברר עניין ועד הרבנים. המכתב נקטע בביקור הרב אלישר וחכמי הספרדים.

עיקרי הדברים

- שאלות לבן בפתח תקוה.
- ועד הרבנים.
- ביקור הרב אלישר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום י"א לחדש טבת שנת תר"פ[2]

בני יקירי שליט"א[3], כמובן הננו מתגעגעים לקבלת מכתבך. איך היתה נסיעתך. איך מצאת את יקירנו ביפו. ואיך הנך מוצא אי"ע[4] בפ"ת[5]. [בפתח תקוה, שבה למד אז הרצי"ה בבית המדרש למורים] בטח תודיע בע"ה[6] הכל בבירור. ב"ה על המצב הרגיל בבריאות. יתן ד' הטוב בחו"ש[7] וכ"ט[8] לנו ולכל ישראל. דר"ש[9] יקירנו בפ"ת, יונה ובתי שי'[10]. ושלו'[11] חביבינו הד"רים לוין ומירקין שי'. את הרב נ"י[12]

ודאי התראית, בטח מסרת לו שהנני מעכב את תשובתי אליו עד שיתבררו הדברים יותר בענין ועד הרבנים. [הקמת הרבנות הראשית לארץ ישראל, שנוסדה בתרפ"א] נפסקתי בכתבתי זאת. בביקור של הרב אלישר וחכמי הספרדים שי', ע"כ[13] אקצר ואומר שלו'[14] וברכת ד' עליך ועל כל אשר לך. יכונן ד' ברב חסדיו אל כל מעשיך לטובת עמו ונחלתו עדי עד.

אביך מצפה אשרך כה"י[15]

אברהם יצחק ה"ק

הורינו שי' דושה"ט[16] ושי' כל יקירנו באה"ר[17] הנ"ל[18]

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. אי"ע - את עצמו
5. בפ"ת - בפתח תקוה
6. בע"ה - בעזרת השם
7. בחו"ש - בחיים ושלום
8. וכ"ט - וכל טוב
9. דר"ש - דורש שלום
10. שי' - שיחיה
11. ושלו' - ושלום

12. נ"י – נרו יאיר
13. ע"כ – על כן
14. שלו' – שלום
15. כה"י – כנפשו היפה
16. דושה"ט – דורש שלומו הטוב
17. באה"ר – באהבה רבה
18. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זאב יעבץ

'ירושלים' אינה מפלגה או כת, ואינה מבטלת שום התאגדות. בא הזמן שהתחייה הלאומית תתבלט מצד הקודש כמו מצד החול. מי שעוזר לבניין החול עשה דבר נשגב, אבל לא יצא ידי חובתו עד שיעבוד גם בבניין הקודש. בכללותן שתי העבודות קודש, אבל בפרטן מתחלקות לפי אופי המנהיגים. בנו הרצי"ה בפתח תקוה, ומשתתף בבית הספר למורים של 'נצח ישראל' שמנהל ד"ר לוין.

עיקרי הדברים

- לא מפלגה.
- קודש כמו חול.
- שתי עבודות לכל יהודי.
- הבן בפתח תקוה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט תר"פ[3]

כ"[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] לתורה ולתעודה בישראל מוהר"ר[7] זאב יעבץ שליט"א[8]. שלו'[9] וברכה באהבה נאמנה.

מכתבו המלא חבת אמת וחכמת לב הגיעני, ומה יקרו לי אמריו המסולאים בפז. אמנם בעיקר הענין רחוק מאד הוא הרעיון שאנו מבטאים ע"י[10] שם "ירושלים" ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד, להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] מלהיות איזה ענין למפלגה או כתה בישראל. אין אנו דורשים סוג אנשים מיוחד ולא שום ביטול לכל איזה התאגדות קיימת באומה. רק שהננו אומרים כי בא מועד שתחייתנו הלאומית, תהיה מתבלטת ג"כ[11] מצד הקודש שבה. לא פחות, באותה המדה שהיא מתבלטת מצד החול שלה. ולהחיות את התחיה הלאומית מצד ערך הקודש, צריכים אנחנו בעל כרחנו להרים איזה דגל, ולסדר איזה הסתדרות. אבל מה הדגל הזה מרמז ומה ההסתדרות הזאת שואפת רק חיזוק ידים לכל מה שהולך ונעשה בישראל, לשם תקומת תחייתנו הכללית על אדמת הקודש. הננו מכריזים ואומרים, שכל-זמן שאדם מישראל נתן את ידו לעזור לעבודת החול של בנין האומה על אדמתה, עשה אמנם דבר נשגב ונעלה.

אבל לא יצא עדיין ידי חובתו בשלמות, עד שיעשה גם כן כל מה שיש בכחו לעשות לשם עבודת הקודש של בנין האומה בארצה, על פי הערך של תחיית הקודש שלה. שהיא מוכרחת להעשות לתנועה מוכרת ומתפשטת, וזאת היא התנועה הירושלמית, דגל ירושלים, או הסתדרות ירושלים. ומחשבה כזאת רחוקה היא מלהיות מוגבלת בשום סיעה או מפלגה פרטית. מפני שהיא אומרת שאין לנו אדם מישראל שלא יצטרך לעבוד את ט"ו ב', ד"ה[12] מי. קו"א[13], עמ' פט', ד"ה וכן משמע. מצוה שכט' (עמ' שתי העבודות, עבודת החול ועבודת הקודש לשם תחיית עמו. ובכללותן הלא שתיהן קודש הן, אבל

בפרטיותן הן מתחלקות לקודש ולחול, כדי שיהיה אפשר לציין את האופי של המנהיגים והפועלים על אלה שני חוגי העבודה, כל חד וחד לפי הלך נפשו [כל אחד ואחד (ארמית)] וכשרונותיו.

הנני מנוע כעת מפני טרדות שונות מלהאריך כראוי לכבוד רב חביבי שליט"א. בני שי'[14] הוא כעת בפתח תקוה, נוטל הוא חלק בבית ספר למורים מטעם נצח ישראל, [בית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה] לידידינו ד"ר[15] לוין שהוא כעת מנהלו, כל משך הזמן שד"ר[16] אויערבאך נ"י[17] הוא שרוי בחו"ל[18]. והנני מקצר ואומר שלו', כנה"ר[19] ונפש ידידו עז. קשור באהבתו וצמא לדבריו המלאים אור ויושר לבב.

המצפה לתשועת ד' על עם קרובו וחבל נחלתו, במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. ע"י - על ידי
11. ג"כ - גם כן
12. ד"ה - דיבור המתחיל
13. קו"א - קונטרס אחרון
14. שי' - שיחיה
15. ד"ר - דוקטור
16. שד"ר - שדוקטור
17. נ"י - נרו יאיר
18. בחו"ל - בחוץ לארץ
19. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' שבט תר"פ - ירושלים **נמען:** האיכרים, הכורמים וסוחרי יבול הארץ במושבות

הרב קוק מזכיר את הקשר מימי יפו, כשעודדו את שמירת המצוות התלויות בארץ, וזו גם מה שמחבב את הארץ על שומרי התורה ומרחיב את שוק יבולה. ב"ה, תיקון תרומות ומעשרות, ערלה וכלאים מתקיים בחפץ לב. הרב קוק שולח שוב את הרב בן ציון ידלר, הממונה הראשי על תיקון תרומות ומעשרות, ומבקש לחזק את ידיו ולכבוש את שוקי הארץ ביבול אחינו.

עיקרי הדברים

- זיכרונות מיפו.
- מצוות התלויות בארץ.
- שליחות הרב ידלר.
- יבול הארץ בשוק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2], יום ה' לחדש שבט, תר"פ[3]

אחי היקרים מישבי שוממות ארצנו [על פי ישעיהו מט, ח] הקדושה. ובוני חרבותיה, אכרנו וכורמנו יושבי המושבות החביבות, וכל העוסקים בסחר יבול ארץ הקודש, להרחיב מחית עם ד' המתישב על אדמת קדשו תובב"א[4]. שלום וברכה, ברכת עולמים מהר הקודש מציון וירושלים אחים אהובים, מאז אשר חנני צור ישראל וגואלו בחסדו, לעמוד לשרת לפניכם בקודש, בהיות עוד מושבי בעה"ק[5] יפו ת"ו, בתקופת השנים שעברו, לפני תקופת הרת עולם, [לפני מלחמת העולם הראשונה ("הרת עולם", מתפילת ראש השנה)] וסערת המלחמה אשר עברה. היה תמיד דבור של חבה מצוי ביניכם, על ידי פגישות לעתים מזומנים. ועל ידי מכתבים ערוכים בכל רגש אמתת עזוז אהבתנו הנאמנה, אהבת עולם אשר לא תשכח, הקשורה בנועם חמדת עז. ידידות ארץ חמדה, ואהבת בניה בוניה מקוממי הריסותיה, וגודרי פרצותיה, משובבי נתיבותיה לשבת. [ישעיהו נח, יב] ודברנו היו תמיד באמנה, להעיר ולעורר אהבת הקודש החתומה בלבבנו בחותם חי וקיים לעד, בדבר שמירת קדושת ארצנו הקדושה ברושם קדשה של המצות התלויות בארץ כתורה וכמצוה, על פי כל דרכי תורה מורשה קהלת יעקב. [דברים לג, ד] ועמדת הקודש הזאת, היא היא גם כן המרהיבה את נפשות עם ד' לאהבת ארץ אבות, והעוזרת להרחבת סחר יבול ארצנו הקדושה בין אחינו הנאמנים לד' ולקדושת התורה ומצותיה, השומרים באהבה ונעימת קודש בגאון ועז.

את חקות הקודש בדבר המצות התלויות בארץ וב"ה[6] שפרץ טהרה בישראל ["פרצה טהרה בישראל" (שבת יג)] על אדמת הקודש, ובחפץ לבב הולכים הם ומתקיימים פקודי ד' הישרים בתיקון תרומות ומעשרות, ערלה וכלאים, [מצוות התלויות בארץ: הפרשת תרומות ומעשרות מהיבול, איסור פירות שלוש השנים הראשונות לנטיעה (ערלה), ואיסור הרכבת מינים (כלאים)] המצות התדיריות כדבר ד' על ישראל עמו על חבל נחלתו. ועתה אחינו החביבים, אשר מאת ד' היתה זאת, ומהפכת העולם ושאון הלאומים הביאו מתוך מחשכיהם קוי אורה המתוקים, את

ערכי צפיות ישועתנו ורשמי תקות הרחבת ישוב ארץ אבות הולכים ומתגלים, בימין ד' רוממה העושה חיל. [תהלים קיח, טז] הנני בזה לחזק את רוחכם הטובה והנאמנה, להוסיף אומץ בטהרת ידיכם הנשואות תמיד קודש לבנות את ארצנו הנשמה. וכמאז כן גם עתה. ביתר שאת וביתר עז, תמלאו ידיכם קודש לד' ולעמו, ולבנין ארץ חמדתו במשמרת הקודש, להרבות ידידות ארץ חמדה כבודה והדרה, ולכבוש את שוקי הארץ במלואם ביבול אחינו משדדי אדמתנו החביבה.

והנני שולח בזה כמאז ציר אמונים, זריז בעבודת הקודש הרב ר'[7] בנציון ידלר, הממונה הראשי לפקוח תקון תרומת ומעשרות, והמצות התלויות בארץ בכלל באה"ק[8]. תכון עתירתי אחי האהובים לחזק ולאמץ את ידי צירנו. להדר ולפאר את כבוד ארצנו הקדושה, ולרומם ולכבד את עובדיה ומישביה לעיני כל עם ד' הגוי כולו. גוי קדוש שומר אמונים ע"י[9] שמירת המצות התלויות בארץ כדת תוה"ק[10]. חזקה היא תקותנו, כי מהרה ישיב ד' את שבות אהלי יעקב כימי עולם וכשנים קדמוניות. ומלך ביפיו. וכהן על כסאו. ארמון על משפטו. ועם ד' שוכן לבטח בארצו, תחזינה עינינו, ושב יעקב ושאנן ואין מחריד. [ירמיהו ל, י] והיה זה שלו'[11] וברכת ד' מקודש, עליכם אחי היקרים. יברך ד' חילכם, ושדי תנובות [שדות תנובה] ימלאו ברכה עד בלי די, כנפשכם היקרה ונפש הקשור באהבתכם.

החותם בברכת ישועת חומות וחיל במהרה בימינו אמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עובד לעם קדוש על אדמת הקודש, החונה פה עיה"ק[12] ירושלים תובב"א[13]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
5. בעה"ק - בעיר הקודש
6. וב"ה - וברוך השם
7. ר' - רבי
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"י - על ידי
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. שלו' - שלום
12. עיה"ק - עיר הקודש
13. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר תר"פ **נמען:** מנחם אוסישקין

פקידי 'ועד הצירים' מחללים שבת בפרהסיה: מכוניות הוועד שבחצרו יצאו בשבת; פועלים ממוצא נסעו בעגלות; העיתונים מודיעים באדישות על משחק כדורגל של 'המכבי' בשבת בסרפנד. הרב קוק מבקש מחאה רשמית ושפקידים יהודים בדואר ובטלגרף יהיו חופשים בשבת. עוד בקשה בעניין שחרור בן של יהודי זקן מסט. לואיס מהגדוד ה-39.

עיקרי הדברים

- חילול שבת של פקידי ועד הצירים.
- מכבי בשבת.
- חופש שבת לפקידים.
- בקשת שחרור מהגדוד.

נוסח האגרת עם ביאור

בס"ד[1] י"ג אדר תר"פ[2]

אדון מרומם ונעלה מר אושיסקין [מנחם אוסישקין, ממנהיגי התנועה הציונית, אז ראש ועד הצירים בארץ ישראל] דברים אחדים יש לי להשמיע לפני כבוד הדרתך. אקוה שתקח מועד בטובך הגדול להתענין בדברים ולהשיבני עליהם עצתך הנאמנה ומה שיש ביד כבודך למלאת תמלא בטובך. חילול קודש גדול באופן של הפקרות נוהגים איזה מהמשרתים בפקידות של ועד הצירים, [הגוף שייצג את ההסתדרות הציונית בארץ ישראל בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה] והחשבון הולך ונזקף על תחיתנו הלאומית [והאשמה נזקפת לחובת התחייה הלאומית] וראוי לנו להתאמץ ולמחות שלא יהיה המעמד כ"כ[3] מופקר. למשל: בחצרי עומדים איזה אוטומובילים של ועד הצירים, ובשבת העברה בעצם היום [הקדוש] אוטומוביל עם שלשה צעירים משלנו... מר שטיינבערג ממוצא (ראש הועד שם) קבל לפני אתמול, שקבהן של פועלנו... ונסעו אחדים מהם ממוצא לחולדה, ואחדים נסעו לירושלים בעגלות בפרהסיה. העתונים מודיעים באדישות על משחק כדור-רגל של המכבים בסרפנד. האין זה חזון של חוצפה, כשעוברים דברים כאלה בלי מחאה רשמית מפקידות עליונה שלנו. אולי יוכל כבודך להיות לעזרה כעת בדבר אחינו הפקידים במשמרות הממשלה, בתחנות הפוסטה והתלגרף וכדומה, שיהיו חפשים ביום השבת וישלימו את עבודתם ביום הראשון. הגיעני מעיר ס"ט לואיס, מאיש זקן אחד מר ברוך צוקערמאן, מבקש ע"ד[4] בנו מר [...] צוקערמאן שעבד בגדוד הל"ט, [הגדוד ה-39 של הגדודים העבריים, שגויס בעיקר מיהודי אמריקה] ועדיין לא יצא לחופשה והזקן מתחנן שנשתדל לשחרר את בנו כדי....

1. בס"ד - בסייעתא דשמיא
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. כ"כ - כל כך
4. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תר"פ **נמען:** המרכז הציוני בלונדון

בשבת ראש חודש ניסן עברו בליל שבת ברחובות ירושלים הצפופים צופים ותלמידי הגימנסיה מיפו עם מוריהם, בפנסים חשמליים ובהקמת אוהלים - 'חילול שבת גס ומרגיז'. הציבור התפלץ, הייתה הפגנה סוערת. הרב קוק קורא למרכז הציוני להזהיר את המוסדות שיתייחסו לקדשי העם 'באותו היחס הראוי לעם המתעורר לתחיה'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בירושלים.
- הפגנת הציבור.
- קריאה למרכז הציוני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה ג' ניסן תר"פ[1]

לכבוד המרכז הציוני בלונדון שלום וברכה מהר הקודש מירושלים. אלופי היקרים. הנני מוצא לנכון למסור לכם את רשמי הרוממות הנפשית אשר הננו חשים אותה כולנו באוירא דארץ ישראל. [באוויר ארץ ישראל; "אוירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח)] הלמות פעמי התחיה [צעדי התחייה, בדומה ל"הלמו עקבי סוס" (שופטים ה, כב)] הלאומית מפעמת היא בחזקה בכל לב ונפש, והעיניים צופות בבטחה לתקוות טובות קרובות. בתוך שעה גדולה זו הננו חיבים כולנו לאמץ את האחדות האצילית של רוממות הרוח מכל צדדיה השונים. אמנם לצערי דווקא בהכרתה של נקודה זו הננו נכשלים. והכח היותר אקטיבי של תנועת תחיתינו צריך לפנות את תשומת לבו לענין נשגב זה להסיר כל מכשולים. לצערי הגדול לא נעשה עדיין מתוך עצם המוסד של המרכז הציוני. דוגמא לדרישתי אציג לכם יקירי. בשבת ר"ח ניסן דנא [בשבת ראש חודש ניסן השנה (תר"פ)] נהר בירושלים בליל שבת קודש קהל רב של מטיילים הצופים ותלמידי הגימנסיא של יפו ומוריהם, בטבורה של עיר הקדש במקום הישוב הצפוף של אחינו והחרדים לדבר ד, ולקדושת שבת קודש, בפנסים אלקטריים שהבעירו, ובסידור תיקון האהלים בחילול שבת גס ומרגיז. הציבור הירושלמי התפלץ מעצמת מכאוביו [רעד מעוצמת כאבו (על פי איוב ט, ו)] והפגנה סוערת מקהל רב נעשתה. וקולות המחאות הולכות ומתגברות ודי יודע להיכן מצבים כאלה מובילים.

אחי היקרים מתוך המית רוחי מתוך קשר נשמתי לתחיתנו הכללית על אדמת קדשינו החביבה לנו חיבת נצח, הנני קורא לעזרתכם תנו יד לסדר את חיינו הציבורים בצורה נורמלית. על דרכיהם, ולהזהירם שיתיחשו לקדשי עמנו הגדול האחוזים ברוחו הנערץ, באותו היחש הראוי לעם המתעורר לתחיה של אמת על אדמת ירושתו. אקוה שדברי הנאמרים מתוך רגשי אהבה בלי מצרים ומתוך לב הומה וצופה לתשועת עמנו וארצנו, ימצאו את מסילתם בלבבם הטהור, ותכבדוני בתשובתכם הנכבדה על דבר הצעדים אשר הואלתם לעשות לתיקון המצב לעתיד.

ברגשי כבוד נעלים ובברכת התחיה מציון וירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים

על חילול השבת הפומבי של הצופים, הצופות ותלמידי הגימנסיה היפואית. מ'המכבי' אין לו תקווה, כי ישיבו שהם נלחמים 'מלחמת החופש', אבל זה כבר 'אנרכיה ציבורית'. הרב קוק מבקש שאוסישקין ישפיע 'רוח של אחריות ציבורית' על הצעירים.

עיקרי הדברים

- חילול השבת.
- חופש מול אנרכיה.
- אחריות ציבורית.

נוסח האגרת עם ביאור

[בס"ד[1] תר"פ[2]]

אדון חביב ומרומם מר מ. אושיסקין נ"י[3] [מנחם אוסישקין, מראשי התנועה הציונית, שעמד אז בראש ועד הצירים בארץ ישראל]

ראש ועד הצירים פעה"ק[4] ת"ו[5]. שלום וברכה. בטח שמעת גם אתה אלופי את הד הקול של ההתמררות הנפשית שהתפרצה בזרם הציבור הירושלמי שלנו לרגשי עלבון הקודש של החלול שבת הפומבי בשבת העבר ע"י[6] הופעת הצופים והצופיות ותלמידי הגימנסיא היפואית [הגימנסיה העברית "הרצליה" ביפו] מוריהם ומנהליהם. בטוח אני בך אדוני, שכמוני הנך חש את המכאוב ואת העלבון הכללי, ולבך הומה ודואב למראה השערוריה שבתהלוכות תחיתנו הלאומית אשר עיני כל ישראל אליה. יאשתני אמנם מאיזה תקוה של השפעה מצדך נגד המכבי [אגודת הספורט "מכבי"] אשר קבע ביום השבת את תרגיליו וטיוליו המקושרים בחלול קודש מרובה, כי יודע אתה את התשובה אשר ישיבו, כי את מלחמת החופש הנם נלחמים, אבל עכשיו שהדבר הגיע עד לידי מדה זו של התפרצות קהל גדול בהמון לחלל את קדושת קדש האומה בעיר הקודש, לעיני כל ישראל, חושב אני שכבר יש בידך כח להסביר לאחים כאלה, שהם כבר נתקלים במהלכם ושהם עוברים את גבול החופש ובאים עד לידי ההרידה (הירידה?) של אנרכיה ציבורית במדה מקולקלת מאד, ובשם הצבור בכללותו הננו תובעים את עלבון האומה וקדשיה. ואתה אדוני הנך קרוא לבוא לעזרתנו [האגרת נכתבה בשנת תר"פ (1920), אחרי שהרב קוק נתמנה לרבה של ירושלים] בהשפעתך החשובה. ותקותי שתעשה כל אשר (בדעתך?) היפה לישר את ההדורים ולקרב את הלבבות ולהשפיע רוח של הכרה, של אחריות צבורית ברורה, בלב צעירנו שהרוח של תחיתנו הלאומית מפעם בלבם.

הנני שולח לך אדוני החביב את דברי אלה ממעמקי נשמתי, והנני מצפה לתשובתך הנכבדה. ברגשי כבוד ובברכת ציון וירושלים, הק'[7] אברהם יצחק ה"ק

1. בס"ד – בסייעתא דשמיא
2. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)

3. נ"י - נרו יאיר
4. פעה"ק - פה עיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. ע"י - על ידי
7. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) - ירושלים **נמען:** החלטות אסיפת המחאה בישיבת מאה שערים

באסיפה של אלפים בשבת ראש חודש ניסן: מחאה על חילול השבת של הצופים ותלמידי הגימנסיה; מחאה נגד קביעת אסיפות, טיולים וספורט בשבת, בעיקר של המכבי והצופים; הכרה ב'ריקנות של החינוך המודרני'; ותעמולה קבועה להגנה על חיי הציבור.

עיקרי הדברים

- ארבע החלטות.
- נגד ספורט בשבת.
- ריקנות החינוך המודרני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2] [ניסן תר-פ] החלטות - ממאה באסיפה הפומבית הגדולה שהיתה ביום ש"ק[3] ר"ח ניסן בהיכל ישיבת מאה-שערים שבה השתתפו אלפי אנשים בדבר חלול-שבת בפרהסיא שנעשה בליל ש"ק ע"י[4] הצופים והצופות [תנועת הצופים העבריים] נתקבלו ההחלטות האלו: א. האסיפה מביעה את מחאתה הנמרצה נגד חלול הקודש וכבוד עיה"ק[5] ע"י חלול שבת בפרהסיא בצבור, מאת קבוצת הצופים ותלמידי הגמנסיה מיפו [גימנסיה "הרצליה"] ומוריהם בשבת ר"ח ניסן ש"ז. ב. האספה מוחאת נגד כל ההסתדרויות והחברות שקבעו את יום השב"ק[6] לזמן אספות כלליות, טיולים, תרגילי התעמלות, ומשחקי-ספורט באפן פומבי וביחוד המכבי והצופים. ג. האסיפה מכירה את הריקנות של החינוך המודרני של עכשיו באי"י[7] שהוא נתן את האפשרות להופעות מחפירות כאלה והיא דורשת תעמולה מגינה נגד שורש הרעה הזאת. ד. האסיפה החליטה לקבע תעמולה קבועה להגן להבא על החיים הנורמליים של הצבור הישראלי באי"י ממאורעות מדאיבים כאלה. ולמנוע בעד השפעתם הרעה שהם עושים על מצב היהדות בגולה הנלחמת עכשיו את מלחמת קיומה עם אויביה מבחוץ גם במה שנוגע לקדושת יום השבת.

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. ש"ק - שבת קודש
4. ע"י - על ידי
5. עיה"ק - עיר הקודש
6. השב"ק - השבת קודש
7. באי"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק מתנצל: 'האסון הנורא והאיום' - בת 'ילדה נחמדה וחביבה' נלקחה פתאום, והפצע עמוק. 'הסתדרות ירושלים' מתאמצת: יש להחיות את צד הקודש של התחייה, וזה ירים את כבוד התורה יותר מכל קינטור. הפוליטיקה בארץ צריכה להיות מבוססת על הקודש, אחרת האומות לא יבינו; הרב קוק דיבר על כך עם הרברט סמואל, שמסר בשם לויד ג'ורג' שהוא מבין את התחייה רק על יסוד התנ"ך. ארבע מטרות: ישיבה עולמית בירושלים; בית דין גדול כללי; קרן דתית; רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר.

עיקרי הדברים

- האסון בבתו.
- פוליטיקה על יסוד הקודש.
- שיחה עם הרברט סמואל.
- ארבע המטרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים יום ה' לחודש ניסן תר"פ[2]

שלום וברכה מקודש לכבוד חביבי וידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] סוע"ה[5] אוצר תו"י[6] חכמה ודעה טהורה מוהר"ר[7] זלמן פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בלונדון] שליט"א[8] וכא"ל[9],

ברכת ה' אתם עדי עד. אחדשה"ט[10] באה"ר[11] ונאמנה, ידידי הנעלה, הרבה מאד אני צריך להתנצל קדם כתר"ה[12] על עיכוב כתיבתי עד כה. ואמנם יש לי במה להתנצל, ראשית יודע כ"ת[13] את האסון הנורא והאיום אשר הלמנו בראשית זמן באנו אל הקודש. בהלקח מאתנו באופן מבהיל ופתאומי, בת יקרה ילדה נחמדה וחביבה, אשר עמוק עמוק מאד נשאר הפצע הזה בנפשנו. ירחם ד' ויגדור את פרצותנו ופרצות עמו ברחמיו. ובענינים הכלליים כ"כ[14] הטרדות והדרישות לפעולות תכופות, וחובות מעשיות ועיוניות בכל עת, עד אשר כמעט מהנמנע היה לי לקחת מועד לכתב לכת"ר[15] מכתב ערוך ומפורט כחפץ לבבי, וע"כ[16] נדחה הדבר מיום ליום ואתו הסליחה. ב"ה על המצב המאושר של חתנו היקר חביבינו. ובתו היקרה תחי'[17], כפי אשר שמענו ממכרנו שבאו מלונדון. יפרש ד' עליהם סוכת שלומו, ויראה כת"ר[18] מהם ומכל צאצאיו רב טוב ונחת לאוי"ט[19].

כעת ע"ד[20] הסתדרות ירושלים. ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד בלונדון להבליט את צד הקודש בתחייה הלאומית] עצם הענין ב"ה הולך הוא ומתאמץ. ובכל חידוש של הזמן השוטף מתגלה תמיד יותר ויותר הנחיצות הגדולה של הופעת רעיוננו בצורה מוגלמת בתכנית מעשית ועיונית אנחנו חייבים להחיות את הצד הקודש שבתחיה הלאומית, ובזה נחזק גם את צדה החולני ונשפיע עליו הוד קודש, שיגרום להרים את כבוד התורה והיהדות הנאמנה יותר מכל מיני אמצעיים של קינטוריות ומעמדים נגדיים. [מכל מיני אמצעים של קנטרנות ועמדות של התנגדות] הפוליטיקא שלנו באי"י[21] מוכרחת היא להיות נסעדת [נשענת] על יסוד

התוכן הקדוש. באופן אחר לא יבינו אותנו האומות ומנהיגיהן, וא"א[22] להיות יסוד תחיה לאומי מבוסס מקודש מרושם בעולם, אם לא תהיה לו הסתדרות פועלת לזה מסומנת בשמה וצביונה. היום דברתי אודות זה ארוכות עם הרברט סמואל [הרברט סמואל, שמונה באותה שנה לנציב העליון הבריטי הראשון בארץ ישראל] מלונדון, וכמה אדם מדינאי גדול כזה מקשיב לשיח-צדק זה, וכמהו הנם כל המדינאים הגדולים שבאוה"ע[23], ככה הבליטה תשובתו של המלך אלי, [תשובת מלך בריטניה, ג'ורג' החמישי, לברכה ששלח לו הרב קוק] על ברכתי אשר שלחתי לו. וככה אמר לי מר סמאל בשם לויד ג'ורג', [דייוויד לויד ג'ורג', ראש ממשלת בריטניה בזמן הצהרת בלפור] שהוא מבין את הצדק בנ"א[24]: מוריהם של תנועת התחיה הלאומית רק ע"פ[25] היסוד של קדושת התנ"ך[26], ואנשי החול שלנו הם טרודים בפוליטיקה חלונית, ואין בידם להבליט את הערך של קדושתה של התחיה הלאומית וזאת היא חובתנו הנאמנה.

מקוים אנו שבגליוני דגלנו ירושלים יתבטאו המחשבות הללו בצורות שונות בע"ה[27], והעולם יקשיב מזה קשב רב. ע"כ[28] קורא אני לכת"ר ולכל אותם אנשי המעשה, אשר פתחה אזנן להקשיב את שיחה של תנועתנו הקדושה, כמו ידידינו הד"ר[29] אשר ושאר אנשי השם שהתחילו בעבודת הקודש העדינה והעליונה הזאת, הרימו נא את קולכם ברמה הודיעו נא לכל מפלגות אחינו בכלל, שאת טובת כולם אנו דורשים, את הטוב שבכל סיעה אנו מחזקים ועם כלם אנו עובדים. לשם אותה המטרה העליונה שבעליונות, שהיא תחית התחיה הלאומית ע"י[30] אור הקודש, ע"י דבר ד' אשר יצא מירושלים. מגמותינו התיאוריות ארוכות ורחבות הן, ספריות גדולות מוכרחות לנבע מהשפעתן ושאיפותינו המעשיות גם הן רבות הגונים הן, ומהן אנו צריכים לפרש:

א) את יסוד הישיבה העליונה העולמית בעיר קדשנו.

ב) יסוד בית דין גדול כללי בירושלים בעד כל א"י[31], וביחושים שונים ורבים אנו מוכרחים להרחיבו בצורה מאוגדת עם כח התורה והרבנות של כל קהל הגולה, ג) יסוד פונד רליגאזי [קרן דתית] לכל בנין וצביון שנוגע לאימוץ הקודש, בצורה עשירה שתשפיע גם בהדרה החצון לטובה ולכבוד.

ו) רכישת החצרות שסמוך למקום הר הבית לפני כותל המערבי [רכישת השטחים הסמוכים לכותל המערבי, שהיו אז בבעלות ההקדש המוסלמי] ולבנות שמה בית הכנסת, גדולה ומפוארה בהוד קודש גדול, שיהי'[32] לעד לישראל שהוא הולך וצועד לקראת גאולתו השלמה. ושופך שיחו ומצפה לבנין בית מקדשו. אלה ארבעה הפרטים, כל אחד מהם צריך פירוש ופירוט גדול מאד. ועם כולם התבלט ההשפעה הפוליטית ממקור הקודש שתשלים את עבודת החול. ותתן לה יפעת כבוד. וכמה כדאים הם דברים גדולי ערך כאלה שיקדישו יחידי סגולתנו להם כחות רבים. הנני מקצר חביבי ומצפה לדבריו היקרים ולפעולותיו הנכבדות. וצור ישראל יעזרנו ע"ד כבוד שמו.

והיה זה שלום כנה"ר[33] ונפש ידידו עוז דוש"ת[34] מהר הקודש מירושלת"ו[35], ה"ק[36]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

3. וידי"נ - וידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. תו"י - תורה ויראה
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. כ"ת - כבוד תורתו
14. כ"כ - כל כך
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. וע"כ - ועל כן
17. תחי' - תחיה
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
20. ע"ד - על דבר
21. בא"י - בארץ ישראל
22. וא"א - ואי אפשר
23. שבאוה"ע - שבאומות העולם
24. בנ"א - בני אדם
25. ע"פ - על פי
26. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ע"כ - על כן
29. הד"ר - הדוקטור
30. ע"י - על ידי
31. א"י - ארץ ישראל
32. שיהי' - שיהיה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מירושלת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
36. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: חול המועד פסח תר"פ - ירושלים **נמען:** הספד בלוויית הרוגי פרעות תר"פ

אין מספידים במועד, אבל המאורע הנורא - פראי אדם שהתנפלו על נקיים בעיר הקודש בזמן חירותנו - דורש בינה. הרב קוק ביקר את הרב מטלי, זקן מעל שמונים, שהוכה בדרכו לכותל. המאורע הוא כ'חותם' שעדיין פועל ואי אפשר לקראו. 'בדמייך חיי' נאמר על דם פסח - יהדות כללית - ועל דם מילה - יהדות פרטית; תחיית החול 'ככל הגויים' קיבלה עתה אות בשני הדמים.

עיקרי הדברים

- הספד במועד.
- הרב מטלי שהוכה.
- המאורע כחותם.
- דם פסח ודם מילה.

נוסח האגרת עם ביאור

[חוה"מ[1] פסח תר"פ[2]]

רבותי! מתי מספר אנחנו פה אבל הרי אנו כקהל גדול, שהיה בלי ספק מתאסף ללוית הקדושים האלה. [הרוגי מאורעות תר"פ, הפרעות בירושלים בחול המועד פסח תר"פ (אפריל 1920)] אנוסים אנחנו. וגם שורת ההלכה מונעת אותנו מלהספידם [אין מספידים בחול המועד] כראוי ועליהם נאמר: אשריהם שלא נספדו - כהלכה כקהל גדול אנחנו כי שלוחי צבור אנחנו, לא אנחנו אלה העומדים פה היום הבוכים אותם כאן, - כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף בנו ה'. [על פי ויקרא י, ו] - אין אנו מספידים היום, אבל המאורע הנורא הזה דורש הוא בינה מיוחדת לעמוד עליו. אינינו יכולים לבוא לידי בירור בינה זו, של ערך המאורע הנורא והאיום הזה, של מעללי פראי אדם שהתנפלו באה"ק[3] ובעיה"ק[4] במועד שמחתנו בזמן חרותנו על אנשים נקיים וצדיקים, - הנה הייתי היום לבקור חולים אצל הרב, ר'[5] מטלי, את הזקן הצדיק והקדוש הזה, למעלה משמונים, הכו הפראים הרשעים האלה בלכתו לשפוך שיח לפני הכותל המערבי הכה ופצוע! - המאורע, החתים לנו בחותם דם נקיים אותנו הספד על הרוגי מהומות תר"פ, נאמר בשעת הלוית ההרוגים בחוה"מ[6] פסח. או"ח[7] תקמ"ז ס"א. ואת עיר קדשנו, כחותם הוא לנו - אשר עודנו רב פעולתו, ולא נתן לקרוא לא בו בעצמו מפני שאותיותיו הפוכות ולא במכתב שהוא חתום עליו, מפני שכלי החותם עודנו מונח ופועל עליו, רק אחרי שהחותם יוסר אז נוכל לקרא אותו להכירו ולהבינו.

- בשני פרקים אנו קוראים את הפסוק: בדמיך חיי. [יחזקאל טז, ו; נאמר בהגדה של פסח ובברית מילה] בליל התקדש חג בסדר של פסח ובעת הכנסה בברית מילה. אלה הם דם פסח ודם מילה. בדמים ובמס"נ[8] מיסודנו נחתמנו על יהדותנו בכל זמן קיומנו, בימי חסננו הלאומי [בימי עוצמתנו הלאומית] ובנודנו אח"כ[9] מגוי לגוי ממלכה לעם אחר, בדם יהדותנו הפרטית שהוא דם המילה, ובדם יהדותנו הכללית שהוא דם הפסח, עשרת השנים האחרונות התחילה לנו תקופת התחייה החדשה, בדרך חול של ככל הגוים בית ישראל,

[יחזקאל כה, ח] ונצטרפו אליה קלי דעת החושבים ומשפיעים שרק בדרך זה בלבדו נבוא לבנות את בנין האומה בארצה, עתה והיה לנו הדם הזה לאות: בדמיך חיי, בשני הדמים, דם פסח ודם מילה בדמיך חיי.

---

1. חוה"מ - חול המועד
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. באה"ק - בארץ הקודש
4. ובעיה"ק - ובעיר הקודש
5. ר' - רבי
6. בחוה"מ - בחול המועד
7. או"ח - אורח חיים
8. ובמס"נ - ובמסירות נפש
9. אח"כ - אחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' אייר תר"פ **נמען:** דברים בחגיגת הלאומיים (אחרי החלטת סן רמו)

'טרף נתן ליראיו' ו'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' (תהלים קיא) - באותו יום ראינו את שני ההפכים: מצב ישראל בגולה חשוך, ומכנף הארץ באה בשורה גדולה. 'ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי' - מי שמכיר את המקור הראשון רואה בצוררים ובמיטיבים רק כלים בידי ה'. אין לכפור בטובת הפועלים, אבל 'טוב לחסות בה''. לא 'התקוה' וקריאות הידד ויין כרמל יבנו את הבית, אלא 'יזכור לעולם בריתו' - התורה והמצוות; הארץ שלנו מכוח ברית בין הבתרים, לא מכוח כיבוש או היסטוריה.

עיקרי הדברים

- שני ההפכים.
- המקור הראשון.
- הכרת טובה וחסות בה'.
- הברית - יסוד הבעלות על הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

דברים אחדים בשעת החגיגה של הלאומיים, ביום א' אייר תר"פ[1] אחרי הסכמות הממלכות כסא ע"ד[2] ארה"ק[3]. [ועידת סן רמו, באייר תר"פ (אפריל 1920), שבה החליטו מעצמות ההסכמה להטיל על בריטניה את המנדט על ארץ ישראל, ולכלול בו את הצהרת בלפור]

תהלים קיא: "טרף נ"ל י"ל[4] בריתו. כ"מ[5] הגיד לעמו ל"ל נחלת גוים" ["טרף נתן ליראיו, יזכור לעולם בריתו. כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ה-ו)] כמה גדול המרחק בין שני המאמרים האלה הסמוכים זל"ז[6]!

הראשון כמה צנוע הוא! כלום הוא מבקש אלא לחם לאכול - "טרף ליראיו", דבר שאין מונעים משום בריה. והשני כבר מתהלך בגדולות, שנעוף אל "נחלת גויים"! ואמנם את שני ההפכים האלה בפרק א' - בעינינו ראינו היום הזה: לא הי'[7] ימים רעים לישראל, ברב ארצות פזורים כבזמן הזה: מצבנו בקרב עמים רבים - חשך ישופנו, השמים מעל ראשינו הולכים ומתקדרים, אנו למכים, חיינו למרמס, כבודנו לכלימה, רכושנו לבוזזים, עד שבאמת גם טרף לחם חוקנו יום יום צריך לזכירת ברית מיוחדה, צריך לרחמים מרובים, עמוד בנס (ובפרט ליראיו, המפונקים בבחירת האמצעים לפרנסת יומם, שאינם טורפים טרפם בידיהם, שאינם חוטפים ברצונם, אלא מצפים שהטרף "ינתן" להם מן השמים -) ובה בשעה מכנף ארץ רחוקה גדולות שמענו "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נ"ג", אכן זרח בחשך אור לישרים! מי האמין לשמעתנו!. כתוב ויפול יוסף על צואר בנימין ויבך, [בראשית מה, יד] במדרש: "כשם שלא פייס את אחיו אלא בבכי כך לע"ל[8] אין ישראל נגאלין אלא בבכי" האמנם מי פעל כל זאת? בכתובים אחרי שבמזמורי הלל נמצא מענה מספיק לשאלה זו: "ד', ל ל"א לי בעוזרי וא"א[9] בשונאי, טוב לחסות בד'". ["ה' לי לא אירא... ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי. טוב לחסות בה'" (תהלים קיח, ו-ח)] בביאור דברים אלו כבר מלתי אמורה מאז וכאן אבאר:

הנה נא ידענו שאם יפל איש בעלילה ועלה לגרדום לידון, אז יחבל תחבולות שונות ויבקש לו פרקליטים ומליצים שונים, כדי להפיס דעתו של השופט אשר בו גורלו תלוי, ויש אשר ישתמש לזה בדרכים רחוקות, ע"י[10] כחו וכח כחו, ובלבד שתגיע הסניגוריא שלו עד כסא השופט, וכל זה אינו אלא כ"ז[11] שאינו מכיר את המקור הראשון, או שאין לו דרך להגיע אליו ישר. אבל בודאי שמיד כשיתפתח לו איזו פתח שער להגיע אל המקור הראשון, אז יאמר בלבו למה לי רוב המתוכים ומרבית השתדלנים, הלא טוב לי לפנות לכל לראש אל מי שממנו משפטו יצא. - אחים חביבים! מי כעמנו ישראל למוד בנסיונות מקורות דורותינו, כי שוא יעמלו הבונים ["אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו" (תהלים קכז, א)] כ"ז אשר ד' לא יבנה וגם להיפך - לשוא יפריעו הסנבלטים [מתנגדי הבנייה, כסנבלט החורוני שניסה לעכב את בניין חומות ירושלים (נחמיה ב-ד)] והדיאמאנדים'א - אם אך יהי ד' אתנו. ואולי זוהי מה אמר דוד: ד' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי לא אירא - פתח ד' את עיני להכיר את מקור הראשון שממנו תצאנה עבורי הרעות והטוב, ואדע כבר כי צוררי, אשר מפניהם יראתי, אינם אלא כלי זעם בידיו של הקב"ה[12], ומיטיבי אשר לעזרתם צפיתי אינם אלא מלאכים עושי דברו, עד כי ד' לי בעוזרי (בעוזרי לא אראה אדם אך א-ל וככה ג"כ[13] אני אראה טרף נתן לעמו ליראיו יזכור לעולם בריתו.

כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים". ד' לי לא אירא. בשונאי - (ולא אראה שונא לפני רק שבט אפו של הקב"ה) א"כ[15] הלא אשיב אל לבי ל"ל רוב המתוכים והאמצעים, אשובה אלכה לי קודם כל אל המקור הראשון הלא טוב טוב לי קודם כל לחסות בד'. שהוא הוא הגואל האמתי והוא הוא התומך גורלי, - חביבי! אין ערך לגדלה של השעה הזאת, אשר.זה אלפי שנים כל עיני בית ישראל מיחל לה. למרות כל הצרות הרבות והרעות אשר עברו עלינו במשך כל ימי נדודינו, מצאה השעה הגדולה הזאת את עם ישראל, אם כי נדכה ושחוח בחומר, אבל רובו ככולו איתן ורענן עדיין ברוח במצבו המוסרי: עוד רד עם א-ל ["ויהודה עוד רד עם א-ל ועם קדושים נאמן" (הושע יב, א)] וגם יראתו נאמן. חלילה לנו להיות כפויי טובה לכל פועלי האמונה אשר בהשתדלותם ובחרף נפשם עזרו להביאנו עד הלום.

אבל בה בשעה מכירים אנו בהכרה ברורה כי לא המה, אך האלהים הרועה אותנו מעודנו, הוא עשה לנו היום את התשועה הגדולה הזאת, והמה אך כלי חפץ היו בידו אברך. ואם ד' לי בעוזרי, אם בעוזרי אראה לכל לראש את ד' לבדו, - הלא טוב טוב לנו קודם כל לחסות בד', לשאת עינינו ולבנו אל המקור הראשון שממנו יפתח לנו מעין הישועה. ואחרי כל רחשי התודה אשר ירחש לבנו אל שליחיו עושי דברו, - הלא נדע ונבין כי לשוא עמלו הבונים. לולא ד' אשר אמר לבנות. וכבר אמר דוד: פדות שלח לעמו י"ל בריתו", (אין ברית אלא תורה, אין ברית אלא מצות ד'!) לא שירת "התקוה" לבדן, ולא קריאת הידד ושתיית יין כרמל לבדן. תהיינה לאבני בנין בידינו לבנות את בית ישראל רק זכירת ושמירת בריתו ע"פ[16] דרך התורה והמצוה, היא תהיה' לנו ליסוד מוסד ולאבן פנה. אתה מוצא בכל המקרא את השם א"י[17] רק זעיר שם ז"ש[18] ובכל המקראות בשם "ארץ כנען" תקרא. והלא א"י מוחזקת היא לנו מאבותינו? אכן מוחזקת היא אבל לא בחזקת כבוש ואף לא בזכיתה של ההיסטוריא, שבכל אלה שטרו של כנען קודם לשטרנו, רק בכח הברית של בה"ב עם א"א[19] [ברית בין הבתרים עם אברהם אבינו (בראשית

טו)] ע"ה[20] למען אשר יצוה את בניו [בראשית יח, יט] וגו'[21] אין הארץ לישראל אלא בז' הוא לד' - "פדות של"ע" אבל התנאי הראשי הוא - "יזכור לעולם בריתו"!

---

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
2. ע"ד - על דבר
3. ארה"ק - ארץ הקודש
4. י"ל - יש לומר
5. כ"מ - כל מקום / כל מה (ש...)
6. זל"ז - זה לזה
7. הי' - היה
8. לע"ל - לעתיד לבוא
9. וא"א - ואי אפשר
10. ע"י - על ידי
11. כ"ז - כל זה
12. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
13. ג"כ - גם כן
14. א"כ - אם כן
15. ע"פ - על פי
16. א"י - ארץ ישראל
17. ז"ש - זה שלום
18. א"א - אי אפשר
19. ע"ה - עליו השלום
20. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** מלך בריטניה (ליום הולדתו)

בשובו מבית הכנסת הגדול בירושלים, שבו התפללו לשלום המלך, הרב קוק מוסר לו את רשמי התפילה וברכה מציון.

עיקרי הדברים

- תפילה לשלום המלך.
- ברכה מציון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. יום לחדש תר"פ[1] הוד מלכותו מלך בריטניא. [המלך ג'ורג' החמישי] בשובי כעת מבית הכנסת הגדולה אשר בעיר הקודש אשר במקהלות עם, ברוח של חדות קודש, התפללנו לשלו'[2] הוד מלכותו, ולאריכות ימיו ורוממות ממלכתו הנשאה ולשלו'[3] משפחתו הרוממה. ביום השמחות של הולדתו הנכבדה, הנני מוסר להוד מלכותו את רשמי רוממות הקודש של כל עדותינו, אשר מלאו את לבבינו בעת התפילה הרוממה. והננו מלאים בטחון שהברכה היוצאת מציון מעם ד' יושב ציון תחול במלואה על הוד מלכותו ומשפחתו וממלכתו הגדולה, ולנצח יברכהו זעיר שם. ברית בין הכתרים. בזמן. שלח לעמו. עם ישראל על אדמת קדשו השבה להיות ביתו הלאומי תחת דגל הוד מלכותו. עבדו הנכנע, הרב הראשי קוק

---

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. לשלו' – לשלום
3. ולשלו' – ולשלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בשבועות יחליטו על מצבו של הרצי"ה. עבודתו בירושלים חסרה, ובלעדיו אין לחשוב על הוצאת עיתון, אבל אין להסיח דעת מבניין ביתו, שתלוי במצב חומרי, ולכן אין כעת דבר מתאים יותר מהמשרה בפתח תקוה. עליו להסתגל לה: בהסברה, בבירור השיעור ובפיקוח על התלמידים, ולהיכנס 'בעובי הקורה של החינוך הצעירי'. גם בעתיד ימשוך אליו צעירים בעלי כשרון.

עיקרי הדברים

- החלטה בשבועות.
- המשרה בפתח תקוה.
- הסתגלות לחינוך.
- השפעה על צעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. יום י"ז לחדש אייר תר"פ[3]

בני יקירי שליט"א[4]. השבעתני רצון בדבריך היקרים ישר חילך, כעת קשה לי לסדר לפניך דברים ברורים מפני הטרדות שונות. נקוה שבבאך בע"ה[5] על חג השבועות הבעל"ט[6] כתקותנו, נברר לנו את החלטתנו ביחש למצבך בכלל ובפרט. אמת הדבר שעבודתך פה חסרה לנו מאד, וע"ד[7] ההוצאה של איזה עתונות [על דבר הוצאת עיתון, כנראה בטאון "דגל ירושלים"] אי אפשר לי לחשוב בלא שתופך, אבל בכ"ז[8] אין אנחנו רשאים להסיח דעת ממצבך והכרחיות בניית ביתך בע"ה ורחמיו, שתלוי הרבה באיזה מצב חמרי, שבשבילו כעת אין לנו דבר יותר מוכשר לפניך מהעבודה החמרית שבפ"ת[9], [ההוראה בבית המדרש למורים "נצח ישראל" בפתח תקוה, שבה הייתה לו פרנסה] שאמנם גם אם יהיו בענין איזה מגרעות מאיזה טעם שיהי'[10], סו"ס[11] יוכל הדבר להתבסס, ואתה מצדך היית צריך להתאמץ להסתגל יותר לענין נכבד זה, בין בטיב ההסברה בין בהבחנת השיעור וברורו בהבנה יפה. בין בפקוח על התלמידים חוץ מזמן הלמוד שלך, באופן שתכנס יותר בעובי הקורה [בעומק העניין] של החנוך הצעיר שבא"י[12], ובמשך הזמן נראה אולי ימצא לנו איזה דרך אחר, וגם אז חושב אני שמצד השאיפה האידאלית, ראוי יהי'[13] שגם אם תהי'[14] פה, תמשוך לך איזה צעירים בעלי כשרון, ותשפיע עליהם, וגם אנוכי הייתי חפץ עם כל הטרדא שלי לעסוק בזה כפי האפשרות. חזק ואמץ בני מחמדי, נעמד הכן לצפות לאורה וישועה, ולהרעפת טללי חיים טללי זיו וזוהר, ממקור חיי החיים להחיות עם ד' על נחלת קדשו:

בהוד והדר בגבורה ותפארת וכל עז ושלו'[15].

כנה"י[16] ונפש אביך מצפה צביונך ותפארתך, המיחל לתשועת גוי קדוש על אדמת הקודש, בכל צביון יפעתו

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. ת"ו – תבנה ותכונן
3. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בע"ה – בעזרת השם
6. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
7. וע"ד – ועל דבר
8. בכ"ז – בכל זאת
9. שבפ"ת – שבפתח תקוה
10. שיהי' – שיהיה
11. סו"ס – סוף סוף
12. שבא"י – שבארץ ישראל
13. יהי' – יהיה
14. תהי' – תהיה
15. ושלו' – ושלום
16. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** המנהל הראשי, מייג'ור גנרל ל"י בולס

צער היהדות על שזרים נגעו בכותל המערבי בלי ידיעתה. אם יש צורך בתיקון, שתודיע הממשלה לאחד הרבנים הראשיים או לגוף ציבורי יהודי, והם ידאגו שלא יהיה סכנה מהאבנים; אבל שום יד, ובפרט יד זר, לא תיגע בכותל בלי רשותם.

עיקרי הדברים

- נגיעה בכותל.
- תיקון רק בהסכמה יהודית.
- עלבון לרגשות הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלים ת"ו[1]. יום כ"ט לחדש אייר תר"פ[2]

כבוד המנהל הראשי, מיור גנרל, ל.י. בולס [לואי בולס, המושל הצבאי הבריטי בארץ ישראל לפני מינוי הנציב העליון] פה, שלום. שר גדול. הנני בזה מביע להדרת כבודו, את הצער הגדול של היהדות הארץ-ישראלית ושל היהדות הכללית של כל העולם כלו, שכלנו מרגישים אותה בנפשנו. על אשר הרשו לעצמם אנשים זרים שאינם מבני דתינו, לנגע באותה הנחלה [בשנת תר"פ החלו אנשי הווקף המוסלמי בתיקונים בכותל המערבי ללא תיאום עם היהודים] הקדושה לנו קדש קדשים, זכרונינו העתיק והקדוש קדושת עולמים. זהו הכותל המערבי של מקום בית מקדשנו (מקדש ה' אל עולם, שהוא עתיד להיות בית תפלה לכל העמים [ישעיהו נו, ז]). שום אמתלא של תקון ושל יפוי לא תוכל להיות מועלת לעשות בהכותל הקדוש הזה שנויים בלא ידיעתנו, ובלא המלכתם [ובלי התייעצות עם] של באי-כח היהדות.

ע"כ[3] הנני מבקש מכבודך, אדון נעלה, שתשתדל בכל כח השפעתך הכבירה, שאותו הזכות העתיק השומר על מורשתינו לא יפגע משום אדם שבעולם. אם ימצא איזה צורך של תקון בהכותל הקדוש הזה, תואיל נא הממשלה להודיע את הדבר, לבאי-כח היהדות לאחד הרבנים הראשיים של העדה, או לאיזה כח צבורי יהודי בטוח. ואנחנו הננו תמיד נכונים למלא את הדרישה, באופן שלא יהיה בשום אופן חשש נזק ע"י[4] אבני הכותל לשום אדם בעולם. אבל חלילה לשום יד, ובפרט יד של זר, לנגע בכל הוד השיבה של הכותל הקדוש הזה, מבלי הרשאתינו, שזהו לנו עלבון דוקר עד הנפש בכל רגשות הקדש שלנו. בטוח אני בעדינות-רוחו, שדברי אלה יהיו לו לרצון, וימלא את דרישתנו הצודקת. ברגשי כבוד נעלים.

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ע"כ - על כן
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: סיון תר"פ **נמען:** הנהלת בית הספר החקלאי מקוה ישראל

נמסר לו שצעירים העובדים בחווה מחללים שבת בחליבה ובהשקאה. 'הננו הולכים ונגשים אל גאולתנו' – האם נחלל דווקא עתה את השבת? הרב קוק מבקש מההנהלה לשמור על קדושת השבת.

עיקרי הדברים

- חילול שבת במקוה ישראל.
- השעה הגדולה מחייבת.
- בקשה להנהלה.

נוסח האגרת עם ביאור

אך סיון תר"פ[1]

לכבוד ההנהלה הנכבדה במקוה ישראל [בית הספר החקלאי "מקווה ישראל", ליד יפו] א"נ[2] הנני מוצא לי חובה קדושה להעיר את לבבכם, על דבר אשר הקשיבה אזני, ביחש להתנהגה שבחוה היקרה שלכם עם קדושת יום שבת קודש. סופר לי, את אשר לא אאמין, כי צעירים העובדים אצלכם מחללים הם את השבת בעבודות אסורות כמו חליבת הבהמות, והשקאת הצמחים. [חליבה בשבת אסורה משום מפרק (תולדה של דש); והשקיית צמחים אסורה משום זורע] אלופי היקרים, היתכן דבר זה להיות, הננו הולכים ונגשים אל גאולתנו ואל פדות נפשנו. קומתנו הישראלית הולכת היא ומזדקפת, רואים אנו בעינינו כי פקד ד' את עמו, וחזיונות תקותינו אשר בדבר ד', הולכים הם ומתגשמים, ובשעה גדולה כזו הנהיה אנחנו עכשו נזורים אחור, [ישעיהו א, ד] מאחרי מקור חיינו, ונחלל את היום הקדוש שהוא הוד קדשינו ותפארתנו, אינני מקבל לאמת את השמועה הזאת, אבל אם גם ימצאו איזה צעירים יחידים שהם שוגים בזה, הנני מבקש את מעלת ההנהלה שתאחז ידה בכח ועז לשמור את קדושת השבת. וצור ישראל וגואלו, ירומם מהרה את קרן עמו. וישיב את שבותינו על אדמת הקודש כימי עולם. ברגשי כבוד ובברכת ציון וירושלים.

---

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. א"נ – אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תר"פ **נמען:** ר' יעקב צבי סיזלמאן

הרב קוק שמח שגם זקני הדור חשים את אור הישועה במינוי 'השר הגדול' (הרברט סמואל). אבל אין לבטל את הצומות עד שייבנה המקדש, וגם כי דם ישראל נשפך עכשיו באופן נורא; נשתתף בצערם בצומות ובאותה עת נרומם את קרן הקודש בארץ.

עיקרי הדברים

- שמחה במינוי הנציב.
- הצומות לא יבוטלו.
- השתתפות בצער ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

יט תמוז תר"פ[1] לר' יעקב צבי סיזלמאן - אחדשה"ט[2] באה"ר[3]

מכתבו היקר קבלתי, ורגשות ששונו בתשועת ה' אשר הפליא לעשות עמנו ביסוד גאולתנו, במנויו העליון של אחינו השר הגדול [מינויו של הרברט סמואל, יהודי, לנציב העליון הבריטי בארץ ישראל] שליט"א[4], מלאה את לבבי שמחת לב, בראותי כי גם זקני הדור מרגישים וחשים את אור הישועה. וזהו סימן יפה לבית ישראל ותחיתו. אמנם במה שנוגע לשאלת הצומות, [האם לבטל את צומות החורבן, כגון י"ז בתמוז ותשעה באב, משהחלה הגאולה] חושב אני כי עד אשר יכונן ה' את בית מקדשנו החרב לעינינו, בהר מרום הרים, לתפארת לעיני כל העמים, אי אפשר לנו לבטל אותם. ונקוה כי כאשר החל צור ישראל את ישועתו ביחש לתשועתנו הכללית בנוגע לארי"ק[5] בכלל. כן יאר עינינו ג"כ[6] בתשועת בנין בית מקדשו. וישלח לנו משיח צדקנו בגאולה שלמה, להושיע את כל עם ה' הנדחים בין זאבי ערב, [על פי חבקוק א, ח; הכוונה לפרעות ביהודי מזרח אירופה באותן שנים] שדמם הולך ונשפך בעוה"ר[7] גם כעת באופן נורא ואיום. וכאשר יאיר לנו באור ישועתו הכוללת יהפכו הצומות כלם לששון ולשמחה [על פי זכריה ח, יט] ולמועדים טובים, ואור הישועה הגמורה, ופאר משיח צדקנו ובנין בית מקדשנו יבאו לנו, ע"י[8] מה שלא נשכח את בית אלקינו ואת אחינו כלם כל עם ה' הנתון במצר. ונשתתף בצערם ויגונם ע"י צומי תעניותינו כמאז. ויחד עם זה נתאמץ לרומם בארצנו הקדושה, את קרן הקדש, ברוח טהור, מלא אמונת אמן בדבר ה' הנאמן לעולם, ובהודות להי' על חסדו ואמתו.

והי'[9] זה שלו'[10] וכו'[11].

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
3. באה"ר – באהבה רבה
4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לארי"ק – לארץ הקודש
6. ג"כ – גם כן

7. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
8. ע"י – על ידי
9. והי' – והיה
10. שלו' – שלום
11. וכו' – וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אחרי תשעה באב תר"פ) **נמען:** הוריו

על המתרגזים נגד 'אורות': כך דרכם של מי שאינם רגילים ב'הלכות דעות', אף שהיסודות עתיקים וממקור הקודש. לבאר את המקורות אין תועלת, כי לרוב אינם מבארים במפורש, וההבנה באה בהתבוננות עמוקה. 'לי די שהישרים המבינים... יתבסמו'. הרב קוק מבקש שהוריו לא יצטערו, ושהחובה היא 'שלא לגור מכל רוגן'. אינו מתרעם על התמימים, ומשתתף בצערם.

עיקרי הדברים

- המתרגזים על 'אורות'.
- אין תועלת בציון המקורות.
- לא לפחד מרוגנים.

נוסח האגרת עם ביאור

הורי היקרים עט"ר[1] ומחמדי נפשי שליט"א[2].

עבר עלינו הצום [צום תשעה באב] ב"ה[3] במצב הגון לפי הערך, בצפית ישועה קרובה שיהפך ב"ב[4] לששון ולשמחה לנו ולכל ישראל. ביום ש"ק[5] בא צב"י[6] שי'[7] והנהו מתעכב עדיין עמנו פה. ע"ד[8] הרוגנים בענין ה"אורות" [על דבר המתלוננים על ספר "אורות", שיצא לאור בתר"ף ועורר התנגדות בחוגים מסוימים] אין לשים לב, ככה הוא הדרך של אנשים הרגילים שלא לעיין בהלכות דעות, [בענייני אמונה ומחשבה] שמתרגזים נגד כל ביאור והארה שנראה להם כחדשה. אע"פ[9] שבאמת יסוד הדברים עתיקים הם וממקור הקודש הם יוצאים, וגדולים וטובים ממני בכמה דורות נצטערו בצער זה. לי די שהישרים המבינים, שיראת שמים אמיתית היא אוצרם, הם יתבסמו בדברים שאני חושב לתועלת כללית וטובה רוחנית גדולה לפרסמם לפעמים. לבאר את המקורות אין תועלת, עפ"ר[10] אין המקורות מבארים להדיא את המחשבה שלי, אלא הם מראים ע"ז[11] אחרי התבוננות והרגשה עמוקה. ואלה הנרגנים, או אפילו תמימי הלב שלא הורגלו ברעיונות כאלה, לא יקבלו את התוצאות גם כשיראה להם המקור שממנו הדברים נובעים. מאד אבקש מכבודכם, הורי היקרים, שלא יהיה לכם מכל הדברים הללו צער כל דהו, וזאת היא החובה של עבודת הקודש עבודת ה' אשר חותמו אמת, שלא לגור מכל רוגן ומעליב. ואני איני מתרעם כלל עליהם, ביחוד את התמימים מהם, שאני משתתף בצערם.

אלא שאני רואה שהנני מחוייב לבאר את הדברים שיביאו תועלת כללי וכבוד לעם ד', וחיזוק לתורה במהלך הימים הבאים לקראתנו לשלו'[12] בע"ה[13]. והנני בזה חותם בברכה שלו'[14] וברכה נאמנה.

בנם עבדם חותם ביראת הכבוד

אברהם יצחק ה"ק

1. עט"ר - עטרת ראשי

2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. ב"ה - ברוך השם
4. ב"ב - בני ביתו
5. ש"ק - שבת קודש
6. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
7. שי' - שיחיה
8. ע"ד - על דבר
9. אע"פ - אף על פי
10. עפ"ר - על פי רוב
11. ע"ז - על זה
12. לשלו' - לשלום
13. בע"ה - בעזרת השם
14. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה (בדרכו לאירופה)

מכתבו מאלכסנדריה שימח, אבל קצר מדי. הרב פינס כתב שוב על נסיעה לאמריקה לישיבה. 'הכל פורטים את כל ענין נשגב לפרוטות... אבל מכלל פרוטות לא יצאו'. שמואל יכתוב לקמחי שיממן את הוצאות הרצי"ה.

עיקרי הדברים

- מכתב מאלכסנדריה.
- שוב אמריקה.
- פריטה לפרוטות.
- מימון הנסיעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ו' לחדש אלול תר"פ[2] בספר חיים טובים. ארוכים ומתוקים תכתב ותחתם בני מחמדי שליט"א[3], שלו'[4] רב לך ולעוזריך ולכא"ל[5] מכתבך היקר מאלכסנדריא [הרצי"ה יצא אז לשליחות בחו"ל עבור "דגל ירושלים"] האיר את רוחנו, אשר היה כמה מאד לדבריך היקרים. אמנם מאד קצרת בו יקירי, לא הודעת מתי תפליג האניי לדרכה צלחה, [על פי תהלים מה, ה] גם את האדרסה הנכונה לכתוב אליך לתמן, כ"ז[6] הי'[7] מפני הטרדא מצדך יכונן ד' דרכך ותצליח שמה בכל מעשי ידיך, וישיבך אלינו ברב עז ושמחת לב לשלו'[8] אל הקודש ברחמיו וחסדיו המרובים. בטח תכתב מכתבים תמידים כסדרם, בדברים ברורים מכל מעשיך בעיניניך הפרטיים ובעניני הכלל של שאיפותינו הקדושות, ולשם הרמת דגל קדשנו ירושלים, אשר בשביל מגמת קודש זו יצאת לדרכך צלחה. מהר"ז[9] פינס [מהרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים" בלונדון] נ"י[10] קבלתי מכתב [רומז] ע"ד[11] תשובה לתחיית הקודש, וחוזר עוד הפעם ע"ד נסיעתי לאמעריקא בשביל יסוד הישיבה. [על דבר הצעה שהרב קוק ייסע לאמריקה לגייס כסף לייסוד הישיבה המרכזית העולמית בירושלים]

אמנם קשה להשפיע על אחרים אותו המעוף הנפשי של האידיאל המקודש, קודש קדשים, של הרמת התרבות הרוחנית ביחוסה לצד הקודש של תחייתנו הלאומית. הכל פורטים את כל ענין נשגב לפרוטות, [כלומר: מקטינים כל רעיון גדול לפרטים קטנים] תהיינה גדולות או קטנות, אבל מכלל פרוטות לא יצאו. אולי יחנן ד' ויחזק את רוחנו, לעודד רוח ענוים החפצים בטובת בחירי ד' באמת ובתמים, לראות בשמחת גויינו שמחה שלמה בתחיה מקיפה את כל צדדי החיים בקודש ובחול. קשה לי להאריך כעת והנני צמא לדבריך, ע"ד כסף הנחוץ לך אמרתי לשמואל שיכתב לקמחי לתן לך על חשבונו. אקוה שלא יחסר לך מכל הנדרש לך במשך זמן מסעיך עד אשר תשוב אלינו בעז"ה[12] בשמחת לב, וכל טוב סלה.

והנני בזה אביך מצפה לתשועת ד' וחסדו עלינו ועל כל ישראל, לרומם קרן ישועה במהרה בימינו קרוב.

חותם בברכת כוח"ט[13], ושמחת החגים והרגלים והמועדים הבעל"ט[14] לחיים טובים ברב עז ושלו'[15],

אביך

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. ולכא"ל - ולכל אשר לו
6. כ"ז - כל זה
7. הי' - היה
8. לשלו' - לשלום
9. מהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. נ"י - נרו יאיר
11. ע"ד - על דבר
12. בעז"ה - בעזרת השם
13. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אלול תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

לא הגיע ממנו מכתב, והם דואגים. 'הידים אסורות' בחבלים, וחלקם 'חבלי שוא' שצריך לנתק 'בכח אש קודש'. המחשכים הפנימיים מתגברים לפי רוב האורה, 'אבל יפוח היום ונסו הצללים'.

עיקרי הדברים

- דאגה לבן.
- חבלי שוא.
- המחשכים לפי האורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום י"ב לחדש [אלול] תר"פ[3]

בני יקירי שליט"א[4], הנך יכול לשער את הטרדות והעמל והנפשי שאני מסובל בהם באלו הימים, ונוסף לזה לא זכינו לראות ממך תמונת אות [צורת אות, כלומר: אף מכתב אחד] מאז נפרדת מאתנו, כמה כח ומח הננו מפסידים ע"י[5] דאגתנו לשלומך? אמנם הננו דנים אותך לכ"ז שבודאי שלחת מכתבים, ולא באו לידינו מסבת גלגולי הפוסטה. [מחמת עיכובי הדואר] כמה יש לדבר כעת, כמה יש לחשב ולעבוד, וכמה הידים אסורות מכמה וכמה חבלים. ומהם ג"כ[6] חבלי שוא, שצריך לנתקם בכח אש קודש, אשר ישימם לנעורת בהריחו אש. [על פי שופטים טז, ט] אי אפשר לי לבאר אפילו קצת מהגות רוחי כעת בני מחמדי, ישועת ד' הולכת וקרבה לעמו, מתוך כל המחשכים, והמחשכים הפנימיים הנם מתגברים לפי רבות האורה, אבל יפוח היום ונסו הצללים. [שיר השירים ב, יז] מהר נא וכתוב לנו מכל אשר עמדך, ראה שתמצא הזדמנות בטוחה באופן שלא יתעכבו כ"כ[7] המכתבים. ותשיב את רוחנו באור שמחת גלילי ידך.

הנני מקצר מתוך טרדא, וכופל את עתירתי שתכתב ותשתדל להמציא לנו במוקדם את מכתבך. ב"ה על מצב הבריאות הרגיל, חזק ואמץ, בכל עז ואורה. אביך מצפה אשרך.

המיחל לאור עולם, על בית יעקב ממכון קדשו, סלה שלו'[8] לך יונה חביבינו, ב"ה על החוה"ש[9] בתי' [חד] תחי'[10]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"י - על ידי
6. ג"כ - גם כן
7. כ"כ - כל כך
8. שלו' - שלום

9. החוה"ש – החיים והשלום
10. תחי' – תחיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תר"פ **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכת השנה. הם שמחו במברק מטריאסט. הרב פינס כתב שמצבו בשווייץ הרוס, ושואל אם לעלות ואם ימצא משרה; קשה להבטיח, אף שאיש כשרוני ימצא מקום. הרצי"ה יתבקש להיפגש עמו.

עיקרי הדברים

- ברכת השנה.
- מברק מטריאסט.
- שאלת פינס.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ט לחדש אלול תר"פ[2]

בני מחמדי שליט"א[3]. ברכת שנה טובה ונעימה, בספרן של צדיקים גמורים הכתיבה והחתימה, לך יקירי, שלו'[4] רב וברכת צור ישראל לך ולעוזרך. לחיים טובים ארוכים ומתוקים. ב"ה על מצב הבריאות הרגיל אצלינו, יחנינו השי"ת[5] בחסדו וטובו לימים הבע"ל[6] לחזקנו ולאמצנו, וישיבנו לבצרון, [זכריה ט, יב] וירומם קרן לעמו, ויכונן היכלו ומכתו, וישראל יעשה חיל על אדמת הקודש. והי'[7] לברכה בכל אפסי ארץ. ת"ל[8] על בשורת עלייתך על היבשה לשלו'[9] אשר קבלנו ע"י[10] הט"ג[11] מטריעסט, [על ידי מברק מטריאסט, עיר נמל באיטליה] יכונן השי"ת מצעדיך בעז ד'.ויחונך בכל פינותיך לטובה ולברכה. כמובן שאנחנו צמאים לדעת מכל אשר עמך, בפרטיות ובתכיפות שנקוה שתודיענו תמידים כסדרן. מהר"ז[12] פינס נ"י[13] קבלנו מכתב, שמצבו כעת הוא הרוס שם בשוי"ן[14], ומתיעץ אם ישים פעמיו לאה"ק[15] ואם ימצא איזה משרה ממה להתפרנס, ודורש תשובה תכופה מצדי, ואתה ידעת כמה קשה כעת להשיב על שאלה זו, שאמנם חושב אני שכשיבא איש רב דעת וכשרון שכמותו ימצאו לו מקום, אבל איך מבטיחים. אני משער שתשתדל להתראות עמו במוקדם, או עכ"פ[16] לבא עמו בכתובים, ולברר יפה את המצב. וצור עולמים ב"ה יחדש עלינו ועל כל עמו בית ישראל, שנה טובה ומעוטרת, שנת שלומים לריב ציון, [ישעיהו לד, ח] שנה שיוליך ד' את עמו קוממיות [על פי ויקרא כו, יג] לנחלת קדשו בשמחת עולם ובטוב לבב, שנה שתרוממנה קרנות צדיקים, וישרי לב יעלזו באור ד' וחדות עזו, אשר יגלה בהר ציון ובירושלים.

כעת קשה לי לכתב דברים פרטיים. ואקוה בע"ה[17], בקרוב לכתב בארוכה. ובין כה וכה נקוה בע"ה שתשמחנו במכתבך היקר מבשר שלו' וטוב, בישועת ד' וחסדו, והי' זה שלו, וברכת השנים, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה צביונך אשרך ותפארת לאוי"ט[18].

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. השי"ת - השם יתברך

6. הבע"ל – הבא עלינו
7. והי' – והיה
8. ת"ל – תודה לא-ל
9. לשלו' – לשלום
10. ע"י – על ידי
11. הט"ג – הטלגרמה
12. מהר"ז – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. נ"י – נרו יאיר
14. בשו"ן – דורש פענוח
15. לאה"ק – לארץ הקודש
16. עכ"פ – על כל פנים
17. בע"ה – בעזרת השם
18. לאוי"ט – לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) - ירושלים **נמען:** מנחם אוסישקין

אחרי שיחה עם סטורס ועם מומחה העתיקות, יש לשלוח מברק להסתדרות הציונית בלונדון שתתבע ישמור כח זר לא יגע בכותל המערבי.

עיקרי הדברים

- מברק בעניין הכותל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום לחדש תר"פ[3]

אדון נעלה מר מ. אושיסקין. ע"פ[4] הרושם שעשה עלי הדבור עם שטורס [רונלד סטורס, המושל הצבאי הבריטי של ירושלים] ועם המומחה הפקיד על העתיקות הנני רואה שחובתנו הקדושה היא לטלגרף להסתדרות הציונית בלונדון שהם יתבעו שמה את משפטנו ע"ד[5] הכותל המערבי. [על דבר התיקונים שעשו המוסלמים בכותל המערבי ללא תיאום] אם תהיה הדעפעשע [המברק] בשם כבודו, אם בשמי, או בשם שנינו, או בשם איזה אישיות הרצויה לכבודו באיזה אופן, הכל אחד. אבל כמדומה שאין אנחנו רשאים לדחות את הדרישה ששום כח זר לא יגע בכל הכותל הקדוש, והנני בזה מחכה תשובתך

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. ע"פ - על פי
5. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעא'

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (מרחשון תרפ"א) **נמען:** הוועד הלאומי

הרב קוק מבקש מהוועד לעסוק בהגנת 'הצביון הלאומי' בדת ובקודש: מטבחי טרפות נוסדים בכל הארץ, חילול שבת 'בצורה מכוערת', 'המידות הטהורות... מתדלדלות בתכונה חצופה וצינית', ויסוד זכויותינו על הארץ מתערער. יש להפנות את הזרם לעלייה, 'לא נהיה אנחנו הגורמים... לכזב את תקות ישראל'.

עיקרי הדברים

- הגנת הצביון הלאומי.
- טרפות וחילול שבת.
- ערעור יסוד הזכויות.
- קריאה לפעולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. לכבוד ועד הלאמי, [הוועד הלאומי, הגוף המבצע של כנסת ישראל, הנהגת היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת המנדט]

פעה"ק[1] ת"ו[2]

שלו'[3] וברכה. ועד מרומם יחד עם כל העבודות הגדולות והחשובות אשר הועד הנכבד מציג לו למטרה להתעסק בהם במה שנוגע לסדור חיינו הלאמיים בארץ העבר והעתיד שלנו. הנני מוצא לי לחובה להציע לפניו, להתענין בשאלה הגדולה של הגנת הצביון הלאמי, במה שנוגע לדת וקדש ההולך ונפגע הרבה מאד עד בלי נשוא, באופן פומבי מאד בימינו האחרונים. מטבחים של טריפות בצורה הפקרית הולכים ונוסדים בכל פנות ארצנו הקדושה וגם בעה"ק[4] ירושלם. חלול שבתות ויו"ט[5] בצורה מכוערת וגסה הולך ונעשה לדבר רגיל מצד קבוצות שלמות, והדברים הולכים ומקבלים צורה פרועה, והירידה הולכת ומתגברת מיום אל יום, כבוד האומה ותחיתה נרמס ברגלים גסות בלא שום רגש של בושה, ובלא שום יחש של איזה הערכת יקר סגולותינו העדינות, המדות הטהורות נחלת אבות ומשפחה הולכות ומתדלדלות בתכונה חצופה וצינית, ויסוד תחיתינו והבסיס של זכיותינו על אדמת הקדש, הולך ומתנודד נפגם מזהרו ומועם מערכו, ע"י[6] זלזולה של נשמת עמנו הנצחית, אוצר כל חסננו. [אוצר כל עוצמתנו] ועד חשוב ונכבד. עליו החובה לעמוד כעת בפרץ [על פי יחזקאל כב, ל] יחד עם כל הכחות הטובים שלנו, עם כל אלה הנפשות הזכות אשר לא עומם עדיין אצלם הזיק הקדוש של סגולת היהדות הפנימית, יקח לו את המרץ ואת כח ההשפעה המוסרית והמעשית, להפנות את הזרם של תנועת הירידה והשקיעה הנפשית לעבר אחר, לעבר של עלי'[7] ושל התרוממות רוח.

לא נהי'[8] אנחנו הגורמים באדישות שלנו לכזב את תקות ישראל, שנתעוררה ברב כח לרגלי המאורעות הנפלאות של ימינו. נעמד על המצפה, נתיעץ יחד איך להטיב את המצב, להשיב את כבוד הקדש, את התחי'[9] הלאומית על מכונם. וצור ישראל יעזרנו בעבור שמו הגדול ובעבור עמו ונחלתו.

בצפיית ישועה ורגשי כבוד מאד נעלים אחיכם המסור לעבודתכם בכל לב

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. פעה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. בעה"ק - בעיר הקודש
5. ויו"ט - ויום טוב
6. ע"י - על ידי
7. עלי' - עליה
8. נהי' - נהיה
9. התחי' - התחיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשון תרפ"א **נמען:** אל כל בית ישראל ובייחוד לאיכרים ולכורמים

'דגל ירושלים' הורם בשעת הצהרת בלפור: יש כוח כביר בתחייה החילונית של 'ציון', שמטרתה המדינה, אבל בלי אור הקודש לא תגיע לתעודתה, ומגמת הקודש אינה רק המדינה אלא 'כסא ה' אשר בירושלים'. עכשיו העולים הצעירים, שאין להם כלום מלבד אהבת הארץ וכוח שריריהם, צריכים עבודה: 'וחי אחיך עמך'. האיכרים חייבים לקבלם כפועלים קבועים, 'בלא אמתלאות'. עם העין הטובה לשכנינו הערבים, 'שלא להתעלם מבשרנו', בפרט מפליטי חרב.

עיקרי הדברים

- ציון וירושלים.
- קליטת העולים.
- עבודה עברית במושבות.
- עין טובה לערבים ואחריות לאחים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ט חשון תרפ"א[2].

אחינו היקרים, כל בית ישראל הגוי כלו. דגל ירושלים הורם [תנועת "דגל ירושלים", שהרב קוק ייסד בלונדון בתרע"ח] באותה שעה, אשר המטרה המדינית של ציון הגיעה כמעט להמדרגה החשובה שהיא עומדת בה עכשו. באותו הפרק של מתן הדקלרציה [הצהרת בלפור] על ידי הממשלה הבריטית, ראינו אז עין בעין שהתכונה החלונית של בנין האמה ותחיתה בארצה כובשת לה את דרכה בחיים, התעמולה רבה וגדולה, והאידיאלים החלונים מקסימים, וטבעו של עולם צריך להם, וכל לב רגש מוכרח הוא להודות שכח כביר ורב טוב צפון בהתחיה החלונית שלנו הדוגלת בשם "ציון" שמטרתה הוא: המדינה היהודית בארץ האבות. אבל מעבר מזה, נוכחנו לראות שכמה שיצליח החול במצעדיו איננו כלל עלול לבוא לתעודתו, אם לא יופיע אור הקדש בתכונה רוממה ויאיר את כל מחשביו. ואור הקדש הוא בא מתוך הכרת הקדש שלנו, מתוך התביעה האלהית הפנימית אשר בנשמת ישראל, מתוך אור ישראל וקדושו שהוא אור העולם ומלואו. והמגמה האחרונה של הקדש, אינה רק המדינה!, כי"א[3] כסא ה' אשר בירושלים, "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו" [ירמיהו יז, יב] ובעת אשר על נהרות בבל ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון [תהלים קלז, א] כאשר לבנו נשבר.

ועתה השעה באה, ואנו, כלומר, יושבי הארץ מלפנים, הננו קרואים למעשה. לעזרת אחים שהיא עזרתנו, עזרת הגוי כלו בסוס חסננו כבודנו בארץ ובעולם. והנה המהגרים הללו, [החלוצים של העלייה השלישית, שהגיעו אז לארץ] רובם צעירים אשר אין להם כל, כי אם נפשם הנלהבה באהבת ארץ אבות וכח שריריהם המוצקים, הנכונים לעבודה. ועתה כמה חובה כפולה ומכופלת היא על ישובנו כלו, וביחוד עליכם אחינו האכרים והכורמים אשר על אדמת הקדש, אשר התאזרחתם בארץ ונוטעתם עליה. עכשיו הגיע הזמן להחלץ חושים [להזדרז] כלנו, בעד העבודה העברית, עתה בא התור של "וחי אחיך עמך",

[ויקרא כה, לו] ביחש לנתינת עבודה בכל מקצעות המשק שלנו בישובנו כולו בכל מלא רחבו והקיפו. אורות קס'. קולי אליכם, אחים חביבים אכרינו וכורמינו! ממעמקי לבבי אקרא אליכם: התרוממו בנפש נדיבה ברוח מתנה, לקראת אחינו אלה. לעומת אורחינו החביבים, כחות החיים הרבים, שבהם אוצר חיים גנוז לבנין עמנו וארצנו לקוממיותנו העתידה בארץ אבות, עת לעשות הוא לנו [על פי תהלים קיט, קכו] השעה הגדולה הזאת. נקדם נא באהבה את אחינו החלוצים, קחו נא אחים, את אחינו הבאים מחדש, את הצעירים וגם את הבאים בימים העומדים הכן לעבודה, לפועלים קבועים במושבות. העבודה הישראלית, מכרחת היא להיות עכשיו עולה כפורחת בארצנו הקדושה.

כל מניעה שבעולם אסור לה, להיות חוצצת בינינו ובין חובת הקודש הזאת. עלינו לזכור מה היא חובתנו הכוללת לעמנו ולארצנו בעת חיה. [בעת הזאת (על פי בראשית יח, י)] עלינו לזכור כמה אוצרות סגולה ישנם בין צעירי אחינו הללו, שיהיו לברכה ולתהלה בארץ. עלינו לחזק ולאמץ את כחם ואת רוחם של המהגרים הללו, בכל קרוב ובכל אמוץ. וההתקרבות היותר גדולה, והיותר כשרה, ויותר מועלת ומביאה למטרה הרצויה היא רק זאת: נתינת עבודה בעין-יפה, בלא אמתלאות בלא השתמטות. שאלת היום היא לנו עכשיו, שאלת העבודה העברית ועם כל העין הטובה שאנו נוהגים בה ביחש לבני גזענו ושכנינו יושבי הארץ הערבים, עלינו לזכור שלא להתעלם מבשרנו, במדה כפולה, של חובת אחים, ושל חובת בנין העם על אדמתנו, של חובת אהבת גרים, פליטי-חרב, הבאים אל חק אמם לציון, להסתר מחמת פראים, וקנאת אויבים, אכזרים כחיתו טרף. שאו ידיכם קדש, אחים יקרים, אכרינו וכורמינו. אשר על אדמת קדשנו. החיו את נפשות מהגרינו היקרים, הבאים להאחז בארץ חמדה. הרימו נס של עבודת-אחים, עבודת ישראל, על אדמת ישראל. וצור ישראל, ירים מהרה נס לגוים, ונדחי ישראל יכנס מארבע כנפות הארץ. [ישעיהו יא, יב] וירום קרן לעמו על אדמת קדשו וחבל נחלתו לעולמים.

כנפשכם היקרה, ונפש אחיכם, ועבדכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. כ"א - כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דחנוכה תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם תמהים שהרצי"ה לא בירר את ההצעות מקאליש ומוורשה. דודו הרב (דב בער) חזר לרוגלי ומצא את העיר חרבה; הרב רפפורט שלח לשם אלפיים מרק. החתונה של בן הנציב בבית הכנסת בשבת הייתה מהודרת. על רב שמתנגד ל'אורות': התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות ורוגז, ועיקר הדברים 'עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה'. מאז נסע ר' משה פרוש עבודת הדגל 'מכונסה בחוגה'. העלייה מתעכבת, אבל 'אור הגאולה ינצח'.

עיקרי הדברים

- הצעות שידוך.
- רוגלי.
- חתונת בן הנציב.
- המתנגד ל'אורות'.
- עבודת הדגל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום א' דחנוכה תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] אחרי חכוי רב וצמאון גדול זכנו ד' בדבריך היקרים, שהיו לנו למשיב נפש, ברוך אתה וברוך טעמך. [על פי שמואל א כה, לג] והנה אנחנו מקוים לשמע עוד ממך בקרוב דברים ברורים, דזכרון יעקב איך הם מעשיך, ואם אין אתה סובל מחסור מצד כספים. ומתי בדעתך לשוב בע"ה[4]. והנה שמענו שרש"ג[5] שלנו שב כבר לא"י[6], ויעקב וואלפערט נסע לאפריקא, וזהו סותר את המסופר, שהם עוררוך שתבא ללונדון בשביל עבודתינו הק'[7], מסתמא כוונו שהם יעזרו בזה, ואולי ראוי שעבודתך תביא פירות בע"ה גם בלא נוכחותם, אבל לכתב לך באותו הפרק שהם מתכוננים לנסוע, אינו מובן כ"כ[8]. אנחנו תמהים קצת על אשר לא עלתה בידך להודע ע"ד[9] מו"מ[10] מקליש וע"ד[11] ווארשא, הפרטים שהוא דרש הם מסתמא כמה תהי'[12] הדרשה מצדנו בעניני כספים וכיו"ב[13], שהם דברים בלתי מעכבים, חזק ואמץ ודי יהי'[14] בעזרך. ב"ה קבלנו מכתב מראגלי. [מרגולי (רוגלי), עיירה בלטביה שבה נולד הרב קוק] שדודך הרב וב"ב כבר הם שמה. וכותב שאמנם מצא העיר חרבה, אבל הם שמחים שזכו לבא למקומם, בנימין נשאר בפאלטאווא, [בפולטבה, עיר באוקראינה] ומאמעריקא כותב לי הרב ראפפארט, ששלח לראגלי אלפים מרק.

הננו מוטרדים כעת מחתונתו של בן הנציב בביהכ"נ[15] בשבת העבר היתה תכנית יפה ומהודרת, מסתמא יהי' כתוב הכל בעתונים. ב"ה על החוה"ש[16] אשר עמנו ת"ל[17] להגיענו לימי החנוכה המאירים באור קודש, באור שמן חכמת ישראל, המתרוממת ממעל כל חכמת לב אנוש, ואשרי העם שככה לו, [תהלים קמד, טו] שאור חי עולמים הוא חלקו לעד. נקוה שרשמי הישועה שהחלו להגלות יפיעו באור גדול, ברבבות אלפי נגוהות קודש, וכבוד ד' על עמו יזרח. מתמיה אני, שעל הרב שכתבת שהוא איש נכבד ומתנגד לידיעות שבאורות, [ומתנגד לרעיונות שבספר "אורות"] על מה הוא סומך את יסודו, התנגדותו לא בארת.

אם היו באים אלי דברי הערות בישוב הדעת, אולי הי'[18] כדאי לבאר באופן מבורר את יסודי הדברים, אבל חושש אני שכל יסודה של התמיהה היא בנויה על איזה בסיס של קטנות ושל רוגז הלב, היונקים ע"פ[19] רוב מאיזה עבירות הדעת במושגי הקודש, שכאשר הדברים מסתעפים צריכים הם לבאורים גדולים ורחבים מאד, וזה לפעמים, והפעמים הם ע"פ רוב, מהדברים שהעבודה קשה עלי לבאר את עומק המחשבה בשפה ברורה. ובפרט שאחר כל הבאורים, עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה, אשר הם הם סוד ישרים, יראי ד' וחושבי שמו בטהרת אמת, ובצפיית ישועה.

נקוה שתשמחנו בדבריך היקרים בין בכלל בין בפרט, פה העבודה ביחש לעניני דגלנו הקדוש כמעט מכונסה כחוגה, מאז נסע הרמ"פ[20] שלפחות הי' משלח את הדברים הנדפסים ועי"ז[21] היה מביא עכ"פ[22] איזה מן תסיסה ממרחק. ועיני לשמים נשואות, שתבא בקרוב בחסדו הגדול לשלו'[23], וד' יחזקך ויאמצך לסדר איזה סדרי חכמת מעשה, בביטוי של מפעלים. קבלתי מכתב מוינה. מחתומים מפולין שדורשים לקשרם עם מר איזנברג, אמנם תשובתו היא שלילית, שבלא כסף מזומן אינם יכולים כעת להתקשר בעבודה, וממקום אחר עדיין לא נודע לי מוצא. לבי הומה מאד, על המעצורים שבעליה לאה"ק[24], אמנם נתחזק בתקוה ואומץ נפש, ר'[25] שמעון גליצנשטיין. הנציב העליון הבריטי. ר' משה פרוש. שסוף כל סוף אור הגאולה ינצח את כל המחשכים, וקרבתי צדקתי לא תרחק' עוד. איני צריך להזכירך לכתב בפרטיות משלום בריאותך, ד' יחזקך ויאמצך, ותהי'[26] בריא וערנן בעז ד' וחדות ישועתו, ונזכה לחדות בשמחה את פניך, בשובך אל הקודש ברב טוב וחסד, כעתירת אביך מצפה אשרך כה"י[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. שרש"ג - שרב שרירא גאון
6. לא"י - לארץ ישראל
7. הק' - הקטן
8. כ"כ - כל כך
9. ע"ד - על דבר
10. מו"מ - משא ומתן
11. וע"ד - ועל דבר
12. תהי' - תהיה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. יהי' - יהיה
15. בביהכ"נ - בבית הכנסת
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הי' - היה
19. ע"פ - על פי
20. הרמ"פ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, פ (למשל: משה + פנחס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. ועי"ז - ועל ידי זה
22. עכ"פ - על כל פנים

23. לשלו' - לשלום
24. לאה"ק - לארץ הקודש
25. ר' - רבי
26. ותהי' - ותהיה
27. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (כ"ו) שבט תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

היו ימים של טרדות מרובות בגלל סכסוכים בעניין 'ועידת התמיכה' מאמריקה, שהוכנס אליה 'ולא רוחי'. העבודה בירושלים אינה מסודרת וזקוקה לבן. הם היו שמחים אילו יצא לפועל אחד השידוכים (דייכאווסקי או הרב מקאליש). מצורפת תעודה מוועד הצירים.

עיקרי הדברים

- ועידת התמיכה.
- העבודה זקוקה לבן.
- שידוכים.
- תעודה לנסיעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ו לחדש שבט תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] ב"ה על החוה"ש[4] אשר עמנו כרגיל, יחננו השי"ת[5] לחדות בשמחה את פניך על אדמת קדשנו ובעה"ק[6] ברב עז ושלו'[7]. ר"ש[8] גליצנשטיין היו ימים של טרדות מרובות מאד, מסכסוכי דברים בענין ועידת התמיכה מאמעריקא, [מחלוקת סביב משלחת סיוע מאמריקה, שחילקה כספים ליישוב] אשר הוכנסתי בזה ולא רוחי, [שנכנסתי לעניין שלא ברצוני] אך עתה נקוה בע"ה[9] שיבא הדבר למצב מפושר. [למצב של פשרה] ממעשיך בפרטיות עדיין אין אנחנו יודעים, כמהים אנו מאד לשובך לשלו'[10] בע"ה, העבודה פה בלתי מסודרה, וסדור ושכלול דרוש הוא מאד בכמה אופנים. ענינך הפרטיים הלא מענינים אותנו הרבה, אם יש אפשרות שיגמר איזה ענין של נכבדות [שידוך (הרצי"ה נשא אשה רק שנים רבות אחר כך)] להצלחה, מהענינים הקרובים אל הלב, כמו עם דייכאווסקי, או עם הרב מקאליש, הי'[11] זה לנו כמובן לקורת רוח, ומשיב נפש, ודי יתן הטוב. הננו מליטים לך את התעודה מועה"צ[12], כפי הנראה תספיק. אם יש חסרון נמרץ ע"ד[13] כספי ההוצאה תודיע ונחפש עצה בע"ה, ואם הדבר נחוץ תודיע טלגרפית.

והנני בזה חותם בברכה ומצפה לרחמי ד' וחסדיו עלינו ועל כל עמו בית ישראל, כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה תשועה

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. החוה"ש - החיים והשלום
5. השי"ת - השם יתברך
6. ובעה"ק - ובעיר הקודש
7. ושלו' - ושלום

8. ר"ש - רבי שמעון
9. בע"ה - בעזרת השם
10. לשלו' - לשלום
11. הי' - היה
12. מועה"צ - מוועד הצירים
13. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר שני תרפ"א **נמען:** אליעזר בן יהודה

על ספרו 'עד אימתי דברו עברית': העברית קיבלה ערך לאומי מוסרי רק כשחדלו עמים אחרים לדבר בה; בימי הנביאים ותחילת הבית השני עמים קרובים דיברו עברית, ולכן לא נתגלתה בה 'הסגולה הלאומית'. נחמיה הקפיד יותר על אחדות השפה מאשר על דיוק העברית; לארמית היו 'זכויות' בגלל קרבתה (פסחים פז ב). דעת רבי על קדמות הכתב האשורי מסתברת. בימי הבית השני ואחריו שימשו שתי השפות, וחכמים דיברו בשתיהן; רוב הלכות רב נאמרו בעברית (דוגמאות מברכות). כשנשארה העברית מיוחדת לישראל התרוממה למעלתה. עתה הדת והשפה, יחד עם הארץ, יסמנו את הצביון הלאומי.

עיקרי הדברים

- הערך הלאומי של העברית - מאוחר.
- נחמיה והארמית.
- הכתב האשורי.
- עברית וארמית בתלמוד.
- דת, שפה וארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום י"א לחודש אד"ש[2] תרפ"א[3]

לכ'[4] החכם המפורסם מר א. בן יהודה [אליעזר בן יהודה, מחייה השפה העברית] מפני הטרדא הרבה, אי-אפשר לי להעיר הרבה על ספרו הנכבד "עד אימתי דברו עברית". [ספרו של בן יהודה, שטען שהעברית הייתה שפה מדוברת עד תקופה מאוחרת יותר מן המקובל] אמנם בקצרה אעיר, שלפי דעתי אי-אפשר לומר שנתקבלה באומה השפה בתור גורם לאומי מוסרי, כי-אם אחרי שכבר חדלו עמים אחרים לדבר עברית, אבל בימי הנביאים הראשונים והאחרונים וגם בראשית ימי הבית השני, והמשך תקופתם של אנשי כנה"ג[5], [אנשי כנסת הגדולה, בראשית ימי הבית השני] עוד דברו עמים אחרים, קרובי מקום וקרובי גזע, עברית, ולא נתגלתה עדיין בשפה הסגולה הלאומית - כמו שאינה מתגלה בדת שכוללת עמים שונים - רק מאותו הזמן שנשארה השפה סגולה מיוחדת לישראל, נתגלתה בה תכונתה הלאומית. ואין רחוק לחשוב שאפילו לאומי מעשי כנחמיה, הקפיד יותר על אי-האחדות של השפה, שהיא מונעת את האומה להעשות חטיבה אחת ממה שהקפיד על הדייקנות של העברית בעצמה, וזהו תוכן הפסוק של "וכלשון עם ועם" [נחמיה יג, כד: "ובניהם חצי מדבר אשדודית... ואינם מכירים לדבר יהודית, וכלשון עם ועם"] כפשוטו, בלא סירוסין, [בלי לסרס את סדר הפסוק, כפשוטו] ביחוד הארמית שיש לה זכויות מצד קרבתה לעברית. ומצד קרבת הגזע של הגרות הכשדי אשר לאבות, [מגוריהם של האבות בארם, אור כשדים וחרן] שזהו הרמז של רבי חנינא (פסחים פז, ב) "מפני שקרוב לשונן ללשון תורה". והמשל של רבי יוחנן ששיגרן לבית אמן, ["מפני מה הגלה הקב"ה את ישראל לבבל? מפני שהחזירן לבית אמן" (פסחים פז), כלומר לארם, מוצא האבות] שלא נתגלתה אז כלל סגולה לאומית חזקה שתוכל לעמוד בפני הארמית, בהשפה העברית.

ודעתו של רבי ע"ד[6] קדמות האשורי [שיטת רבי (סנהדרין כב), שהתורה ניתנה מתחילה בכתב אשורי (הכתב המרובע שבו אנו כותבים), ונשכח והוחזר בימי עזרא] אינה רחוקה מההשערה, שיותר מצויה תנועה של תחיה אצל עם הדוחפת אותו לאיחוד במעשים ומנהגים טובים קדומים שנעזבו ממנו מפני סיבות שונות, ממה שמצוי שיעזוב עם דרכו המנוחלת מאבותיו ויקבל תוכן אשר לא שערום דורות הקודמים כלל. ע"כ[7] סובר רבי שזה הכתב האשורי הוחזק בישראל מעולם ונשתכח מהם ע"י[8] מהפכות וקלקולים ועזרא חזר ויסדו. והכתובות העתיקות אינן יכולות להורות את ההיפוך מההשערה שמצמצמת את תכונתה על הדורות היותר קדומים קודם שחטאו. ועל השימוש לדברים המקודשים, כלומר כתב התורה והלוחות, כל המחקר על-דבר מעמד הלשון בימי הבית-השני אינו יכול להתברר על צד אחד שהמקורות מראים ששמשו שני הלשונות העברית והארמית. ומנהג זה נמשך אצל הדורות המאוחרים ג"כ[9], עד שבענין אחד היו מדברים לפעמים עברית ולפעמים ארמית. וכשהיה הדבור ההמוני יותר ארמי, היו [חסים] סבה להדיבור העברי כשהיה בא בשיחה חלונית כשבת מא, א [שבת מא] הביאו לי נתר הביאו לי מסרק פתחו פומייכו ואפיקו הבלא ונתן שם סבה על הדבור העברי. דקא משמע לן דדברים של חול מותר לאומרם בלשון קודש בבית-המרחץ, ושם דף יב, ב: [שבת יב]

"זימנין אמר: המקום יפקדך לשלום, וזימנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם, ונתן סבה. ושמואל הקטן בשעת מיתתו דבר ארמית [סנהדרין יא] סנהדרין יא, א. וע"ד[10] רב, הנה רוב הלכותיו נאמרו בעברית, ברכות יג, ב "אמר שמע ישראל... ונאנס בשינה". ושם יד (אמר רב): "כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה". ושם כה א (אמר רב): צואה אפילו כחרס אסורה" וכז, א (אמר רב): לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו" ושם (כז, ב) "בצד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי". וכט א: "רב אומר מעין כל ברכה וברכה". ושם ל, "טעה ולא הזכיר של ר"ח[11] ערבית, אין מחזירין אותו". ושם מב. א "אמר רב: שלש תכיפות הן". ואין קץ לפרטי ההלכות שנאמרו בטהרת העברית מרב. על כל פנים ברור הדבר ששתי השפות היו שולטות באומה מימי הגולה בבבל והמלומדים היו משתמשים בשתיהן, ואיזה חבה לאומית היתה גם-כן להארמית, רק כאשר נשארה העברית מיוחדת לישראל, התרוממה למעלתה הלאומית המיוחדת לה, שבאמת היא קבועה בסגולתה. וכן הדין נותן שהדבר המיחד את האומה מיתר האומות כולן ראוי לו להיות סופג בתוכו תוכן לאומי חזק.

ועתה נשארה לנו, בתור תוכן מיוחד, רק הדת-בהגיונותיה ובמעשיה - והשפה, שבהתאחדם עם ההתיחדות בארץ יסמנו לנו את כל הצביון הלאומי במילואו, אשר גם כל הרכוש האנושי שלנו יסתגנן על-ידיהם אצלינו בסגנון הטבעי הבריא הראוי לנו בתור עם השב לעצמות תחייתו, בכבוד רב

אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. ברכות יז, א: "מרגלא בפומיה דרב, לא כהעוה"ז[12] עוה"ב". ["מרגלא בפומיה דרב: העולם הבא אינו כעולם הזה" (ברכות יז)] ודבר אופי הוא שבירושלמי ההלכות של האמוראים מתבטאים יותר בארמית מאשר בבבלי הערך, הנ"ל[13]. ועי' ברכות יח, א בבלי בשם ר'[14] חייא "למחר באין אצלינו ועכשיו מחרפין אותנו", ובירושלמי שם ה"ג, בשם ר"ח הובא בארמית "למחר אינון גרן ואינון מעיקין לון". ומזה נראה שהיו מוסרין את הדברים ששמעו מפי רב לפעמים בעברית ולפעמים בארמית. והתרגום המדוייק אינו נגד

החיוב של לומר כלשון רבו, ["חייב אדם לומר בלשון רבו" (ברכות מז, עדויות א, ג)] ויש עוד דוגמאות ע"ז[15], וא"א[16] לי כעת להאריך. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. לכ' - לכבוד
5. כנה"ג - כנסת הגדולה
6. ע"ד - על דבר
7. ע"כ - על כן
8. ע"י - על ידי
9. ג"כ - גם כן
10. וע"ד - ועל דבר
11. ר"ח - ראש חודש
12. כהעוה"ז - כהעולם הזה
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. ר' - רבי
15. ע"ז - על זה
16. וא"א - ואי אפשר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ל' ניסן תרפ"א - ירושלים **נמען:** קהילת האשכנזים בקהיר

השמועה שהנציב הסכים לחלוקה בין העדה האשכנזית לספרדית בארץ היא 'דבת שוא'. כל עבודתם היא לאחד את העדות, ונסדרה 'רבנות כללית מאוחדת' מבני כל העדות.

עיקרי הדברים

- שמועת שווא.
- רבנות מאוחדת לכל העדות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. למד ניסן, ירושלים. תרפ"א[1]

לכבוד, העדה היקרה, קהל-קדש עדת-האשכנזים ב"קיירה של מצרים". [בקהיר] ה' עליהם יחיו, ויתברכו מהר הקדש. שלו' וברכה מהררי קדש מירושלים מכתבם הנכבד, מיום, העשרים לאפריל, קבלתי, ובתשובה, מתכבד נא להודיעם כי השמועה, בדבר החלוק בין העדות האשכנזית והספרדית בארץ-ישראל, בהסכמתו של הוד מעלתו הנציב-העליון, [הרברט סמואל] איננה נכונה, וכי דבת שוא היא. אנחנו כל עבודתנו היא רק לאחד את כל העדות היהודיות השונות, ולאחה את הקרעים שנמצאים כבר בתוך שדרותנו מיוחדות, כן הדבר בעניני עבודות הצבור, וכן הוא בסדור הרבנות, שנסדרה לנו בעה"י[2] רבנות-כללית-מאוחדת, [הרבנות הראשית לארץ ישראל, שנוסדה באדר תרפ"א, ובראשה הרב קוק לאשכנזים והרב יעקב מאיר לספרדים] מתוך בני כל העדות היהודיות השונות שלנו. אדיר חפצנו תמיד, רק לקרב את פזורותינו אחת אל אחת, ולא לרחק ולהבדיל בין עדה לעדה. בבטחון-לב, יכולים אנו להודיעם מאת עבודתינו לטובת אחודי-הדעות, ומקוים ליום, אשר יבוא מבשר טוב משמע שלו'[3] משמיע ישועה, אומר לציון מלך אלהיך, [ישעיהו נב, ז] במהרה בימינו. והבוחר בשלו'[4], יפרוס סוכת שלומו עלינו ועל כל עמו ישראל, ונזכה לאורה גדולה ותשועת-עולמית, על עם ה' הגוי כלו, במהרה בימינו בקרוב. כנה"ר[5] ונפש ידי"ע[6] הדושה"ט[7] ואשרם כל הימים.

---

1. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
2. בעה"י - בעזרת השם יתברך
3. שלו' - שלום
4. בשלו' - בשלום
5. כנה"ר - כנפשו הרמה
6. ידי"ע - ידידו עוז
7. הדושה"ט - הדורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תרפ"א - ירושלים **נמען:** הרב נתן מאוכצקי

הכסף שנשלח לפליטים שבאו מהגולה לא יחולק בחיפזון, כי אז יבואו הנתמכים בוועדים הקיימים והתועלת תהיה קטנה. הרב קוק יחקור על יחידים ומשפחות שאינם נעזרים בתמיכות המפורסמות, כדי לתת להם בסיס למסחר או לעבודה; בינתיים הכסף בבנק. בתוספת: הפרעות היו נוראות, 'אבל... מעז יצא מתוק', וכעת שקט בירושלים וביהודה, והגליל עוד צריך רחמים.

עיקרי הדברים

- תמיכה מושכלת בפליטים.
- עזרה שתיתן בסיס.
- אחרי הפרעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2], אייר תרפ"א[3]

ידידי הרה"ג[4] היקר מו"ה[5] נתן מאוכצקי נ"י[6]

קבלתי את מכתבו היקר ושמחתי לדעת משלומו הטוב, וע"ד[7] שלו'[8] אמו הרבנית ובנותיו חקרתי וכ"ה שלו' להן. כמו כן קבלנו את הסכום הנשלח עבור פליטי אחינו הבאים מארצות הגולה. [פליטים מן הפרעות ביהודי אוקראינה ומזרח אירופה] אבל אין אני חפץ לחלק את הכסף בחפזון. כי אם אפרסם ע"ד[9] התמיכה, יבאו הנתמכים ע"י[10] הועדים הקיימים, ותהי התועלת קטנה ואינה ניכרת. ע"כ[11] חושב אני לחקור ע"י אנשים נאמנים, על יחידים או משפחות שאינם יכולים להעזר ע"י התמיכות המפורסמות, ונשתדל שהתמיכה תהי'[12] באופן שיתן אפשרות להנתמכים להתחיל באיזה מסחר או עבודה או להתכונן לאיזה מעמד שיביאם לעמוד על איזה בסיסן. וכבר שלחתי מכתבים לדרוש את המצב של הגולים, בערי הקודש ובמושבות. פה בירושלים מעטים השנה עומדים במצב כזה.

אמנם מחכים אנחנו למהגרים חדשים, ובאין ספק שימצאו כאלה שיהי'[13] הצורך לתמוך בהם באופן צנוע. לעת עתה הנחתי את הסכום בבנק, עד אשר יחקר פה תוכן התמיכה.

והנני מברך בזה את אחינו הנדיבים על טוב לבבם ושוכן ציון ימלא לטובה כל משאלותיהם, ונזכה כולנו יחד לראות בתשועת עמנו בגאולה שלמה בשוב לציון גאולים בשמחת עולם, והי'[14] זה שלו' כנה"י[15] ונפש ידידו דוש"ת[16] באה"ר[17]

הק' אברהם יצחק ה"ק

רמב"ם[18] מתנות עניים פ"י[19] ה"ז[20]. ["שמונה מעלות יש בצדקה... מעלה גדולה שאין למעלה ממנה: זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה... או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו"] הפרעות היו באמת נוראות, [פרעות תרפ"א (מאי 1921) ביפו ובמושבות, שבהן נרצחו עשרות יהודים, ובהם הסופר יוסף חיים ברנר] אבל חוץ ממה שדואב לבנו על קרבנות הקדושים ד'

ינקום נקמת דם עבדיו, [על פי תהלים עט, י] הנה ראינו בעינינו מפלאות תמים דעים [איוב לז, טז] צור ישראל וגואלו ב"ה, אשר מעז יצא מתוק. [שופטים יד, יד] ומתוך המחשך הגדול הזה יצאה האורה של צמח ישועתנו, שתהי'[21] הולכת ומאירה כנכון היום, [משלי ד, יח] בעז"ה[22]. עתה ב"ה השלום והשקט שורר בעה"ק[23] ובמסיבי יהודה כולם. רק הגליל עדיין צריך הוא לרחמים, ונקוה לד' שמהרה גם המה יושעו בחסדי שומר ישראל לעד.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. ו"ד - ועל דבר
8. שלו' - שלום
9. ע"ד - על דבר
10. ע"י - על ידי
11. ע"כ - על כן
12. תהי' - תהיה
13. שיהי' - שיהיה
14. והי' - והיה
15. כנה"י - כנפשו היקרה
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
17. באה"ר - באהבה רבה
18. רמב"ם - רבי משה בן מימון
19. פ"י - פרק י'
20. ה"ז - הרי זה
21. שתהי' - שתהיה
22. בעז"ה - בעזרת השם
23. בעה"ק - בעיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' סיון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

גלויה מוורשה הייתה 'כזריחת שמש' אחרי חודשים בלי ידיעה. 'הלב הציבורי מלא אומץ פנימי'. הגיע קונטרס הלכה מצבי יהודה רבינוביץ תאומים. בעניין השידוך: אם יכול לגמור אחת מארבע ההצעות (קאליש, וורשה עם הרב הוטנר, לונדון, ריגא) - שיגמור, והבחירה בידו; ואם לא - שלא יתעכב כלל בחוץ לארץ. 'היסוד על הכל בעדך הוא... לגמור ענין פרטי נכבד'.

עיקרי הדברים

- הגלויה מוורשה.
- אומץ ציבורי.
- ארבע הצעות - הבחירה בידו.
- לא להתעכב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' סיון תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] אחרי החכוי הארוך אשר השביע אותנו באחורו מכאובי נפש מרובים ממניעת מכתבך, [הרצי"ה שהה אז בשליחות בפולין ובאירופה] מאז בא לידינו הכרטיס ששלחת מהרכבת, הכתובה בי"ב ניסן. סו"ס[4] ב"ה שאורו עינינו בכרטיסך מווארשא אשר היתה לנו כזריחת שמש ישועה ומרפא ב"ה, אך אמנם לולא עמק צערינו על עיכוב הידיעה ממך, לא היתה ידיעה הקצרה הזאת, אחרי כ"כ[5] זמן, מספיקה כלל לישב את דעתנו, אך בהיותינו כ"כ מדוכאים מעיכוב המכתב ממך, היתה לנו הגלויה הקטנה שלך לאוצר ישועה תלי"ת[6]. והנה כל אשר עבר על עם ד' באי"י[7], בימים האחרונים [פרעות תרפ"א ביפו ובמושבות] הלא תדע מהעתונים, אמנם תקותינו חזקה כי לא יטש ד' את עמו, ויראינו אורות מני אופל. וזהרורי ישועה מתוך המחשכים.

ובכלל הלב הצבורי מלא ג"כ[8] אומץ פנימי, והופעה אדירה של עז קודש מוכרחת באיזה פנים להגלות, באיזה צורה ובאיזה תוכן, זהו דבר שצריכים אנו להאזר חיל מאוזר ישראל בגבורה, [על פי תהלים יח, מ, ומברכות השחר] לכוין את הלבבות ולהפנות את הרעיונות, להמבוקש היותר יסודי בע"ה[9]. ב"ה על החוה"ש[10] אשר עמנו ועם כל יקירינו באה"ק[11]. גם ידיעות קלושות באות מבני משפחתינו שי'[12] מהגולה, דרישות שלו'[13] עתיקות, בתקוה לטובה ולברכה, ומראגלי [מרגולי, עיירת הולדתו של הרב קוק בלטביה] נתקבל מכתב משלומם. ומכתב וקונטרס יפה מאד בהלכה מאלתר שליט"א, הוא צב"י[14] רבינוביץ תאומים בן הרב שליט"א, ועדיין לא מצאה ידי לרשום מפני הטרדא. ואתה יקירי כתוב נא. וגם החלט דבר ברור בע"ה ע"ד[15] ענינך הפרטים. אצלינו הוסכם בעה"י[16], שאם תוכל לגמור בקרוב איזה ענין נכבד מהמדוברים, [הצעות שידוך שעמדו על הפרק] דהיינו מקאליש או מווארשא עם הרב הוטנר, מלונדון או מריגא, אלה ארבעה ענינים אשר אנו יודעים. מובן בשיקול הדעת צריך לקרב את היותר הגון מכל

הצדדים, והבחירה העצמית, הלא רק בך ובנטיית לבבך היא תלויה בעה"י. איך שיהי'[17] אם תוכל לגמור יתן ד' להצלחה ולברכה, תגמור בכ"ט[18]. ונדבר אח"כ[19] ע"ד שובך בקרוב באיזה אופן ובאיזה זמן.

אבל אם ח"ו[20] אין לבך הולך אחר אחד מאלו, או איזה עכוב אחר מה שיהי', אז הננו מבקשים ודורשים ממך בני יקירי שלא תתעכב כלל וכלל בחו"ל[21], ותמהר בעה"י את באך הנה ודי יצליחך, ונקוה כי כל אשר עשית עד כה בעבודתינו הכללית תהי'[22] לנו לחומר לעבד בעה"י[23] תכנית עבודה מסודרת, לשם העניינים הנעלים והכוללים הקשורים כ"כ בלבבינו, בעבודת ד' ועמו, ברוממות דגל הקודש של תחייתנו הלאומית, בנשמת נשמתה מירושלים עה"ק[24] ת"ו[25] ברוחה ועז הדרת קדשה. איני חפץ כעת במכתבי זה לדבר הרבה ע"ד ענינים כלליים, שלא לסבך אותך יותר מדאי בעבודות הכלל, בשעה שלפי דעתינו היסוד על הכל בעדך הוא בראש וראשונה לגמור בע"ה. ענין פרטי נכבד. ודי יצליח.

הנה קבלתי את המכתב מהרב הוטנר נ"י[26] והפתעתי למצא בהיסח הדעת את שורותיך. הודיעני נא בפרטיות, מכל וכל, והי'[27] חזק ואמיץ [ו..ש] חיל למעשה ולפועל, בהחלטת המצב הפרטי שלך, בתכלית בנין בית בעה"י. והודיענו במוקדם. ואם יש צורך בידיעה טלגרפית לא תחשך ממני. ודי יעזרנו ע"ד כבוד שמו וישועתו. הנני כעת מקצר ועולה, וחותם בצפיה לרחמי שמים, כי מאור ישראל וקדושו עדי עד, אור חדש יגיה, ונכשלים יאזרו חיל, ובאור תורה ונר מצוה יגיה אור חדות עולם על כל נאות יעקב וישראל יעשה חיל, וממכון הקודש המקדש וההראל, קול ששון ושמחה ישמע בכל מרחבי תבל, והי' זה שלו' כנה"י[28] ונפש אביך מצפה אשרך ושכלולך בכל טוב סלה, למען ד' ועמו, ולמען נחלתו וכבוד שמו הגדול.

חותם בברכה מהר הקודש מירושלים

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. סו"ס - סוף סוף
5. כ"כ - כל כך
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. באי"י - בארץ ישראל
8. ג"כ - גם כן
9. בע"ה - בעזרת השם
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. שי' - שיחיה
13. שלו' - שלום
14. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
15. ע"ד - על דבר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. שיהי' - שיהיה

18. בכ"ט - בכל טוב
19. אח"כ - אחר כך
20. ח"ו - חס ושלום
21. בחו"ל - בחוץ לארץ
22. תהי' - תהיה
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. עה"ק - עיר הקודש
25. ת"ו - תבנה ותכונן
26. נ"י - נרו יאיר
27. והי' - והיה
28. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' תמוז תרפ"א - ירושלים **נמען:** קהילה (שואל)

אין למכור בית קברות ישן, שפסקו לקבור בו, כדי לבנות מדמיו בית ועד הקהילה, חדרי חברות ובית ספר: 'לזלזל בכבוד המתים... בשביל הנאת ממון, אפילו לדבר מצוה' אינו נכון ('חטוטי שכבי', יבמות סג ב). אם אסור לטלטל אפילו מת יחיד, ק"ו דורות שלמים.

עיקרי הדברים

- איסור מכירת בית קברות.
- כבוד המתים.
- למצוא דרכים אחרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] ירושלים תובב"א[3] א' תמוז תרפ"א[4]

ע"ד[5] שאלתו, אם מותר למכור את ביה"ק[6] הישן, שכבר פסקו מלקבור בו, בשביל לבנות מדמיו בית ועד הקהלה ודירות ולשכות לחברות ובי"ס[7] לאמונה ודת. אין דעתי נוחה כלל לזלזל בכבוד המתים שוכני עפר בשביל הנאת ממון, אפילו לדבר מצוה וצרכי ציבור. ומי זוטר הא דאמרי' יבמות ס"ג ב': [וכי מעט הוא מה שאמרו ביבמות סג] והיתה יד ד' בכם ובאבותיכם - זו חטוטי שכבי. ["והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם" (שמואל א יב, טו), ודרשו: זו חטטת המתים, חפירת קברים] ומשום בלבול וחרדת הדין [משום הטרדת המת ופחד הדין; בשולחן ערוך (יורה דעה שסג, א) נפסק שאין מפנים מת ממקומו, אף לא קבר יחיד] החמירו הפוסקים כמה פעמים שלא לטלטל ממקומו אפי'[8] מת יחידי, וק"ו[9] להרגיז שוכני עפר של כמה דורות ממקום מנוחתם, שלא יעלה על הדעת להתיר בשביל ריוח ממון. וכל הטעמים שכתב כת"ר[10] שרירין וקיימים הם, ודברי תורה א"צ[11] חזוק. [ודברי תורה אינם צריכים חיזוק (על פי ראש השנה כו)] ואקוה שהקהל הקדוש ימצא לו דרכים אחרים, מכובדים וכשרים, כדי להוציא אל הפועל את מחשבתם הטובה בבניני הציבור שהם חפצים לבנות. ודי יצוה עליהם את ברכתו מעתה ועד עולם.

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. תובב"א – תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. תרפ"א – השנה תרפ"א (1920/1921)
5. ע"ד – על דבר
6. ביה"ק – בית הקברות
7. ובי"ס – ובית ספר
8. אפי' – אפילו
9. וק"ו – וקל וחומר
10. כת"ר – כבוד תורתו
11. א"צ – אין צריך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תרפ"א **נמען:** ועד המושבה רחובות

הכנסות תלמוד התורה צריכות להיות מוקדשות רק לו, ויש צורך לשכור חדרים לילדי התימנים בשכונתם, ולכן יש להשכיר את בניין תלמוד התורה. הרב קוק מבקש את עזרת הוועד.

עיקרי הדברים

- השכרת בניין תלמוד התורה.
- חדרים לילדי התימנים.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום ד' לחדש אלול שנת תרפ"א

לכבוד הועד הנכבד דמושבת רחובות ת"ו[2]. שלום וברכה אתכבד בזה לבקשם, בהיות שהתועלת מן התי"ת[3] צריכה להיות מוקדשת רק למטרת ת"ת[4] והיות שעתה נחוץ לשכור חדרים לילדי התמנים בשכונת התמנים וע"כ[5] מוכרחים להשכיר את בית התי"ת הנ"ל[6].

הנני מבקש את עזרת כבוד חברי הועד וסיועם להוצאת הדבר לפועל והנני מקוה שכבודם ישתדלו למלא את הבקשה הזאת באופן רצוי, והנני חותם בכבוד וברכה מקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. התי"ת - התלמוד תורה
4. ת"ת - תלמוד תורה
5. וע"כ - ועל כן
6. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תשרי תרפ"ב **נמען:** הרב א"ל הירשאוויץ, מחבר 'אוצר כל מנהגי ישורון'

תודה על הספר, שמחבב את מנהגי האבות על הדור הצעיר. במהדורה הבאה מוטב לרשום את השנים לפי מניין בריאת העולם או חורבן הבית, שגם זה 'מנהג חביב של אבותינו'.

עיקרי הדברים

- תודה על הספר.
- מניין השנים העברי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום י"ב[2] לחדש תשרי תרפ"ב[3].

לכבוד הרב החכם הנעלה בתו"י[4] מוהרא"ל[5] הירשאוויץ [הרב אברהם אליעזר הירשוביץ, רב באמריקה ומחבר ספרים] נ"י[6]

מחבר ס' "אוצר מנהגי ישרון" שוי"ר[7]. נתכבדתי בספרו החשוב "אוצר כל מנהגי ישרון" [ספר המבאר את מנהגי ישראל ומקורותיהם] ואפריון אמטי למר [ואני נותן לך שבח (ארמית; על פי בבא מציעא קיט)] על תשורתו היקרה. אמנם מפני הטרדה לא יכולתי כעת לעבור על כל הספר, אבל ממה שראיתי הבחנתי את מלאכתו הגדולה, ואת רגשי הקודש את רוחו הטהור לחבב את מנהגי אבותינו הקדושים על בני הדור הצעיר בייחוד, ואקוה בעזה"י[8] שפעולתו תהיה רצויה וקולעת אל מטרתו הרוממה. ומרוב חבתי לכת"ר[9] לא אמנע להעירו כשיזכהו השי"ת[10] להו"ל[11] מהדורה חדשה מספרו היקר לרשום את השנים עפ"י[12] מנינינו [הספר נדפס בתאריכים לועזיים, והרב קוק מציע לציין את השנים לפי המניין העברי] מבריאת העולם או מחורבן הבית שיבנה בב"א[13] ובודאי גם זה הוא מנהג חביב של אבותינו ויותר משאר מנהג פרטי.

והנני בזה חותם בברכה יפוצו מעינותיו חוצה [משלי ה, טז] כנפה"י[14] ונפש ידידו מכבדו ומוקירו חותם בברכה מקודש.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. י"ב - שנים עשר (12)
3. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מוהרא"ל - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ל (למשל: אברהם + לוי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. נ"י - נרו יאיר
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. השי"ת - השם יתברך
11. להו"ל - להוציא לאור

12. עפ"י - על פי
13. בב"א - במהרה בימינו אמן
14. כנפה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרפ"ב) **נמען:** ועד העיר יפו

מצבו של הרב ס', שאינו מקושר לרבנות המוכרת, עלול לגרום תסיסה; הרב קוק מציע לאחד את כל כוח הרבנות לחטיבה אחת. יפו הייתה 'חלקת עבודתי הראשונה על אדמת הקודש', והקשר הרוחני עמה קיים.

עיקרי הדברים

- איחוד הרבנות ביפו.
- הקשר ליפו.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד ועד העיר, ביפו. שלו'[1] רב, מצאתי לי לחובה קדושה להעיר את כבוד הועד, ע"ד[2] תיקון מצב הרבנות בעירם הק'[3]. רואה אני שעכשו השעה דורשת שנתקן את מצב קהילותינו באופן שלא ימצא בהן שום בדק של פירוד [שום סדק של פירוד] וחילוק של מפלגות. והנה מצבו של הרב ס' כפי מה שהוא עתה שאינינו מקושר יפה עם [כל] הרבנות המוכרת מטעם ועד העיר לחטיבה אחת, כפי השערתי יוכל לגרום לאיזה תסיסה, שיש בה משום חשש של הירוס שלו' העדה. [הריסת שלום העדה] ע"כ[4] אני מציע בזה, לכבוד הועד, שיתענין בשאלה זו, וישתדל לאחד את כח הרבנות כולה לחטיבה אחת, כדי שנהיה בטוחים ששלו'[5] העדה הנכבדה ואחדותה יעמד על כנו. וכאשר חוץ ממה ששלומה של עדת יפו וכבודה חביבה עלי, כאחת מערי הקודש החשובות באה"ק[6], עוד אני מרגיש קשר נפשי אמיץ להעיר הנכבדה הזאת, שהיתה לי חלקת עבודתי הראשונה על אדמת הקודש. [הרב קוק כיהן ברבנות יפו מתרס"ד עד תרע"ד] וכל אותם הקשורים הרוחניים אשר קשרו אותי מאז עם העדה היקרה הנם עומדים אצלי אולי צ"ל[7] סד"ק או בצק. בצביונם, כאשר הייתי יושב בתוכם.

ע"כ הנני מרגיש שהערתי זאת הנוגעת לגורל העדה, היא לי דבר של חובה נעימה. והנני בזה חותם בכל רגשי כבוד וידידות, בברכת גאולה קרובה.

---

1. שלו' - שלום
2. ע"ד - על דבר
3. הק' - הקטן
4. ע"כ - על כן
5. ששלו' - ששלום
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. צ"ל - צריך להיות

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אלול תרפ"ב **נמען:** קריאה ליושבי ירושלים להתאזרח

'מצות ההודאה בארצנו' - כמו יוסף שנשתבח בה - מתקיימת עתה בהתאזרחות החוקית בארץ ישראל. מלבד התועלת לחיזוק זכויותינו, יש בשם 'אזרח ארץ ישראל' קדושה ותפארת. 'אל תעכבו ואל תחמיצו' - היו מהר לנתיני ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- מצות ההודאה בארץ.
- התאזרחות.
- חיזוק הזכויות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ט אלול תרפ"ב[2]

אחינו היקרים יושבי עה"ק[3] כולם שלום וברכה. בלב מלא התעוררות נפשית של רגשי קדש הננו פונים אליכם, אחים חביבים, לזרז אתכם בדבר המצוה הרבה שבאה לידינו כעת; מצות ההודאה בארצנו הקדושה, [החובה להודות בארץ ישראל ולהזדהות עמה] היא המדה הקדושה שנשתבח בה יוסף הצדיק כמבואר במדרש רבה ואתחנן. ["מי שהודה בארצו נקבר בארצו": יוסף, שאמר "גנב גנבתי מארץ העברים", זכה להיקבר בארץ ישראל, ומשה, שלא הודה בה, לא זכה (דברים רבה ב, ח)] ההודאה בארץ-ישראל נגד כל העולם כלו, ע"י[4] ההתאזרחות החקית באי"י[5], [קבלת אזרחות ארץ ישראלית לפי חוק המנדט הבריטי, שהחל אז להינתן ליהודים תושבי הארץ] צריכה להיות לנו יקרה וקדושה, וחלילה לנו להעליב את תפארתה של ארץ חמדה, ולא לשאת עלינו את שמה הקדוש, למען דעת כל עמי הארץ שאנחנו הננו אזרחיה ונתיניה של ארצנו הקי[6], אנחנו הננו בניה הקשורים אליה בכל קשר של חבה, בכל קשר של קודש. חוץ מהתוצאות הטובות שתבאנה בעזה"י[7] לכל הכלל, ע"י ההתאזרחות הכללית של כל אחינו יושבי ארץ-ישראל, חוץ מהעזרה הגדולה שכל יחיד ויחיד שיבוא להתאזרח בצורה רשמית חוקית בארץ-ישראל, יתן בזה לחזוק זכייתנו הכלליות בארצנו, הרי שעצם רגש הקדושה ותפארתה, שיש בהשם הזה להיות אזרח ארץ-ישראל, מוסיף הוד והדר ומטה כלפי זכות [על פי אבות א, ו] את כל המחזיקים בו.

על כן הננו קוראים אליכם, אחים יקרים, בכל לשון של חבה ובכל לשון של זרוז: אל תעכבו ואל תחמיצו את המצוה ["מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה" (מכילתא בא)] היקרה הזאת של ההודאה באה"ק[8]! היו מקדימים וזריזים למצוה חביבה זו, התלויה בקדושת ארץ חמדה וקשורה בחזוק בנינה וישובה, ע"י עם ד', ההולך ושב אליה בעצת ד' העליונה, אשר דבר טוב על ישראל, לפתח לו קרן אורה, פתח ישועה בארץ חמדתו. הזדרזו לדבר הגדול הזה, ותנו כבוד לעם ה' ולארץ קדשו, ושאו את שמה ברמה, והיו כולכם מהר לנתיני ארץ-ישראל, וד' יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה. [תהלים מז, ה] היו לאזרחים בארץ חמדה, התאזרחו בארצנו הקדושה בשמחה ובטוב לב, וצור ישראל עזרו ומגינו יחיש

את גאולתנו ואת פדות נפשנו, ויחד עם הפיטן נאמר: "רנו כל עוברי אורח, כי הנה רענן אזרח אורו זרח, קנה כפתור ופרח, על הר ציון יפריח, אליהו הנביא ומלך המשיח", [מן הפיוט "אליהו הנביא" הנאמר במוצאי שבת] בב"א[9].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ע"י - על ידי
5. בא"י - בארץ ישראל
6. הק' - הקטן
7. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תרפ"ג **נמען:** הרב זלמן פינס וחברי ההסתדרות בשווייץ

תודה על נאמנותו לתעמולת 'הסתדרות ירושלים'. מצורפת 'קריאת הקודש'. הרב קוק מציע שהאגודה השווייצית תיקח על עצמה אחד מסעיפי העבודה: יסוד כספי לעיתון 'דגל ירושלים'; הוצאת ספרות רעיונית; מימון נסיעות תכופות שלו ושל רבנים למושבות, לקבוצות ולחוות, 'לקרב לב הבנים הבונים את הבנין החלוני'; מכונית; מקוואות; תנורי שבת בקבוצות; מטיפים קבועים; תמיכה בתלמידים מחוץ לארץ לישיבה; ותרגום 'קריאת הקודש' לגרמנית.

עיקרי הדברים

- קריאת הקודש.
- תשעה סעיפים מעשיים.
- קירוב הקבוצות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. י"א תשרי ג,

שלו'[1] וברכת עולמים גמח"ט[2] ושמחת יו"ט[3] לכ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] חכם לבב וגדול דעה מוהר"ז[7] פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים"] שליט-א וכא"ל[8] וכל חברינו היקרים במדינה. [בשווייץ] ברכת ד' מהר קדשו. אחדשה"ט[9]

באה"ר[10], מה יקרו לי אמרי נועמו וברכת אוהב טהר לב אשר הגיעוני. תודות מאליפות לכת"ר[11] על נאמנות רוחו לתעמולת הקודש של הסתדרות קדשנו ירושלים. ואף כי בכבדות רבה ובמניעות שונות הולכים ענינינו הקדושים, בכ"ז[12] חזקה היא תקותי שמתוך הענינים המעיבים יזרח אור לישרי לב והרעיון של תחית הקודש בתור נשמתה של התחיה הלאומית שלנו בתור השקפת עולם שלמה, והמפעלים שהם קשורים לו יתחילו להתגלות בחיים. יקבל רצו"פ[13] את קריאתי בשם קריאת הקודש. [יקבל רצוף כאן את הקריאה שפרסמתי בשם "קריאת הקודש", קול קורא לייסוד הישיבה המרכזית העולמית] נפלו אמנם שבושים קטנים בדפוס, אבל הכונה ברורה היא לכל דורש צדק. מה טוב יהיה אם האגודה השויצית שלנו תקבל עליה איזה סעיף מסעיפי עבודתנו הקדושה להוציאם מן הכח אל הפועל. למשל אחת מאלה, או, א) את העתון דגל ירושלים, להניח "יסוד פיננסי" עליו לפחות על השנה הראשונה.

ב) להו"ל[14] איזה חלקים מספרות תיאורית המבררים את הרעיון הירושלמי, אם בצורה עיונית מעומקת ע"י[15] כתבי יד משלי, או בצורה פפולרית שיוכלו להוצר.

ג) לתן לי ולסיעה של רבנים ומשפיעים שילוו עמי, אפשרות כספית לנסיעות תכופות בכל מרחבי הישוב, במושבות, בקבוצות ובחוות, כדי לקרב לב הבנים הבונים את הבנין החלוני. לתכונת הקודש, לאביהם שבשמים.

ד) לעזור לקניית אוטומוביל אחד או שנים בשביל המטרה הנ"ל[16].

ה) לעזור לבניני מקואות במקומות הישוב החדשים, במקום שישנן קבוצות משפחתיות.

ו) להקים תנורים של שבת בקבוצות, [תנורים שישמרו את האוכל חם לשבת בלי בישול בשבת] למנוע עי"ז[17] מחלול ש"ק[18] של הבשול.

ז) לעזרנו להקים מטיפים מיוחדים קבועים, יראי ד' ובעלי שכל ורגש, להיות מסבבים את כל חלקי הישוב החדשים ולבא עי"ז עמם בקשורים קבועים בדרכי אחוה ושלו'[19] להטבת מצב היהדות.

ח) בשביל הישיבה, [הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, שנוסדה בתרפ"ד (מרכז הרב)] לקבל עזרה ליסוד איזה הספקה למספר מסוים של תלמידים שיוכלו לבא מחו"ל[20] להמשיך את למודיהם.

ט) להו"ל את "קריאת הקודש" בגרמנית ולהתענין בתעמולה הקשורה עס'זה. ישנם ודאי עוד פרטים כהנה וכהנה, לרשום. אבל הצגתי בזה מה שעלה על רעיוני כעת, שכולם הם דברים שצריכים להסמיכם למעשים. כמה שתוכל אגודתנו השויצית לקבל על עצמה תבא עליה ברכה. מרב עבודה וטרדא הנני מוכרח לקצר.

ואחתום בכל חותמי ברכות באה"ר[21] כנפשו הרוממה ונפש ידי"ע[22] קשור באהבתו, המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו באמת

הק' אברהם יצחק ה"ק

מה שלו' חתנו יקירי מוהר"א[23] שט"ב[24] שליט"א[25] ומשפחת אביו היקרים. זה זמן גדול שלא קבלנו מהם שום מכתב, שהוא דבר המפליא אותנו. יחננו השי"ת[26] לבשר ולהתבשר כל טוב ושמחה בכלל ובפרט, ידי"ע הנ"ל

---

1. שלו' - שלום
2. גמח"ט - גמר חתימה טובה
3. יו"ט - יום טוב
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. לכת"ר - לכבוד תורתו
12. בכ"ז - בכל זאת
13. רצו"פ - רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
14. להו"ל - להוציא לאור
15. ע"י - על ידי
16. הנ"ל - הנזכר לעיל
17. עי"ז - על ידי זה
18. ש"ק - שבת קודש
19. ושלו' - ושלום
20. מחו"ל - מחוץ לארץ

21. באה"ר - באהבה רבה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שט"ב - שם אדם - דורש פענוח
25. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
26. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תשרי תרפ"ג **נמען:** מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב

חברי קבוצה החוכרת אדמה של תל אביב מחללים שבת 'בצורה מעליבה מאוד', ויש לצאת במחאה מעשית. עוד קובלנה: מכירת חלב בשוק בשבת וביום טוב, וחנויות פתוחות בלילות שבת. העירייה צריכה להגן על ערכי הקודש ולא לתת לחופש להגיע ל'הפקרות והאנרכיה הציבורית'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בקבוצה.
- מכירת חלב וחנויות פתוחות.
- חובת העירייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ב[2] תשרי ג'

ידידי המרומם קצין עם מר דיזנהויף [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] ראש עיריתנו ת"א[3] שלו'[4] רב. אדוני השר הנכבד, מוסמך על הכרת החובה אשר בלבו הרחב של כבודו הנני מיחד אליו את דברי הקצרים. באה אלי ידיעה שחברי קבוצה, שחלקה אחת מחלקי אדמת תל אביב חבורה להם, הם מחללים את השבת בצורה מעליבה מאד. הנני בזה להעיר את לב כבודו להגין על כבוד עמנו המקושר הרבה מאד בכבוד ערכי הקודש שלנו, ולצאת במחאה מעשית נגד הנהגה כזאת, שיותר מחסרון הכרת אחריות נגד האומה בכללה אין בקרבה. או"ח[5] צ"ח ס"א בהג"ה[6]. יחד עם זה באה אלי קובלנא [תלונה] על מכירת החלב שבימי הקודש בשוק תל אביב באופן של הפקרות חלונית בימי שבת ויו"ט[7], והחזקת החנויות פתוחות בלילי שבתות וימים טובים. חושב אני שיש לנו רשות לדרוש מהנהגת עיריתנו הנחמדה, שתשלם את חובתה להגנת ערכי הקודש שלנו ולא תתן את החופש לבוא עד גבול ההפקרות והאנרכיה הצבורית. בטוח אני בחכמתו ובישרת רוחו שימצא דרך איך למלא את כל אשר אני דורש מהדרת כבודו בצדק ובמישרים.

בצפיתי לתשובתו הנכבדה, הנני חותם בברכה ורגשי כבוד הנעלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. י"ב - שנים עשר (12)
3. ת"א - תל אביב
4. שלו' - שלום
5. או"ח - אורח חיים
6. בהג"ה - בהגהה
7. ויו"ט - ויום טוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ח שבט (תרפ"ג) **נמען:** ההסתדרות הכללית של היהודים הספרדים, סניף חיפה

לבו מר על הפירוד בין העדות. בחיפה, שבה העדה מאוחדת, יש לשמור על האחדות, ואפשר שכל עדה תקבל את דרישותיה בלי להתפרד. הרב קוק מבקש לאחד את השחיטה כפי שהייתה, ומוכן לעזור, ומקווה שגם הרב יעקב מאיר יעזור.

עיקרי הדברים

- כאב על הפירוד.
- אחדות השחיטה בחיפה.
- עזרה לשלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ח שבט

לכבוד הסתדרות כללית של היהודים הספרדים סניף חיפה ת"ו[2], שלו'[3] רב. קבלתי את מכתבם הנכבד מט"ו ח"ז[4] והנני מצהיר בזה לכבודם שלבי מר מאד על הפרצים שאנחנו עושים בהאחדות של עדותינו בא"י[5], כי הלא חובתנו קדושה היא לשאוף תמיד לאחד בין אחים שנתרחקו בחזקת היד. ולמה לא נשתדל כולנו, שבמקום שלפחות נתאחדה העדה באיזה אופי כמו בקהלתכם הנכבדה חיפה, שתהיה האחדות הזאת קימת. וכי אין באפשרות למצא דרכים כאלה, שכל עדה מהעדות הנכבדות שלנו, הספרדית והאשכנזית, תהיה עומדת בכבודה ותשיג את דרישותיה, ומכל מקום מה שהיה מאוחד עד כה לא יתפרד.

על כן הנני מפיל תחנתי לפני כבוד מעלתכם: ישימו את לבם לאחד את השחיטה בעדתם [שלא יקימו שחיטה נפרדת לספרדים ולאשכנזים] הקדושה, כאשר היתה עד כה. ואם ישנם ביניכם איזה דברים לפשר הנני בל"נ[6] מוכן לעזור מצדי לטובת השלו'[7] עד כמה שידי מגעת. ואקוה שגם כבוד עמיתי הנשיא הרב הגאון ר"י מאיר [הרב יעקב מאיר, הראשון לציון והרב הראשי הספרדי] שליט"א[8] גם הוא יעזור לטובת השלו' והאחדות הכללית. כי רק ברעיון לאומי כללי ושאיפת האחדות של כל בית ישראל, נוכל לקוות שיתכוננו מעשינו לבנין עמנו וארצנו הקדושה ולחזק את עמודי הדת והיהדות, לשם ולכבוד ותפארת לכל בית ישראל.

והנני בזה אחיכם ועבדכם הנאמן הדורש אשרכם וכבודכם כל הימים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. ח"ז - חודש זה
5. בא"י - בארץ ישראל

6. בל"נ - בלי נדר
7. השלו' - השלום
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב שבט תרפ"ג **נמען:** קהילות חב"ד באמריקה

מכתבי הדופי על מנהלי כולל בברויסק בירושלים הם 'דברי זיוף'. הכולל נכבד, ובו תלמידי חכמים, חסידים, עניים, יתומים ואלמנות, ויש לחזקו.

עיקרי הדברים

- הגנה על כולל בברויסק.
- קריאה לתמוך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ב שבט ג, לקהלות הקודש

אחינו בני ישראל אנשי חב"ד[2] באמעריקא יתברכו בכ"ט[3] ממקור הברכות. אחינו היקרים, כאשר באו לפנינו מכתבים שנכתבו בהם דברי דופי על הרבנים היקרים החסידים מנהלי כולל בברויסק [כולל חב"ד של יוצאי העיר בוברויסק שבבלארוס, בירושלים] פעה"ק[4] ת"ו[5], הנני מוצא את עצמי מחויב להודיע לרבים למען כבוד התורה והיראה וכבוד ירושלים עה"ק[6] תובב"א[7], שכל אלה דברי הקטיגוריא על הכולל היקר הזה דברי זיוף הם וחלילה לשום לב למטילי מום בקדשים, ["המטיל מום בקדשים" (על פי בכורות לג), כלומר: המוציאים דיבה על אנשים כשרים] והכולל החשוב הזה הוא אחד הכוללים הנכבדים אשר לנו באה"ק[8], ובתוכו נמצאו ת"ח[9] גדולים חסידים ואנשי מעשה דורשי ד' ואוהבי שמו, ועניים ואביונים מדוכאים ויתומים ואלמנות, שאין די באר את גודל המצוה לעמוד לימינם, והם אנשי יושר ואוהבי שלו'[10]. וברוכים יהיו כל העומדים לימינם ומחזיקים את ידם, כדי שיוכלו להגדיל את מעשה הצדקה לאחינו האהובים היושבים בעיר הקודש והמחוזות.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, כנפשם היקרה ונפש מברכם באהבה מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. חב"ד – חכמה בינה דעת (חסידות חב"ד)
3. בכ"ט – בכל טוב
4. פעה"ק – פה עיר הקודש
5. ת"ו – תבנה ותכונן
6. עה"ק – עיר הקודש
7. תובב"א – תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
8. באה"ק – בארץ הקודש
9. ת"ח – תלמידי חכמים
10. שלו' – שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

ברכת פסח, והזמנה לו ולמשפחתו לכוס תה בביתו באחד מימי החג.

עיקרי הדברים

- ברכת פסח.
- הזמנה לביתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י' ניסן תרפ"ג[2] הוד מעלתו הגדול הנציב העליון לא"י[3], מר מנחם בן אליעזר סיר הרברט סמואל יר"ה[4]. ומשפחתו הרוממה. יקבל נא

אדוני המרומם בחסדו. את ברכתי הנאמנה, לכבוד החג הקדוש חג הפסח הבא עלינו לטובה. יחוג אותו בחדות לב, ורב עונג, ועיניו ועינינו יראו את זמן חירותנו במלא הודו ותפארתו על אדמת קדשנו, ברוממות קרן לבית ישראל, במהרה בימינו. יחד עם זה, אשען על אותות האהבה והכבוד אשר הואיל בטובו הגדול להראות לי מאז. ואתכבד להזמין את הוד מעלתו, ואת משפחתו הנשאה, לכוס תה, בביתי בחוג משפחתי, לאחד מימי החג הקדוש הבעל"ט[5]. ליום ולשעה אשר יואיל הוד רוממות מעלתו לקבוע בחסדו. בתקוה שאהיה מאושר במילוי שאלתי, בע"ה[6]. הנני חותם בברכה נאמנה. עבדו הסר למשמעתו כל הימים, הק'[7] אברהם יצחק הכהן קוק בכת"י[8] של הגרצי"ה[9] [בנוסח שבכתב ידו של הרצי"ה] מעותק מכתב זה מאותו תאריך אך בשנוי לשון: "הוד מעלתו הנציב העליון לא"י סיר הרברט סמואל יר"ה ומשפחתו הרוממה תחיה לאורך ימים טובים.

הנני מתכבד בזה אדוני המרומם לברך את הוד מעלתו ואת משפחתו בברכת החג הקדוש זמן חירותנו הבע"ל[10]. ויחד עם זה אכבדה נא להזמין את הוד מעלתו ומשפחתו הנשאה על כוס תה בביתי באחד הימים של החג הגדול הפסח הבע"ל[11], ליום ולשעה אשר יהיה רצון הוד רוממת מעלתו ליחד לבקור הזה.

והנני בזה עבדו הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. לא"י - לארץ ישראל
4. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. בע"ה - בעזרת השם

7. הק' - הקטן
8. בכת"י - בכתב יד
9. הגרצי"ה - הגאון רבי צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
10. הבע"ל - הבא עלינו
11. הבע"ל - הבא עלינו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אייר תרפ"ג - יפו **נמען:** מאיר דיזנגוף

דרישת חוק השבת היא 'דרישה אזרחית עברית גמורה ולא דרישה דתית': כאזרחים עבריים בארץ עברית, קדושת השבת צריכה להיות מוכרת בחוק בענייני ציבור. הוועד הגדול יחליט עתה שהוא מסכים, והוועד הנבחר ידון בכך אחר כך. השפעתו לטובת איחוד העירייה ושכנותיה מותנית בקבלת הנוסח.

עיקרי הדברים

- דרישה אזרחית עברית.
- החלטת הוועד הגדול.
- תנאי לתמיכה באיחוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' אייר תרפ"ג[2], יפו-ת"א[3]

הדרת כבוד האדון מר מ. דיזנגוף. ראש עירית תל אביב אדוני הנכבד מאד! אני מוצא לי לחוב קדוש להביע לפני כבודו את דעתי ע"ד[4] מכתבו הנכבד אודות החלטתו של הועד הגדול בדבר החקה האזרחית של קדושת השבת בת"א: [הרב קוק דרש שעיריית תל אביב תקבע בחוק העירוני את השבת כיום המנוחה הרשמי, ושמירתה ברשות הרבים]

א) אני מוצא שהדרישה ע"פ[5] הנוסחא אשר נתכבדתי להציע לפני כבודם היא דרישה אזרחית עברית גמורה, ולא דרישה דתית. בתור אזרחים עברים בארץ העברית אנו דורשים שדת ישראל תהיה מוכרת בזכותה הרשמית, וזה מחייב שבענינים של צבוריות ושל פרהסיא תוכר קדושת השבת גם בתור חקה אזרחית. [בתור חוק אזרחי] פחות מזה לא יוכל לדרוש כל איש יהודי המכבד את עצמו ואת עמו.

ב) אני דורש ע"פ המכתב וע"פ[6] הדברים שדברנו בע"פ[7] שהועד הגדול יחליט כעת החלטה כזו שהיא לפי כחו, דהיינו שיגלה את דעתו שמצדו הוא מסכים לאשורה של החקה, ואח"כ[8] כשיסודרו עניני הבחירות ידון ע"פ החלטה זו הועד הגדול העומד להבחר ע"ד הערך הקיים של החלטת הועד הגדול של ההוה.

ג) מתוך האמור הנני מתכבד להודיע לכבודו, שהאפשרות של השפעתי לטובת שאיפתו הקדושה של האחוד הגמור של עיריתנו החביבה וכל שכנותיה [איחוד תל אביב עם שכונות יפו היהודיות לעירייה אחת] היא מותנה עם קבלת הנוסחא אשר הגשתי מטעם הועד הגדול ע"פ מדת יכלתו החקית. והנני מעודד את רוחי שהדרת כבודו ימצא דרך של כבוד למלא את הדרישה ההכרחית הזאת, והנני בזה אדוני היקר חותם ברגשי כבוד מרובים ובצפיה לרוממות קרן על אדמת קדשו,

הק' א. י. קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. ת"א - תל אביב
4. ע"ד - על דבר
5. ע"פ - על פי
6. וע"פ - ועל פי
7. בע"פ - בעל פה
8. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** 'אגודת התורה' בבית הכנסת 'בית רחל'

ברכה על סיום מסכת ברכות בלימוד ש"ס בחבורה. מניעות עוצרות אותו מלהשתתף.

עיקרי הדברים

- ברכה לסיום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלים ער"ח[1] שבט תרפ"ד[2]

לכבוד אגודת התורה בביהכ"נ[3] בית רחל פעי"ק[4] ת"ו[5] שמחתי לשמע כי חפץ ד' בידכם הצליח, והנכם מתחזקים בתלמוד תורה תמידים כסדרם, וכעת התחלתם לבד יתר הלמודים ללמוד ש"ס[6] בחבורה, ות"ל[7] גמרתם מסכת ברכות, יהי נועם ד' עליכם לכונן את מעשה ידיכם ותתקיים בכם תפילת הסיומים ["הדרן עלך", התפילה הנאמרת בסיום מסכת] בישראל, שתזכו להתחיל ולגמור ספרים רבים ומסכתות רבות וכולי תלמודא חזור חזור [וכל התלמוד חזור ושנה (ארמית)] פעמים רבות לאורך ימים טובים. מניעות רבות עוצרות אותי כעת מהשתתף עמכם בפועל. אשר על כן הנני בזה שולח לכם את ברכתי ממעמקי לבבי, עלו והצליחו והגדילו תורה והאדירוה בעיר ד' שמה, ותזכו לראות, וכל עם ד, הגוי כולו יחד, בבנין אריאל [בבניין בית המקדש (על פי ישעיהו כט, א)] ובשמחתה של תורה הודה והדרה.

וישמח לב מבקשי ד' ואוהבי תורתו עדי עד, כנפשכם היקרה ונפש אוהבכם הנאמן הדורש שלומכם ושלו'[8] תורתכם החותם בברכת אהבה רבה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ער"ח - ערב ראש חודש
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. בביהכ"נ - בבית הכנסת
4. פעי"ק - פה עיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
7. ות"ל - ותודה לא-ל
8. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' שבט תרפ"ד - ירושלים **נמען:** הסתדרות המורים

המנהג לטייל עם התלמידים בט"ו בשבט ולנטוע. השנה שנת שמיטה; ההיתר על ידי מכירה ניתן רק להחזיק את הקיים, לא לנטוע מטעים חדשים שאינם הכרחיים. לכן הטיול יהיה בלי נטיעות, 'זכר לשביעית', כדי שהצעירים יידעו שיש לנו... ארץ אחת שיש בה שנת שבתון'.

עיקרי הדברים

- ט"ו בשבט בשמיטה.
- ההיתר - רק לקיים.
- טיול בלי נטיעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים ג' שבט תרפ"ד[2]

לכבוד הסתדרות המורים והמועצה שלה פה עה"ק[3] ת"ו[4], שלו[5]. אתכבד בזה להעיר את רוח כבודם בדבר המנהג הכשר והיפה הנהוג אצלנו באה"ק[6], לעשות טיול כללי, עם התלמידים, ביום ראש השנה לאילנות, חמשה עשר בשבט. ולנטוע או עצי פרי ביחוד להרבות את ישוב א"י[7] ולרומם את רוח התלמידים ביסוד החיים של הבנין הלאומי בארץ אבות וצפיית עתידו הגדול. וכאשר השנה הזאת שנת השמיטה [שנת תרפ"ד הייתה שנת שמיטה] היא, שמן הדין ראוי ומחוייב הוא להמנע מכל עבודת הארץ ככתוב בתוה"ק[8], ושבתה הארץ. [ויקרא כה, ב] אמנם מפני הדוחק הגדול ומצב הישוב הרופף, נמנו וגמרו רבים ושלמים מחכמי ישראל, זה דורות להתיר ע"י[9] הפקעה של מכירה ["היתר המכירה": מכירת הקרקעות לנכרי לשנת השמיטה, כדי להפקיע מהן את קדושת השביעית. הרב קוק תמך בהיתר כהוראת שעה, בשל מצב היישוב] את מה שהוא נחוץ להחזיק את הקיים בארץ, אבל רק להחזיק את הקיים הותר. ובכל אופן לא לנטע מטעים חדשים, ביחוד כשאינם כ"כ[10] מוכרחים לשאלת קיומנו.

ע"כ[11] אבקשכם נא עשו זכר לשביעית, [לכן אבקשכם, עשו משהו לזכר מצוות השביעית] והטיול דהאי שתא [והטיול של השנה הזאת (ארמית)] יהיה בלא נטיעות ונעלה נא על לבנו ועל לב צעירינו את המצב האיתן שאנחנו מקוים בחסדי צור ישראל וגואלו להגיע אליו, במהלך בנין עמנו וארצנו, עד שישובו לנו אז כל חמודותינו וכל אורח החיים הגדול אשר היינו בו לאות ולמופת בתבל. וארצנו הקדושה תדע כימי עולם, כי יש לנו בעולם ארץ אחת שיש בה שנת שבתון שבת לד'. [ויקרא כה, ב] זכר קדוש זה ירומם את רוח צעירינו היקרים ויתן להם שלומים, תמורת העונג של הנטיעה הנהוגה אשר נחזיק בו בכל עז בששת שנות עבודת הארץ. הנני מקוה שדברי היוצאים מקרב לבבי יכנסו בלבבכם הטהור והנאמן לעמנו ולכל קדשיו.

והנני חותם בברכה ורגשי כבוד

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. עה"ק - עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. א"י - ארץ ישראל
8. בתוה"ק - בתורתנו הקדושה
9. ע"י - על ידי
10. כ"כ - כל כך
11. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר ראשון תרפ"ד - ירושלים **נמען:** משפחת הרב זאב יעבץ

ניחומים על פטירת הרב יעבץ, 'החוקר המפואר של תולדותינו', שספריו יהיו 'למאורות לבית ישראל לדורות'.

עיקרי הדברים

- ניחומים.
- ערך ספריו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט"ז אד"ר[2] תרפ"ד[3]

לכבוד המשפחה הכבודה, של ידידי המנוח הרב הגדול בישראל החוקר המפואר של תולדותינו והתייר הנאמן לחכמת ישראל, מופלא באנשים, אוצר תם ויושר, ויראת שמים טהורה, מו"ה[4] זאב יעבץ [זאב יעבץ, ההיסטוריון, מחבר "תולדות ישראל", ממייסדי "המזרחי"] זצ"ל[5], תנצב"ה[6] מנחם ציון וירושלים ינחם אתכם, מהאבל הכבד, בהלקח מכם עטרת תפארתכם אביכם היקר והמרומם זצ"ל. אמנם כל ישראל, מוקירי רוח קדשה של אומתנו הקדושה, יבכו את השריפה אשר שרף ד', [ויקרא י, ו] וכולנו כל מכירי הערך הגדול של האוצר היקר אשר היה לנו, בהאדם הגדול, והיהודי הנעלה והמפואר הזה, הסופר הגדול והתלמיד חכם הצנוע הדגול מרבבה. כולנו הננו הולכים קדורנית [הולכים באבל (על פי מלאכי ג, יד)] בלב נשבר, על השבר הפתאומי, אשר השברנו במות אביכם הגדול ז"ל[7]. כולנו כמוכם משפחה יקרה לנחומים אנו זקוקים, והננו מנוחמים בצדקת משפטי ד' אשר תמים פעלו, [דברים לב, ד] ובאור המזהיר אשר הניח אחריו ברכה בספריו היקרים, אשר יהיו למאורות לבית ישראל, לדורות. קחו נא את רגשי נחומותי ואת השתתפותי בצערכם הגדול.

ובירושלים תנוחמו, בכללות עם ד' הגוי כולו, המצפה לישועה ונחמה כנפש מכבדכם החותם ברכת נחומים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
6. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
7. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז סיון תרפ"ד **נמען:** מערכת 'הארץ'

בכתבה על העברת ישיבת סלבודקה לארץ נכתב שתוקם 'בהתחרות עם בית מדרשו של הרב קוק'. אין שום תחרות שלילית בין 'מרכז הרב', גרעין הישיבה העולמית, לבין שום ישיבה; הם מקדמים בשמחה כל מפעל תורה, ומקווים ל'קנאת סופרים' חיובית. ייחודו של 'מרכז הרב' - ישיבה מרכזית לכל ישראל, בתוך תנועת תחיית הקודש, להופיע אור חדש על התחייה החילונית.

עיקרי הדברים

- אין תחרות עם סלבודקה.
- קנאת סופרים.
- ייחוד מרכז הרב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ז לחדש סיון תרפ"ד[2].

מערכת "ארץ" [מערכת העיתון "הארץ"] תל-אביב, א"י[3] מ.נ. אסיר תודה אהי'[4] שתרשני נא עם שורות הבא בעתונה הנכבד. בהארץ גליון תתתרס"ט במדור "בירושלם" בהקטע: "העברת הישיבה מסלבודקה לא"י" [ישיבת סלבודקה מליטא, שהעבירה באותה שנה סניף גדול לחברון] הטעים שם בעל המדור הטעמה מיוחדה: "באופן זה תוסד בא"י[5] ישיבה גדולה שניה, בהתחרות עם בית-מדרשו של הרב קוק בירושלים". לעומת הטעמת דברים זו הננו להעיר בזה: א. אין שום יחס של תחרות במובן שלילי חלילה, בין בית מדרשו של ראש הרבנים לא"י[6], - "מרכז הרב", ["מרכז הרב", הישיבה שייסד הרב קוק בירושלים בתרפ"ד] הגרעין ליסוד הישיבה העולמית המרכזית - ובין איזה ישיבה שהיא ובאיזה מקום תורה שהוא. בשמחה אנו מקדמים את כל מפעל חדש לחזוק התורה והרבצתה בא"י ביחוד, ובפרט מפעל חשוב כזה שהוא עומד לקבוע בא"י את אחת הישיבות הגדולות והחשובות ביותר שבחו"ל[7] ולהעשיר את ארצנו במספר הגון של כחות-תורה חשובים. הננו מקוים (ומבטחים), אמנם, שהיחוסים ההדדיים המוצלחים, שיהיו קימים בין מוסדות התורה שלנו בארצנו הק'[8], יכוננו ביניהם מצב של התחרות חיובית מבורכת, קנאת סופרים ["קנאת סופרים תרבה חכמה" (בבא בתרא כא)] והשפעת גומלין שתרבה חכמה תורה ויר"ש[9], (עם התבססותם והשתכללותם בעז"ה[10]. מלבד זה - הנני להעיר כי: ב. ערכה האופיני האידיאלי המיוחד של הישיבה המרכזית הגדולה, של "מרכז הרב" - הגרעין ליסודה הוא בעיקר בתור ישיבה מרכזית, במקום מרכז האומה, בכלל ישראל כולו, אשר עם ובתוך התנועה הכללית הישראלית הגדולה לתחית הקדש בא"י, היא לגדל ולרומם את קרן התורה בישראל ובתחיתה בארצנו, ותופיע עליהם אור חדש של עז קדש ורוח חיים ישראלי אמתי.

ולהופיע על התחיה הלאומית החילונית אור חדש.

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. א"י - ארץ ישראל
4. אהי' - אהיה
5. באי"י - בארץ ישראל
6. לאי"י - לארץ ישראל
7. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
8. הק' - הקטן
9. ויר"ש - ויראת שמים
10. בעז"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו תמוז תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** עורך עיתון פועלים

שמחה על העיתון ועל מאמריו: ההכרה שהטבת מצבו המוסרי והחומרי של הפועל תלויה בהגנה על הרכוש הרוחני המשותף - התורה והמצוות, שבו 'לא נכר שוע לפני דל' - ראויה ליישר כוח, בפרט בימי 'ההשכלה השטחית'.

עיקרי הדברים

- הפועל והתורה.
- שבח לעיתון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ט"ו תמוז פ"ד. נו"י[2] שארי

יקירי. עורך עתון הפועלים הופעת עתונך שמחה את לבי. עומק הרגש של היושר המפעם באותם המאמרים אשר היו נגד עיני, הוא חזון ראוי שכל ישר לב בישראל ובאדם ישמח עליו. ההשתדלות להביא את היסוד העובד שבאחינו, לידי אותה ההכרה העמוקה והישרה, שמצב המוסרי והחמרי של העובד בישראל, הטבתו היא מותנה בהגנתו הנאמנה על הרכוש הרוחני המשותף שלנו, אשר בו לא נפר שוע לפני דל [איוב לד, יט] בעמנו, שהוא הרכוש הקדוש של התורה והמצוה והאמונה הטהורה מורשה קהלת יעקב. [דברים לג, ד] השתדלות זו להכריז את האמת הגדולה הזאת בימינו אלה. לימים שההשכלה השטחית היא משכרת את החיים ובכללם גם של ההמון העובד, היא ראויה לישר-כח גדול, מצד כל רוח נכונה בישראל. ומתוך מעמקי הנני אומר לך ד' עמך גבור החיל [שופטים ו, יב] בכבוד וברכה נאמנה, שלך איה"ק[3]

1. ב"ה - ברוך השם
2. נו"י - נוא יורק (ניו יורק)
3. איה"ק - אברהם יצחק הכהן קוק (חתימת הרב)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מנחם אב תרפ"ד (ביידיש) **נמען:** יהודי ארצות הברית וקנדה

לרגל שובו לארץ הרב קוק מבקש לתמוך בשלושת המוסדות המאוחדים: תלמוד תורה עץ חיים, ישיבת עץ חיים ובית החולים ביקור חולים, שמצבם קשה. הרב קוק שמח שנוכח שלבם טוב ושצער כל יהודי נוגע להם.

עיקרי הדברים

- שלושת המוסדות.
- לב יהודי אמריקה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. בחדש הנחמות [בחודש אב, שבו קוראים את הפטרות הנחמה] שנת תרפ"ד[2].

לאחי החביבים בארצות הברית וקנדה: [הרב קוק סייר באמריקה בתרפ"ד במסגרת "משלחת הרבנים" לגיוס כספים למוסדות ארץ ישראל] צו דער געלעגעהייט פון מיין אפרייזען צוריק קיין ארץ ישראל בעזה"י[3] ויל איך אייך זאגען א ווערטער וועגען די דריי פעראייניגטע טשאריטי אנשטאלטען די עמודי הישוב פון ארץ ישראל נעמליך תלמוד תורה עץ חיים ישיבת עץ חיים און בקור ח האספיטאל וועלכע עקזיסטירען שוין יאהר און איך בעט אייך איהר זאלט נעהמען אין אנבע-טראכט זייער קריטישען צושטאנד און אז די אריימע תלמידי חכמים די קליינא קינדערלאך און די אומגליקליכע קראנקע זיינען אפהענגיג נאר פון אייער שטיצע. איך בין האכסט גליקליך וואס איך האב געהאט די געלעגענהייט פערזענליך איבערצייגט צו ווערען דורך דער צייט וואס איך בין דא געווען אז אייער הארץ איז גוט און אייך בעריהרט דער צער פון יעדען אידען און איבערהוי די לאגע פון די הייליגע אינסטיטושאנס פון ארצנו הקדושה און חזוק התורה והיהדות בכלל ופירושלים עיה"ק[4] בפרט. איך פין זיכער אז איהר וועט זיך א אויף מיין אפיעל צו העלפען דיזע אנשטאלטען מיט אלע אייערע מעגליכקייטען. זייט געבענשט ליבע ברידער פון הימעל מיט אלעס גוטס און א גוט יאהר לכתיבה וחתימה טובה.

כעתירת החותם [הקטע הקודם נכתב ביידיש, ובו קורא הרב קוק ליהודי אמריקה לתמוך בתלמוד התורה ובישיבת "עץ חיים" ובבית החולים "ביקור חולים" בירושלים, שמצבם קשה] בברכת ה' על עמו ונחלתו

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
3. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
4. עיה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** ברכת השנה ליהודי ארצות הברית וקנדה

מהשמועות לא יכול היה להעריך את יהדות אמריקה, 'עד אשר באתי ונוכחתי', ומצא 'אור גדול של נשמה יהודית חיה'; הליקויים הם רק מצבים חיצוניים, ואהבת התורה והארץ ותקוות הגאולה חיות. ברכה לשנה של הכרת גדלות האומה ובניין הארץ.

עיקרי הדברים

- יהדות אמריקה - נשמה חיה.
- ליקויים חיצוניים.
- ברכת השנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י"ג אלול פ"ד פר רכבי [ברכבת] ממעמקי לבבי

הנני מביע את ברכתי לשנה הבע"ל[2] לכל אחינו בני ישראל יושבי ארצות הברית וקנדה באמיריקא. ימים רבים הגיתי אדות גלות החיל הזה [עובדיה א, כ] אשר נתפזר בקצוי ארץ, רחוק ממרכזי היהדות העתיקים. מהשמועות השונות ע"י[3] אורחים הבאים, ומהידיעות שעל ידי מכתבי העתים, לא יכולתי למצוא מעמד ברור להעריך על ידה את ערכה של היהדות האמריקנית, הציורים הם כל כך שונים זה מזה וכל כך סוביקטיבים עד שאי אפשר היה לי לדון על דבר המטבע הקבוע בצורתה [על דבר הדמות הקבועה] ("המטבע") של יהדות אמריקה של כנסת ישראל אשר באמריקא, עד אשר באתי ונוכחתי, והנה מצאתי אור גדול של נשמה יהודית חיה וקיימת, ספון ואצור בתוך הלב הפנימי של אחינו אשר בארצות השונות באמריקא. מצאתי שרק המצבים החיצוניים גרמו לאותם הליקויים אשר עינינו רואות בתור כתמים בשמשה [כתמים על השמש] של היהדות האמריקאית, אבל חי הוא לבן של ישראל, חיה היא אהבת התורה וכבודה, חיה היא אהבת ארצנו הקדושה ושאיפת בנינה, חיה היא התקוה לגאולה וישועה כללית לעם ד' על אדמת קדשו. ראוים הם אחינו היקרים להתברך ברכה עמוקה ונאמנה מפי כל אוהב ישראל וכל היודע את ההערכה האמתית של קדושת נשמתן.

והנני מברך את אחינו היקרים הללו בתוך כלל ישראל, יהי רצון שתהיה השנה הבאה לקראתינו לשלום, שנת ברכה של כבוד ותהילה לבית ישראל, שנת העלאת אור הקודש אשר בנשמתה של האומה הקדושה ע"י מה שתכיר בעצמה את גדלה וקדושתה ותדע לכונן את מערכות חייה על פי אור תורתה שהיא מקור חיים לכל הנברא בצלם, ותתאמץ בכל כח ועז לבנות את שממת ארצינו הקדושה ולהרבות בה חיי מחיה וכלכלה, חיי כבוד ואושר לכל בית ישראל, לרומם צמיחת קרן ישועה בקרוב ומהרה ישמע קול רנה וישועה באהלי יעקב, ומציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים. [ישעיהו ב, ג] כנפשכם היפה ונפש אחיכם מברך אתכם באהבה בכתיבה וחתימה טובה, א. י. הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. הבע"ל - הבא עלינו
3. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרפ"ה **נמען:** 'צעירי ישראל' בניו יורק

עכשיו הישיבה המרכזית בראש; נוספו תלמידים יקרים, ויש להתחיל בבנייה. בלונדון נוסד ועד לבניין הישיבה, ובשווייץ יש הסתדרות. כחומר ספרותי: 'אגרות הראיה', 'אורות', 'אורות התשובה'. בקרוב יסודר עיתון.

עיקרי הדברים

- הישיבה המרכזית.
- ועדים בלונדון ובשווייץ.
- ספרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ה' חנוכה ה'

יקירי לבבי חברי צעירי ישראל בנוייארק, הנאמנים לדגל קדשנו ירושלים, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק] שלו'[1] וברכה מקודש. לשמחת לבבי קבלתי את מכתבם היקר, ומקרב לב נאמן אברכם על אמון רוחם לקדושת שאיפותינו הקדושות הקשורות בהסתדרותנו הקדושה "ירושלים". ועל דבר פעולות הדרושות לשעה, הנה תוכן הישיבה המרכזית ["הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, "מרכז הרב"] הקדושה עומד הוא כעת בראש. מצאנו ב"ה[2] תלמידים יקרים נוספים, העתידים להיות בע"ה[3] גדולים בישראל, והננו צריכים להתחיל בעבודת הבנין. בלונדון נוסד ג"כ[4] ועד לבנין הישיבה וכלכלתה, והוא כמובן מקושר ביחוסים עם דגלנו ירושלים. במדינת שווייץ יש לנו הסתדרות סדורה. בתור חומר ספרותי ראוי להשתמש בספרים הנדפסים שלנו כמו אגרות ראיה, אורות, אורות התשובה, שישלחו לכם אי"ה[5]. ונקוה, שאורגן ספרותי [בטאון ספרותי] יסודר בקרוב לבאר את תכונתה של תנועתנו הקדושה ותעודתה, לחדש בפאר הדרת קדש את כל ערכי התחיה הלאומית ובנין עמנו בארץ ישראל. חזקו ואמצו ועשו חיל, ודי' יצוה עליכם את ברכתו, ממכון הקודש מציון וירושלים אשר אהב סלה. אחרי קבלת תשובה על מכתבי זה הקצר, - שהנני כותבו טרם הספקתי לנוח כהוגן מעמל הדרך [לנוח כראוי מטרחת הדרך, אחרי שובו מסיורו באמריקה] -, וקבלת האורגנים שלכם, אקוה לכתב לכם ביתר ביאור.

והנני בזה חותם בברכת אחים מהר הקודש מירושלים.

אברהם יצחק הכהן קוק

1. שלו' - שלום
2. ב"ה - ברוך השם
3. בע"ה - בעזרת השם
4. ג"כ - גם כן
5. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אער

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** קריאה ליהודי הגולה

תמיכה בשני עמודי הקודש: תלמוד התורה וישיבת עץ חיים, ובית החולים ביקור חולים. ההוצאות גדלות - תלמידים, מורים, בניינים לתלמוד התורה, טיפול בחולים, וגמר הבניין החדש של בית החולים והעברתו.

עיקרי הדברים

- עץ חיים.
- ביקור חולים.
- הוצאות גדלות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ז טבת תרפ"ה[2]

אחינו היקרים דורשי שלו'[3] ציון וירושלים בכל לבם ונפשם. שלו' וברכה עד העולם. אחים חביבים, אחרי אשר עצת ד היתה זאת אשר הוכרחתי לעבור ארחות ימים, ולבא אל אחינו יושבי אמעריקא, [מסע "משלחת הרבנים" לאמריקה בתרפ"ד] לטובת מוסדי תוה"ק[4] באר"י[5] ובארצות הגולה, ודי עזרני ברחמיו לשוב אל הקודש, לעבודת משא לעם ד' אלה יושב ציון וכל מוסדותיה הקדושים והנאדרים שהם הם עמודי ישובנו בארץ הצבי, והנה פחד ורחב לבבי לראות את מפעלנו הגדולים בעיר הקודש מכון בית חיינו הולכים ומתפתחים, ופועלי צדק מנהליהם הנאמנים עומדים על משמרתם באמונה, להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות חסד וצדקת ד' בתוככי ירושלים. ועל כולם שמח לבבי לקראת עמודי הקודש, שני אלה בני היצהר, [זכריה ד, יד] עמוד התורה ועמוד החסד המשולבים יחד, במוסדי הקודש העתיקים והמופלאים, ת"ת[6] וישיבת עץ חיים. [תלמוד התורה וישיבת "עץ חיים" בירושלים] ובקור חולים הכללי האספיטאל, [ובית החולים "ביקור חולים" בירושלים] שניהם נודעים ברבת בני עמנו, בפעולתם הנפלאה, לקדושת תוה"ק, ולרחמים וחמלה על אחינו הנדכאים היושבים בחצרות הקודש.

אמנם אחינו האהובים רבה התכונה מאד. ההוצאה הגדולה של שני המפעלים האדירים הולכת ומתגדלת, ההכרח להגדיל ולהרחיב את גבולי תורה, בתלמידים המתרבים ב"ה, ובהחזקת המון המורים והמלמדים, וראשי הישיבה, וחזוק ידי תלמידי החכמים גדולי התורה והוראה המסתופפים בצלה הקדוש של הישיבה הגדולה, והצורך הדוחק לבנות עוד בתים מרווחים לתלמוד תורה של תשב"ר[7], הולך וסוער, והטיפול הגדול של המון החולים מעיה"ק[8] והמחוזות, רפואתם וכלכלתם וכל משק הבית הגדול הזה, מקדש החמלה והרחמים. ומה גם עתה אחרי אשר ביד חרוצים וברוח כביר, כבר עלה בידי העמלים עם הציבור גבאי הקודש, לבנות כמו רמים את הבנין החדש [הבניין החדש של בית החולים "ביקור חולים" ברחוב הנביאים, שנחנך בתרפ"ה; "ויבן כמו רמים" (תהלים עח, סט)] המתנוסס ביקר תפארתו, בעיר קדשינו

ת"ו[9]. והתכונה של גמר הבנין ושכלולו, והעברת כל עסקי המפעל לנוה היפה, גדולה ואדירה מאד ומסובלת בהוצאה רבה.

על כן קולי אליכם אחינו אוהבי חסד וצדקה, הקשורים לאהבת ארץ חמדה, וחבת ציון וירושלים. שאו ידיכם קודש לחזק ולאמץ ביתר שאת ויתר עז, את עמודי התוך [העמודים המרכזיים, שעליהם הבניין נשען (על פי שופטים טז, כט)] הללו, מסעדי תוה"ק, וחסדים הנאמנים עם כל המון החולים, שבורי הלב, המצפים לתשועת ד' אשר תבא ע"י[10] עזרתכם מקודש. חזקו ואמצו בתוספות רוח נדיבה, להגדיל ולהאדיר מפעלינו הקדושים, וד' יצוה עליכם את ברכתו סלה, מציון ומקודש.

כנפשכם היקרה, ונפש אחיכם הנאמן השולח לכם את ברכתו, ברכת אהבת עולם מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרעא

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. תוה"ק - תורתנו הקדושה
5. בארי"י - בהארי"י - רבי יצחק לוריא
6. ת"ת - תלמוד תורה
7. תשב"ר - תינוקות של בית רבן
8. מעיה"ק - מעיר הקודש
9. ת"ו - תבנה ותכונן
10. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

תודה על החסד לאיכרי עקרון, ובקשה להתחשב במצבם החומרי כשיגיע זמן תשלום הכופר.

עיקרי הדברים

- תודה על החנינה.
- בקשה להקל בכופר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם כ"ו שבט תרפ"ה[2] הוד מעלתו הנציב העליון לאי"י[3] סיר הרברט סמואל ירום הוד. יקבל נא הוד מעלתו ברצון את

ברכת תודתי העמוקה, על חסדו הגדול, אשר הואיל להראות לאחינו האכרים הישרים בני עקרון. [אנשי המושבה עקרון (מזכרת בתיה)] ועוד תקותי חזקה שבזמן שיבא התור לשלום הכופר, בעד שני החדשים, אשר חוננו מהוד מעלתו. יטה את חסדו עוד להתחשב עם מצבם החמרי [המורה] מאד. והנני בזה חותם ברגשי הכנעה והדרת כבוד, עבדו הנאמן

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. לאי"י - לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרפ"ה **נמען:** מר יהושע גרוספוגל, עורך עיתון

תודה על העיתון, שהצליח למסור את עיקרי השאיפה. 'דגל ירושלים' הולך בהתאמה עם 'דגל ציון', אבל שומר על צביונו; ההשפעה על האנושות תבוא כששני הזרמים, הקודש והחול, יהיו באחדות. הישיבה העולמית היא אחד מיסודות התרבות, והרב קוק מבקש עזרה.

עיקרי הדברים

- תודה לעיתון.
- ציון וירושלים.
- הישיבה העולמית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"ט שבט פ"ה

ידידי היקר החכם הנעלה מר יהושע גרוספוגל שליט"א[2] שלו'[3] וברכה מקודש.

בתודה רבה קבלתי את הגליונות של עתונך הנכבד, ותודה רבה לך ע"ו יקירי. הצלחת מאד ביחוד במסירות עיקרי הרעיונות ע"ד[4] תכניתה של שאיפתנו הכללית לתחית עמנו וארצנו. ברוך אתה וברוך טעמך [על פי שמואל א כה, לג] הטוב, מאד אשמח אם לפעמים תדירות תואיל בטובך לכתוב ע"ד משאת נפשנו הקדושה, שהיא תחית הקודש לישראל על אדמת הקודש, להשלים על ידה את התחיה החלונית לכל ערכיה, לשפרה ולעדנה ולהוסיף לה פאר ועצמה גם בדברים המעשיים התלויים בה: הרמת יסוד דגל ירושלים, ההולך יחד בהתאמה עם דגל ציון ["דגל ירושלים" מייצג את צד הקודש של התחייה, ו"ציון" (התנועה הציונית) את צד החול] המורם מאז, ובכל זאת הוא שומר את צביונו ואת זרם מהלכו המיוחד, לשאוף להרמת קרן כל קדש בישראל, בתוכן התחיה הלאומית, ועיניו למרחוק יביטו על ההשפעה המוכרחת לצאת מתוצאות תחיתנו הנפלאה הלאומית, על האנושיות כולה, בזמן שהיא תשא בתוכה את שני הזרמים באחדות, זרם הקודש וזרם החול, ציון וירושלים. אחד מהיסודות המעשיים התרבותיים שלנו היא הקמתה של "הישיבה העולמית לישראל בירושלים", [ישיבת "מרכז הרב"] שהחלונו ליסדה בעז"ה[5], וב"ה הולכת היא ומתפתחת, וממנה תקוה רבה לאור גדול בתוך מערכי התחיה הלאומית. יעשה נא ידידי כל אשר תשיג ידו לטובת אידיאלינו, אידיאליו, ואידיאלי כל ישרי לב וצופי ישועה באמת, בישראל ובאדם.

אנו צריכים הרבה אמצעיים בעד הכלכלה, ההוראה, ועוד בעד הבנין הגדול שהננו מתכוננים לגשת אליו בעה"י[6]. חזק יקירי ואמץ למען ד' ועמו, רוחו אשר עלינו ואור תורת חיים אשר נטע בתוכנו, וארץ חמדתו אשר הואיל לתת לנו לנחלת עולמים. הרבה הרבה מאד אקוה לדבר אליך חביבי, אבל כעת הנני מוטרד מאד, ואסתפק בקוצר אמרים. שלו' שלו' לך ולעוזריך מארץ חיים מהר הקודש מירושלים.

נאמנך באהבה

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. שלו' - שלום
4. ע"ד - על דבר
5. בעז"ה - בעזרת השם
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: שבט תרפ"ה **נמען:** קריאה לגדולי ישראל

הישיבה המרכזית מתרחבת בתלמידים מצויינים מהישיבות שבחוץ לארץ. הרב קוק קורא לתמוך בכלכלה, בהתרחבות ובבניין ההיכל על המגרש שנקנה 'במעלה עיר הקודש', כדי שתוציא רבנים ומדריכים לכל הקהילות.

עיקרי הדברים

- התרחבות הישיבה.
- בניין ההיכל.
- רבנים לכל הקהילות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. שבט תרפ"ה[2].

אחים אהובים, בכל מקומות מושבותיכם שלו'[3] וברכה מקודש. הנני שמח לבשר אתכם על דבר התרחבותה של הישיבה המרכזית, [ישיבת "מרכז הרב" בירושלים, שהרב קוק ייסד בתרפ"ד] ההולכת ומתגדלת ב"ה בכחות רבים משפיעים ומושפעים. בבירתנו הקדושה עיר הקודש תובב"א[4], ואבקש בזה מכל גדולי ישראל, מגאונינו נדיבנו ואדירינו, שישאו ידיהם קודש, לתמוך במפעל הקדוש הזה, למען יבא בע"ה[5] בקרוב, לתפקידו הנשגב והמרומם, להיות למכון ולמגדל עז [משלי יח, י] לתורתנו הקדושה ברב הוד ותפארת. בעיר עז לנו, [ישעיהו כו, א] ירושלים עה"ק[6] ת"ו[7]. כבר התחילה האורה להופיע, ע"י[8] אותם הכחות הטובים אשר נקבצו באו אלינו, מהמצויינים שבישיבות, בחו"ל[9]. אותם הכחות הרוחניים, המרוים את חיי הנשמה, בגדולתה של תורה לכל מקצועותיה שהם כבר עובדים את עבודתם בקודש בישיבה הקדושה, הם יכולים כבר לתן בע"ה ערובה טובה על הצמיחה, אשר תבא בע"ה, בעת אשר יפותח הדבר, והמפעל יבא לידי מצב של שכלול. וכאשר אין דבר גדול שלם ומשוכלל, יוצא אל הפועל כי אם ע"י ההדרגה, של התחלה, ההולכת צעד אחר צעד הלך ועלה על כן הנני בזה מעורר את רוח כל גדולי ישראל, גאוניו רבניו צדיקיו חכמיו ונדיביו.

ועתה קומו כולכם כאיש אחד חברים לתן כבוד לתורה, ולעיר עז לנו, ירושלים עיר הקודש, אשר היא. ורק היא תהיה גם בעתיד מכון אור נשמתה של כל בית ישראל הגוי כולו. הבו לנו כח ואומץ. להרחיב את המפעל הקדוש, להוסיף בו המון רב, של מאות רבות תלמידים מצויינים וחשובים העומדים הכן בכל תפוצות הגולה. לעלות אל הר ד' בירושלים ליהנות מאורה של תורה, אשר יאיר מציון וירושלים. עזרונו, על ההוצאה הגדולה. של הכלכלה הזמנית, על ההתרחבות התדירית, שהיא הולכת ומתרחבת על ידי קיבוץ תלמידים חשובים ומצויינים ב"ה, על הגדלת התורה בהרחבה וגדולה, ההולכת ומתגדלת ב"ה במהלך גידולה, של ישיבתנו הקדושה. ועל הבנין הגדול של היכל הישיבה על המגרש הנחמד אשר נקנה בעדו במעלה עה"ק, ועל השכלול הגדול, של כל ההופעות האדירות והקדושות העומדות לצאת

מהבית הגדול הזה, העתיד להיות בע"ה לאור בית ישראל, מהר הקודש מירושלים והנה לכונן את המפעל הקדוש הזה אנו חייבים כולנו, וחובתנו היא גדולה לעטרו בכל פאר עז והדר. תנו לנו עזרתכם המהירה למען נוכל לכלכל את ההוצאה הגדולה הדרושה גם כעת, למעמד ההוה, וההולכת ומתוספת ידי חודש בחדשו ועל ידי תוספת ברכה של תלמידים בחירים הנוהרים אלינו מעברים. [מעבר לים]

תנו לנו עז ואומץ להרחיב את המכון הקדוש הזה בכל יפעת הדרו, ובכל חכמותיו. החיצוניות והפנימיות. הבו לנו עזר להחל בבנין ההיכל של הישיבה העולמית הקדושה, על המגרש אשר קנינו עבורו, במעלה עיר הקודש. עזרו לנו, שיהיה הבנין המקודש הזה בנוי בשכלולו והדרת כבודו, לאות ולמופת על כבודה של תורה וכבודן של ישראל, בבירת קדשנו, במקדש מלך, עיר מלוכה. [מן הפיוט "לכה דודי"] תנו לנו עזרה, להוציא אל הפועל את כל הגות רוחנו, בתוכיותה של הישיבה העולמית הקדושה, בתכונתה הפנימית המקושרת עם הרבה מחשבות אציליות עבודות תורניות רבות וגדולות, לכבוד ולתפארת עם ד' וקדושת תורתו. עזרו לנו, שיוסד בציון וירושלים אבן בוחן פנת יקרת [ישעיהו כח, טז] זאת, לשאת ממנה ברית עולמים, לכל פלטת ישראל [לכל שארית ישראל] בכל מקום שהם, לפאר בפאר הלולים, מגדולי הקודש אשר בישיבה העולמית המרכזית. את קהילותינו ועדותינו גם ממרחק, ברועים נאמנים ברבנים גדולים חשובים ומכובדים, עמוסים בתורה ביראת ד' טהורה, במדות מפוארות, בחכמה ובדעת, בהלכי נפש קדושה ואצילה, לשגב ולפאר את כל קודש ד' בישראל. ולהחיות בטללי קודש את כל המחשבה וכל המפעל, לשיבת ישראל אל ארץ חמדתו. בהדרת קודש, בגאון שם ד' ואור תורת אמת.

אחים, חושב אני שדברי היוצאים מקרב לבבי בצורה כללית, על דבר שאיפת הקודש הזאת של מכון הישיבה הקדושה המרכזית העולמית, בעיר קדשנו ותפארתנו ירושלים עיר הקודש תובב"א, יספיקו לעורר רוחכם הטהור, ולהבין מתוך הכללים, את הפרטים הרבים, של אורה וישועה של קודש קדשים, של כבוד שם ד' ועם קדשו, של פאר ארץ חמדה, והדרת ציון וירושלים, חותם לב כל עם ד' הגוי כולו, הכלולים במפעל הקודש הנהדר הזה. ולפי רוממות ערכו ושיא קדשו, ולפי גדולת התכונה והרחבת העליליה הדרושה למעוז קודש כזה, מבצר התורה ועופל ובחן לרוח עמנו על אדמת הקודש, במכון עזה ופארה ככה יגדלו פעולותיכם לטובה, וככה יתרחבו נדבותיכם המעשיות והלבביות ביד פתוחה ובלב מתנה, [בלב נדיב] לבנות כולנו יחד את היכלה של תורה, בעיר אשר היכל ד' בה יבנה במהרה בימינו ברב עז והדר.

אחיכם המצפה לישועה קרובה, המברכם מקודש באהבת עולם.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ישעיה לב יד.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. שלו' - שלום
4. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

5. בע"ה - בעזרת השם
6. עה"ק - עיר הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. ע"י - על ידי
9. בחו"ל - בחוץ לארץ

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: שבט תרפ"ה - ירושלים **נמען:** פרוספקט הישיבה המרכזית העולמית

המטרות: שירושלים תהיה 'האכסניה של תורה היותר גדולה' לכל ישראל; 'מרכז הרב' כגרעין; כלכלת התלמידים בכבוד. לא רק גימנסיות ואוניברסיטאות, אלא אור התורה ממקורו. התלמידים יהיו גדולים בתורה, ביראה, במידות, בחכמת ישראל, ברוח לאומי ובאהבת הארץ, בכשרון הטפה ובנימוס, כדי להיות מחנכים בקהילות. חברים שנתיים ממאה דולר, חברי בניין מאלף דולר; מחלקה ליצירה ספרותית תורנית; וקשר עם כל הישיבות בעולם.

עיקרי הדברים

- מטרת הישיבה.
- דמות התלמיד.
- דמי חברות.
- קשר עם הישיבות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. שבט ירושלם תרפ"ה[2]

אחינו היקרים. הנני חפץ לדבר עמכם דברים ברורים על דברי שאיפתנו הקדושה ביסודה של "הישיבה המרכזית העולמית, לישראל, בירושלים". ובדברים קצרים הסכמתי להגיד לכם בהתגלות לב מה היא המטרה של ישיבה זו, ואפרט בזה את דברי, אחת לאחת. א.אנחנו חפצים, שבירתנו הקדושה, קדושת עולמים ירושלים עיר הקודש, תעשה האכסניה של תורה ["אכסניה של תורה": מקום שהתורה שורה בו (על פי ברכות סג)] היותר גדולה, שבכל העולם כולו בעד כל ישראל, בכל ארצות הגולה. ב.בשביל כך יסדנו בתחילה בתור התחלה זעירה את מרכזנו. הנקרא בשם "מרכז הרב" [ישיבת "מרכז הרב", שנוסדה בתרפ"ד] כדי שיהיה גרעין לאותה הצמיחה הגדולה של יסוד הישיבה המרכזית בירושלים. ג.עכשיו הדבר מתפתח, וצעירים מצויינים התחילו להיות נוהרים לישיבה המרכזית ועלינו החובה לדאוג לכלכלתם, בכבוד, ולהתפתחותם הרוחנית, באופן מצויין. ד.אי אפשר שיתפתחו המפעלים, הבאים מצד התנועה של תחיית האומה והארץ, רק בצורות חילוניות, כגימנזיות ואוניברסיטות, כי אם בעיקר אנחנו צריכים שאורה של תורה במקור הקודש שלה יאיר מירושלים בעד כל הגולה. ה.הפרוגרמה, [התוכנית (פרוגרמה)] של הישיבה, היא מיוסדת בתכונה כזאת שחניכיה יצאו תלמידי חכמים גדולים בתורה, ביראת שמים, במדות טובות, מצויינים בחכמת ישראל, בדעת ד', ברוח לאומי ואהבת ארץ ישראל ובנינה, בכשרון הטפה והשפעה אישית, בהסתגלות לארחות החיים, בנימוס, ורוח כביר, באופן שיהיו ראוים להיות מחנכים ומדריכים ציבוריים בישראל, בכל מקומות מושבותיהם, להרים קרן התורה והיראה הטהורה, ולהשיב לב בנים על אבות, [מלאכי ג, כד] ולב הדור בכללו לאביהם שבשמים.

ו.הננו מוכרחים לנהל את החזקת התלמידים באופן מכובד. ובתנאים מספיקים. להתפתחות הגופנית והמוסרית שלהם, בצורה כזאת שתתן כבוד לתורה ולישראל, ולארץ ישראל. ז.אנו דורשים

חברים תדיריים, משלמים שנתיים לכלכלה, ממאה דולר והלאה לשנה, וחברים לבנין, שהוא מוכרח להיות היכל נהדר ורחב ידים בשביל כל המחלקות הדרושות לישיבה עליונה, ורבת התוצאות לחיי עמנו, שכמותה, כל חבר לבנין יתנדב לא פחות מאלף דולר. נדבות פחותות מהסכום האמור מתקבלות, בתור מתנדבים פרטיים. ח.הישיבה שואפת שתהיה לה גם מחלקה עליונה, של יצירה תורנית בספרות גדולה ומקיפה, שהפרטים יתבארו בפרוספקטים מיוחדים. ט.מקוים אנו, לקשר קשר יחושי, [קשר יחסי] מישיבה מרכזית שבירושלים לכל הישיבות הגדולות המפוזרות בכל תפוצות ישראל, כדי שתהיה לנו שלשלת של קודש שתרתק את כל בחירי בנינו, [שתקשור את כל בחירי בנינו] באחדותה של קדושת התורה וקדושת ארץ ישראל. הננו אומרים מפורש, שכל נדיב לב בישראל, כל נפש המצפה לתשועת ד' שתבא מציון ומירושלים לכל עם ד' בכל ארצות פזוריו, כל לב העורג לאור הקודש שיופיע מהר הקודש על כל יושבי תבל, צריך הוא שיהיה בעצמו חבר ליסודה של הישיבה העולמית המרכזית לישראל בירושלים ולהחזקתה והרחבתה, ולהיות גם מעשה ופועל בהשפעתו על כל חוג מכיריו, להוסיף עז ואומץ לעזרת ד' בגבורים, [שופטים ה, כג] לרומם קרן ישועה לבית ישראל, ולפאר בכבוד והדרת קודש את כל ערכי תחייתנו הלאומית על אדמת הקודש, על ידי תפארתה ופארה של הישיבה הקדושה, המרכזית העולמית לישראל בירושלים.

אחים יקרים שאו ידיכם קודש. וד' יצוה עליכם את ברכתו, מציון וירושלים סלה.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אש

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' דראש חודש אדר תרפ"ה **נמען:** ועד העדה האשכנזית בירושלים

אינו יכול לקבל מחאה על צעד שנעשה בזהירות על פי דין תורה: הוועד שמינה (במושב זקנים) נקרא 'ועד מועצה זמני', ולוועד העדה יש מקום בוועד קבוע. במקום לפרסם דברים שיעוררו תסיסה, מוטב להתכנס עם כוחות חשובים ולמצוא דרך שלום.

עיקרי הדברים

- הוועד הזמני.
- אין לעורר תסיסה.
- אסיפה לשלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ב' דר"ח[2] אדר פה

לכבוד ועד העדה האשכנזית פעיה"ק[3] ת"ו[4] שלום. בתשובה למכתבם מכ"ט שבט העבר אתכבד להשיבם. קשה לי לקבל מחאה נגד צער שעושים בזהירות ובחשבון ע"פ[5] ד"ת[6], לפי ע"ד[7] הועד שנתמנה הוא מתואר ממני בשם ועד מועצה זמני, וזה השם בעצמו מורה שיש כאן זהירות בזכויותיו של ועד העדה, שצריך הוא להשתתף בקביעות "ועד קבוע", שיהי'[8] לא רק ועד מועצה כ"א[9] גם ועד פועל, וממילא הציבור הוא עומד על זכויותיו במילואם. עצתי היא לכבוד הועד הנכבד החביב עלי, שבמקום.ההשתדלות לפרסם לפני הציבור דברים כאלה שיוכלו לגרום תסיסה ציבורית, שאנשים בלתי אחראים יוכלו להשתמש בהם לרועץ, [לרעה] יותר טוב להשתדל לבוא לאסיפה של כוחות חשובים משותפים, למצוא דרך של שלו'[10] ולצאת מתוך המצב המסובך של המוש"ז[11] בכבוד, כדי שתהי'[12] דעת הועד פנויה לעסוק במרץ בצרכי צבור אחרים הדורשים את תפקידם.

והנני בזה נאמנם המכבדם ומוקירם מאד המצפה לתשועת ד' בפריסת סוכת שלו' על ישראל ועל ירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. פעיה"ק - פה עיר הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. ע"פ - על פי
6. ד"ת - דברי תורה
7. ע"ד - על דבר
8. שיהי' - שיהיה
9. כ"א - כי אם
10. שלו' - שלום

11. המוש"ז - המושב זקנים
12. שתהי - שתהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרפ"ה **נמען:** מאיר דיזנגוף

הרב קוק שמח ברצון העירייה להגן על קדשי העם, אבל צריך לנסח את חוק השבת נגד החילולים הבולטים. הוזמן ליפו בעניין, ומבקש לא למסור את הנוסח לממשלה עד שייוועצו וימצאו דרך שלום בין המפלגות, וישמרו על אחדות העירייה.

עיקרי הדברים

- חוק השבת.
- עיכוב מסירת הנוסח.
- אחדות העירייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"א אדר פ"ה

יקירי אדון מרומם ונעלה מר מ' דיזנגוף ראש עירית ת"א[2] שלו'[3] רב אדוני היקר בהמשך למכתבו הנכבד הנני בזה להודיע לכבודו את שמחת לבי בראותי את רצון העיריה להגן על כבוד קדשי עמנו בכל אשר תשיג ידה. אמנם אני מוצא להכרח גמור שימצא דרך לנסח את חקת השבת [חוק העזר העירוני בדבר שמירת השבת בתל אביב] באופן שיהיה בעד החלולים היותר ניכרים המאבדים את האופי של קדושת השבת בעיריתנו היקרה. וכאשר הוזמנתי מטעם הרבנים הראשיים שליט"א[4]

לבא ליפו אודות שאלה נכבדה זו, אבקש מכבודו שלא למסור עדיין את הנוסח להממשלה עד אשר נועץ יחד ונמצא דרך סלולה שתביא עצת שלו' בין כל המפלגות ותשמר על אחדותה של העיריה היחידה שלנו היקרה לנו כבבת עין. [דברים לב, י] ברגשי כבוד נעלים מאד ידידו הנאמן, אברהם יצחק ה"ק[5]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"א - תל אביב
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה ניסן תרפ"ה **נמען:** הסתדרות 'המזרחי' העולמית

ברכה להנחת אבן הפינה לבית ספר למלאכה וחקלאות של 'בית חלוצות מזרחי' בעמק הארזים ליד מוצא; אינו יכול להשתתף.

עיקרי הדברים

- ברכה לבית חלוצות מזרחי.

נוסח האגרת עם ביאור

כ"ה ניסן ה'

שפעת ברכה וחזוק ידים לכבוד הנהלת הסתדרות המזרחי המרכז העולמי פעה"ק[1] ת"ו[2] שלו'[3] רב שמחתי במפעלכם היקר בנין בית חלוצות מזרחי [בית לחלוצות דתיות, שהקימה הסתדרות נשי "המזרחי"] המסתדר ע"י[4] הסתדרות נשים מזרחיות, אשר הואלתם לכבדני להיות נוכח בהנחת אבן הפנה לבית ספר למלאכה וחקלאות על אדמת המזרחי בעמק הארזים אשר על יד מוצא. [עמק הארזים, ליד מוצא שבמערב ירושלים] אך מרב טרדות ועבודות מוכרחות איני יכול לצערי לנסע כעת למקום החגיגה הנכבדה. אבקש בזה שיקבלו נא ברצון את ברכתי הנאמנה שיכונן ד' את מעשי ידיהם ובית ישראל יבנה על אדמת קדשו מבני ובנות עם ד' האוצרים ברוחם ובכל תוכן חייהם את אוצרות הקודש של קדושת ישראל ותורתו באמונת אומן וגדולת רוח של היהדות הנאמנה החיה וקימת לעד. חזקו ואמצו הבונים והבונות, ועליכם תבא ברכת דור דורים.

ברב הוקרה נאמנכם סלה

אברהם יצחק הכהן קוק

1. פעה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרפ"ה **נמען:** הקונגרס הציוני

הרב קוק דורש שהקונגרס יקציב תקציב שנתי לצורכי הדת הציבוריים בכל מקומות הישוב; קיבוצים שאין בהם ישום תאר של רושם דת משה' - דבר שאין לסבול בארץ ישראל. עם רבני הארץ העריכו שצריך לפחות חמשת אלפים לירה לשנה, ותרשים מפורט יימסר. ויצמן הסכים לעיקרון.

עיקרי הדברים

- תקציב דתי שנתי.
- חמשת אלפים לירה.
- הסכמת ויצמן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' מנ"א[2] תרפ"ה[3]

לכבוד הכנסיה הציונית, [הקונגרס הציוני הארבעה עשר, שנערך בווינה בקיץ תרפ"ה] שלום רב. כנסיה נכבדה, תקבל נא את ברכתי להצלחת מפעליכם הטובים, לבנין עמנו וארצנו ולרומם קרן עם ד' על אדמת הקודש, ולעודד את רוחו, לתחית אמת, גם בכל פזוריו, אשר בגולה. ואחרי הברכה הנאמנה. הנני מתכבד להביע לכם את דרישתי המוחלטה, שהיא דרישת כל היהדות הנאמנה, המשתתפת בכחה ואונה, ברוחה ומפעליה, בבנין הארץ ובתחית האומה, שעל הכנסיה, מוטלת חובה כעת, להקציב תקציב שנתי, על כל סדרי חיי הדת הציבוריים, בכל מקומות הישוב שנוסדו, ושעתידים להוסד על ידי התעמולה הציונית. מציאותן של קהילות, של קיבוצים שלמים מישראל, ששום תאר של רושם דת משה ויהודית ["דת משה ויהודית" (כתובות עב), כלומר: שום סימן של חיי תורה] איננו ניכר בהם בכלל, זהו דבר מדאיב, ומהרס גם יחד, עיני ישראל כלות לראות כאלה, גם במקומות נדחים אשר בגלות. ובשום אופן לא תוכל היהדות בכללה לסבול זה בארץ ישראל, במקום התחיה וצמיחת קרן הישועה הלאומית. אנכי נתיעצתי עם חברי הרבנים הגדולים שבא"י[4], היודעים כמוני את פרטי המצב של הישוב החדש והמתחדש ידיעה ברורה והסכמנו שעל השנה הבע"ל[5] הננו צריכים, בכדי לכונן את המעמדים הדתיים בצורה הגונה בכל רוחב הישוב, סך לא פחות מחמשת אלפים לירא.

אנחנו נמציא להועד הפועל, תרשים מפורט על מה ולמה צריכים ומוכרחים אנחנו לכל הסך הזה. כבר דברתי עם כבוד הנשיא ד"ר[6] ח. ויצמן [חיים ויצמן, נשיא ההסתדרות הציונית] בלונדון, ע"ד[7] כללותה של הדרישה הזאת של תקציב דתי, והסכים לדברי מתוך הכרה בהירה. חפצתי לשם הוצאתה של דרישה גדולה וקדושה זו, שהננו מקוים ממנה תוצאות לברכה לכל פעולותינו הלאומיות באי"י[8], לבא אל הכנסיה, אבל נתעכבתי מסיבות פרטיות, כבדות שעכבו את נסיעתי. אקוה שדברי אלה הברורים והמעטים ככמותם, יספיקו להוציא אל הפועל את הדרישה המחוייבת הזאת. וידי כל הבונים את בנין עמנו וארצנו תחזקנה בשם ד' אלקי ישראל הבוחר בציון וירושלים לעולמים.

כברכת אחיכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. שבא"י - שבארץ ישראל
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. ד"ר - דוקטור
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל